

PAKRUOJO RAJONO SAVIVALDYBĖS TARYBA

SPRENDIMAS DĖL PAKRUOJO RAJONO TURIZMO PLĖTROS STUDIJOS PATVIRTINIMO

2011 m. rugpjūčio 25 d. Nr. T-252
Pakruojis

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2008, Nr. 113-4290; 2011, Nr. 52-2504) 16 straipsnio 2 dalies 40 punktu ir Pakruojo rajono savivaldybės tarybos 2009 m. birželio 25 d. sprendimu Nr. T-196 „Dėl projektų, teikiamų gauti finansavimą iš Europos Sąjungos fondų ir Lietuvos Respublikos Valstybės biudžeto, įgyvendinimo“, Pakruojo rajono savivaldybės taryba nusprendžia:

Patvirtinti Pakruojo rajono turizmo plėtros studiją (pridedama).

Šis sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Meras

Saulius Gegieckas

PAKRUOJO RAJONO TURIZMO PLĖTROS STUDIJA

Pakruojis, 2011m.

MOKSLAS · EKONOMIKA · SĄGLAUDA

EUROPOS SĄJUNGA

LIETUVOS RESPUBLIKA

Kuriame Lietuvos ateitį

LYDERIC

akademijs

TURINYS

IVADAS.....	3
I. BENDRA PAKRUOJO RAJONO SITUACIJOS APŽVALGA, TURIZMO IŠVYSTYMO ESAMOS PADĖTIES ANALIZĖ	5
1.1. Pakruojo rajono geografinė situacija ir susisiekimo sistema	5
1.2. Esamų turizmo gamtos ir kultūros paveldo bei žmoniškųjų išteklių potencialo ir panaudojimo turizmui bei aplinkos kokybės vertinimas	9
1.3. Paslaugų, sporto ir kitų pramogų potencialo, pasiūlos ir paklausos įvertinimas	22
1.4. Turistinės infrastruktūros išvystymo ir jos plėtojimo galimybių analizė	29
1.5. Turizmo sezoniškumo ir jo mažinimo galimybių analizė ir įvertinimas	32
1.6. Turizmo maršrutų įvertinimas	38
1.7. Turizmo informacijos ir rinkodaros veiklos vertinimas	45
1.8. Turizmo verslo poreikių bei verslo aplinkos įvertinimas	52
1.9. Turistų rinkų vertinimas	58
1.10. Turizmo sričių tikslinės grupės ir jų poreikiai	62
1.11. Su tyrinėjama teritorija susijusių turizmo planavimo dokumentų vertinimas turizmo plėtros požiūriu	66
1.12. Išvados	71
II. SITUACIJOS ANALIZĖS PAGRINDU PARINKTI SPRENDINIAI KONKURENTABILIOMS TURIZMO PASLAUGOMS IR PRODUKTAMS PLĖTOTI.....	75
2.1. Sprendiniai konkurentabilioms turizmo paslaugoms ir produktams plėtoti	77
2.2. Sprendiniai turizmo maršrutų tinklo išvystymo ir plėtros galimybėms.....	81
2.3. Sprendiniai turizmo informacijos infrastruktūros gerinimo galimybėms.....	87
2.4. Pasiūlymai valstybės institucijoms, savivaldybėms bei kitiems partneriams dėl turizmo plėtros	91
2.5. Išvados	94
III. FINANSINIŲ IR EKONOMINIŲ RODIKLIŲ ANALIZĖ IR ĮVERTINIMAS.....	96
3.1. Turizmo traukos objektų investicijų finansavimo šaltinių įvertinimas	98
3.2. Turizmo traukos objektų investicijų biudžeto ir kalendorinio grafiko sudarymas	106
3.3. Turizmo traukos objektų finansinės gražos vertinimas	108
3.4. Turizmo traukos objektų ekonominės gražos vertinimas	114
3.5. Rizikų analizė ir įvertinimas.....	116
3.6. Išvados	119
IV. PAKRUOJO RAJONO TURIZMO PLĖTROS VIZIJA, PRIORITETAIR IR TIKSLAI	121
BENDROS IŠVADOS	123
PRIEDAI	125
Priedas Nr. 1. Kultūros paveldo objektų sąrašas	126
Priedas Nr. 2. Atlikto anketinio tyrimo ataskaita	136
Priedas Nr. 3. Pasiūlymai dėl Pakruojo rajono savivaldybės 2007-2013 metų strateginio plėtros plano atnaujinimo.....	164

IVADAS

Daugeliui pasaulio šalių turizmas yra viena svarbiausių ūkio šakų. Lietuvoje turizmas yra sritis, padedanti plėtoti šalies ekonomiką, pritraukti investicijas, sukurti naujas darbo vietas. Lietuvoje turizmas, kaip prioritetinga šaka, buvo išskirtas 1994 parengtoje Nacionalinėje turizmo plėtojimo programoje 1994-1998 m. 2001 m. buvo parengta Turizmo plėtotės strategija, kaip ilgalaikės Lietuvos ūkio (ekonominės) plėtros iki 2015 m. ilgalaikės strategijos¹ sudedamoji dalis. Šioje strategijoje numatomos ilgalaikės prioritetingos turizmo plėtotės kryptys, būtinos šalies ir jos regionų turizmo verslo plėtotei skatinti ir efektyviai panaudoti šalies turistinį potencialą. Šiuo metu Lietuvos turizmas plėtojamas atsižvelgiant į Nacionalinės turizmo plėtros 2010–2013 metų programą², kurioje atsižvelgiant į valstybės bei vietos savivaldos lygmens turizmo sektoriaus planavimo dokumentus apibrėžti turizmo plėtros prioritetai ir nustatytos jų įgyvendinimo priemonės.

Darni turizmo plėtra užtikrinama planuojant turizmo plėtrą ir rengiant turizmo specialiojo teritorijų planavimo dokumentus. Dauguma Lietuvos savivaldybių turi pasirengusias atskiras turizmo plėtros programas, galimybių studijas, savo strateginiuose planuose įtraukę priemones, skirtas turizmo plėtrai. Pakruojo rajono savivaldybės 2007 – 2013 m. strateginiame plėtros yra numatytos priemonės turizmo plėtrai, tačiau atskirų programinių dokumentų, kuriuose būtų analizuojama ir vertinama esama Pakruojo rajono turizmo situacija, numatomos jos plėtros galimybės, savivaldybė neturi. Dėl šių priežasčių turizmo plėtra rajone vykdoma neplaningai ir neracionaliai. Tik nuoseklus ir sistemingas rajono vystymas gali sukurti subalansuotą ir stabilią rajono ekonomiką, teikiančią pajamas bendruomenei, sudarančią sąlygas surinkti didesnius mokesčius ir išsaugoti ar sukurti darbo vietas tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuje.

Siekiant rajone sukurti tinkamą aplinką turizmo vystymui ir plėtrai, Pakruojo rajono savivaldybė inicijavo Pakruojo rajono turizmo plėtros studijos parengimą. Šioje studijoje analizuojama esama rajono turizmo situacija, numatomos galimos plėtros kryptys, nustatyta turizmo plėtros vizija, plėtros prioritetai ir juos apibūdinantys tikslai. Parengta turizmo plėtros studija sudarys galimybę atnaujinti Pakruojo rajono savivaldybės strateginį plėtros planą ir jame numatytas įgyvendinimo priemones.

Parengta studija sudarys prielaidas turizmo vystymui Pakruojo rajone, pritraukti daugiau investicijų, sistemingai įgyvendinti numatytą strategijos priemonių planą, reprezentuoti rajono investicinę aplinką nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu, sukurti subalansuotą ir stabilią rajono ekonomiką ir tokiu būdu prisidėti prie tolygios Pakruojo rajono bei regiono ekonomikos plėtros.

Studijos rengėjai

Pakruojo rajono turizmo plėtros studija parengta įgyvendinant projektą „Pakruojo rajono turizmo plėtros studijos parengimas“ finansuojamą pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ priemonę VPI-4.2-VRM-02-R „Regioninės plėtros tobulinimas, regionų plėtros planai ir savivaldybių (ilgalaikiai/trumpalaikiai) strateginiai plėtros planai“. Studiją pagal 2010 m. kovo mėn. 16 d. paslaugų pirkimo sutartį Nr. LP/V-0235 parengė UAB „Lyderio akademija“ konsultantai, bendradarbiaudami su Pakruojo rajono savivaldybės administracijos specialistais bei VšĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centru.

¹ Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853 (Žin., 2002, Nr. 60-2424).

² Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu Nr. 944 (Žin., 2007, Nr. 97-3939).

I. BENDRA PAKRUOJO RAJONO SITUACIJOS APŽVALGA, TURIZMO IŠVYSTYMO ESAMOS PADĖTIES ANALIZĖ

1.1. PAKRUOJO RAJONO GEOGRAFINĖ SITUACIJA IR SUSISIEKIMO SISTEMA

1.1.1. Geografinė situacija

Pakruojo rajonas, išsikūręs Lietuvos šiaurės vidurio teritorijoje, yra vienas iš 6 Šiaulių apskrities rajonų. Šiaurinė rajono dalis ribojasi su Latvijos siena, rytuose – su Pasvalio ir Panevėžio rajonais, pietuose – su Radviliškio rajonu, o vakaruose su Šiaulių ir Joniškio rajonais.

Rajone yra 2 miestai – Pakruojis ir Linkuva bei 5 mažesni miesteliai. Rajoną sudaro 8 seniūnijos: Guostagalio, Klovainių, Lygumų, Linkuvos, Pakruojo, Pašvitinio, Rozalimo ir Žeimelio. Pakruojo rajono administracinis centras – Pakruojo miestas, turintis gerą susisiekimą su didžiais Lietuvos miestais.

Šiaurinė rajono dalis išsidėsčiusi Žiemgalos žemumos pietinėje dalyje, o rajono pietinė dalis – Mūšos-Nemunėlio žemumos vakarinėje dalyje. Pakruojo rajonas užima 1.316 kv.m. teritoriją, iš kurių 71,4 proc. užima žemės ūkio naudmenos, 19,6 proc. – miškai, 1,6 proc. – keliai, 2,3 proc. – užstatyta teritorija, 2,0 proc. – vandenys ir 3,1 proc. – kita žemė.

Rajono vandens išteklius sudaro Mūšos bei Lielupės mažųjų intakų baseinų upės bei dirbtiniai vandens telkiniai. Pakruojo rajonas neturi nei vieno natūralaus ežero, todėl ežerų trūkumą bent iš dalies kompensuoja dirbtinai suformuoti 27 vandens telkiniai. Rajone yra 2 valstybės saugomi parkai, didesni miškai – Rozalimo, Gedžiūnų, Pakruojo ir Klusiškių.

1 pav. Pakruojo rajono žemėlapis

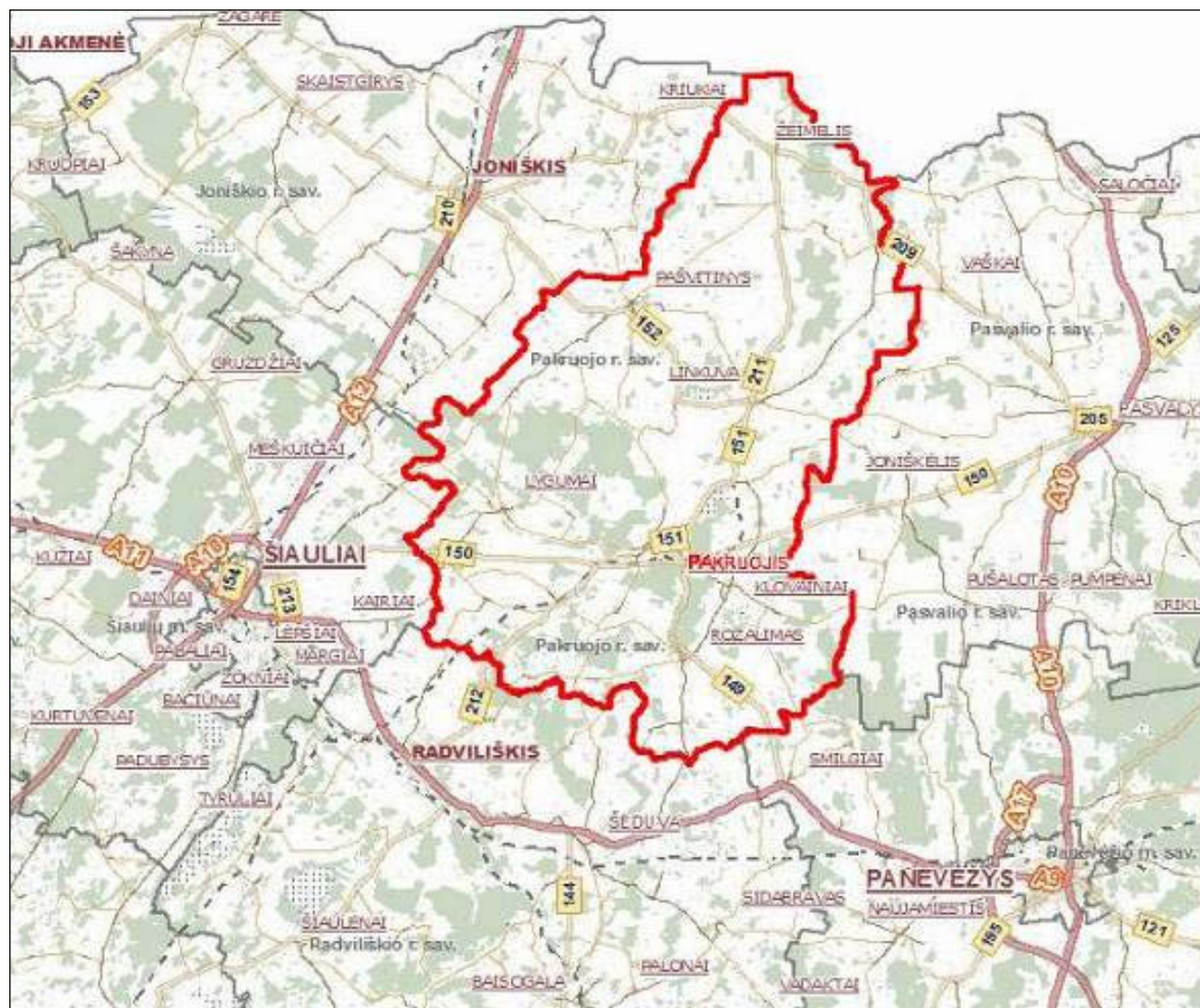
Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

1.1.2. Susisiekimo sistema

Pagrindiniai Pakruojo rajono susisiekimo sistemos elementai – automobilių kelių tinklas bei geležinkelio linija. Oro uostų, aerodromų infrastruktūros Pakruojuje nėra, o vandens transportas nevykdomas, nes rajone nėra sraunių upių.

Nuo Pakruojo rajono centro iki Latvijos yra tik 42 km, tačiau sienos kirtimo punkte judėjimas nedidelis, nes rajono nekerta Europos kelių tinklo koridoriai ir europinės magistralės. Tačiau rajoną gaubia trys E kategorijos keliai, užtikrinantys susisiekimą su visais Lietuvos ir didžiais kaimyninių valstybių miestais: A12 Ryga – Šiauliai – Tauragė – Kaliningradas (E77), A9 Panevėžys – Šiauliai (E272), A10 Panevėžys – Pasvalys – Ryga (E67) magistraliniai keliai.

2 pav. Kelių tinklas Pakruojo rajone

Šaltinis: Automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos

Pakruojis panašiai nutolęs nuo artimiausių apskričių centrų – 40 km nuo Šiaulių ir 49 km nuo Panevėžio miestų. Tačiau yra pakankamai toli nuo didžiausių Lietuvos miestų – 197 km nuo Klaipėdos, 183 km nuo Vilniaus ir 152 km nuo Kauno miestų. Gerą susisiekimą rajone užtikrina savivaldybės teritoriją kertantys 7 krašto ir 39 rajoniniai keliai. Pakruojo rajone net 97 proc. vietinės reikšmės kelių

yra su danga (Lietuvoje – 84,2 proc.), tačiau 78 proc. vietinės reikšmės kelių sudaro keliai su žvyro danga (Lietuvoje – 67,4 proc.).

Pakruojo rajone 2009 m., lyginant su 2005 m., individualių lengvųjų automobilių skaičius 1.000-iai gyventojų padidėjo 28,0 proc. (nuo 314 iki 402 automobilių 1.000-iai gyventojų), o Lietuvoje tik 18,5 proc. (nuo 395 iki 468 automobilių 1.000-iai gyventojų).

Susisiekimas viešuoju transportu Pakruojo rajone nėra populiarus, tai sąlygoja automobilizacijos lygio augimas, blogėjantis visuomeninio transporto aptarnavimas ir padidėjusios kelionių kainos. Rajono keleivių vežimo viešuoju transportu rodikliai smarkiai atsilieka nuo Šiaulių apskrities ir Lietuvos vidurkių – 2008 m. Lietuvoje vidutiniškai vienam gyventojui teko 94,5 kelionių autobusu, Šiaulių apskrityje – 77,3, o Pakruojo rajone – tik 18,2 kelionių.

Krašto geležinkelio atkarpa Linkuva-Petrašiūnai-Pakruojis-Kutiškiai, kuri susijungia su magistraline geležinkelio linija, jungia Pakruojį su Radviliškio. 2010 m. pradėta tiesti transeuropinė geležinkelio linija turėtų kirsti Šiaulių apskritį, tačiau Pakruojo rajone nenumatoma nei viena stotis. Šiuo metu Pakruojo rajone yra viena geležinkelio stotis Jovarų kaime, tačiau ji skirta tik krovinių persikirstymui, keleivių vežimas geležinkeliu nevystomas ir neplanuojamas.

Pakruojo rajone dviračių, kaip susisiekimo transporto, infrastruktūra neišvystyta – yra tik pavienės dviračių takų atkarpos miestuose ar tarp gyvenviečių.

1.2. ESAMŲ TURIZMO GAMTOS IR KULTŪROS PAVELDO BEI ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ POTENCIALO IR PANAUDOJIMO TURIZMUI BEI APLINKOS KOKYBĖS VERTINIMAS

1.2.1. Gamtos ištekliai

Rekreacinės teritorijos rajone sudaro tik 21,6 proc. – 19,6 proc. miškai ir 2,0 proc. vandenys. Pakruojo rajono savivaldybė pagal Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane numatytas rekreacinių arealų patrauklumo kategorijas ir rekreacinės plėtros galimybes patenka į mažo potencialo rekreacinį arealą.

Pakruojo rajonas – vienas šiauriausių Lietuvos rajonų, patenkančių į Žiemgalos žemumos etnokultūrinį regioną. Pakruojis turi unikalų kraštovaizdį – plačiose lygumose iškyla mažos kalvelės, Žiemgalos ir Mūšos-Nemunėlio žemumas skiria Linkuvos kalvagūbris, iškilęs į šiaurę nuo Pakruojo miesto, savitumu išsiskiriantys miesteliai, maži miškai ir Petrašiūnų bei Klovainių karjerai.

Pakruojo rajone vandens ištekliai sudaro tik 2 proc. rajono teritorijos, kuomet Lietuvos vidurkis yra apie 4 proc. Hidrografinį tinklą sudaro Lielupės ir mažųjų jos intakų bei Mūšos baseinų upės ir dirbtinai suformuoti vandens telkiniai.

Lielupės ir mažųjų jos intakų baseinas užima 1.750 kv. km Lietuvos teritorijos. Šio baseino upeliai lėti, ežerų visai nėra. Lielupės upės vasaros metu itin nusenka, o mažesni upeliai – išsenka visiškai.

Didžiausia rajone tekanti upė – Mūša, kuri teka rajono teritorijos viduriu iš vakarų į rytus ir tartum dalina rajoną į šiaurinę dalį ir miškingą pietinę dalį. Lietuvoje Mūšos baseino plotas 5.297 kv.m., ilgis 139,7 m. Mūšos baseino ežeringumas tik 0,5 proc., iš viso 38 ežerai didesni nei 0,5 ha. Didžiausi Mūšos intakai, tekantys Pakruojo rajone – Kruoja ir Daugyvenė.

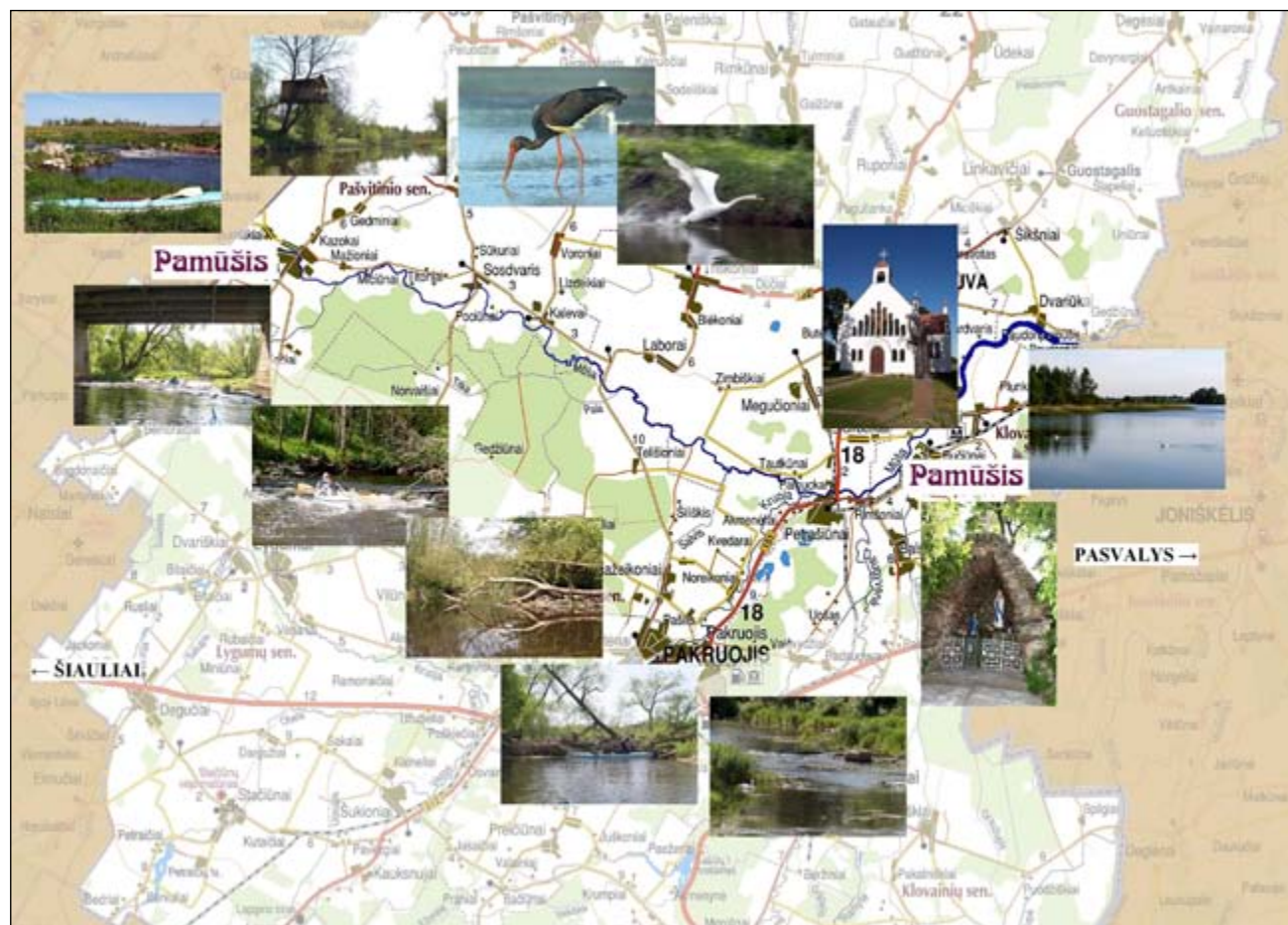
Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 14 d. nutarimu Nr. 1268 buvo patvirtintas valstybinės reikšmės vidaus vandens telkinių sąrašas, pagal kurį 16 rajono upių ir 13 tvenkinių priskirta valstybinės reikšmės vandenims.

Organizuojamas plaukimas baidarėmis Mūšos upe maršrutu „nuo Pamūšio iki Pamūšio“. Plaukiant šiuo maršrutu galima stebėti suręstas bebrų užtvankas, pamatyti juoduosius gandrų, grožėtis laukine gamta, Raudonpamūšio atodanga (žr. 3 pav.). Tačiau plaukti baidarėmis Mūšos upe geriausia pavasarį, kai pakilęs upės vandens lygis. Taip pat reikia maršruto atkarpoje įrengti poilsio vietas, stovyklavietes, viešuosius tualetus.

Pakruojo rajonas neturi nei vieno ežero, todėl ežerų trūkumą bent iš dalies kompensuoja dirbtinai suformuoti 27 tvenkiniai. Didžiausi yra Dvariukų (136,4 ha), Baltausių (79,9 ha), Petraičių (58,9 ha), Pakruojo (52,0 ha) ir Laičių II (48,4 ha). Kiti tvenkiniai mažesni nei 20 ha. Savivaldybės teritorijoje nėra įteisintų viešųjų paplūdimių, yra tik 33 visuomenės poreikiams naudojami paplūdimiai.

Poilsiu daugiausia naudojamosi Baltausių, Laičių tvenkiniais, Petrašiūnų ir Klovainių dolomito karjerai ir „Varlynėlio“ tvenkinio poilsinė zona. Daugelis poilsinių zonų ir maudyklų nepritaikytos žmonių poilsiu: nesutvarkyti privažiavimo keliai, automobilių stovėjimo aikštelės, nėra būtinos infrastruktūros. Rekreacijai galėtų būti naudojamas Paežerių tvenkinys. Pakruojo mieste yra vadinama Kruojos sveikatingumo trasa, kurią sudaro Kruojos parkas su užtvanka ir medinių skulptūrų kompozicija.

3 pav. Baidarių maršrutas „nuo Pamūšio iki Pamūšio“

Šaltinis: www.pakruojistic.lt

Rajono miškų masyvų miškingumas yra skirtingas – vienur lygumos ištisai apaugusios miškais, kitur likę tik pavieniai medžiai. Didžioji dalis miškų (62 proc., 18,3 tūkst. ha) yra valstybiniai, kita dalis (38 proc., 11,3 tūkst. ha) priklauso privatiems žemės valdytojams arba rezervuoti privatizavimui. Valstybinius miškus valdo Pakruojo miškų urėdija, kurią sudaro 6 girininkijos, valdančios 18.294,16 ha valstybinių miškų.

Vyraujantys mišrūs lapuočių ir eglynų medynai sudaro palankias sąlygas kanopinių žvėrių veisimuisi ir dauginimuisi. Pakruojo rajone įregistruota 12 medžiotojų būrelių (klubų), kasmet organizuojama iki 10 varyminių medžioklių, o per medžioklės sezoną apsilanko apie 60 užsienio medžiotojų.

Svarbiausius Pakruojo rajono kraštovaizdžio išteklius sudaro valstybiniai draustiniai, biosferos poligonas ir gamtos paveldo objektai:

1. valstybiniai draustiniai (bendras plotas – 1.769 ha):
  - 1.1. Linkuvos geomorfologinis draustinis;
  - 1.2. Daugyvenės hidrografinis draustinis;
  - 1.3. Glebavo pedologinis draustinis;
  - 1.4. Laumekių botaninis draustinis;
  - 1.5. Laumenio botaninis zoologinis draustinis;
  - 1.6. Draumėnų kraštovaizdžio draustinis;
2. Gedžiūnų miško biosferos poligonas (plotas – 13.693 ha);
3. gamtos paveldo objektai:

- 3.1. geologiniai:
  - 3.1.1. Bulotiškio akmuo;
  - 3.1.2. Kundročių akmuo;
  - 3.1.3. Raudonpamūšio atodanga;
- 3.2. geomorfologiniai:
  - 3.2.1. Lapgirio ozas;
- 3.3. botaniniai:
  - 3.3.1. Klovainių ažuolas;
  - 3.3.2. Klovainių storasis ažuolas;
  - 3.3.3. Rozalimo ažuolas;
  - 3.3.4. Pamūšio storasis ažuolas;
  - 3.3.5. Šilų ažuolas.

Valstybinių draustinių būklė yra gera, jie nuolat prižiūrimi ir tvarkomi. Šiuos draustinius, sudarius galimybes stebėti gyvūnus ir augalus, būtų galima pritaikyti turizmui. Tačiau reikia paruošti informacinius standus, įrengti apžvalginius takus, numatyti ir įrengti poilsio zonas su visa reikalinga infrastruktūra.

Vertingi gamtos paveldo objektai, kurie gali būti įdomūs turizmo atžvilgiu – Kundročių akmuo, Raudonpamūšio dolomito atodanga ir Lapgirio ozas. Gedžiūnų miško biosferos poligonas yra Europinės Bendrijos saugoma teritorija, skirta išsaugoti perinčių erelių rėksnių buveines, tačiau turistiniu požiūriu, šis objektas yra mažai patrauklus.

Gamtiniam turizmui plėtoti galima panaudoti ir parkus esančius prie buvusių dvarų sodybų (Pakruojo, Aukštadvario, Balsių, Dovydiškio, Liesų, Pamūšio ir kt.) ar naujai pasodintus ir sutvarkytus parkus (Pakruojo ir Linkuvos miestų, Balsių beržynėlio, Gripkėdžių, Žvirblonių, Rozalimo miško ir kt.). Tačiau daugumoje parkų trūksta pėsčiųjų takų su suoliukais ir apšvietimu, automobilių stovėjimo aikštelių ir pan.

Labiausiai gamtinio turizmo plėtojimui rajone trūksta sodybų, stovyklaviečių, poilsio vietų, kuriuose galėtų apsigyventi turistai.

Pakruojo rajone nemažai turizmui patrauklių rekreacinių išteklių, kuriuos būtų galima pritaikyti rekreacinio turizmo poreikiams – valstybiniai draustiniai, medžioklės plotai, biosferos poligonas, parkai, tvenkiniai, Mūšos upė. Norint vystyti rekreacinį turizmą, būtina sutvarkyti šių objektų aplinką, įrengti reikalingą infrastruktūrą, pasirūpinti informacinėmis priemonėmis.

1.2.2. Kultūros paveldo išteklių

Kultūros vertybių registre 2010 m. liepos 28 d. buvo įregistruotos 399 nekilnojamos kultūros vertybės (1 priedas), esančios Pakruojo rajone: urbanistikos paminklai, buvusios dvarų sodybos, malūnai, architektūros paminklai, istorijos, dailės, archeologijos ir mitologijos objektai. Vienam iš rajono kultūros paveldo objektų (Pakruojo dvaro sodyba) yra suteiktas kultūros paminklo statusas.

Nemažai rajone esančių kultūros paveldo objektų yra privatūs, dauguma iš jų yra nuolat tvarkomi, prižiūrimi, tačiau ne reti atveji, kai objektų savininkai sužaloja kultūros paveldo objektus taip pažeisdami paminklosaugos reikalavimus. Didelė dalis Pakruojo kultūros paveldo objektų yra arba gali būti pritaikyti turizmo poreikiams.

Urbanistinių paveldą sudaro Žeimelio, Linkuvos ir Rozalimo urbanistikos centrai ir Lygumų miestelio istorinė dalis, kiekviena turinti išskirtinę raidą ir savitą miestelio centro ir aikštės kompoziciją.

Žeimelis – mažas, stačiakampio formos centrinę miestelio dalį turintis miestelis su vyraujančia regionine ir klasicistine architektūra, gotikine aikšte, 18-19 a. pastatytais Didžiąja ir Mažąja karčiomomis. Mažajoje karčėjoje įkurtas Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“, kuriame sukaupta daug medžiagos apie Žiemgalos krašto istoriją ir kultūrą, kitoje karčėjoje galima pasivaišinti gerai atšaldytu pakruojietišku alumi, apžiūrėti 7 „dubenuotuosius“ akmenis. Linkuva yra vienas iš seniausių Lietuvos Žiemgalos miestelių, turintis išskirtinę miestelio aikštę, iš kurios spinduliais išeina septynios gatvės. Linkuvoje esanti Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia ir karmelitų vienuolynas sudaro architektūrinį ansamblį. Rozalimas yra vienas iš geriausiai išsilaikiusių Lietuvos medinių miestelių, turintis netaisyklingos formos aikštę, medinę Švč. Mergelės Marijos vardo bažnyčią. Lygumų miestelio istorinė dalis į kultūros vertybių registrą įtraukta vėliausiai. Lygumų miestelis istoriniuose šaltiniuose minimas nuo 15 a., kai jame buvo pastatytas dvaras ir bažnyčia.

4 pav. Žeimelio ir Lygumų miestelių vaizdai

Šaltinis: <http://kvr.kpd.lt/heritage/>

Pakruojo rajone gausu **architektūrinių paminklų**, iš kurių turizmo atžvilgiu įdomiausi yra buvusios dvaro sodybos, vėjo malūnai, Linkuvos karmelitų vienuolyno ir bažnyčios ansamblis, Rozalimo, Stačiūnų, Pašvitinio, Žeimelio bažnyčios, statiniai (Didžioji ir Mažoji smuklės Žeimelyje, Mikniūnų užvažiuojamas kiemas (karčema ir kalvė), gaisrinės pastatas Pakruojyje ir kt.).

2010 metais Lietuvos dvarų duomenų bazėje buvo įrašyti 579 **dvarai ir jų sodybos**, iš kurių 17 yra Pakruojo rajone (Akmenėlių I, Akmenėlių II, Aukštadvario, Balsių, Dovydiškio, Geručių (Gleбаровos), Impolių, Klovainių (Krivaičių), Lašmenpamūšio, Linksmučių, Pakruojo, Pamūšio I, Pamūšio II, Pavezgių, Plonėnų, Rimkūnų, Vileišių buvusios dvaro sodybos).

5 pav. Rimkūnų, Geručių (Gleбаровos), Balsių ir Akmenėlių II buvusios dvarų sodybos

Šaltinis: www.heritage.lt

Dvarai ir jų sodybos, pastatytos 19-20 a., turi architektūrinę, istorinę, urbanistinę, kraštovaizdinę vertę ir yra svarbi Pakruojo krašto turizmo dalis. Didelė dalis privačių ir savivaldybei priklausančių

dvarų sodybų yra apleistos, nepritaikytos turistų poreikiams. Tačiau kitos sodybos yra sutvarkytos, jose organizuojami įvairūs renginiai, ekskursijos.

Išpūdingiausia ir įdomiausia yra *Pakruojo dvaro sodyba* – viena didžiausių Lietuvoje išlikusių dvaro sodybų. 2005 m. agentūra „Faktum“ prie Lietuvos kultūros fondo užfiksavo, kad Pakruojo dvaras yra didžiausia Lietuvoje paminkloausginė dvaro sodyba, turinti architektūrinę, istorinę ir kraštovaizdinę vertę, pritaikyta turizmui ir rekreacijai. Pakruojo dvarvietė rašytiniuose šaltiniuose minima nuo 1531 m., dabartinis ansamblis pradėtas kurti 18 a. pabaigoje. Barono Vilhelmo fon Ropo iniciatyva ir lėšomis. Šiuo metu Pakruojo dvaro sodyboje yra 43 statiniai užimantys 48,2 ha plotą.

Pagrindinis dvaro ansamblio akcentas – dviauksčiai rūmai, statyti XIX a. pirmoje pusėje. Puošniausia rūmų dalis – šokių (dar vadinama veidrodžių) salė su elipsine kolonada, išsiskirianti puikia akustika. Šiuo metu rūmuose kuriamas Pakruojo muziejus, įsikūręs VŠĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centras, planuojama įrengti koncertų, konferencijų sales, kavinę ir viešbutį. Greta dvaro buvo nedidelis sandėlis, pietinėje sodybos dalyje – evangelikų bažnyčia, ledainė, oficina, tarnautojo namas, spirito varykla, 2 svirnai, meistrų namas, vaistinė, arklidės, vežiminė, kiaulidės, pieninė, daržinė, sarginė ir 6 tvartai. Kai kurie šių pastatų jau yra sutvarkyti ir pritaikyti turizmui.

6 pav. Pietinė dvaro sodybos dalis

Šaltinis: www.pakruojo-dvaras.lt

Pietinę ir šiaurinę sodybos dalis jungia peizažinis dvaro parkas įkurtas 19 a. viduryje ir kurio struktūra išliko iki šių dienų. Iš vienos pusės parką riboja Kruojos upė, o iš kitos – lauko akmenų tvora. Parkas yra to meto angliško stiliaus, jame auga 26 rūšių medžiai, tarp kurių yra dar prieš kelis šimtus metų pasodinti rečiausi augalai iš įvairių pasaulio šalių. Nuo rūmų link šiaurinės dvaro dalies vedantis takas baigiasi išpūdingais metalo vartais, puoštais augalinių ir heraldinių motyvų kalniais, skiriančiais dvi funkcines dvaro teritorijos dalis – pietinę ir šiaurinę.

7 pav. Parkas

Šaltinis: www.pakruojo-dvaras.lt

Šiaurinę sodybos dalį sudaro arkinis tiltas-užtvanka, vandens malūnas, malūnininko namas, vėjo malūnas, karčema, kalvė, sandėlis ir tvartas. Dvaro sodybos ansamblį puošia 2001 m. restauruotas unikalus arkinis tiltas-užtvanka per Kruojos upę – vienintelis Lietuvoje toks dolomitinis vėlyvojo klasicizmo statinys.

8 pav. Šiaurinė dvaro sodybos dalis

Šaltinis: www.pakruojo-dvaras.lt

Šiuo metu dalyje rekonstruotų dvaro pastatų teikiamos apgyvendinimo, maitinimo, salių nuomos, renginių organizavimo, aktyvaus poilsio paslaugos, organizuojamos teminės ekskursijos ir pramogos. Visos dvaro sodybos atstatymui ir rekonstrukcijai reikalingos didelės lėšos, numatyta, kad per 25 metus dvaro sodybos koncesijos sutartį pasirašęs verslininkas ir savivaldybė į dvaro atstatymą investuos daugiau nei 40 mln. Lt.

Atkūrus Pakruojo dvaro sodybą ir pritaikius ją daugiafunkciniam viešajam turizmui, dvaras ne tik bus išsaugotas kaip kultūros paveldo vertybė ateinančioms kartoms, bet ir taps kultūrinio, dalykinio turizmo, aktyvaus poilsio, sveikatingumo paslaugų židiniu, svarbia visos Lietuvos turizmo infrastruktūros ašimi ir katalizatoriumi. Įspūdingame Pakruojo dvare bus teikiamos aukštos kokybės, unikalios turizmo ir aktyvaus poilsio paslaugos: veiks dvaro karčema, alaus varykla-muziejus, kuriame bus demonstruojami alaus gamybos procesai, įrengtos tautinių amatų dirbtuvės, atkurtos kalvė, žvakių liejimo fabrikėlis, vėjo malūno, mini gyvulių ūkio ekspozicijos, rengiami klotimo teatro festivaliai, dvaro svečius vėžins senovinė karieta. Planuojama, kad lankytojus į Pakruojo dvarą pritrauks vienas didžiausių Baltijos šalių regione senovinių automobilių ir auto technikos muziejus, įkurtas rekonstruotuose dvaro pastatuose ir užimsiantis 2.330 kv.m. bendro ploto.

Pakruojo dvare kasmet vyksta tarptautiniai visuomeniniai kultūriniai renginiai – folkloro festivalis „Žiemgala“, baikerių suvažiavimo šventė, Hanza turgus – derliaus ir amatų šventė, sporto varžybos Tado Blindos taurei laimėti, bėgimas „Pakruojo dvaro takais“ ir kt.

Pakruojo dvare bus įkurtas didžiausias šiaurės ir vidurio Lietuvos regione konferencijų centras

su 6 konferencijų organizavimui pritaikytomis patalpomis, iš kurių viena talpina net 500 dalyvių, kartu visos vienu metu priimsiančios iki 750 konferencijų dalyvių. Lankytojai taip pat galės mėgautis pirčių komplekso teikiamomis paslaugomis.

Iš religinės paskirties statinių išsiskiria 16-17 a. Linkuvos karmelitų vienuolyno ir bažnyčios ansamblis, kuriame kasmet vyksta nemažai žmonių pritraukiantys Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės atlidai (dar vadinami Škapliernos atlidais), medinės 18 a. Rozalimo Švč. Mergelės Marijos vardo ir 17 a., Stačiūnų Šv. Lauryno bažnyčios, neorenesansinė Pašvitinio Švč. Trejybės bažnyčia, klasicizmo bruožų turinti Žeimelio Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčia, neogotikinė Lygumų Švč. Trejybės bažnyčia ir kitos.

9 pav. Pakruojo rajono bažnyčios

Linkuvos karmelitų vienuolyno ir bažnyčios ansamblis (kairėje viršuje), Rozalimo Švč. Mergelės Marijos vardo bažnyčia (kairėje apačioje), Lygumų Švč. Trejybės bažnyčia (dešinėje).

Šaltinis: lt.wikipedia.org

Iš Pakruojo rajono architektūrinių paminklų taip pat išsiskiria 18-19 a. Žeimelio dviejų smuklių (Didžiosios ir Mažosios) kompleksas. Didžioji smuklė turi klasicistinių bruožų, o mažojoje šiuo metu veikia Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“, kuriame yra daug įdomių krašto istoriją atspindinčių eksponatų. Gana įdomi Pakruojo kultūrinė vertybė – Mikniūnų užvažiuojamasis kiemas, vienas iš dviejų Lietuvoje išlikusių užvažiuojamųjų kiemų. Šį kiemą sudaro iš molio plūktas smuklės (karčemos) pastatas ir kalvė, kurios mediniai griaučiai išpinti vytelėmis, iš abiejų pusių apdrėbtomis moliu. Taip pat įdomus Pakruojo senasis gaisrinės pastatas su dviejų aukštų bokšteliu.

Išskirtinė Pakruojo rajono kultūros paveldo dalis – **vėjo malūnai**. Dabartiniame Kultūros vertybių registre priskaičiuojami 234 malūnai ar jų fragmentai, iš kurių 64 yra vėjo. Iš 64 vėjo malūnų, esančių Lietuvoje, 23 malūnai ar jų fragmentai yra išlikę Pakruojo rajone. Šie statiniai yra išskirtiniai

rajono objektai atspindintys savivaldybės savitumą ir išskirtinumą, dėl šios priežasties vėjo malūnas pavaizduotas ir rajono herbe. Geriausiai išsilaikę malūnai su technologine įranga yra Bačiūnų, Diržių, Guostagalio, Kalpokų, Stačiūnų, Starkonių ir Vaišvydžių.

Kai kurie Pakruojo rajono malūnai yra įtraukti į turistinį maršrutą „Vėjo malūnų kelias“. Nors dalis malūnų yra pritaikyta poilsio ir kultūrinėms reikmėms – Ūdekų vėjo malūnas pritaikytas poilsiui, Stačiūnų vėjo malūne veikia etnografinė malimo ekspozicija, Pakruojo dvaro vėjo malūne įrengta malūnininko ekspozicija – tačiau dauguma malūnų yra apleisti, avarinės būklės, arba jų likę tik fragmentai, todėl turistiniu atžvilgiu yra nepatrauklūs. Dalis malūnų priklauso privatiems asmenims, tačiau dėl lėšų trūkumo jų restauravimo darbams, kai kurie malūnai nyksta.

10 pav. Pakruojo rajono vėjo malūnai

Bačiūnų, Diržių, Starkonių ir Stačiūnų vėjo malūnai

Šaltinis: <http://malunai.lt/index.php>

Pakruojo rajone yra nemažai **istorijos** objektų – tai kraštą garsinusių žmonių gimtinės, sodybos, kapai, įvairūs paminklai, žydų genocido aukų kapai. Kultūros vertybėmis paskelbta kompozitoriaus J. Pakalnio gimtinė, pirmojo Lietuvos fiziko chemiko T. Grotuso sodyba, liaudies menininko J. Danausko, kraštotyrininko J. Šliavo ir pirmojo partizano A. Vainausko kapai. Pasaulinius karus ir okupacijas krašte mena 5 žydų genocido aukų kapai bei 16 laidojimo vietų. Iš istorinę vertę turinčių paminklų galima išskirti Vytauto Didžiojo paminklus Lygumų miestelyje ir Bardiškių kaime bei Birutės paminklą.

Kultūros vertybių registre įrašyta daugiau nei pusantro šimto **dailės vertybių** esančių Pakruojo rajone. Didžiąją tokių vertybių dalį sudaro koplytėlės, koplytstulpiai, kryžiai, altorėliai ir paveikslai bei skulptūros religinėmis temomis.

Pakruojo **archeologijos ir mitologijos objektus** sudaro 3 piliakalniai, 2 pilkapiai ir 2 pilkapynai, 1 alkakalnis, 14 kapinynų, 5 senkapiai, 2 senovės gyvenvietės, 2 senojo miesto vietos, 1 dvarvietė, 1 gynybinis įtvirtinimas bei 20 mitologinių akmenų, iš kurių 16 yra dubenuotieji akmenys.

Visuomenei žinomiausi archeologijos paveldo objektai – piliakalniai ir alkakalniai, kurių Pakruojuje yra tik 4: Žeimelio piliakalnis, vadinamas Žydkapiu, Tričių ir Peleniškių, Kalnuočių piliakalniai su gyvenvietėmis bei Paežerių alkakalnis, vadinamas Koplyčkalniu. Kiti archeologijos paveldo objektai yra vizualiai blogai matomi arba nematomi visai, nes senovės gyvenvietės padengtos vėlesnių kultūrinių sluoksnių, sunaikintos ūkinės veiklos, o laidojimo vietos būdavo įrengiamos lygiose ar mažai iškilusiose vietose.

Įdomiausi ir legendomis apipinti yra akmenys su įvairiais ženklais bei dubenuotieji akmenys. Archeologai šiuos akmenis dažniausiai traktuoja kaip aukojimo akmenis, tačiau liaudyje paplitę pasakojimai, kad šie akmenys naudoti dievų garbinimui, o dubenuotųjų akmenų įdubimuose kaupiasi šventas vanduo.

Kai kurie kultūros paveldo objektai yra gausiai lankomi turistų, tačiau didžioji dalis – apleisti, nuniokoti. Rekonstravus įdomiausius paminklus, juos būtų galima pritaikyti turizmo poreikiams. Būtina sutvarkyti Žeimelio, Linkuvos, Rozalimo ir Lygumų istorines dalis bei viešąsias erdves, rekonstruoti,

atstatyti ir turizmo bei kultūros reikmėms pritaikyti buvusias dvarų sodybas. Atnaujintus religinius statinius bei senąsias tradicijas būtų galima plėtoti religinį turizmą, o tokius architektūrinius paminklus, kaip Žeimelio smuklių kompleksą ar Mikniūnų užvažiuojamąjį kiemą – kultūrinį turizmą. Visi išlikę vėjo malūnai turėtų būti restauruoti ir eksponuojami kaip išskirtinė kraštovaizdžio vertybė bei pritaikyti turizmo infrastruktūrai. Nors istorijos ir dailės objektai yra įdomūs tik mažam turistų ratui, tačiau šį paveldą būtina prižiūrėti ir išsaugoti. Vizualiai matomi archeologijos ir mitologijos objektai, apipinti legendomis ir padavimais, traukia lankytojų dėmesį ir gali būti pritaikomi kultūriniam turizmui.

1.2.3. Muziejų veikla

Muziejus – tai nesiekianti pelno, vieša, tarnaujanti visuomenei ir jos tobulėjimui, atvira lankytojams kultūros įstaiga, kuri be savo pagrindinės veiklos (įsigyti eksponatus ir išsaugoti ateinančioms kartoms rinkiniuose esančią svarbią medžiagą), tyrinėja rinkinius ir atskleidžia naujas žinias bei jas platina, bendradarbiauja su švietimo įstaigomis ir rengia muziejines moksleivių lavinimo programas, rengia ekspozicijas ir parodas, dalyvauja ekspedicijose, organizuoja su muziejaus veikla susijusius kultūros ir mokslo renginius³. Muziejai yra svarbi turizmo infrastruktūros dalis, nes muziejų ekspozicijos ir organizuojami renginiai pritraukia nemažus turistų srautus. 1 lentelėje pateikta informacija apie Pakruojo rajone veikiančius muziejus ir ekspozicijas (žr 1 lentelę).

1 lentelė. Pakruojo rajono muziejai

Pavadinimas	Adresas	Darbo laikas
Kompozitoriaus Juozo Pakalnio memorialinė sodyba	Veselkiškių kaimas, Linkuvos seniūnija	Antradieniais – šeštadieniais 12–16 val.
Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“	Vienybės a. 15, Žeimelis	Trečiadieniais – sekmadieniais 9–18 val.
Pakruojo dvaras	Parko g. 5, Pakruojo kaimas, Pakruojo r. sav.	Lankytojai priimami iš anksto susitarus
Siaurojo geležinkelio ekspozicija	Petrašiūnų kaimas, Klovainių seniūnija	Lankytojai priimami iš anksto susitarus
Rozalimo muziejaus ekspozicija	Kapų g. 41, Rozalimas	Lankytojai priimami iš anksto susitarus
Juozo Paukštelio memorialinis kambarys	Titonių kaimas, Klovainių seniūnija	Lankytojai priimami iš anksto susitarus
Profesoriaus Stasio Ušinsko memorialinis kambarys	S. Dariaus ir S. Girėno g. 15, Pakruojis	Lankytojai priimami iš anksto susitarus
Daugyvenės krašto ekspozicija	Plaučiškių kaimas, Rozalimo seniūnija	Lankytojai priimami iš anksto susitarus
Linkuvos vidurinės mokyklos istorijos muziejus	Gimnazijos g. 32, Linkuva	Lankytojai priimami iš anksto susitarus
Klovainių pagrindinės mokyklos istorijos muziejus	Žalioji g. 2a, Klovainiai	Lankytojai priimami iš anksto susitarus

³ Šaltinis: www.muziejai.lt

„Žiemgala“, Pakruojo dvaras, Linkuvos vidurinės mokyklos istorijos ir Klovainių pagrindinės mokyklos istorijos muziejai yra įdomiausi, turintys didžiausias ekspozicijas ir organizuojantys daugiausia kultūrinių renginių bei edukacinių programų.

Pakruojo krašto muziejaus „Žiemgala“ fondus sudaro 5.500 eksponatų, iš kurių eksponuojami tik 765. Muziejuje veikia akmens (iki 1700 m. pr. Kr.) ir įvairių laikotarpių geležies amžiaus, darbo ir buities įrankių, 20 a. pr. sukurtų skulptūrų, Žeimelio apylinkių kryžių viršūnių, dokumentų ir spaudinių ekspozicijos, kraštotyrimininkui J. Šliavui, grafikui V. Kalinauskui ir latvių bendruomenei skirtos ekspozicijos.

Pakruojo dvaro rūmuose yra ekspozicija skirta dvaro istorijai, nuolat veikia įvairios kilnojamosios parodos, „Traktieriuje“ įrengtas „Tado Blindos muziejus“, skirtas Lietuvos „razbaininkui“ atminti. Artimiausiu metu dvare numatyta įrengti alaus varyklą-muziejų, senovinių automobilių ir auto technikos muziejų, bus rengiama nemažai edukacinių, kultūrinių renginių.

Petrašiūnuose siaurojo geležinkelio stoties pastate įrengta muziejinė ekspozicija, kurioje eksponuojamos fotografijos bei daiktai primenantys laikotarpį, kuomet gyvavo siaurasis geležinkelis, įamžinta geležinkelio ir geležinkelininkų darbo ir gyvenimo akimirkos. Lankytojams, kurie susitaria iš anksto buvęs geležinkelininkas veda ekskursijas.

Linkuvos vidurinės mokyklos ir Klovainių pagrindinės mokyklos istorijos muziejų rinkinius sudaro įvairūs etnografijos, archeologijos, numizmatikos eksponatai, dokumentai ir leidiniai, fotografijos bei kiti eksponatai, organizuojamos Lietuvos istorijos, etninės kultūros pamokos, ekskursijos, susitikimai, minėjimai.

2010 m. pradėti rengti dolomito telkinio „Petrašiūnų II“ kraštovaizdžio tvarkymo parengiamieji darbai⁴. Planuojama išekspluatuotame „Petrašiūnų II“ karjere įrengti rekreacinį kompleksą, kuriame bus įkurta dolomito muziejaus ekspozicija.

Didžioji dalis muziejų įtraukti į sudarytus turizmo maršrutus po Pakruojo rajoną. Pakruojo krašto muziejus „Žiemgala“ ir kompozitoriaus Juozo Pakalnio memorialinė sodyba – vieninteliai muziejai, kurie turi nustatytą darbo laiką, o kitus muziejų ekspozicijas apžiūrėti galima tik iš anksto susitarus. Nors Pakruojo muziejų lankymas yra gana apribotas ir didžiosios dalies muziejų ekspozicijos yra gana mažos, Pakruojo rajono muziejai yra svarbi turizmo infrastruktūros dalis.

1.2.4. Žmogiškieji ištekliai

Be fizinių rajono turizmo infrastruktūros rodiklių, ne mažiau svarbūs yra ir socialiniai veiksniai (socialiniai-demografiniai rodikliai, turto saugumas ir pan.), kurie formuoja socialinę aplinką. Neigiama rajono socialinė aplinka sąlygoja neigiamą rajono įvaizdį bei gali kenkti turizmo plėtrai.

Statistikos departamento prie LRV duomenimis, 2010 m. pradžioje Pakruojo rajone gyveno 26.561 gyventojas, iš kurių 47 proc. sudarė vyrai ir 53 proc. – moterys. Priešingai nei visoje Lietuvoje, Pakruojo rajone daugiausia gyventojų gyvena kaime – 72,3 proc., o Lietuvoje kaimo gyventojai sudaro vidutiniškai tik 33,4 proc. Gyventojų pasiskirstymas pagal amžių taip pat skiriasi nuo Lietuvos vidurkio, nes rajone didesnė vaikų (iki 18 m.) ir pensinio amžiaus gyventojų (63 ir vyresni) dalis ir mažesnė darbingo amžiaus gyventojų dalis (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Gyventojų pasiskirstymas pagal amžių

Teritorija	Viso	Skaičius			Procentai		
		0-17 m.	18-62 m.	63 m. ir vyresni	0-17 m.	18-62 m.	63 m. ir vyresni
Lietuva	3.329.039	636.071	2.097.410	595.558	19,1	63,0	17,9
Šiaulių apskritis	341.687	67.084	212.296	62.307	19,6	62,1	18,2
Pakruojo rajonas	26.561	5.601	15.935	5.025	21,1	60,0	18,9

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

2010 m., lyginant su 2006 m. gyventojų skaičius Pakruojo rajone sumažėjo 6 proc., tai beveik 3 kartus didesnis sumažėjimas nei vidutiniškai šalyje. Gyventojų skaičiaus mažėjimą lemia mažėjantis gimstamumas, didėjantis mirtingumas bei didėjanti emigracija iš rajono į didžiuosius Lietuvos miestus bei kitas šalis. Šis mažėjimas gali neigiamai įtakoti Pakruojo turizmo rinką, nes prarandamos galimybės pritraukti daugiau darbo jėgos ir pagreitinti ekonomikos augimą ateityje.

Gyventojų (25-64 m) pasiskirstymas pagal išsilavinimą taip pat skiriasi nuo Lietuvos. Šiaulių apskrityje žemesnio išsilavinimo (pradinio ir pagrindinio) gyventojai sudaro 11,4 proc., vidutinio išsilavinimo (vidurinio ir profesinio) – 66,1 proc., aukščiausio išsilavinimo (aukštesniojo ir aukštojo) – 22,5 proc., o Lietuvoje atitinkamai 8,7 proc., 60,4 proc. ir 31,0 proc. Turizmo plėtros atžvilgiu tai, kad rajone yra didelė gyventojų dalis turinčių vidutinį išsilavinimą – teigiamas dalykas, nes būtent tokių darbuotojų daugiausia reikia paslaugų, maitinimo, apgyvendinimo įstaigose, kurios yra vienos svarbiausių vystant turizmo sektorių.

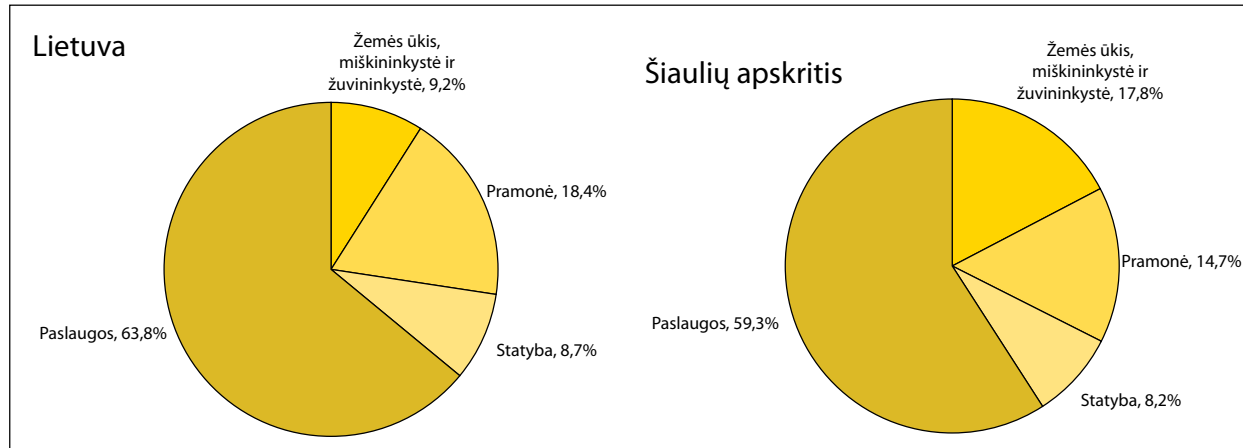
Pakruojo rajone palyginti nedidelis nusikalstamumo lygis – 2009 m. rajone 1.000-iui gyventojų teko 20,2 užregistruotos nusikalstamos veiklos, o Lietuvoje – 24,8 veiklos. Žemas nusikalstamumo lygis prisideda formuojant turizmui patrauklaus rajono įvaizdį.

Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2010 m. liepos 1 d. Pakruojo rajone registruotų bedarbių dalis nuo darbingo amžiaus gyventojų (12,1 proc.) buvo viena mažiausių lyginant su kitomis savivaldybėmis.

2009 m. Šiaulių apskrityje, kaip ir visoje Lietuvoje, daugiausia užimtųjų buvo paslaugų sektoriuje. Šiaulių apskrityje 59,3 proc. užimtųjų buvo paslaugų sektoriuje, 17,8 proc. – žemės ūkio sektoriuje, 14,7 proc. pramonės sektoriuje ir 8,2 statybų sektoriuje. Užimtųjų pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis ženkliai skiriasi nuo Lietuvos (žr. 11 pav.). Pakruojo rajono užimtųjų pasiskirstymas pagal ekonomines veiklos rūšis yra panašus kaip ir Šiaulių apskrityje.

⁴ Plačiau apie dolomito karjero pritaikymą turizmui – 1.3. skyriuje

11 pav. Užimtųjų pasiskirstymas pagal ekonomines veiklos rūšis

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Statistikos departamento prie LRV duomenimis, rajone yra gana pigi darbo jėga, nes 2010 m. pradžioje Pakruojo rajono gyventojų neto darbo užmokestis siekė 1.383,60 Lt, kuomet Lietuvos vidurkis siekė 1.601,80 Lt. Nedarbo ir užimtumo rodikliai rodo socialinę-ekonominę padėtį rajone, kuri, kaip matyti iš pateiktų duomenų, yra gana neblogo.

Mažėjantis gyventojų, ypač darbingo amžiaus, skaičius rodo grėsiantį kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą, tačiau rajonas pasižymi didele vidutinį išsilavinimą turinčių žmonių dalimi ir pigia darbo jėga, kas sudaro patrauklias sąlygas turizmo ir susijusių verslų plėtojimui.

1.2.5. Aplinkos kokybė

Pakruojo rajono aplinkos tarša yra palyginti maža – Statistikos departamento prie LRV duomenimis Lietuvoje nepakankamai išvalytų ar užterštų nuotekų 2008 m. išleista 1,0 proc., o Šiaulių apskrityje – 59,5 proc. Pakruojo rajone 2008 m. išleista 484 m³ nuotekų ir jos visos buvo išvalytos iki normos, tai vienas geriausių rodiklių apskrityje.

Pakruojo rajone yra mažiausias išmestų teršalų kiekio rodiklis apskrityje – Pakruojo rajone 2008 m. į atmosferą buvo išmesta 101,2 t teršalų, t.y. 1,7 proc. visų apskrityje į atmosferą išmetamų teršalų. Vienam gyventojui rajone tenka 3,7 kg į atmosferą išmetamų teršalų, tai gerokai mažesnis rodiklis nei Šiaulių apskrities (16,7 kg/1 gyventojui) ir šalies (21,2 kg/1 gyventojui) vidurkiai.

Analizuojant aplinkos kokybę, svarbu pažymėti, kad Pakruojo rajone nėra didelių verslo gamybos įmonių, kurios dažnai išmeta į atmosferą didelius teršalų kiekius. Tai sąlygoja geresnę aplinkos kokybę rajone, kuri sudaro sąlygas turizmo vystymui.

Nedidelė aplinkos tarša yra tinkama turizmo plėtojimu ir sudaro geras sąlygas jo vystymui.

1.3. PASLAUGŲ, SPORTO IR KITŲ PRAMOGŲ POTENCIALO, PASIŪLOS IR PAKLAUSOS ĮVERTINIMAS

1.3.1. Paslaugos Pakruojo rajone

Pakruojo rajone veikia viena **kaimo turizmo** sodyba – S.Laurikiečio sodyba, įkurta Linkuvos seniūnijoje Impolių kaime ant Mūšos upės kranto. Šioje sodyboje organizuojami pobūviai, teikiamos aktyvių pramogų paslaugos: plaukiojimas valtimis, baidarėmis, veikia pirtis, yra sudarytos geros sąlygos žvejybai, šaudymui iš lankų, galimybės sportuoti tinklinio ir krepšinio aikštelėse.

Pakruojo rajone veikia dvi **apgyvendinimo** įstaigos – svečių namai „Kruoja“ bei viešbutis „Stadala“, įsikūręs Pakruojo dvare. Apgyvendinimo paslaugos taip pat teikiamos ir Pakruojo „Atžalyno“ gimnazijos bendrabutyje bei VŠĮ Pakruojo neįgaliųjų užimtumo centre.

Pakruojo rajone veiklą vykdo 15 **maitinimo paslaugas** teikiančių įmonių:

- Restoranas „Kruoja“;
- Kavinė „Glusnis“, esanti Pakruojo mieste;
- Kavinė-baras „Gojus“, R.Tamašauskienės IĮ, esanti Linkuvoje;
- A.Grigonio IĮ alaus baras, veikiantis Pakruojo mieste, Linksmučių kaime, Jovarų kaime, Rozalime;
- K. Ignaciūno IĮ, esanti Mažeikonių k.;
- S. Indrišiūnienės IĮ, esanti Pašvitinyje;
- Alaus baras „Karčema“, V.Jokantienės IĮ „Vigra“, įsikūrusi Pakruojo mieste;
- „Klevas“, esantis Kuosiškio k., S. Maurušaitienė IĮ;
- D. Krikščiūnio IĮ, alaus baras, esantis Rozalime;
- Kavinė „Medenė“, UAB Virgrira, esanti Pakruojo mieste;
- D.Michailovienės IĮ, esanti Lygumuose, Naujamiesčio g.;
- V. Jokantienės IĮ „Vigra“, esanti Klovainiuose;
- „Vygantas“, UAB kavinė – baras, esantis Pakruojo mieste;
- „Užuovėja“, A.Kairio IĮ, esanti Pakruojo mieste, Padubysio kaime;
- Pakruojo dvaro karčema „Traktierius“, esantis Pakruojo kaime.

Pakruojo rajone apgyvendinimo ir maitinimo infrastruktūra nėra išplėta – trūksta apgyvendinimo paslaugas teikiančių įstaigų, be to didžiausia maitinimo įtaigų koncentracija – Pakruojo mieste. Paslaugų pasiūlos stoka riboja turizmo plėtrą.

1.3.2. Sporto pramogos

Pakruojo rajone veikia futbolo komanda „Kruoja“, kuri dalyvauja Lietuvos futbolo federacijos A lygos varžybose; krepšinio pirmenybių I ir II lygos, moksleiviai aktyviai žaidžia krepšinį, rajonas turi krepšinio komandą „Meresta“, dalyvaujančią Nacionalinės krepšinio lygos ir Lietuvos krepšinio federacijos taurės varžybose; rajone vystomas dviračių sportas – pakruojiečiai yra tapę Latvijos BMX čempionais.

Iš lengvosios atletikos srities rajone praktikuojamas bėgimas „Pakruojo dvaro takais“. Renginių organizuoja Pakruojo rajono sporto centras, Pakruojo rajono savivaldybė, Lietuvos bėgimo mėgėjų asociacija, viešoji įstaiga „Tarptautinis maratonas“ bei Lietuvos bėgimo taurės ir šiaurietiško ėjimo taurės organizatoriai.

Rajone sporto paslaugas teikia Sporto centras – savivaldybės įstaiga. Sporto centre sportine

veikla užsiima tiek sporto mėgėjai, tiek siekiantys sportinės karjeros, centras organizuoja įvairius sporto renginius. Šiame centre sudarytos tinkamos sąlygos rajono gyventojams praktikuoti kūno kultūrą ir sportą, čia rengiami sportininkai sportinėms varžyboms.

Rajone taip pat veikia 15 sporto klubų, iš kurių aktyviausi „Vėjas“, „Cunami“, „Jėga“, „Svarelis“ (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Pakruojo rajono sporto organizacijos

Sporto organizacija	Veikla ir tikslai
Bėgimo mėgėjų klubas „Vėjas“	Lengvosios atletikos, sveiko gyvenimo būdo propagavimas, jaunų žmonių užimtumo skatinimas, sportinių varžybų organizavimas
Pakruojo futbolo klubas	Futbolo sportinio gyvenimo aktyvinimas, futbolo populiarinimas, sveiko gyvenimo būdo propagavimas, turiningo laisvalaikio organizavimas, aukštos kvalifikacijos futbolininkų rengimas, varžybų, sveikatos stiprinimo ir kitų renginių organizavimas
Pakruojo sporto klubas „Robusta“	Motokroso populiarinimas, motociklų sporto renginių organizavimas, jaunimo ir suaugusiųjų mokymas važinėti vandens, sniego, krosniais bei keturračiais motociklais
Sporto klubas „Cunami“	Sveiko gyvenimo būdo propagavimas, sportinio, poilsinio, pažintinio turizmo organizavimas, karate mokymo ir alpinizmo populiarinimas
Sporto klubas „Meresta“	Krepšinio populiarinimas, varžybų organizavimas, sveiko gyvenimo būdo propagavimas ir aukštos kvalifikacijos sportininkų rengimas
Svarsčių kilnojimo klubas „Jėga“	Svarsčių kilnojimo, sportinio gyvenimo aktyvinimas, sveiko gyvenimo būdo propagavimas, aktyvaus laisvalaikio ir poilsio organizavimas, aukštos kvalifikacijos sportininkų rengimas, varžybų, sveikatos stiprinimo renginių organizavimas, sportininkų treniravimas
Visuomeninis suaugusiųjų ir jaunimo sporto klubas „Aitvaras“	Sveiko gyvenimo būdo propagavimas, sportinis švietimas, jaunimo užimtumas, kūno kultūros ir sporto paslaugų tiekimas
Sporto klubas „Svarelis“	Svarsčių kilnojimo, sportinio gyvenimo aktyvinimas, sveiko gyvenimo būdo propagavimas, aktyvaus laisvalaikio ir poilsio organizavimas, varžybų, sveikatos stiprinimo renginių organizavimas, sportininkų treniravimas

Šaltinis: Pakruojo rajono savivaldybės bendrasis planas

Pakruojo mieste yra įrengta kokybiška BMX trasa. Lietuvos respublikoje iš viso yra tik 2 tokio tipo trasos bei 2 dirbtinės dangos aikštės. Pakruojo BMX trasoje besitreniruojantys sportininkai dalyvauja Europos ir Pasaulio BMX dviračių čempionatuose, Pakruojo BMX trasoje taip pat organizuojamos įvairios tarptautinės varžybos.

Rajone savo sportinę karjerą pradėjo šie pakruojiečiai: Vilma Augustinavičiūtė Bardauskienė (1953 m. g. Litkūnų km. Pakruojo raj.) – pasaulio rekordininkė, pirmoji moteris pasaulyje nušokusi į tolį daugiau kaip 7 m.; Adolfas Aleksiejūnas (Simaniškių km. Pakruojo rajonas) – 1964 m. Tokijo olimpiados 3000 m. kl/b. rekordininkas.

2009 m. Pakruojo rajone sporto varžybose ir sveikatingumo renginiuose dalyvavo daugiau kaip 6.370 dalyvių. Rajone kasmet apdovanojami geriausi sportininkai – 2009 m. jais tapo BMX dviračių kroso, lengvosios atletikos, krepšinio, futbolo, karate, svarsčių kilnojimo atstovai.

Pakruojo rajono sporto infrastruktūra yra pakankamai išplėtotą, todėl čia galima organizuoti įvairias varžybas, treniruotes, BMX trasas įrengimas prisideda prie sportinio turizmo vystymo ir profesionalių sportininkų rengimo.

1.3.3. Pramogos Pakruojo rajone

Pramogos yra svarbi atsipalaidavimo forma, asmenims suteikianti teigiamų emocijų, šalinanti nuovargį ir prisidedanti prie gyventojų gyvenimo kokybės gerinimo, turiningo laisvalaikio leidimo. Plėtojant pramogų infrastruktūrą teritoriniu lygmeniu, teritorijoje skatinamas verslumas, prisidedama prie ekonominių rodiklių gerinimo, svečių į teritoriją pritraukimo.

Siekiant tinkamai ir efektyviai panaudoti pakruojiečių linksmą būdą ir turimą gerą humoro jausmą, 2004 m. Pakruojo rajone buvo įkurta **HAV valstybė** (humoro, alaus ir varnų). HAV valstybė siūlė daug įvairių atrakcijų, viliojančių turistus, miesto svečius atvykti ir patiems prisidėti prie valstybės klestėjimo, organizuojamos ekskursijos, kurių metu siūloma aplankyti HAV sostinę Pakruojį, organizuojamos šventės, kurių metu vykdavo parodomoji varnų medžioklė, varniukų valgymas ir pakruojietiško „varniukų“ alaus degustacija, nepamirštama iškepti silkų. Po kelerių metų, atslūgus susidomėjimui HAV valstybe, organizuojamos tik užsakomosios HAV atrakcijos, kurias organizuoja VšĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centras.

Kasmet vis didesnio tiek pakruojiečių tiek turistų susidomėjimo sulaukia rugpjūčio mėnesį rengiama tradicinė Pakruojo miesto šventė, kuri išsiskiria renginių, pasirodymų ir dalyvių gausa.

Alaus gaminimas ir degustacijos Pakruojo rajone mena senas ir galias lietuviškas tradicijas – gyventojai jau nuo seno gamina alų, o alaus daryklos – unikalios. Rajone pagal senas tradicijas iš natūralių produktų gaminamas gyvasis, nefiltruotas alus. Šis alus pasižymi geru skoniu, jo kaina didesnė negu masiniu būdu gaminamo alaus. Šiandien daugelis alaus daryklų yra šeimininis verslas ir atitinka kulinarinio paveldo produktų gamybos reikalavimus.

Pakruojo rajone veikiančios alaus daryklos siūlo unikalų pramogą – alaus degustacijas, kurios yra vertinamos mėgstančių senovinius daiktus ir senas tradicijas. Rajone alaus degustacijos siūlomos:

- Pakruojo dvaro karčemoje „Traktierius“, Pakruojo k.;
- A. Udrienės IĮ, „Jovarų“ alaus darykloje, Alyvų g. 2, Jovarų k.;
- A. Grigonio IĮ, Papupio g. 1, Jovarų k. gaminamas Algio, Šinkorių, Kaziuko rūšių alus;
- Alaus darykloje „Davra“, Šiaulių g. 5, Pakruojis.

Alaus daryklose lankytojai gali stebėti alaus gaminimo procesą. Siekiant išlaikyti alaus gaminimo tradicijas ir pritraukti daugiau turistų, aludariai imasi ir naujų priemonių – seka kitų aludarių darbą ir metodus, rinkos pokyčius, kuria šiuolaikiniam gyventojui aktualias pramogas degustuojant alų.

Alaus daryklos, degustacijos labiau vilioja turistus, negu vietinius Pakruojo rajono gyventojus. Alaus daryklose pagaminamas alus užsakomas įvairioms šventėms, renginiams, o kai kurie aludariai yra kviečiami dalyvauti ne tik Lietuvos šventėse ir ten prekiauti savo unikaliu alumi, bet taip pat atvykti į Estijos, Latvijos bei kitų šalių organizuojamus renginius.

Problema, su kuria susiduria aludariai, yra didieji gamintojai, galintys pasiūlyti palankesnes ir lankstesnes alaus pardavimo sąlygas, kainas ir kiekius; nuolat brangstanti natūrali žaliava, didėjanti įvairių institucijų kontrolė bei reikalavimai apsunkina aludarių verslą ir įsitvirtinimą Lietuvos rinkoje.

Pakruojo rajono savivaldybė 2010 m. kovo 25 d. sprendimu leido UAB „Dolomitas“ rengti „Petrašiūnų II“ dolomito telkinio specialųjį planą, pagal kurį numatyta **išekspluotuoti karjerę** įrengti teminių pramogų parkų kompleksą. 2010 m. lapkričio mėn. pristatytoje specialiojo plano koncepcijoje siūloma išnaudota, naudojama ir planuojama naudoti dolomito telkinio teritoriją

palaiapsniui, pradėdant nuo išnaudotos teritorijos, pritaikyti rekreaciniam naudojimui. Čia turėtų būti įkurtas teminių pramogų parkų kompleksas, sudarytas maždaug iš 10 parkų (pramoginiai, vandens, pažinimo, renginių ir kt. parkai) kuriuose būtų galima užsiimti skirtinga veikla. Toks parkas būtų unikalus poilsio, pramogų ir sporto kompleksas Šiaurės Lietuvoje (plačiau apie šį parką 2.1. skyriuje).

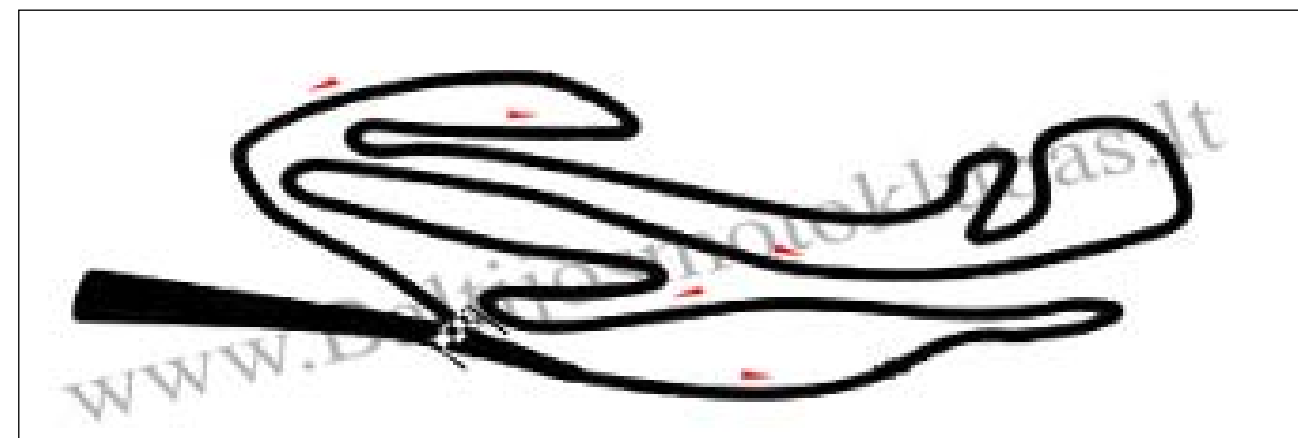
Pakruojo rajone organizuojamos **komercinės medžioklės**. Šiuo metu Pakruojo rajone miškų urėdija apima 6 girininkijas: Linkuvos, Sukmedžio, Gedžiūnų, Pakruojo, Klovainių, Rozalimo. Valstybinės reikšmės miškai sudaro apie 18,3 tūkst. ha, rezervuoti privatizavimui – apie 2,2 tūkst. ha, privatūs miškai apie 9,1 tūkst. ha.

Pakruojo miškų urėdija teikia komercinės medžioklės organizavimo paslaugas. Pakruojo urėdijos teritorija susiskirstyta į medžioklės plotus, kuriuose nustatyta leistina žvėrių gausa ir normatyvai dėl sumedžiojamų žvėrių kiekio ir rūšies. Bendri medžioklės plotai rajone užima apie 8.700 ha plotą, iš jų miškai – 5.463 ha. Kasmet organizuojama iki 10 medžioklių su varymais Lietuvos ir užsienio medžiotojams. Pakruojo miškų urėdijos duomenimis kasmet per medžioklės sezoną šiuose plotuose apsilanko apie 50-60 užsienio medžiotojų.

Praeito šimtmečio pabaigoje Didžiojoje Britanijoje atsiradęs **motokrosas** sparčiai išplito ir tapo itin populiarus visame pasaulyje. Motokroso varžybos vyksta atviroje trasoje su įvairiomis kliūtimis, trampilais ir netikėtais trasos vingiais, jame dalyvaujančios transporto priemonės skirstomos pagal variklio galingumą, vairuotojo meistriskumo lygį arba sportininko amžių.

Motokrosas greitai išpopuliarėjo ir Lietuvoje. Ši sporto šaka yra viena iš labiausiai išplėtotų ir populiariausių pramogų Pakruojo rajone. Kokybiška **Petrašiūnų (Dolomito) 2,1 km. ilgio motokroso trasa** įrengta buvusiam dolomito karjere Petrašiūnų kaime.

12 pav. Motokroso trasa

Šaltinis: www.baltijosmotoklubas.lt

Šioje trasoje kasmet organizuojamos Lietuvos Respublikos motokroso čempionato varžybos, į kurias susirenka gausus dalyvių ir žiūrovų skaičius iš Lietuvos ir kaimyninių šalių. Paskutinės šventės metu 2010 m. motokrose dalyvavo daugiau kaip 250 sportininkų ir šiek tiek daugiau kaip 1.000 žiūrovų. Kadangi dažniausiai motokrosas šioje trasoje organizuojamas žiemą, jam pasibaigus, prieš apdovanojimus, šventės organizatoriai jau tradiciškai visus dalyvius ir žiūrovus vaišina karšta sriuba.

Pakruojuje dar nuo 1998 m. oficialiai veikia **baikerių** klubas Free Hawks MC, užsiimantis baikerių judėjimo propagavimu, laisvalaikio organizavimu.

Motociklų gerbėjus šiaurės Lietuvoje džiugina Pakruojuje organizuojamos baikerių šventės. **Free Hawks MC** kviečia į didžiausias baikerių šventes šiaurės Lietuvoje „Bike Show“, dar vadinamas „Vanagų dienomis“. Šventės organizuojamos Paežeriuose, o pastaruosiu metu jos persikėlė į Pakruojo dvaro sodybą.

Paprastai renginys pradedamas motociklų parada Pakruojo gatvėmis. Renginio metu organizuojamos įvairios baikerių rungtys, Lietuvos pop/rock žvaigždžių koncertas, šou suaugusiems ir diskoteka iki ryto. Šventės organizatoriai kasmet siūlo vis naujų pramogų: paskutinės šventės metu buvo demonstruojami antikvariniai, egzotiški motociklai ir automobiliai – technikos ir meno stebuklai, siūloma susipažinti su meniškais piešiniais ant kūno mobilijoje Tattoo studijoje, paskraidyti oro balionu, ultra lengvuoju lėktuvėliu, pasimokyti vairavimo ekstremalioje vairavimo mokykloje, atsigaiivinti šiam kraštui būdingu alumi. Šventės akcentu tapo kol kas šalyje traktuojami kaip egzotiški ir neįprasti Šiaurės Amerikos indėnai. Šventės dalyvius ir lankytojus jie linksmina, grodami tradiciniais instrumentais, gamindami savo tautinius valgius; o visi šventėje dalyvaujantys baikerių klubai stengiasi pateikti ką nors savito ir įsimintino.

Šventėse dalyvauja ne tik plieninių žirgų ir greičio fanatikai, bet ir jiems prijaučiantys, į šventę atvyksta svečių ir iš užsienio šalių – Rusijos, Latvijos, Estijos, Vokietijos, Lenkijos ir net Ispanijos. Free Hawks MC privalumas yra tas, kad šis klubas – tarptautinis.

13 pav. Bike show akimirkos

Šaltinis: <http://www.autoreviu.lt/portal/index/article/9511>

Pakruojo rajonas – naminio ir natūralaus alaus kraštas. Rajone vystomi **amatai** susiję su alaus daryklų vystymu, alaus gaminimo tradicijų puoselėjimu (plačiau apie alaus daryklas žr. skyriuje Alaus degustacijos).

Pakruojiečiai gerai išmano amatus, geba dirbti taip, kaip buvo dirbama senajame Lietuvos kaime. Populiari medžio drožinių (vytuvai, kalvaratas, lopšys, ližė, sūrspaudis, rėtis, kočėlas audiniams lyginti) gamyba, saldžiarūgštės duonos kepimas, alaus ir midaus gamyba.

Rajone veiklą vykdo įvairių sričių amatininkai. Dirbinius iš medžio gamina Jolanta ir Rimantas Balčiauskai, Bronislovas Gedminas, kuris yra mažosios medinės architektūros meistras klijuojantis, drožiantis malūnus, senovines sodybas, žvakides. Marijus Labanauskas įkurtoje „Marijaus keramikos studijoje“ gamina įvairius keramikos dirbinius. Eugenijus Rimdžius gamina meniškus dirbinius iš juodojo metalo ir medžio. Klovainietė Veronika Daukutienė „stato“ vėjasparnius malūnus iš dolomito akmenėlių, kaip ir Rožė Džiaugienė tapo paveikslus.

Megztų pirštinių ir kojinių kolekcijas kuria J. Mikelėnienė, o Stanislava Užporienė ir Onutė Lugauskaitė pina ir audžia juostas, kuriomis puošiasi aukštaičių krašto folklorinių ansamblių saviveiklininkai. Tautodailininkės Zita Adomaitienė ir Ramutė Prikockienė gamina įvairius dirbinius iš vytelių.

Pakruojo kultūros centre yra rengiamos tradicinės tautodailininkų darbų parodos, kuriose eksponuojami įvairūs tautodailininkų sukurti kūriniai: tapyti, siuvinėti, iš smėlio, vilnos, virvių ir šiaudų sukurti paveikslai, drabužiai, žaislai, iš vytelių pinti dirbiniai, medžio drožiniai, iš juodojo metalo sukurtos skulptūros, buitės įrankiai; gausu papuošalų iš žalvario, odos, akmenukų, šilko, veltos vilnos; gausu stiklinių vazų, šilkinių, gėlėmis tapytų šalikų. Gausiausia tekstilės kolekcija: austos, nertos, siuvinėtos, megztos servetėlės, takeliai, staltiesės. Šiuo metu rekonstruojamame Pakruojo

rajono dvaro sodyboje ateityje numatyta įrengti amatų centrą.

Pakruojo rajono Linkuvos miestelis yra vienas iš šiaurės Lietuvos senosios kultūros ir tautiškumo lopšių. Čia organizuojamos mugės per Škapliernos atlaidus, kurių metu rajono bendruomenės kviečiamos atsigręžti į senovės Lietuvos dvasines ir materialines vertybes, sukauptą patirtį, tautiškumą ir paveldo autentiškumą. Siekiant sutelkti bendruomenės ir ugdyti jų reprezentacinius gebėjimus keliamas tikslas bendruomenėms parodyti savo sumanumą ir išradingumą, įrengiant kiemelius, pristatant koncertines programas ir pan. Tokios mugės taip pat vyksta Klovainiuose per Onos atlaidus.

Pakruojo rajone organizuojamos šventės – Pakruojo miesto šventė, baikerių šou ir motokroso varžybos, siūlomos komercinės medžioklės pramogos, bei pramogos, susijusios su išskirtinio alaus gaminimo proceso stebėjimu ir degustacija bei amatų puoselėjimas prisideda prie pramogų pasiūlos Pakruojo rajone didinimo, investicijų į Pakruojo rajoną skatinimą, verslo ir turizmo plėtrą, Pakruojo ir regiono patrauklumo turistams didinimo, tačiau šios pramogos pasižymi sezoniškumu, nepatenkina įvairaus amžiaus ir pomėgių asmenų linksmybių poreikio.

1.4. TURISTINĖS INFRASTRUKTŪROS IŠVYSTYMO IR JOS PLĖTOJIMO GALIMYBIŲ ANALIZĖ

Turistinę Pakruojo rajono infrastruktūrą sudaro turizmui pritaikytos autotrasos, poilsio reikmėms pritaikyti paplūdimiai, poilsiavietės, kempingai ir kt.

Šiuo metu Pakruojo rajono teritoriją kerta 3 nacionalinės **dviračių** trasos:

1) rajoną kerta plėtotina nacionalinės dviračių trasos atkarpa, kuri tiesiama *Rytų-Vakarų* kryptimi per Pamūšį (Klovainių sen.), Petrašiūnus, Pakruojį, Aleknaičius, Lygumus ir Bitaičius;

2) šiaurinė rajono dalis patenka į *Šiaurės Lietuvos* maršruto atkarpa, kuri driekiasi nuo Palangos per Skuodo, Mažeikių, Akmenės, Joniškio, Pakruojo (Žeimelis), Pasvalio, Biržų ir Rokiškio rajonus iki Zarasų;

3) pietinė dalis patenka į *Nacionalinių parkų maršrutą*, kuris prasideda Palangoje, eina per Kretingos, Telšių, Šiaulių Pakruojo, Panevėžio, Anykščių ir Utenos rajonus, o baigiasi Ignalinoje.

Aukščiau išvardintos trasos nepažymėtos turistiniuose rajono žemėlapiuose ir reklaminėje medžiagoje, todėl tiek vietiniams, tiek turistams trūksta informacijos apie galimybes važiuojant dviračiais pažinti Pakruojo rajoną.

Pakruojo rajono bendrajame plane ir Pakruojo Darnios energetikos veiksnių plane numatyta plėtoti dviračių tinklą, skirtą dviračių turizmui ir kaip alternatyvą susisiekimo sistemoje. Pakruojo dviračių tinklą sudarytų tokie dviračių takai: Smilgiai-Pakruojis, Pakruojis-Linkuva, Linkuva-Žeimelis, Joniškis-Žeimelis-Pasvalys, Rozalimas-Plaučiškiai-Pakalniškiai, Pakruojis-Lygumai-Naisiai, Petrašiūnai-Titoniai-Gailioniai, Žeimelis-Vileišiai-Adžiūniai, Pakruojis-Linksmučiai, Pakruojis-Mažeikoniai, Pakruojis-Klovainiai, Petrašiūnai-Impolės dvaras, Pakruojis-Pakruojo dvaras ir Petrašiūnai-Linkuva, taip pat numatyta dviračių tako per Balsių kaimą ir tako iki Udekų tvenkinio tiesimas.

Pakruojuje **pėsčiųjų takų** tinklas išvystytas pakankamai gerai, tačiau trūksta turistinių pėsčiųjų takų. Pažintiniai pėsčiųjų takai yra tik Pakruojo dvaro sodybos komplekse. Pakruojo rajono bendrajame plane pažymima, kad lankymui paruošti ir pažintinius takus būtų tikslinga įrengti Pakruojo rajone esančiuose draustiniuose ir gamtos paveldo objektuose: Daugyvenės hidrografiniame, Draumėnų kraštovaizdžio, Linkuvos geomorfologiniame, Glebavo pedologiniame draustiniuose, Gedžiūnų miško biosferos poligono teritorijoje, prie Raudonpamūšio atodangos, Kundročių akmenų, Klovainių ažuolo.

Siekiant sudaryti tinkamas sąlygas dviratininkų eismui, bei plėtoti pažintinį turizmą, numatoma įrengti šiuos pėsčiųjų-dviračių takus: Pakruojis-Paežerių tvenkinys, Pakruojis-Petrašiūnai, Pakruojis-Jovarų kaimas-Linksmučiai, Petrašiūnai-Linkuva, Klovainių miestelio Linkuvos g., Jovarų kaimo Paupio g., Pakruojo mieste per Kruojos upę nuo V. Didžiojo g. iki Mašiotų g.

Nacionalinių dviračių trasų specialiojo plano projekte siūloma įrengti dviračių turizmo trasą neeksploatuojamo siaurojo geležinkelio pylimu, turizmo poreikiams panaudojant buvusių geležinkelio stočių pastatus.

Pakruojo rajone sąlygos dviračių turizmo plėtojimui nesudarytos, nes trūksta dviratininkams skirtos infrastruktūros: dviračių stovų, poilsiaviečių, maitinimo įstaigų, informacinių ženklų, eismo saugumo priemonių, integruotos ženklinimo sistemos ir kt. Siekiant pritraukti didesnius turistų srautus, būtinas dviračių takas, jungiantis Pakruojo dvaro sodybą su Pakruojo miestu, bei dviračių takai, jungiantys Pakruojo miestą su Pasvaliu, Joniškiu, Šiauliais ir Radviliškiu. Taip pat būtų tikslinga įrengti dviračių ir pėsčiųjų takus šalia Pakruojo rajono parengtų turizmo maršrutų.

Įrengus visus numatytus takus, būtų sukurtas optimalus dviračių tinklas, jungiantis pagrindines Pakruojo gyvenvietes ir Pakruojo miestą su Pasvaliu, Joniškiu, Šiauliais ir kitais gretimais miestais. Tokio dviračių tinklo sukūrimas sudarytų sąlygas dviračių turizmo bei pažintinio turizmo plėtojimui.

Pakruojo rajonas nepasižymi turtingais rekreacijai tinkamais **vandens ištekliais**, tačiau jų trūkumą iš dalies kompensuoja dirbtinai suformuoti 27 vandens telkiniai, iš kurių didžiausi – Dvariukų,

Baltausių, Petraičių, Pakruojo ir Laičių II. Savivaldybės teritorijoje nėra įteisintų viešųjų paplūdimių, yra tik 33 visuomenės poreikiams naudojami paplūdimiai.

Poilsiu daugiausia naudojama Žeimelio ir Paežerių tvenkiniais, Petrašiūnų ir Klovainių išekspluotuoti karjerai ir „Varlynėlio“ tvenkinio poilsinė zona. Pakruojo mieste yra vadinama Kruojos sveikatingumo trasa, kurią sudaro Kruojos parkas su užtvanka ir medinių skulptūrų kompozicija.

Didžiausia rajono upė naudojama vandens turizmo tikslais, nes yra parengtas baidarių maršrutas „nuo Pamūšio iki Pamūšio“. Tačiau plaukti baidarėmis Mūšos upe geriausia pavasarį, kai pakilęs upės vandens lygis. Taip pat reikia šio maršruto atkarpoje įrengti poilsio vietas, stovyklavietes, tualetus.

2011-2012 m. įgyvendinant Kruojos upės valymo projektą, kuriam lėšų gauta iš INTERREG fondo, planuojama išvalyti Kruojos upę nuo tvenkinio užtvankos iki Pakruojo dvaro sodybos, taip pat šioje atkarpoje sutvarkyti upės krantus įrengiant 1,5 km dviračių-pėsčiųjų takus, suoliukus, šiukšliadėžes, pavėsines, valčių prieklaukas keliaujantiems valtimis ar baidarėmis, taip pat numatyta įrengti aikštelę skirtą renginių organizavimui.

Daugelis poilsinių zonų ir maudyklų nepritaikytos žmonių poilsiu: nesutvarkyti privažiavimo keliai, automobilių stovėjimo aikštelės, nėra būtinos infrastruktūros.

Nepaisant augančio dėmesio dviračių turizmui, didžiausi turistų srautai į rajoną patenka automobiliais ir autobusais. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane ir Šiaulių apskrities bendrajame plane numatyta vystyti nacionalinį reprezentacinį kultūrinio turizmo maršrutą „Lietuvos istorijos ir kultūros vėrinys“. Pakruojo rajonas patenka į vienintelę nacionalinio lygmens **autoturizmo trasą** „Vidurio Lietuvos kelias“, Lietuvos turizmo maršrutus pristatančioje svetainėje www.lietuvosmarsrutai.eu yra išskirta 19 maršrutų, iš jų į 2 maršrutus (Žemaitijos-Aukštaitijos maršrutą ir Žemaitijos-Aukštaitijos žiedą) įtraukti Pakruojo rajono turistiniai objektai. Šiaulių turizmo informacijos centras yra parengęs turistinį maršrutą automobiliu Šiauliai-Pakruojis- Šiauliai, o Pakruojo poilsio ir turizmo centras siūlo 6 maršrutus, reprezentuojančius Pakruojo rajoną⁵.

Turistams, kurie keliauja automobiliais ar autobusais, labai svarbi yra pakelės aptarnavimo infrastruktūra. Šiuo metu Pakruojo rajono pakelės infrastruktūrą sudaro 5 degalinės (3 Pakruojo seniūnijoje, po vieną Lygumų ir Linkuvos seniūnijose, šiuo metu rengiamas detalusis planas degalinės Žeimelio miestelyje įrengimui), 1 viešbutis („Stadala“ Pakruojo dvaro sodyboje), 1 svečių namai („Kruoja“ Pakruojo mieste) 1 kaimo turizmo sodyba Linkuvos seniūnijoje bei 15 maitinimo įstaigų, kempingų ar poilsiaviečių rajone nėra. Maitinimo įstaigų tinklas apima visą rajoną, tačiau didžiausia koncentracija – Pakruojo mieste, be to šių įstaigų aptarnavimo lygis netenkina atvykstančiųjų poreikių. Rajone trūksta degalinių, apgyvendinimo ir maitinimo įstaigų, poilsio aikštelių, ypač šalia pagrindinių apskrities ir rajono kelių, kuriuose yra didžiausi transporto srautai, o esamą infrastruktūrą būtina modernizuoti.

Pakruojo rajono turistinė infrastruktūra nepakankamai išvystyta: nesudarytos sąlygos dviračių turizmo plėtojimui, neišvystytas pėsčiųjų takų tinklas, trūksta viešosios infrastruktūros prie vandens telkinių, būtina išplėsti ir modernizuoti pakelės aptarnavimo infrastruktūrą. Įrengus numatytus pėsčiųjų ir dviračių takus, išplėtojus viešąją ir aptarnavimo infrastruktūrą, būtų sudarytos sąlygos didesnių turistų srautų pritraukimui ir kokybiškų turizmo paslaugų užtikrinimui.

⁵ Plačiau apie turizmo maršrutus 1.6 skyriuje

1.5. TURIZMO SEZONIŠKUMO IR JO MAŽINIMO GALIMYBIŲ ANALIZĖ IR ĮVERTINIMAS

Viena didžiausių problemų, trukdančių tolimesnei rajono turizmo plėtrai yra sezoniškumas. Lietuvai būdingas vidutinių platumų juostos klimatas, todėl orai čia dažnai permainingi ir atšiaurūs, Lietuvos hidrometeorologijos duomenimis, Lietuvos vidutinė metinė temperatūra siekia tik 6,2° C, šaltasis metų sezonas tęsiasi nuo lapkričio iki balandžio mėnesių, o šiltais galima laikyti tik 3 mėnesius per metus. Pakruojo poilsio ir turizmo centro duomenimis, rajone daugiausia turistų apsilanko gegužės-spalio mėnesiais⁶. Šie veiksniai trukdo intensyviai gamtinių ir kultūrinių išteklių, pramogų potencialo išnaudojimui ne tik Pakruojo rajono, bet ir visos Lietuvos turizmo plėtrai. Dėl šių priežasčių, būtina išskirti Pakruojo rajono turizmo objektus į tuos, kuriems metų sezonai neturi įtakos ir tuos, kuriems sezoniškumas turi įtakos bei numatyti šių objektų sezoniškumo įtakos mažinimo galimybes.

Žemiau esančioje lentelėje analizuojami visi rajono turizmo objektai, vertinama sezoniškumo įtaka šių objektų lankomumui ir sezoniškumo įtakos mažinimo galimybės (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Turizmo sezoniškumo ir jo mažinimo galimybių analizė ir įvertinimas

Turizmo objektas	Sezoniškumo įtaka	Sezoniškumo įtakos mažinimo galimybės	Paaškinimai
Gamtos ištekliai	Vidutinė	Vidutinės	Gamtiniai ištekliai patrauklūs visais metų laikais, tačiau daugiausia lankytojų sulaukia šiltuoju metų sezonu, nors medžioklė, poledinė žūklė yra populiarios ir žiemos metu. Reikia daugiau dėmesio skirti medžioklės populiarinimui. Vandens išteklius žiemos metu galima pritaikyti žiemos pramogoms (čiuožykloms, ledo ritulio aikštelėms, poledinės žūklės varžybų organizavimui ir pan.). Miškuose ar parkuose galima įrengti slidinėjimo trasas, ar pritaikyti esamas kalveles slidinėjimui rogutėmis. Įvairūs gamtos objektai (atskiri akmenys, medžiai ar medžių grupės) dažnai yra apipinami legendomis, kurias galima panaudoti organizuojant įvairias apeigas, šventes ir kitus renginius.
Kultūros paveldo ištekliai			
Urbanistinis paveldas	Vidutinė	Vidutinės	Žeimelis, Linkuva, Rozalimas ir Lygumai daugiausiai lankomi šiltuoju metų laiku. Žeimelis ir Linkuva sulaukia turistų ir ne sezono metu, nes šiuose miesteliuose galima aplankyti išskirtinius „po stogu“ esančius turizmo objektus (pvz. Linkuvos karmelitų vienuolyną, „Žiemgalos“ muziejų ir kt.). Šaltuoju metų laiku turistus į šiuos miestelius pritrauktų miestelių šventės, įvairūs renginiai, reikėtų populiarinti šiuose miesteliuose esančius lankytinus objektus bei alaus degustacijas pas geriausius rajono aludarius.

⁶ Pakruojo poilsio ir turizmo centro 2009 m. balandžio mėn. – 2010 m. spalio mėn. duomenys.

Turizmo objektas	Sezoniškumo įtaka	Sezoniškumo įtakos mažinimo galimybės	Paaškinimai
Buvusios dvarų sodybos	Vidutinė	Didelės	Vienintelis Pakruojo dvaro sodybos kompleksas šiuo metu yra rekonstruojamas ir jau dabar iš dalies yra pritaikytas turistų lankymui visais metų laikais, o kiti dvarai ir jų sodybos yra apleistos, nepritaikytos turistų poreikiams. Būtina rekonstruoti, atstatyti ir turizmo bei kultūros poreikiams pritaikyti išlikusius dvarus ir jų sodybas, jose įrengti muziejus, pritaikyti apgyvendinimo ar maitinimo įstaigų veiklai, organizuoti įvairius renginius, šventes, parengti edukacines programas.
Malūnai	Vidutinė	Didelės	Kai kurie Pakruojo rajono malūnai yra įtraukti į turistinį maršrutą „Vėjo malūnų kelias“, dalis malūnų gali būti lankomi bet kuriuo metų sezonu, nes jie pritaikyti poilsiui, juose veikia įvairios ekspozicijos. Tačiau dauguma malūnų turistiniu atžvilgiu yra nepatrauklūs. Visi išlikę vėjo malūnai turėtų būti restauruoti ir eksponuojami kaip išskirtinė kraštovaizdžio vertybė, juos pritaikius apgyvendinimo ir maitinimo įstaigų veiklai bei kultūros ir švietimo poreikiams, vėjo malūnai būtų lankomi ištisus metus.
Religinės paskirties ir kiti statiniai	Maža	Didelės	Daugumą architektūros paminklų galima lankyti bet kuriuo metų laiku, tačiau kai kurie architektūros paminklai iš viso nepritaikyti turizmo poreikiams. Sutvarkyti ir kultūros poreikiams pritaikyti visus svarbiausius rajono architektūros paminklus, o tam kad jie būtų patrauklūs turistams visus metus, galima šiuose objektuose organizuoti edukacines programas, įvairius renginius, susitikimus, minėjimus ir kt.
Istorijos objektai	Didelė	Mažos	Didesnę dalį šių objektų sudaro naujųjų amžių istoriją liudijantys objektai. Šios istorinės vietos nėra patrauklios didžiajai daliai turistų. Šiuos objektus galima pritaikyti atskiroms turistų grupėms (žydų genocidų aukų kapus – Izraelio piliečiams, Vytauto Didžiojo, Birutės paminklą ir A. Vainausko kapą – istorijos mylėtojams ir pan.). Šiuose objektuose galima rengti įvairius paminėjimus su atrakcijomis ir inscenizacijomis.
Archeologijos ir mitologijos objektai	Didelė	Mažos	Šie objektai gausiausiai lankomi šiltuoju metų laiku, nes žiemos metu juos sunku pasiekti. Siekiant šiuos objektus pritaikyti lankymui visais metų laikais, reikalinga jų priežiūra, sniego valymas ir kt., siekiant sudaryti sąlygas lengvesniam ir patogesniam šių objektų pasiekiamumui. Archeologijos ir mitologijos objektus (ypač piliakalniai ir dubenuotieji akmenys) dažnai gaubia legendos ir padavimai, kuriuos galima išnaudoti organizuojant įvairias šventes ir kitus renginius, ne tik šiltuoju, bet ir šaltuoju sezonais. Tačiau atsižvelgiant į šių objektų specifika, jų pritaikymas sezoniškumo mažinimui yra ribotas.

Turizmo objektas	Sezoniškumo įtaka	Sezoniškumo įtakos mažinimo galimybės	Paaškinimai
Muziejai	Maža	Didelės	Pakruojo muziejuose nuolat veikia įvairios ekspozicijos, vyksta renginiai, parodos. Tačiau muziejai neišnaudoja visų galimybių lankytojų pritraukimui. Didesniam lankytojų srautų pritraukimui visais metų laikais, muziejus reikėtų padaryti patrauklesniais – panaudoti parodoms informacines technologijas, rinkodaros priemones, sukurti ir populiarinti įvairias edukacines programas, organizuoti platesnio masto renginius, susitikimus, minėjimus. Taip pat būtų naudinga plėtoti bendradarbiavimą tiek su kitais Lietuvos muziejais, tiek su kaimyninių šalių muziejais.
Paslaugų potencialas			
Kaimo turizmas	Didelė	Vidutinės	Kaimo turizmo sodybos daugiausia lankytojų sulaukia liepos-rugpjūčio mėnesiais, kadangi daugelis jų siūlomų pramogų yra prieinamos tik šiltuoju metų laiku. Pakruojo rajone yra tik 1 kaimo turizmo sodyba, į kurią turistų daugiausiai atvyksta taip pat liepos –rugpjūčio mėn. Tokį sezoniškumą sąlygoja tai, kad Pakruojo rajono kaimo turizmo sodyba neturi sąlygų priimti turistus žiemos metu, negali pasiūlyti jokių žiemos pramogų. Siekiant sumažinti sezoniškumo įtaką šiai turizmo sričiai, kaimo turizmo paslaugų tiekėjams būtina sukurti sąlygas lankytojų priėmimui sodybose šaltuoju metų metu ir išplėsti paslaugų įvairovę – žiemos pramogos, alaus degustacijos, daugiau dėmesio skirti turizmo rinkodaros priemonėms, aktyviau bendradarbiauti su Pakruojo poilsio ir turizmo centru bei kelionių agentūromis. Pakruojo rajone reikėtų steigti daugiau kaimo turizmo sodybų, nes jų plėtra ir siūlomas įvairios pramogos, turėtų prisidėti prie turistų srautų rajone didėjimo.
Verslo turizmas	Maža	Vidutinės	Verslo (dalykiniam) turizmui sezoniškumo įtaka yra palyginti maža, šiai sričiai vystyti reikalinga tinkama infrastruktūra – konferencijoms pritaikytos salės, maitinimo ir apgyvendinimo įstaigų pasiūla. Verslo turizmui rajone patraukliausia Pakruojo dvaro sodyba, kuri gali pasiūlyti kokybiškas ir patrauklias konferencijų sales, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas. Norint vystyti verslo turizmą, reikia daugiau įvairaus lygio konferencijoms ir susitikimams reikalingų patalpų, didesnės apgyvendinimo ir maitinimo įstaigų pasiūlos, būtina skirti didesnę dėmesį informacijos sklaidai ir rinkodaros priemonėms.

Turizmo objektas	Sezoniškumo įtaka	Sezoniškumo įtakos mažinimo galimybės	Paaškinimai
Sporto potencialas			
BMX trasa	Didelė	Mažos	Pakruojo rajone yra dviračių BMX kroso trasa, kuri gali būti naudojama tik šiltuoju metų laiku, todėl pritraukti „sporto“ turistus lapkričio-balandžio mėnesiais – mažai galimybių.
Pramogų potencialas			
Išeksplatuoti karjerai	Vidutinė	Didelės	Išeksplatuotuose karjeruose įrengti dirbtiniai vandens telkiniai, kurie naudojami daugiausia vietinių gyventojų. Pakruojo rajono savivaldybė 2010 m. kovo 25 d. sprendimu leido UAB „Dolomitas“ rengti „Petrašiūnų II“ dolomito telkinio specialųjį planą, pagal kurį numatyta išeksplatuotame karjere įrengti rekreacinį kompleksą. Šio komplekso įrengimas ženkliai prisidėtų ne tik prie didesnių turistų srautų pritraukimo, bet ir prie sezoniškumo įtakos mažinimo Pakruojo rajono turizmo plėtrai.
Rajono renginiai ir šventės	Didelė	Vidutinės	Daugiausia rajono renginių vyksta šiltuoju metų laiku (Pakruojo miesto ir miestelių šventės, baikerių suvažiavimas). Reikia organizuoti ir populiarinti tradicinius renginius, skirtus rudens, žiemos ir pavasario šventėms (rudens gėrybių šventė, Kalėdiniai renginiai, pavasario gamtos atbudimo šventė ir pan.), taip pat būtina sugalvoti ir populiarinti išskirtinius Pakruojo rajono renginius, šventes ar netgi festivalius. Siekiant, kad šiuos renginius aplankytų kuo didesni turistų srautai, būtina skirti didelį dėmesį informacijos sklaidai ir rinkodaros priemonėms.
Alaus degustacijos	Maža	Didelės	Alaus degustacijos vyksta alaus daryklose, todėl sezoniškumas šioms pramogoms įtakos turi minimaliai. Siekiant pritraukti didesnius turistų srautus nepriklausomai nuo metų laikų, reikia daugiau dėmesio skirti šių pramogų patrauklumo didinimui (sugalvoti išskirtinių atrakcijų, pristatymo būdų) bei informacijos ir reklamos priemonėms, stiprinti ryšius su turizmo informacijos centrais bei kelionių agentūromis.
Kita			
Dviračių trasos	Didelė	Mažos	Dviračių trasos naudojamos tik dviračių sezono metu, kuris prasideda pavasario pabaigoje ir baigiasi rudens pradžioje. Atsižvelgiant į šios transporto priemonės specifiką, sezoniškumo įtakos mažinimo galimybių nėra.

Turizmo objektas	Sezoniškumo įtaka	Sezoniškumo įtakos mažinimo galimybės	Paaškinimai
Pėsčiųjų trasos	Didelė	Mažos	Pėsčiųjų trasos naudojamos tik šiltuoju metų laiku. Siekiant pėsčiųjų trasas išnaudoti turizmo tikslais visus metus, reikėtų planuoti renginius, atrakcijas, pramogas, kuriais būtų galima naudotis visais metų laikais (čiuožyklos, laužavietės, slidinėjimo rogutėmis vietos, aplinkos pritaikymas fotosesijoms ir pan.).
Vandens trasos ir paplūdimiai	Didelė	Mažos	Baidarių maršrutu galima plaukti tik šiltuoju metų sezonu, geriausia pavasarį, kai Mūšos vandens lygis pakilęs. Kiti vandens išteklių turizmui nepanaudojami. Šaltuoju metų laiku galima vandens išteklius pritaikyti poledinei žūklei, įrengti ledo ritulio aikšteles, čiuožyklos, rengti ir populiarinti žiemos šventes.
Autotrasos	Vidutinė	Vidutinės	Turistinės autotrasos gali būti naudojamos visais metų laikais, tačiau didžiausias jų naudojimas yra vasaros metu, kadangi dauguma autotrasų nepatogios naudoti kitais metų laikais (sunku patekti į atokesnes rajono vietas žiemos metu, nes ne visi rajoniniai keliai žiemos metu yra valomi, žiemos metu netvarkomi ir lankymui nepritaikyti turistiniai objektai). Reikėtų daugiau dėmesio skirti turistinės infrastruktūros atnaujinimui ir priežiūrai, informacijos sklaidai ir rinkodaros priemonėms.

Didžiausios Pakruojo rajono problemos, sąlygojančios turizmo sezoniškumą – nesutvarkyti ir šaltajam metų sezonui nepritaikyti turizmo objektai, renginių ir pramogų trūkumas, nepakankama informacijos apie rajoną ir atskirus jo turizmo objektus sklaida, per mažas dėmesys turizmo rinkodarai, neplėtojami bendradarbiavimo ryšiai turizmo srityje.

1.6. TURIZMO MARŠRUTŲ ĮVERTINIMAS

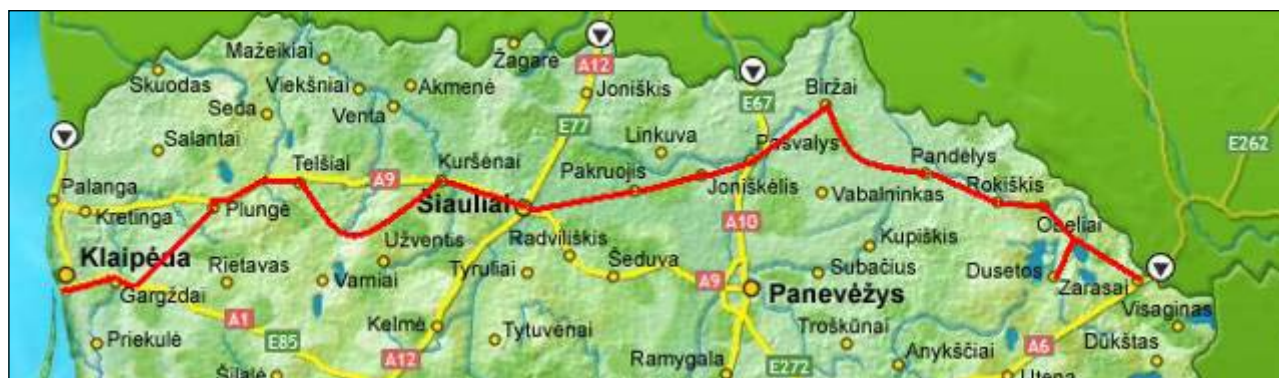
Siekiant pritraukti didesnius turistų srautus, svarbu skirti didesnę dėmesį turizmo maršrutų vystymui. Pakruojo rajonas patenka į 5 skirtingus maršrutus, jungiančius visos Lietuvos turizmo objektus, 7 maršrutai sudaryti turistams norintiems geriau pažinti vien tik Pakruojo rajoną.

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane ir Šiaulių apskrities bendrajame plane numatyta vystyti nacionalinį reprezentacinį kultūrinio turizmo maršrutą „Lietuvos istorijos ir kultūros vėrinys“. Šiam maršrutui organizuoti numatyta atkarpa Raseiniai–Tytuvėnai–Kelmė–Kurtuvėnai–Šiauliai (Kryžių kalnas)–Kuršėnai–Papilė–Venta (Viekšniai)–Akmenė–Žagarė–Joniškis–Žeimelis/Pakruojis/Šeduva–Saločiai–Pakruojis–Šeduva. Šis maršrutas nėra išvystytas, atskiros savivaldybės siūlo tik pavienius objektus, kurie nesujungti į bendrą maršrutą. Taip pat nėra pateikiama informacija apie lankytinus objektus, kelius, apgyvendinimo įstaigas, esančias numatyto maršruto teritorijoje.

Pakruojo rajonas patenka į nacionalinio lygmens autoturizmo trasą „Vidurio Lietuvos kelias“, kuri jungia Kauną–Babtus–Kėdainius–Krekenavą–Panevėžį–(Subačių)–Pasvalį–Biržus–arba Pakruoį–Šeduvą–Radviliškį–Šiaulius. Ši trasa reprezentuoja Nevėžio slėnių ir agrarinį kraštovaizdį bei žemdirbystės kultūrą (malūnai, miestelių tinklas, turgavietės ir kt.). Į šį maršrutą Karmelitų vienuolyno ansamblį ir Pakruojo dvaro sodybą siūloma įtraukti tik kaip alternatyvą.

Lietuvos turizmo maršrutus pristatančioje svetainėje www.lietuvosmarsrutai.eu yra išskirta 19 maršrutų, į 2 iš jų įtraukti Pakruojo lankytini objektai. Pakruojis patenka į *Žemaitijos-Aukštaitijos maršrutą* (Klaipėda–Plungė–Pakruojis–Pasvalys–Biržai–Zarasai), kuris veda pro įdomiausias ir gražiausias Žemaitijos vietas: kunigaikščių Oginskių rūmų ansamblį ir parką Plungėje, legendomis apipintą ir piliakalnių gausa išsiskiriančią Žemaitiją ir mažus jos bažnytkaimius bei kaimus (žr. 14 pav.). Nuo Šiaulių šis maršrutas suka pro garsųjį Kryžių kalną ir pro išpūdingą Pakruojo dvaro ansamblį, toliau – į naminių alumi, malūnais ir karstinėmis įgriuvomis išsiskiriančius Pasvalio ir Biržų rajonus. Aplankius Biržuose esantį Radvilų tvirtovę-muziejų ir Rokiškio dvaro ansamblį, siūloma nukeliauti į ežerais ir miškais žavintį Zarasų kraštą.

14 pav. Žemaitijos-Aukštaitijos maršrutas

Šaltinis: www.lietuvosmarsrutai.eu

Antrasis minėtoje svetainėje siūlomas maršrutas – *Žemaitijos-Aukštaitijos žiedas* (Pakruojis–Šeduva–Radviliškis–Tytuvėnai–Kelmė–Varniai–Šiauliai–Pakruojis). Šį maršrutą siūloma pradėti nuo Pakruojo dvaro, užsukti į Kleboniškių kaimo buties muziejų, aplankyti Burbiškio dvarą, piligrimų pamėgtus Tytuvėnus ir Šiluvą, užsukti į Kelmės dvaro rūmų ansamblį ir jame esantį krašto muziejų ir grįžti į Pakruoį per Lyduvėnų tiltą – vieną ilgiausių ir aukščiausių geležinkelio tiltų Lietuvoje ir pasimėgauti Kurtuvėnų regioninio parko kraštovaizdžiu (žr. 15 pav.).

15 pav. Žemaitijos-Aukštaitijos žiedo maršrutas

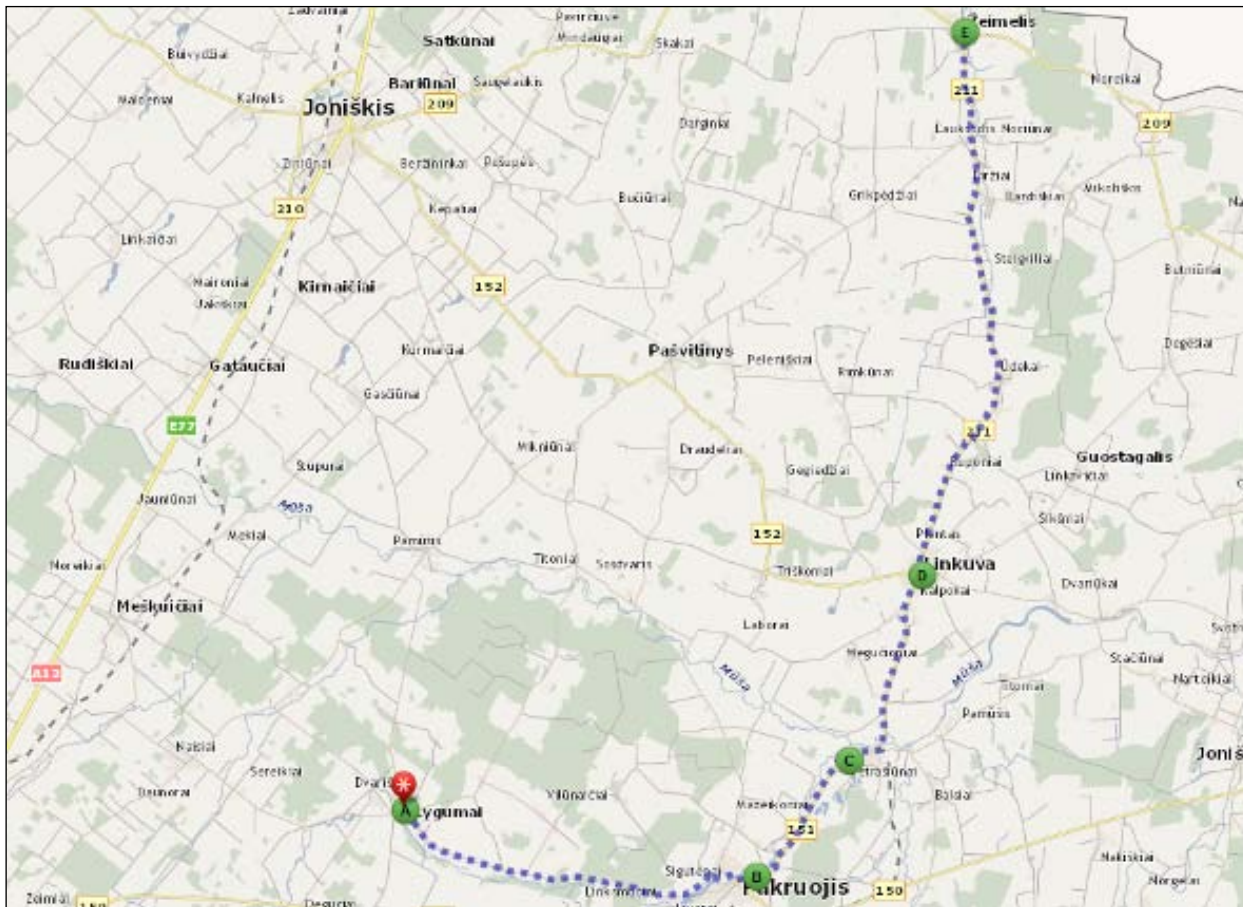
Šaltinis: www.lietuvosmarsrutai.eu

Žemaitijos-Aukštaitijos maršrutas ir Žemaitijos-Aukštaitijos žiedas yra gana plačiai aprašyti, pateikta pagrindinė informacija, reikalinga turistui.

Šiaulių apskrities tinklalapyje pristatomas turistinis Pakruojo rajono maršrutas „Vėjo malūnų kelias“, kuriuo keliaujant siūloma ne tik pasigrožėti vėjo malūnais, bet ir aplankyti Kazio Binkio gimtinę, kunigaikštienės Birutės paminklą, Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčią, buvusį Karmelitų vienuolyną, Klovainių dvarą, Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią, Pakruojo parką su medžių skulptūromis, Pakruojo dvaro sodybą, Pamušio evangelikų reformatų bažnyčią, Raudonpamušio atodangą, Rozalimo miestelį ir jame esančią angelo skulptūrą, Žeimelio miestelį bei jo Didžiąją ir Mažąją karčemas, Žiemgalos krašto muziejų, paragauti vietos aludarių gaminamo alaus.

Šiaulių turizmo informacijos centras yra parengęs turistinį maršrutą automobiliu *Šiauliai-Pakruojo rajonas-Šiauliai* (žr. 16 pav.). Keliaujant šiuo maršrutu siūloma aplankyti Lygumų miestelį ir jame esančią Švč. Trejybės bažnyčią, Pakruojo miestą ir jame esančią Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią, žydų sinagogą, senąjį spaustuvės pastatą ir šalia jo esančią laikrodžio skulptūrą su kas pusvalandį apsiverčiančiu aludariu. Siūloma apžiūrėti ant Mokesčių inspekcijos (Vytauto Didžiojo g. 37) esantį 4 m dydžio uodo skulptūrą, simbolizuojančią negalėjimą skristi dėl Mokesčių inspekcijos „išsiurbto“ kraujo. Taip pat siūloma aplankyti Pakruojo dvaro sodybą ir dvaro parke esančią „Meilės salą“, kurios ypatingas grožis atsiskleidžia tamsiuoju paros metu. Iš Pakruojo siūloma keliauti į Petrašiūnus, kur galima aplankyti siaurojo geležinkelio ekspoziciją bei dolomito karjerus. Sekantis objektas – Linkuvos miestas, kurio pagrindinis akcentas – Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia ir buvęs karmelitų vienuolynas. Į šį maršrutą įtrauktas ir Žeimelio miestelis, kuriame galima apžiūrėti dviejų smuklių kompleksą, Šv. Apaštalo Petro ir Povilo ir Evangelikų liuteronų bažnyčias. Į Pakruoį siūloma grįžti aplankant kaimyninėje Latvijoje esančias Bauskės (25 km nuo Žeimelio) ir Rundalės (apie 11 km nuo Basukės) pilies.

16 pav. Maršrutas Šiauliai-Pakruojis-Šiauliai

Maršrutas sudarytas studijos autorių, naudojant www.maps.lt žemėlapi

Pakruojo rajono savivaldybės administracija ir Pakruojo poilsio ir turizmo centras yra sudarę 6 maršrutus, reprezentuojančius Pakruojo rajoną:

1) *Pakruojis-Gedučiai-Žeimelis*. Kelionę siūloma pradėti nuo Pakruojo dvaro, aplankant Juozo Pakalnio, vieno žymiausių Lietuvos kompozitorių, gimtinę ir Teodoro Grotuso, pirmojo Lietuvos fizikochemiko, kapavietę ir paminklinį akmenį. Žeimelio miestelyje siūloma apžiūrėti dvi bažnyčias, didžiąją ir mažąją smukles ir Pakruojo krašto muziejų „Žiemgala“. Iš Žeimelio siūloma nuvykti į Linkuvos Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčią ir buvusį karmelitų vienuolyną. Keliaujant šiuo maršrutu siūloma ne tik apžiūrėti aprašytus objektus, bet ir sustoti prie Diržių ir Ūdekų malūnų, kunigaikštienės Birutės ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto paminklą. Jei ši kelionė užsakoma Pakruojo poilsio ir turizmo centre, turistai supažindinami su Diržų senkapio archeologiniais tyrinėjimais, siaurojo geležinkelio istorija, aplankomos Dovydiškių, Plonėnų, Akmenėlių buvusios dvaro sodybos ir Tričių piliakalnis.

2) *Pakruojis-Rozalimas-Klovainiai-Balsiai*. Pirmiausia iš Pakruojo siūloma keliauti į Rozalimo miestelį, išsiskiriantį savita medine architektūra, apžiūrėti liaudiškos architektūros Švč. Mergelės Marijos vardo bažnyčią, statytą Rozalijos ir Adomo Drabišių, kurioje daug garsaus šio krašto dievadirbio Jono Danausko darbų, stabtelėti prie miestelio puošmenos – angelo skulptūros. Kiti objektai – padavimais apipintas ir šventu laikomas Zigmantiškių akmuo, Klovainių miestelis, kuriame galima aplankyti dvarą, Švč. Trejybės bažnyčią, 500 metų senumo ažuolą, Balsiai primins poetą Kazį Binkį, Titoniai – rašytoją Juozą Paukštelį, o Lumbeliuose verta prisiminti knygnešį Ignacą Bitaitį.

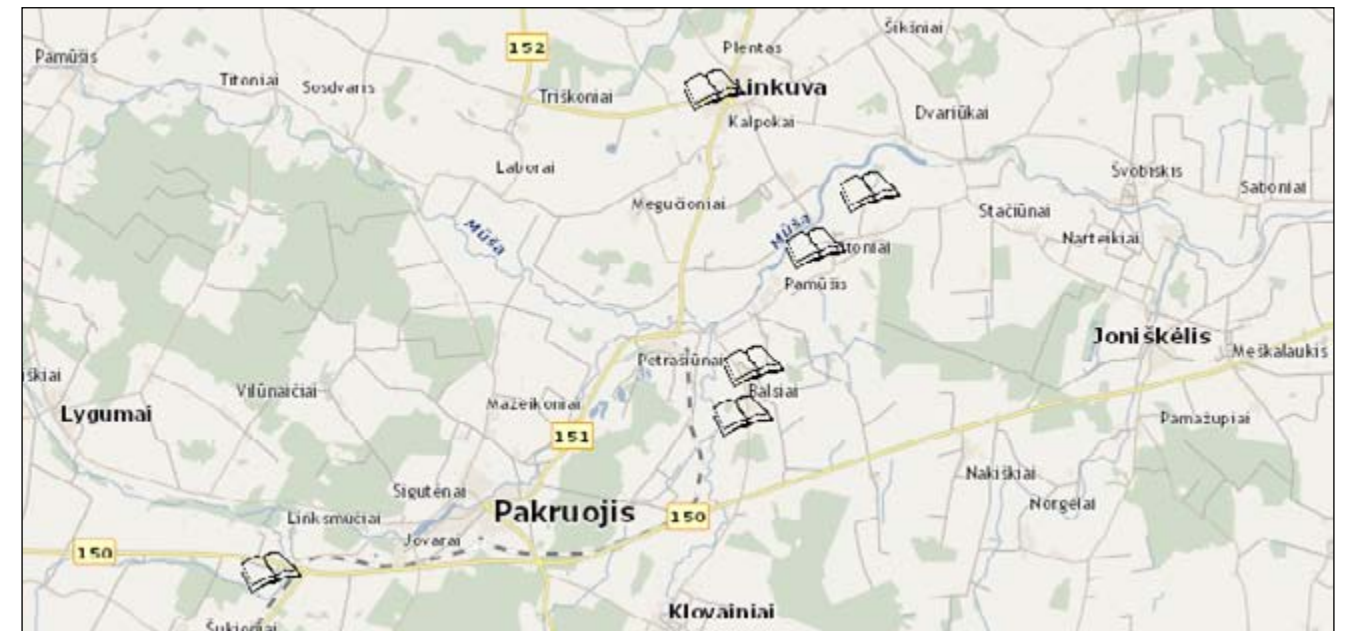
3) *Pakruojis-Pelenišiai-Pašvitinys-Vainiūnai*. Šis maršrutas pradedamas ant Pleniškių, Kalnuočių piliakalnio, nuo kurio matosi Pašvitinio ir Starkonių malūnai, Peleniškių kopyltėlė, tęsimas

aplankant Pašvitinio Švč. Trejybės bažnyčią, buvusias Pamūšio ir Mikniūnų kaimo smukles, buvusį Vainiūnų dvarą ir šalia jo esančią kopyltėlę, sustojant prie Vainiūnų kaimo kryžkelėje esančios „Sėjėjo“ skulptūros, Starkonių vėjo malūno ir Vronių kaimo kryžiaus. Važiuojant pro Kalevų kaime siūloma apžiūrėti dubenuotuosius akmenis, dėl kurių paskirties iki šiol ginčijamasi.

4) *Pakruojis-Lygumai-Pakruojis*. Kelionę siūloma pradėti nuo Linksmučiuose esančių senųjų žydų kapinių ir milžiniško akmenų, vadinamo Perkūnija, tada Viliūnačių ir Klūsiškių miške aplankant žydų genocido vietą. Pakeliui į Lygumų miestelį, siūloma stabtelėti prie rausvo akmenų kryžiaus, skirto partizanams, o Lygumų miestelyje apžiūrėti Lygumų dvarą, Šv. Trejybės bažnyčią, Vytauto Didžiojo paminklą, medžio skulptūrą „Pieta“ ir paminklinę lentą, skirtą Lygumų partizanams. Toliau siūloma važiuoti į Stačiūnus, kuriuose galima aplankyti Šv. Lauryno bažnyčią ir naujai restauruotą Stačiūnų vėjo malūną, važiuojant link Šukionių sustoti prie paminklo, skirto Lietuvos partizanams Kutaičių kaime, o Šukioniuose apžiūrėti iš dolomito skaldos sumūrytą kopyltėlę. Keliaujant šiuo maršrutu galima taip pat aplankyti Jono Noreikos ir S.Žukausko paminklinius akmenis, Pavėzgių dvarą ir šalia jo esančią Marijos skulptūrą.

5) literatūrinė ekskursija maršrutu *Pakruojis-Kareiviškis-Balsiai-Titoniai-Lumbeliai-Linkuva-Pakruojis* (žr. 17 pav.). Į šį maršrutą įtraukta poeto Eduardo Mieželaičio gimtinė (Poškiečių kaime), poeto Kazio Binkio dvaro sodyba (Balsių kaime), poeto ir vertėjo Boriso Melngailio dvaro sodyba (Lašmenpamūšio kaimas), rašytojo Juozo Paukštelio gimtinė (Titonių kaime), knygnešiui ir poetui Ignacui Bataičiui skirta medinė kopyltėlė su Šv. Ignaco skulptūra (Lumbelių kaime), rašytojų Vaidoto Spudo ir Prano Mašiotto žmonos kapavietės.

17 pav. Literatūrinis maršrutas

Maršrutas sudarytas studijos autorių, naudojant www.maps.lt žemėlapi

6) *baidarių maršrutas „Nuo Pamūšio iki Pamūšio“* (žr. 18 pav.). Plaukiančius šiuo maršrutu nustebins Mūšos upė: dideli mažų slenksčių akmenys, netikėtos seklos, vešlių žolių žabangos ir staiga atsiveriantys natūralios, laukinės gamtos kraštovaizdis, galima iš arti stebėti meistriškai surestas bebrų užtvankas, pasigrožėti Raudonpamūšio dolomito atodanga arba Skalių kalnu, o jei pasiseks – pamatyti juoduosius gandrų.

18 pav. baidarių maršrutas „Nuo Pamūšio iki Pamūšio“

Šaltinis: <http://www.pakruojistic.lt/>

Turizmo maršrutas „Lietuvos istorijos ir kultūros vėrinys“ neišvystytas, o į maršrutą „Vidurio Lietuvos kelias“ Pakruojis rajonas įtrauktas tik kaip alternatyvi trasos atšaka, todėl Pakruojis rajono turizmo plėtrai didelės įtakos neturi. Geriausiai išvystyti regioninio masto maršrutai yra „Žemaitijos-Aukštaitijos maršrutas“ ir „Žemaitijos-Aukštaitijos žiedas“, todėl reikėtų ir toliau plėtoti šiuos maršrutus sutvarkant ar įrengiant turizmui reikalingą infrastruktūrą, platinant informaciją apie šį maršrutą Pakruojis savivaldybės ir Pakruojis poilsio ir turizmo centro svetainėse. Šiaulių informacijos centro parengtas maršrutas siūlo įdomius, kituose maršrutuose neminimus objektus (uodo skulptūra ant Mokesčių inspekcijos pastato, laikrodžio skulptūra su apsiverčiančiu aludariu ir kt.), todėl šių maršrutų plėtojimui, pritaikymui turistų poreikiams ir informacijos sklaidai turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys. Šiaulių apskrities tinklalapyje pateiktas maršrutas „Vėjo malūnų kelias“ yra gana klaidinantis, kadangi svetainėje nepateikiama informacija, kur ir kokius malūnus galima aplankyti, apžiūrėti. Iš Pakruojis poilsio ir turizmo centro parengtų maršrutų išsiskiria baidarių maršrutas „nuo Pamūšio iki Pamūšio“ ir literatūrinė ekskursija, tačiau šie maršrutai aktualūs labai mažai daliai turistų, be to trūksta detalesnės informacijos norintiems išbandyti baidarių trasą (apie vietas, kur galima išsinuomoti baidares, apie poilsia vietas, maitinimo įstaigas, pavojingus ruožus ir pan.). Likusieji 4 Pakruojis poilsio ir turizmo centro parengti maršrutai yra labai panašūs – visuose siūloma aplankyti beveik tuos pačius objektus, miestelius, maršrutai skiriasi tik keliais objektais ir pačio maršruto kryptimis. Norint, kad šie 4 maršrutai būtų populiarūs turistų tarpe, reikia į juos įtraukti naujus objektus, pramogas, atrakcijas ar pan., juos atnaujinti taip, kad kiekvienas maršrutas iš kitų kažkuo reikšmingai išsiskirtų.

Įvairiuose informacijos šaltiniuose siūlomi maršrutai yra tik lankomų objektų išvardijimas, tačiau trūksta informacijos koku būdu geriausia keliauti, apie apgyvendinimo ir maitinimo įstaigas, organizuojamas pramogas ir pan. Ypač trūksta informacinių ženklų, nuorodų prie turistinių objektų, kadangi turistai, keliaujantys šiais maršrutais savarankiškai, gali tokių objektų nepastebėti ar nerasti.

Labai svarbu pažymėti, kad informacija apie turizmo maršrutus yra nesusisteminta, pateikiama skirtinguose šaltiniuose, todėl turistui, norinčiam aplankyti Pakruojis kraštą tenka pačiam susirasti ir pasirinkti reikalingą informaciją. Siekiant, kad turizmo maršrutais keliautų didesnis žmonių skaičius, reikėtų sukurti Pakruojis poilsio ir turizmo centro internetinę svetainę, kurioje būtų pateikiama visa informacija, ne tik apie šio centro parengtus maršrutus ir vykdomą veiklą, bet ir apie regioninės ar nacionalinės reikšmės maršrutus, apgyvendinimo ir maitinimo įstaigas, pramogas, šventes, renginius ir kt.

Pakruojis rajonas yra įtrauktas į 5 nacionalinės ar regioninės reikšmės maršrutus, sudaryti 7 maršrutai skirti susipažinti vien su Pakruojis rajono turistiniais objektais. Dauguma maršrutų, skirtų susipažinti tik su Pakruojis rajonu, yra labai panašūs, todėl reikėtų juos peržiūrėti ir papildyti naujais objektais, atrakcijomis, pramogomis ir pan. Turizmo trasose būtina atnaujinti ar įrengti reikalingą infrastruktūrą (poilsia vietas, automobilių stovėjimo aikštelės, viešieji tualetai, nuorodos ir kt.). Informacija apie maršrutus nesusisteminta, trūksta informacijos apie turizmo infrastruktūrą, todėl reikėtų sukurti vieną internetinę svetainę, kurioje būtų pateikiama visa reikalinga informacija.

1.7. TURIZMO INFORMACIJOS IR RINKODAROS VEIKLOS VERTINIMAS

Pakruojo rajono savivaldybės strateginiame plėtros plane⁷ viena iš strateginio vystymo krypčių – turizmo vystymas, susietas su naujo įvaizdžio formavimu, orientuotu į tarpračinį, tarpregioninį ir tarptautinį bendradarbiavimą. Pakruojo rajono savivaldybės turizmo įvaizdžio formavimas yra ilgalaikė veikla, kurios rezultatų negalima tiksliai nuspėti ir prognozuoti. Pakruojo rajono savivaldybės turizmo įvaizdis daugiausiai priklauso nuo informacijos pateikiamos turistams kokybės ir nuo rinkodaros priemonių, taikomų rajone. Šiuo metu Pakruojo rajone turizmo informavimo ir rinkodaros veiklą vykdo:

- Pakruojo rajono savivaldybės administracija;
- Viešoji įstaiga Pakruojo poilsio ir turizmo centras;
- Turizmo paslaugas teikiančios įmonės.

1.7.1. Pakruojo rajone taikomos rinkodaros priemonės ir jų vertinimas

Viešoji įstaiga Pakruojo poilsio ir turizmo centras praktiškai vykdo visas su turizmu susijusias informacijos skleidimo, apdorojimo ir rinkodaros funkcijas. Viešoji įstaiga Pakruojo poilsio ir turizmo centras kiekvienais metais dalyvauja tarptautinėje sporto, laisvalaikio ir turizmo parodoje VIVATTUR, kurioje pristatomi Pakruojo rajono turistiniai maršrutai bei turizmo objektai. 2010 m. pabaigoje pradėjo veikti VŠĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centro interneto svetainė www.pakruojistic.lt, tačiau čia pateikiama tik labai maža dalis informacijos, kuri svarbi turizmui. Dalis su turizmu susijusios informacijos yra patalpinta Pakruojo rajono savivaldybės administracijos internetiniame tinklalapyje (www.pakruojis.lt), tačiau tai rajono savivaldybės internetinis puslapis, kurio pagrindinis tikslas yra ne teikti informaciją galimiems Pakruojo rajono turistams, o informuoti rajono gyventojus ir internetinės svetainės lankytojus apie savivaldybės veiklas, funkcijas, priimtus teisės aktus ir kitą su rajono valdymu susijusią informaciją. Pakruojo rajono savivaldybės internetinio tinklalapio skyriuje „Turizmas“ pateikiama informacija apie Pakruojo rajono savivaldybės turizmo infrastruktūrą nėra išsamiai ir informacijos kiekis apsiriboja tik dvejomis nuorodomis į Viešosios įstaigos Pakruojo poilsio ir turizmo centro parengtą informaciją ir Pakruojo dvaro internetinį tinklalapį. Taip pat Pakruojo rajono savivaldybės tinklalapio informacija nėra išversta į kitas užsienio kalbas ir tai sudaro kliūtis užsienio turistams gauti informaciją apie Pakruojo rajono turizmo galimybes ar tikslinius objektus, teikiančius tokią informaciją.

Viešoji įstaiga Pakruojo poilsio ir turizmo centras teikia tokias paslaugas:

- informaciniai leidiniai turistams ir miesto svečiams;
- turizmo inventoriaus nuoma;
- suvenyrų pardavimas;
- gidų paslaugos;
- spausdinimo, laminavimo, maketavimo, įrišimo paslaugos;
- organizuotos turistinės kelionės po Europą.

Turizmo struktūros dažniausiai naudojami turizmo informacijos rinkodaros elementai yra:

- internetas;
- spauda;
- informacinės skrajutės, bukletai ir t.t.;

⁷ Patvirtintas Pakruojo rajono savivaldybės tarybos 2008 m. gruodžio 29 d. Nr. T-430 sprendimu Nr. T-430.

- specializuotos parodos;
- išorinė reklama (reklama užsienyje, kitose apskrityse);
- parodos užsienyje;
- televizija.

1.7.1.1. Elektroninė rinkodara

Statistikos departamento prie LRV duomenimis 2009 m. net 43,9 proc. Lietuvos Respublikos gyventojų internetu naudojami, nes norėjo gauti informaciją apie prekes ir paslaugas, o 14,1 proc. – paslaugoms, susijusioms su kelionėmis ir apgyvendinimu, gauti.

Pakruojo rajono savivaldybės elektroninės rinkodaros priemonės nėra optimaliai panaudojamos. Internetu informaciją apie Pakruojo turizmą ir renginius galima rasti tik keturiose interneto svetainėse (www.pakruojis.lt, www.pakruojistic.lt, www.hav.lt, www.pakruojo-dvaras.lt). Viešosios įstaigos Pakruojo poilsio ir turizmo centro elektroninėje erdvėje pateikiama informacija nėra labai išsami (nurodytos tik 3 galimos turistų apgyvendinimo vietos, 5 galimos maitinimo vietos), trūksta vizualinės informacijos (nuotraukų). Kiekvienoje iš paminėtų internetinių svetainių apipavidalinimas paprastas, nepasizymi išskirtiniu dizainu (internetinis puslapis yra statiškas, nėra akiai patrauklių judančių elementų). Interneto puslapiuose pateikiama informacija nėra išversta į jokią užsienio kalbą. Galima teigti, kad internetinės rinkodaros galimybės Pakruojo rajone nėra išnaudojamos optimaliai ir internetinė informacija yra orientuota į vienadienius vietinius turistus, kurie informaciją apie turizmo objektus gali gauti iš giminių arba draugų. Siekiant išsiaiškinti Pakruojo rajono gyventojų nuomonę apie esamą rajono turizmo situaciją ir siūlomas turizmo plėtros kryptis, Pakruojo rajono savivaldybėje buvo atliktas tyrimas, kurio metu anketavimo pagalba buvo apklausti 197 respondentai. Tyrimo metu buvo prašoma įvardinti informacijos sklaidos priemones, kurių pagalba respondentas gavo informaciją apie Pakruojo rajono turizmo objektus. Net 106 (36,8 proc. nuo visų atsakymų į klausimą) tyrimo respondentų teigia, kad informaciją apie turizmo objektus Pakruojo rajone gavo iš draugų ir giminių, o 105 (36,5 proc.) teigia, kad informacijos šaltinis buvo internetas, 58 (20,1 proc.) – informacijos šaltinis spauda ir televizija, tik 13 (4,5 proc.) respondentų naudojami Turizmo informacijos centro suteikta informacija ir 6 (3,1 proc.) gavo informaciją iš kitų informacijos šaltinių (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Respondentų, kurie aplankė Pakruojo turizmo objektus, pateikti duomenys apie Pakruojo rajono turizmo objektų informacijos šaltinius

Informacijos šaltinis	Dažnis	Proc. nuo visų atsakymų
Internetas	105	36,5
Draugai giminės	106	36,8
Spauda ir televizija	58	20,1
Turizmo informacijos centras	13	4,5
Kitas	6	2,1

Šaltinis: Pakruojo rajono savivaldybės kartu su UAB „Lyderio akademija“ rengto internetinio anketavimo duomenys

Nagrinėjant 5 lentelės duomenis galima teigti, kad pagrindiniai informacijos šaltiniai, kurie suteikia informaciją apie Pakruojo rajono turizmo objektus, yra: draugai, giminės (reklama iš „lūpų į lūpas“) ir internetas. Interneto kaip masinės informacijos sklaidos priemonės svarbą visos Lietuvos

Respublikos mastu ir Šiaulių apskrityje (tuo pačiu ir Pakruojo rajone) parodo Lietuvos Respublikos statistikos departamento pateikiami statistiniai duomenys. 2010 m. pradžioje Lietuvos Respublikoje interneto prieigą namų ūkyje turėjo 54,9 proc. Lietuvos gyventojų, o Šiaulių apskrityje – 46,8 proc. apskrities gyventojų (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Namų ūkiai turintys interneto prieigą, proc.

Teritorija/Metai	2008	2009	2010
Lietuvos Respublika	47,1	54,7	54,9
Šiaulių apskritis	43,5	52,0	46,8

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

1.7.1.2. Spausdintinė rinkodara

Pakruojo rajono savivaldybės ir Viešosios įstaigos Pakruojo poilsio ir turizmo centro išleisti leidiniai yra ganėtinai aukštos kokybės. Didžioji dalis leidinių yra pateikiama ne tik lietuvių, bet ir anglų, vokiečių kalbomis, tai yra aktualu užsienio turistams, kurie atvyksta į Pakruojo rajoną. Leidybinė medžiaga daugiausiai orientuota į vienai dienai atvykstančius turistus: leidiniuose pateikiama mažai informacijos apie turistų apgyvendinimo galimybes Pakruojo rajone, kaimo turizmo pasirinkimo galimybes, kempingo galimybes (neinformuojama apie papildomas turizmo paslaugas). Spausdintinės medžiagos platinimo funkciją atlieka Viešoji įstaiga Pakruojo poilsio ir turizmo centras. Šiuo metu Pakruojo rajono savivaldybės platinama turizmo informacija ir rinkodaros priemonės daugiausiai orientuotos į kultūrinius Pakruojo rajono objektus – Pakruojo dvaro išskirtinę architektūrą, muziejus, kitas lankytinas vietas. Nedaug dėmesio skiriama aktyviam turizmui – vandens ir dviračių trasoms, paplūdimiams. Viešoji įstaiga Pakruojo poilsio ir turizmo centras yra įsikūręs Pakruojo dvaro centriniuose rūmuose (Parko g. 5, Pakruojo k.). Pakruojo dvaras yra pagrindinis turistų traukos centras Pakruojo rajone, todėl Viešosios įstaigos Pakruojo poilsio ir turizmo centro dislokacijos vieta yra labai patogi spausdintinės informacijos pateikimui miesto svečiams ir rajono gyventojams. Spausdintinė medžiaga ir leidiniai populiarina Pakruojo rajoną, tačiau turizmo plėtrai (turistų kiekiui Pakruojo rajone) turi mažą įtaką, nes spausdintinę informaciją galima gauti tik jau atvykus į Pakruojo rajoną.

1.7.1.3. Privačių turizmo paslaugų tiekėjų taikomos rinkodaros priemonės ir jų vertinimas

Pakruojo rajone privatus turizmo verslas yra menkai išvystytas (rajone labai nedaug turizmo įmonių ir jos teikia ganėtinai žemos kokybės paslaugas). Finansiškai silpni turizmo paslaugų teikėjai negali aktyviai prisijungti prie bendros turizmo politikos Pakruojo rajone. Turizmo paslaugų tiekėjai savo išleistus informacinius bukletus dažniausiai platina Pakruojo rajono savivaldybės renginiuose. Privačios turizmo paslaugų tiekimo įmonės negali aktyviai ištraukti į savivaldybės vykdomas rinkodaros priemones, nes nėra finansiškai pajėgios, todėl dažniausiai įmonių valdoma turizmo rinkos dalis yra labai maža.

Pakruojo rajone plačiausiai taikoma ir naudojama elektroninė ir spausdintinė rinkodara. Spausdintinė medžiaga ir leidiniai populiarina Pakruojo rajoną, tačiau turizmo plėtrai turi mažą įtaką. Tinkamai naudojant internetinės rinkodaros galimybes informacija apie turizmo perspektyvas Pakruojo rajone gali būti išplatinta plačiai potencialių klientų grupei. Pagrindinė Pakruojo rajono

su turizmu susijusios informacijos skleidimo, apdorojimo ir rinkodaros funkcijas vykdanči įstaiga – Pakruojo poilsio ir turizmo centras, kuri neturi atskiro internetinio puslapio, o Pakruojo savivaldybės tinklalapyje pateikta Centro parengta informacija pateikiama tik lietuvių kalba, nėra išsami. Būtina sukurti atskirą Centro tinklalapį, kuriame būtų lietuvių ir užsienio kalbomis pateikiama visa su turizmu susijusi informacija.

1.7.2. Turizmo infrastruktūros elementų trūkumas

Turizmo infrastruktūros elementai yra labai svarbi turizmo rinkodaros dalis, nes tinkamas jų panaudojimas suteikia labai daug naudingos informacijos turistams, taip gerinama turistų nuomonė apie Pakruojo rajoną. Siekiant sužinoti žmonių, kurie aplankė Pakruojo turizmo objektus, nuomonę kiekvienas apklausos dalyvis buvo klausiamas, kokių turizmo infrastruktūros elementų trūksta Pakruojo rajone. Tyrimas parodė, kad net 121 (29,8 proc. nuo visų atsakymų į klausimą) respondentui trūksta informacinių stendų, o 68 (16,8 proc.) respondentams trūksta kelio ženklų ir nuorodų, 63 (15,5 proc.) respondentai mano, kad nėra pakankamai apgyvendinimo paslaugų ir 56 (13,8 proc.) respondentai pasigenda maitinimo paslaugų (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Respondentų, kurie aplankė Pakruojo turizmo objektus, pateikti duomenys apie Pakruojo rajono turizmo infrastruktūros elementų trūkumą

Infrastruktūros elementas	Dažnis	Proc. nuo visų atsakymų
Informaciniai stendai	121	29,8
Kelio ženklai, nuorodos	68	16,8
Patogūs priėjimai ir privažiavimai	48	11,8
Automobilių stovėjimo aikštelės	44	10,8
Apgyvendinimo paslaugos	63	15,5
Maitinimo paslaugos	56	13,8
Kita	6	1,5

Šaltinis: Pakruojo rajono savivaldybės kartu su UAB „Lyderio akademija“ rengto internetinio anketavimo duomenys

7 lentelėje pateikti duomenys parodo, kad Pakruojo rajone trūksta su turizmu susijusių paslaugų (maitinimo ir apgyvendinimo) ir nėra pakankamai informacijos šaltinių turizmo objektuose (trūksta informacinių stendų, nuorodų) taip pat verta paminėti, kad daugumos Pakruojo turizmo objektų infrastruktūra nėra pritaikyta neįgaliems turistams (nėra neįgaliems pritaikytų stovėjimo aikštelių, specialių užvažiuojamų takelių).

Pakruojo rajono turizmo objektų infrastruktūra nėra išplėta: per mažas turizmo objektų viešinimas, trūksta informacinių stendų, kelio ženklų, nuorodų, ne prie visų objektų yra patogus priėjimas, taip pat trūksta maitinimo ir apgyvendinimo paslaugų.

1.7.3. Turizmo informacijos vertinimas

Nagrinėjant turizmo padėtį Pakruojo rajone, reikia atsižvelgti ne tik į informacijos pateikimo priemones, bet ir į informacijos turinį, tai yra: ar daug informacijos pateikiama apie turizmo objektus ir ar informacijos pakanka rajono gyventojams, turistams. Siekiant išnagrinėti pateikiamos informacijos kiekį tyrimo metu respondentų, kurie aplankė Pakruojo turizmo objektus, buvo prašoma įvertinti informacijos apie Pakruojo rajono turizmo būklę pakankamumą penkių balų skalėje („Likert“ skalė), nuo 5 iki 1 (kur 5 – informacijos labai daug, 1 – informacijos labai trūksta). Net 68 respondentai (35,6 proc. nuo visų atsakymų į klausimą) teigia, kad informacijos yra pakankamai, 46 respondentai (24,1 proc.) teigia, kad informacijos yra mažai, 43 respondentai (22,5 proc.) – informacijos yra mažai, 9 respondentai – neturėjo nuomonės apie informacijos gausą (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Respondentų, kurie aplankė Pakruojo turizmo objektus, informacijos apie Pakruojo turizmo būklę pakankamumo įvertinimas

Įvertinimas	Dažnis	Proc. nuo visų atsakymų
5 (labai daug informacijos)	5	2,6
4 (daug informacijos)	43	22,5
3 (pakankamai)	68	35,6
2 (mažai informacijos)	46	24,1
1 (labai mažai informacijos)	20	10,5
Neturėjo nuomonės	9	4,7

Šaltinis: Pakruojo rajono savivaldybės kartu su UAB „Lyderio akademija“ rengto internetinio anketavimo duomenys

Informacijos apie Pakruojo turizmo būklę pakankamumo įvertinimo rodikliai: bendras įvertinimo balas – 513 balų, vidurkis – 2,8, tokie rodikliai parodo, kad informacijos gausą apie Pakruojo turizmo būklę respondentai dažniausiai vertina kaip pakankamą. Duomenų variacijos dispersija – 1,0055 ir duomenų vidutinis kvadratinis nuokrypis – 1,0027 parodo, kad duomenų sklaida nėra plati (sklaida apie vidurkį nėra didelė) ir apklaustųjų apsisprendimas yra pakankamai tikslus ir duomenys stipriai nevarijuoja. Bendros informacijos pakanka, bet siekiant išsiaiškinti ar informacijos duomenys yra tikslingi tyrimo metu respondentų, kurie aplankė Pakruojo turizmo objektus, buvo prašoma įvardinti, kokios informacijos apie Pakruojo rajono turizmą trūksta. 99 (35,4 proc. nuo visų atsakymų į klausimą) respondentai mano, kad trūksta informacijos apie siūlomas pramogas, 82 (29,3 proc.) – trūksta informacijos apie galimus turizmo maršrutus, 71 (25,4 proc.) – trūksta informacijos apie lankytinus objektus (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Respondentų, kurie aplankė Pakruojo turizmo objektus, nuomonė apie informacijos apie Pakruojo turizmą trūkumą

Informacijos trūkumas	Dažnis	Proc. nuo visų atsakymų
Apie lankytinus objektus	71	25,4
Apie turizmo maršrutus	82	29,3
Apie siūlomas pramogas	99	35,4
Informacijos netrūksta	25	8,9
Kitos informacijos	3	1,1

Šaltinis: Pakruojo rajono savivaldybės kartu su UAB „Lyderio akademija“ rengto internetinio anketavimo duomenys

Remiantis 8 ir 9 lentelių duomenimis galima daryti išvadą, kad informacijos apie Pakruojo rajone siūlomas paslaugas ir galimus turizmo maršrutus pateikiama mažai arba labai mažai.

Informacijos sklaida apie Pakruojo rajono turizmo objektus nėra pakankama. Labiausiai trūksta informacijos apie siūlomas pramogas, turizmo maršrutus ir lankytinus objektus. Tinkamos informacijos pateikimo nebuvimas sąlygoja, kad Pakruojo rajono ir kiti potencialūs Pakruojo rajono turizmo objektų lankytojai, neturėdami visapusiškos informacijos apie Pakruojo rajono turizmą ir jo infrastruktūrą, Pakruojo rajono, kaip turizmo tikslo, gali nepasirinkti.

1.8. TURIZMO VERSLO POREIKIŲ BEI VERSLO APLINKOS ĮVERTINIMAS

1.8.1. Verslo aplinkos įvertinimas

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis Pakruojo rajone 2010 m. sausio 1 d. buvo 376 veikiančios ūkio subjektai, kai tuo laikotarpiu Šiaulių apskrityje iš viso buvo 6.665 veikiančios ūkio subjektai. Nors bendrai veikiančių ūkio subjektų skaičius per tris metus padidėjo 11 vienetų, bet per 2009 m. įmonių skaičius ryškiai sumažėjo (net 9 vienetais, nuo 385 iki 376). Tokios tendencijos pastebimos ne tik Pakruojo rajone, bet ir Šiaulių apskrityje, ir visoje Lietuvos Respublikoje. Remdamiesi šiais duomenimis galime teigti, kad Pakruojo rajono verslas 2009 m. nesiplėtė, o mažėjo.

Vertinant veikiančių ūkio subjektų skaičių 1.000-iai gyventojų (žr. 10 lentelę), matome, kad Lietuvoje ir Šiaulių apskrityje 2008-2009 m. šis rodiklis nežymiai padidėjo, o Pakruojo rajone liko nepakitęs. Tai rodo, kad verslo plėtros galimybės Pakruojo rajone yra menkos ir bendrai reikia siekti išlaikyti esamus ūkio subjektus rinkoje, išnaudojant jau esamą potencialą.

10 lentelė. Veikiančių ūkio subjektų skaičius 1.000-iai gyventojų, 2008-2010 m.

Teritorija/Metai	2008	2009	2010
Lietuvos Respublika	24	25	25
Šiaulių apskritis	19	20	20
Pakruojo r. sav.	14	14	14

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Pakruojo rajono savivaldybėje iš viso yra įregistruoti 795 veikiančios ūkio subjektai, iš jų tik 376 veikiančios ūkio subjektai. Didelės įtakos turizmo verslui turi tokių ekonominės veiklos rūšių ūkio subjektai: didmeninė ir mažmeninė prekyba, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimas, finansinė ir draudimo veikla, meninė ir poilsio organizavimo veikla. 2010 m. sausio 1 d. Pakruojo rajono savivaldybėje buvo įregistruota 18 apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiančių ūkio subjektų, bet tik 7 iš jų buvo veikiančios. Net 152 ūkio subjektai įregistruoti Pakruojo rajono savivaldybėje užsiima didmenine ir mažmenine prekyba, iš jų tik 79 realiai vykdančios veiklą (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Įregistruotų ir veikiančių ūkio subjektų Pakruojo rajone skaičius pagal pagrindines ekonominės veiklos rūšių grupes, 2010 m. sausio 1 d.

Ekonominės veiklos rūšių grupės	Įregistruotų subjektų	Veikiančių subjektų
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	86	39
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	3	2
Apdirbamoji gamyba	63	38
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	1	1
Vandens tiekimas	1	1
Statyba	16	9
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	152	79

Ekonominės veiklos rūšių grupės	Įregistruotų subjektų	Veikiančių subjektų
Transportas ir saugojimas	45	25
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimas	18	7
Informacija ir ryšiai	2	1
Finansinė ir draudimo veikla	3	4
Nekilnojamojo turto operacijos	10	10
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	30	9
Administracinė ir aptarnavimo veikla	8	4
Viešasis valdymas ir gynyba	6	7
Švietimas	34	34
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	19	15
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	24	20
Kita aptarnavimo veikla	200	71
Nenurodyta veiklos rūšis	74	-

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

11 lentelės duomenys parodo, kad Pakruojo rajono savivaldybėje yra įregistruota daug ūkio subjektų, kurių ekonominės veiklos rūšys yra labai svarbios turizmo verslui, bet iš jų pusė dažniausiai būna neveikiančių. Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiantys ūkio subjektai yra labai reikalingi norint pritraukti užsienio turistus, bet realiai Pakruojo rajono savivaldybėje veikia tik 7 tokie ūkio subjektai.

Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis 2010 m. sausio 1 d. Pakruojo rajone pagal ūkio subjektų teisinę formą daugiausiai buvo individualių įmonių – 108 vnt. (individualios įmonės yra mikro įmonės, kuriose dažniausiai veiklą vykdo patys savininkai bei jų šeimos nariai), tuo pačiu laikotarpiu Pakruojo rajone buvo 94 uždarnosios akcinės bendrovės ir 72 asociacijos. Pakruojo rajone per 2 metus individualių įmonių skaičius sumažėjo net 21 vienetais, o UAB statusą turinčių verslo subjektų skaičius žymiai padidėjo – net 11 vienetų (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Veikiančių ūkio subjektų skaičius Pakruojo rajone pagal ūkio subjektų teisinę formą 2008-2010 m.

Subjektų teisinė forma	2008	2009	2010
Valstybės įmonė	1	1	1
Tikroji ūkinė bendrija	1	-	-
Daugiabučių namų savininkų bendrija	1	-	-
Bendrija	-	1	1
Uždaroji akcinė bendrovė	83	88	94
Akcinė bendrovė	5	5	5
Žemės ūkio bendrovė	14	15	13
Kredito unija	1	1	-

Subjektų teisinė forma	2008	2009	2010
Viešoji įstaiga	9	8	9
Valstybės biudžetinė įstaiga	9	8	8
Visuomeninė organizacija	15	14	11
Asociacija	60	68	72
Labdaros ir paramos fondas	1	1	1
Savivaldybės biudžetinė įstaiga	39	40	38
Tradicinė religinė bendruomenė ar bendrija	4	5	5
Kooperatinė bendrovė	8	8	8
Šeimyna	2	2	2
Individualioji įmonė	129	120	108

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Iš 11 ir 12 lentelių duomenų galime teigti, kad Pakruojo rajone veikiantys verslo vienetai per pastaruosius du metus sumažėjo, bet pastebima didesnė verslo koncentracija (auga UAB statusą turinčių įmonių skaičius), taip Pakruojo rajone sukuriama papildoma darbo vieta ir verslo vienetai savaime specializuojasi savo rinkose.

Nagrinėjant Pakruojo rajono savivaldybės verslo aplinką taip pat reikia atsižvelgti ir į materialinių investicijų kiekį Pakruojo rajono savivaldybėje. Analizuojant Lietuvos Respublikos departamento statistinius duomenis, matome jog materialinių investicijų kiekis Šiaulių apskrityje 2005-2008 m. laikotarpiu išaugo beveik 40 proc. (nuo 1.158,0 mln. Lt iki 1.599,7 mln. Lt). 2007-2008 m. laikotarpyje materialinių investicijų kiekis Šiaulių apskrityje ir Pakruojo rajono savivaldybėje didėjo, o bendras Lietuvos Respublikoje materialinių investicijų kiekis sumažėjo (nuo 26.507,1 mln. Lt iki 25.861,0 mln. Lt).

13 lentelė. Materialinės investicijos, 2006-2008⁸ m. (mln. Lt 1.000-iai gyventojų)

Teritorija/Metai	2006	2007	2008
Lietuvos Respublika	5,862	7,831	7,682
Šiaulių apskritis	3,244	4,387	4,572
Pakruojo r. sav.	2,310	3,056	4,040

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Remiantis šiais duomenimis galime teigti, kad 2006-2008 m. laikotarpyje Šiaulių apskrityje ir Pakruojo rajono savivaldybėje materialinių investicijų kiekis turėjo tendenciją didėti. Materialinių investicijų didėjimas reiškia, jog auga investicijos ne tik į statybą, inžinerinę infrastruktūrą, bet kartu ir į verslo plėtrą, gamybos modernizavimą.

Tiesioginės užsienio investicijos Pakruojo rajono savivaldybėje 2010 m. pradžioje sudarė 106,4 mln. Lt (žr. 14 lentelę). Tiesioginės užsienio investicijos Pakruojo rajono savivaldybėje 2010 m. pradžioje sudarė 0,3 proc. visų Lietuvos Respublikos tiesioginių užsienio investicijų ir 23,04 proc. visų Šiaulių apskrities tiesioginių užsienio investicijų.

⁸ Studijos rengimo metu Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės dar nebuvo pateikęs šio rodiklio duomenų už 2009 m.

14 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos metų pradžioje, 2008-2010 m. (mln. Lt)

Teritorija/Metai	2008	2009	2010
Lietuvos Respublika	35.503,9	31.591,3	33.281,0
Šiaulių apskritis	434,2	469,1	461,9
Pakruojo r. sav.	71,5	97,2	106,4

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

2010 m. pabaigoje tiesioginės užsienio investicijos Pakruojo rajono savivaldybėje vienam gyventojui sudarė 4.006 Lt, o Šiaulių apskrityje minėtu laikotarpiu buvo tik 1.352 Lt, o visos Lietuvos Respublikos vidurkis buvo net 9.997 Lt/gyv. (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, 2008-2010 m. (Lt)

Teritorija/Metai	2008	2009	2010
Lietuvos Respublika	10.547	9.431	9.997
Šiaulių apskritis	1.241	1.356	1.352
Pakruojo r. sav.	2.610	3.600	4.006

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Pakruojo rajone ypač svarbią vietą verslo aplinkos sistemoje užima Pakruojo verslo informacijos centras. Pagrindinis Pakruojo verslo informacijos centro veiklos tikslas – smulkaus ir vidutinio verslo plėtros Pakruojo rajone skatinimas, sudarant palankias sąlygas pradedantiems verslininkams, smulkaus ir vidutinio verslo subjektams gauti informacines, konsultacines ir mokymo paslaugas, teikti informacinę ir praktinę pagalbą, prisidėti prie naujų įmonių kūrimosi rajone ir padėti jau egzistuojančioms įmonėms plėtoti savo veiklą (prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų, didinti konkurencingumą ir veiklos efektyvumą)⁹.

Pakruojo rajono savivaldybėje yra įregistruota daug ūkio subjektų, kurių ekonominės veiklos rūšys yra labai svarbios turizmo verslui, bet iš jų pusė dažniausiai būna neveikiančių. Labiausiai trūksta apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiančių ūkio subjektų. Nuolatinis investicijų didėjimas reiškia, jog auga investicijos į verslo plėtrą, rajone kuriama patraukli aplinka verslo, tame tarpe ir turizmo, plėtrai.

1.8.2. SVV rėmimo fondas verslo plėtrai

Formuojant palankią verslui aplinką ir gerinant finansinės paramos smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) subjektams sistemą Pakruojo rajone, 1998 m. buvo įkurtas SVV rėmimo fondas. Fondo tikslas yra skatinti rajono gyventojų verslumą ir įmonių konkurencingumą. Fondo lėšomis yra dengiamos palūkanos už paskolas, gautas verslo projektams įgyvendinti, vykdomas dalinis investicinių projektų rėmimas, skiriama parama už naujai įsteigtas darbo vietas, remiamos techninės pagalbos priemonės verslumo skatinimui įgyvendinti. 2007 m. SVV rėmimo fondas panaudojo net 940 tūkst. Lt (žr. 16 lentelę).

⁹ Šaltinis: Pakruojo rajono savivaldybė.

16 lentelė. Pakruojo rajono savivaldybėje SVV skatinimui panaudotos lėšos, 2006-2008 m. (tūkst. Lt)

Metai	2006	2007	2008
Pakruojo r. sav.	200	940	200

Šaltinis: Viešoji įstaiga Pakruojo verslo informacijos centras

Pakruojo rajono savivaldybėje sudarytos prielaidos smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai ir šiam tikslui nuolat skiriamos vis didesnės lėšos.

1.8.3. Turizmo verslo poreikių įvertinimas

Pakruojo turizmo verslu užsiimančių ūkio subjektų pagrindiniai klientai yra vietiniai Pakruojo rajono savivaldybės gyventojai, bet į Pakruojo rajoną atvyksta nemažai užsienio turistų (Pakruojo rajono savivaldybės mero S. Gegiecko 2009 m. veiklos ataskaitoje teigiama, kad Pakruojo poilsio ir turizmo centro pagalba 2009 m. Pakruojo rajone ir mieste apsilankė beveik 700 turistų ir svečių iš Lietuvos, Latvijos, Turkijos, Izraelio, Norvegijos, Suomijos ir Anglijos). Atvykstantiems turistams trūksta beveik visų su turizmu susijusių paslaugų: apgyvendinimo, maitinimo, pramogų, informacijos paslaugų ir gidų (ypač mokančių užsienio kalbas). Pakruojo rajono savivaldybėje veikiančių turizmo verslo subjektų poreikiai beveik sutampa su turistų poreikiais.

Turizmo verslo sėkmingai plėtrai reikia išskirti tokias plėtrą skatinančias veiklas:

- kempingų steigimas (yra labai svarbus individualiai, kelių transportu keliaujantiems turistams);
- išsamesnės informacijos apie dviračių ir vandens trasas sukūrimas;
- pramogų turistams kūrimas (renginiai, šventės, akcijos ir t.t.);
- kaimo turizmo plėtra;
- smulkaus ir vidutinio verslo, susijusio su turizmu, skatinimas ir rėmimas;
- informacijos apie Pakruojo kraštą pateikimas įvairiomis užsienio kalbomis;
- aktyvus elektroninės rinkodaros galimybių panaudojimas;
- šiuolaikinių viešbučių, kitų apgyvendinimo objektų bei maitinimo įstaigų plėtra;
- kultūros paveldo objektų, istorinių ir gamtinių paminklų pritaikymas turizmui (informacijos stendai, geresni privažiavimai, objekto priežiūra ir t.t.);
- kultūrinio-pažintinio turizmo plėtra;
- aktyvaus poilsio infrastruktūros plėtra.

Pakruojo turizmo verslo įmonių pagrindiniai klientai – vietiniai ir užsienio turistai. Plėtojant turizmo verslą, Pakruojo rajone labiausiai trūksta apgyvendinimo, maitinimo, pramogų, informacijos paslaugų.

1.9. TURISTŲ RINKŲ VERTINIMAS

Pakruojo poilsio ir turizmo centro (toliau – TIC) duomenimis Pakruojo rajone per 2009 m. apsilankė 738 turistai, pagrindinės kryptys – HAV atrakcija ir ekskursija po Pakruojo rajono dvaro sodybą; per 2010 m. TIC duomenimis Pakruojo rajone apsilankė 2.900 asmenys – t.y. 4 kartus daugiau negu ankstesniais metais. 2010 m. daugiausia užregistruota vietinių turistų, o užsienio turistai sudaro tik kiek daugiau nei 5 proc.

Tačiau TIC duomenys neparodo realaus turistų skaičiaus Pakruojo rajone, kadangi TIC registruojami tik centre apsilankusieji asmenys. Todėl šis rodiklis tik parodo tendenciją, kad Pakruojo rajone turistų skaičius didėja ir Pakruojo rajonas tampa vis patrauklesnis lankytojams.

Pakruojo rajonas ribojasi su Pasvalio (Statistikos departamento duomenimis prie LRV, 31.718 gyventojai), Panevėžio (Statistikos departamento duomenimis prie LRV, 42.449 gyventojai), Radviliškio (Statistikos departamento duomenimis prie LRV, 47.626 gyventojai), Šiaulių (Statistikos departamento duomenimis prie LRV, 49.199 gyventojai), Joniškio (Statistikos departamento duomenimis prie LRV, 29.310 gyventojų) rajonais, 50 m. atstumu nuo Pakruojo miesto yra nutolęs Panevėžio miestas (Statistikos departamento duomenimis prie LRV, 111.959 gyventojai), 40 km. – Šiaulių miestas (125.453 gyventojai), Pakruojo rajonas ribojasi ir su Latvijos Respublikos Bauskės rajonu (apie 11.000 gyventojų). Gretimuose rajonuose ir 50 km. nuo Pakruojo miesto nutolusiuose kituose didesniuose Lietuvos miestuose iš viso gyvena 448.714 potencialių Pakruojo rajono lankytojų, Pakruojo rajone gyvena 26.551 gyventojas, taigi iš viso Pakruojo rajono turizmo sektorius turi šiek tiek daugiau kaip 475.000 potencialių lankytojų. Daroma prielaida, kad Pakruojo rajoną kasmet aplankys apie 2 proc. identifiкуotų potencialių lankytojų, t.y. apie **9.500** asmenų.

Statistikos departamento prie LRV duomenimis, Šiaulių apskrityje 2009 m. gyveno 346.098 gyventojai, per 2009 m. apskritį aplankė 239.000 turistų, 1.000 apskrities gyventojų vidutiniškai teko 690 lankytojų. Atsižvelgiant į tai, kad Pakruojo rajone 2009 m. gyveno 26.551 gyventojas, todėl apskaičiuota, kad per 2009 m. vidutiniškai rajoną turėjo aplankyti 18.334 lankytojai. Atsižvelgiant, kad Pakruojo rajone šiuo metu turizmo sektorius nėra pakankamai išplėtotas lyginant su kitais rajonais, šis skaičius mažinamas 50 proc. Daroma prielaida, kad vidutiniškai per ateinančius metus Pakruojo rajoną turėtų aplankyti **9.167** asmenys.

Remiantis aukščiau pateiktais turistų srautų prognozavimo skaičiavimais ir prielaidomis, dabartinėmis sąlygomis Pakruojo rajono potencialių turistų skaičius turėtų sudaryti šiek tiek daugiau kaip **9.300** asmenų per metus $((9.500 + 9.167)/2)$.

Rajonas yra strategiškai patogioje geografinėje vietoje, jį kerta kokybiški E kategorijos keliai (plačiau apie susisiekimo infrastruktūrą žr. 1.1 skyriuje). Dėl pakankamai išplėtos susisiekimo infrastruktūros, Pakruojo rajonas ir miestas lengvai pasiekiamas iš visų didžiųjų Lietuvos ir aplinkinių šalių miestų, tai sudaro palankias sąlygas turistų srautų judėjimui ir atvykimui į Pakruojo rajoną.

Rajone kasmet organizuojama Pakruojo miesto šventė, baikerių šou ir kitos atrakcijos, pritraukiančios vis daugiau Pakruojo ir aplinkinių rajonų svečių, smulkių verslininkų ir amatininkų.

Šiuo metu vyksta Pakruojo dvaro sodybos rekonstrukcijos ir pritaikymo turizmo reikmėms darbai, numatoma pradėti dolomito telkinio „Petrašiūnai-II“ pritaikymo viešajam turizmui darbus. Pabaigus šiuos darbus, Pakruojo rajone bus įvairiapusis kompleksas paslaugų ir atrakcijų įvairius poreikius turintiems rajono gyventojams ir svečiams.

Žemiau pateikta prognozuojama turistų srautų analizė:

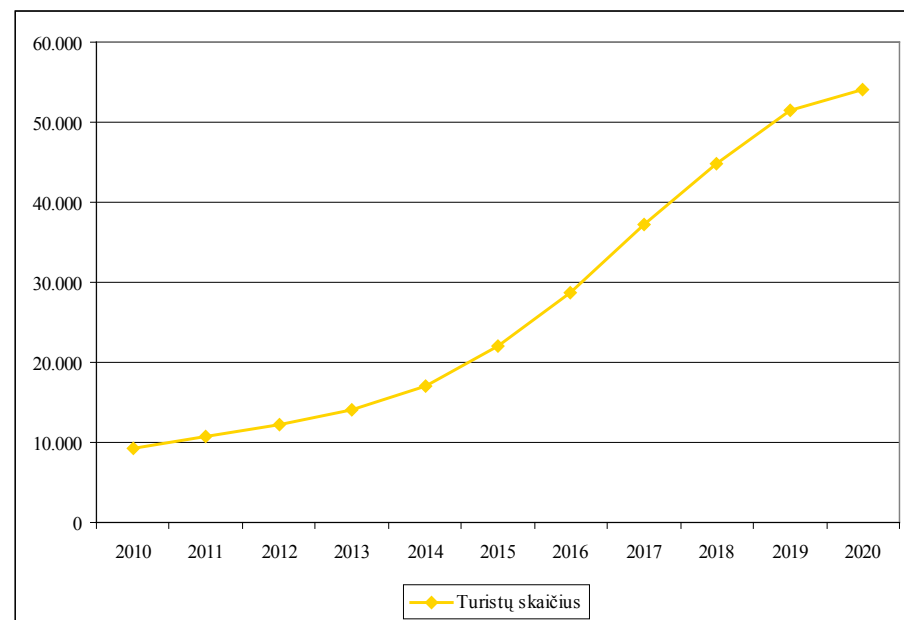
17 lentelė. Prognostiniai turistų srautai Pakruojo rajone

Metai	Augimas, proc.	Lankytojų skaičius	Priežastys
2010 m.	0	9.300	Lankytojų skaičius apskaičiuotas remiantis identifiкуotomis potencialiomis lankytojų rinkomis bei faktiniu 2009 m. turistų skaičiumi Šiaulių apskrityje.
2011 m.	15	10.695	Organizuojant tradicines miesto šventes į jų programą yra įtraukiama vis daugiau įvairesnių pramogų, atrakcijų, taip pat vykdomi Pakruojo rajono dvaro sodybos rekonstrukcijos darbai, tai prisideda prie švenčių populiarinimo, miesto įvaizdžio gerinimo ir rajono pritaikymo turizmo sektoriui. Tai lemia ir turistų skaičiaus didėjimą.
2012 m.	15	12.299	Organizuojant tradicines miesto šventes į jų programą yra įtraukiama vis daugiau įvairesnių pramogų, atrakcijų, taip pat vykdomi Pakruojo rajono dvaro sodybos rekonstrukcijos darbai. Daroma prielaida, kad bus pradėti įgyvendinti darbai pagal 2010 m. kovo 25 d. Pakruojo rajono tarybos sprendimu patvirtintą pritarimą rengti dolomito telkinio „Petrašiūnai-II“ specialųjį kraštovaizdžio tvarkymo planą, kuriuo numatoma rengti išekspluatuotos, eksploatuojamos ir perspektyvinės dolomito kasybos teritorijos planą. Šiame plane numatoma dolomito telkinį pritaikyti turizmui.
2013 m.	20	14.144	Pakruojo miesto švenčių organizavimas ir nuolatinis jų programų tobulinimas bei atnaujinimas; Pakruojo dvaro sodybos ir dolomito telkinio „Petrašiūnai-II“ dalinis pritaikymas turizmui.
2014 m.	20	16.973	Pakruojo miesto švenčių organizavimas ir nuolatinis jų programų tobulinimas bei atnaujinimas; Pakruojo dvaro sodybos ir dolomito telkinio „Petrašiūnai-II“ dalinis pritaikymas turizmui.
2015 m.	30	22.065	Planuojama, kad bus galutinai rekonstruota Pakruojo dvaro sodyba, įrengtas ir turizmui pritaikytas dolomito telkinys „Petrašiūnai-II“, išplėtotas maršrutas Pakruojo dvaro sodyba – Rundalės pilis, dviračių trasos ir pažintinės ekskursijos.
2016 m.	30	28.684	
2017 m.	30	37.290	
2018 m.	20	44.748	Įgyvendinus Pakruojo dvaro sodybos rekonstrukcijos darbus ir dolomito telkinio „Petrašiūnai-II“ pritaikymo viešajam turizmui projektus, prognoziniam laikotarpiui šiuo metu nenumatomi kiti dideli projektai, skatinantys Pakruojo rajono turizmo plėtrą. Lankytojų skaičiaus augimas turėtų šiek tiek sumažėti, tačiau siekti 20-5 proc. dėl turizmo sektoriaus vystymo tęstinumo.
2019 m.	15	51.460	
2020 m.	5	54.033	

Dėl išplėtos susisiekimo infrastruktūros ir Pakruojo dvaro sodybos, dolomito telkinio ir kitų patrauklių turizmo objektų ir maršrutų pritaikymo viešajam sektoriui bei atsižvelgiant į potencialių Pakruojo rajono lankytojų skaičių turistiniais tikslais, planuojama, kad iki 2020 m. turistų skaičius turėtų augti ir 2020 m. pasiekti daugiau kaip 50.000 lankytojų kasmet. Žemiau pateiktame paveiksle grafiškai pavaizduotas turistų skaičiaus kitimas 2010 m. – 2020 m.

19 pav. Prognozuojami turistų srautai Pakruojo rajone

Pakruojo rajono turistų rinkas sudaro Pakruojo ir aplinkinių rajonų gyventojai, bei svečiai iš Latvijos, kitų kaimyninių valstybių. Dėl jau įgyvendinamų ir planuojamų įgyvendinti Pakruojo rajono objektų pritaikymo viešajam turizmui projektų, turizmas rajone turėtų išaugti apie 6 kartus.

1.10. TURIZMO SRIČIŲ TIKSLINĖS GRUPĖS IR JŲ POREIKIAI

Siekiant identifikuoti Pakruojo rajono turizmo sričių tikslines grupes ir įvertinti jų poreikius, buvo atliktas tyrimas, kurio metu siekta išsiaiškinti Pakruojo ir kitų Lietuvos rajonų gyventojų nuomonę apie esamą Pakruojo rajono turizmo situaciją ir siūlomas turizmo plėtros kryptis. Tyrimo metu buvo apklausti 197 asmenys iš Pakruojo rajono ir kitų šalies teritorijų (išsami tyrimo ataskaita ir rezultatai pateikiami 2 priede).

Siekiant pritraukti kuo didesnę turistų skaičių, Pakruojo rajone turi būti sukurta turizmo infrastruktūra, pritaikyta įvairaus amžiaus, išsilavinimo, skirtingas pajamas turintiems asmenims. Todėl skiriama viena Pakruojo rajono turizmo tikslinė grupė – **visi Lietuvos gyventojai**.

Siekiant, kad Pakruojo rajone vystomi objektai, pritaikomi viešajam turizmui geriausiai patenkintų visos tikslinės grupės poreikius, tikslinė grupė išskiriama į *pogrūpius pagal amžių* (14-8 m.; 19-29 m., 30-62 m., 63 m. ir daugiau) bei *išsilavinimą* (nebaigtas vidurinis, vidurinis, aukštesnysis (profesinis), aukštasis neuniversitetinis, aukštasis universitetinis).

Respondentų buvo klausiama, kurios turizmo sritys, pramogos jiems yra aktualiausios Pakruojo rajone:

18 lentelė. Turizmo sričių ir pramogų aktualumas Pakruojo rajone

Tikslinė grupė pagal amžių/sritis	Aktuali sritis	Neaktuali sritis
14-18 m.	<ul style="list-style-type: none"> vandens pramogos auto-moto sportas pramogų parkai 	<ul style="list-style-type: none"> kaimo turizmas sporto turizmas
19-29 m.	<ul style="list-style-type: none"> pažintinės ekskursijos vandens pramogos dviračių turizmas 	<ul style="list-style-type: none"> etninis turizmas verslo(dalykinis) turizmas
30-62 m.	<ul style="list-style-type: none"> pažintinės ekskursijos rekreacinis turizmas kaimo turizmas 	<ul style="list-style-type: none"> sporto turizmas religinis turizmas verslo (dalykinis) turizmas
63 m. ir daugiau	<ul style="list-style-type: none"> pažintinės ekskursijos kaimo turizmas etninis turizmas 	<ul style="list-style-type: none"> vandens pramogos jodinėjimas dviračių sportas

Nagrinęjant tikslinės grupės pasiskirstymą pagal lytį, vyrams labiau aktualios yra pažintinės ekskursijos, auto-moto sportas ir vandens pramogos, kai tuo tarpu moterims – pažintinės ekskursijos, renginiai ir vandens pramogos. Vyrams neaktualus yra etninis turizmas, moterims – religinis turizmas. Vyrams ir moterims mažiausiai aktualus yra verslo (dalykinis) turizmas.

Tikslinės grupės atstovams, nebaigusiems vidurinių mokyklų, aktualiausias yra pažintinės ekskursijos ir vandens pramogos, taip pat auto-moto sportas, neaktualus – jodinėjimas, kaimo ir sporto turizmo sritys.

Asmenims, kurių išsilavinimas vidurinis, aktualiausias rekreacinis bei kaimo turizmas, vandens pramogos, o mažiausiai aktualus – verslo (dalykinis), etninis turizmas.

Aukštesnįjį (profesinį) išsilavinimą įgiję tikslinės grupės nariai identifikuoja, kad jiems aktualios yra pažintinio, kaimo ir etninio turizmo sritys, bei teigia, kad religinis, verslo (dalykinis) turizmas jiems yra neaktualus.

Aukštojo neuniversitetinio išsilavinimo asmenys akcentuoja, kad pažintinės ekskursijos bei

vandens pramogos, dviračių sportas yra aktualiausios turizmo sritys Pakruojo rajone. Neaktualiomis jie laiko sporto turizmą, verslo (dalykinį) turizmą.

Tikslinės grupės nariai, turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą teigia, kad rekreacinis turizmas, pažintinės ekskursijos ir pramogų parkai jiems yra aktualiausios turizmo Pakruojo rajone sritys, o religinis ir verslo (dalykinis) turizmas – neaktualus.

Pakruojo rajono lankytojai ir gyventojai aktualia Pakruojo rajono turizmo sritimi laiko švietimo turizmą.

Vystant Pakruojo rajono turizmą, ir jį orientuojant į 14-18 m. amžiaus tikslinės grupės narius, reikėtų **labiau išplėtoti** karjerų, kur tebevykdoma gavybos ir apdirbimo veikla, pritaikymą turistų lankymui, Pakruojo dvaro sodybą bei maršrutą „Vėjo malūnų kelias“. Ši amžiaus grupė mano, kad HAV atrakcijos bei architektūrinių paminklų plėtojimas yra netikslingi siekiant vystyti Pakruojo rajono turizmą.

19-29 m. amžiaus asmenų nuomone, reikėtų plėtoti Pakruojo dvaro sodybą, dviračių trasas ir maršrutą Pakruojo dvaras – Rundalės pilis, tačiau Pakruojo rajono turizmo plėtotei nėra tikslingas architektūros paminklų, istorinio – memorialinio paveldo plėtojimas.

Pakruojo dvaro sodybos ir maršruto Pakruojo dvaras – Rundalės pilis vystymas yra svarbus plėtojant Pakruojo rajono turizmą 30-62 m. amžiaus ir vyresnių negu 63 m. amžiaus tikslinės grupės narių nuomone, 30-62 m. amžiaus tikslinės grupės nariai mano, kad taip pat tikslinga plėtoti ir dviračių trasas, šios amžiaus grupės asmenys nemano, kad reikėtų plėtoti archeologinį kultūros paveldą ir istorinį – memorialinį paveldą, vyriausi asmenys teigia, kad urbanistinio paveldo plėtojimas prisidėtų prie Pakruojo rajono turizmo plėtros.

Asmenys, turintys nebaigtą vidurinį išsilavinimą mano, kad siekiant Pakruojo turizmo plėtros, tikslinga plėtoti karjerų, kur tebevykdoma gavybos ir apdirbimo veikla, pritaikymą turistų lankymui, maršrutus Pakruojo dvaras – Rundalės pilis ir „Vėjo malūnų kelias“, netikslinga plėtoti – projektas „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ bei verslo (dalykinį) turizmą.

Vidurinį išsilavinimą įgijusių tikslinės grupės narių nuomone, svarbiausia plėtoti maršrutus „Alaus kelias“ bei Pakruojo dvaras – Rundalės pilis ir Pakruojo dvaro sodybą. Kai tuo tarpu architektūros ir gamtos paminklų plėtotė nėra tikslinga.

Aukštesnįjį (profesinį) išsilavinimą turinčių tikslinių grupės narių teigimu, tikslinga plėtoti Pakruojo dvaro sodybą ir maršrutus Pakruojo dvaras – Rundalės pilis, „Vėjo malūnų kelias“, o architektūros paminklų ir istorinio (memorialinio) paveldo plėtojimas nėra tikslingas.

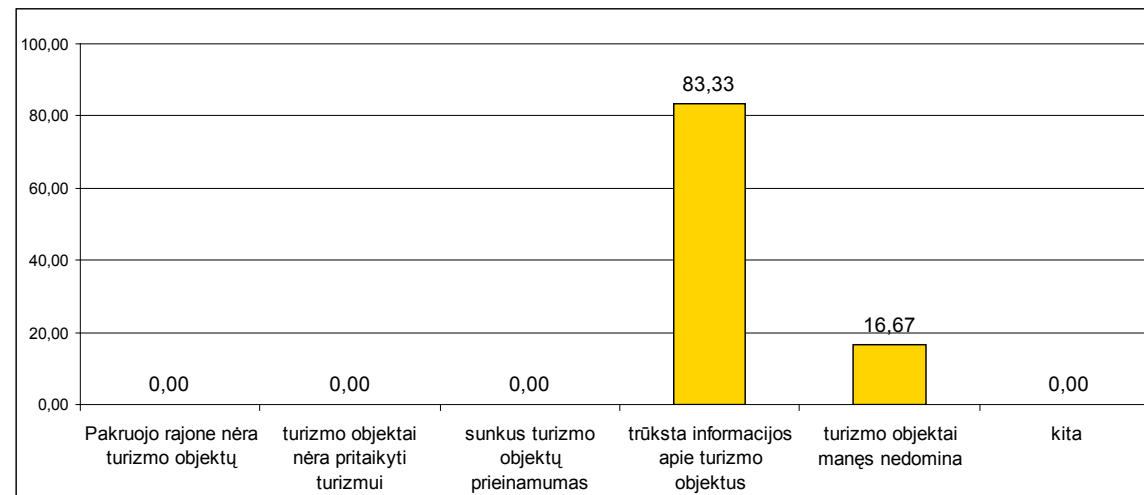
Kad Pakruojo dvaro sodybos, dviračių trasų ir maršruto Pakruojo dvaras – Rundalės pilis plėtojimas tikslingas, siekiant skatinti Pakruojo rajono turizmo vystymąsi, teigia aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą turintieji tikslinės grupės nariai, šios grupės asmenų nuomone, archeologinio kultūros ir istorinio (memorialinio) paveldo plėtojimas yra netikslingas.

Aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčios tikslinės grupės narių nuomone, Pakruojo dvaro sodybos, dviračių trasų ir maršruto Pakruojo dvaras – Rundalės pilis plėtojimas labiausiai prisidėtų prie Pakruojo rajono turizmo plėtojimo, o projektas „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ bei architektūros paminklų plėtotė neprisidėtų prie Pakruojo rajono turizmo plėtros skatinimo.

Taip pat yra manančių, kad plėtojant liaudies amatus, žirgynų verslą, esamus įdomius objektus tinkamai sutvarkant, juos reklamuojant ir pritaikant turistų poreikiams, būtų prisidedama prie Pakruojo rajono turizmo plėtros.

Siekiant nustatyti Pakruojo rajono aktualiausias turizmo sritys ir kryptis, bei Pakruojo rajono turizmo plėtros galimybes, tikslinga išanalizuoti rajono turizmo objektų nelankymo priežastis.

20 pav. Turizmo objektų nelankymo priežastys

Daugelis respondentų teigia, kad jie nelanko Pakruojo rajono turizmo objektų dėl informacijos apie juos trūkumo bei dėl to, kad turizmo objektai respondentų apskritai nedomina.

Pakruojo turizmo tikslinės grupės atstovams, atsižvelgiant į jų amžių, lytį ir išsilavinimą, aktualiausias yra pažintinės ekskursijos, vandens pramogos bei kaimo turizmas, o mažiausiai aktualus yra religinis ir verslo (dalykinis) turizmas.

*Pakruojo rajono turizmo tikslinių grupių nuomone, labiausiai plėtoti, siekiant skatinti Pakruojo rajono turizmą, reikėtų plėtoti **Pakruojo dvaro sodybą, maršrutą Pakruojo dvaro sodyba – Rundalės pilis ir dviračių trasas**. Projektas „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ bei architektūros paminklų plėtojimas neprisidėtų prie rajono turizmo plėtros.*

Siekiant skatinti Pakruojo rajono plėtra ir didinti atvykstamojo turizmo srautus, būtina tinkamai ir didesniu mastu informuoti apie Pakruojo rajono lankytinus objektus ir turizmo kryptis, užtikrinti pakankama informacijos sklaidą ir tęstinumą, nes jos trūkumas yra esminis veiksnys, lemiantis žemą Pakruojo rajono kaip turizmo kryptį patrauklumą.

1.11 SU TYRINĖJAMA TERITORIJA SUSIJUSIŲ TURIZMO PLANAVIMO DOKUMENTŲ VERTINIMAS TURIZMO PLĖTROS POŽIŪRIU

Pakruojo rajono turizmo plėtra susijusi su:

Nacionalinio lygmens turizmo plėtros dokumentais:

- Valstybės ilgalaikės raidos strategija;
- Nacionaline turizmo plėtros programa;
- Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija;
- Lietuvos Respublikos teritorijos bendruoju planu;
- Etninės kultūros plėtros programa.

Regioninio lygmens dokumentais:

- Šiaulių apskrities teritorijos bendruoju (generaliniu) planu (LRV, 2008 m. rugsėjo 24 d. nutarimas Nr. 1042);
- Šiaulių regiono plėtros planu.

Savivaldybės lygmens dokumentais:

- Pakruojo rajono savivaldybės teritorijos bendruoju planu;
- Pakruojo rajono savivaldybės 2007-2013 m. strateginiu plėtros planu.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje įtvirtintas pagrindinis tikslas – sukurti aplinką plėtoti šalies materialinei ir dvasinei gerovei, kurią apibendrintai nusako žinių visuomenė, saugi visuomenė ir konkurencinga ekonomika. Šioje strategijoje užfiksuota šalies vizija – konkurencinga ekonomika, gali būti pasiekama įgyvendinant 8 *turizmo* prioritetų kryptį. Šioje strategijoje turizmas yra sudėtinė visos šalies ekonomikos plėtotės dalis, sėkmingas turizmo vystymas prisidės ir prie kaimo bei žemės ūkio plėtros, regioninių skirtumų šalies viduje mažinimo. Remiantis šios strategijos nuostata, Lietuva „taps didelių ekonominių ir kultūrinių galimybių turizmo šalimi“. Siekiant pasiekti iškeltą tikslą, turėtų būti kuriama ir įgyvendinama racionali turizmo politika.

Dokumentas apibrėžia bendruosius šalies ekonominės plėtros principus, į kuriuos įeina ir turizmo plėtra.

Nacionalinės turizmo plėtros programoje numatomas bendrasis Lietuvos Respublikos turizmo sektoriaus tikslas – skatinti atvykstantį ir vietos turizmą, visų pirma sukurti infrastruktūrą ir palankesnes sąlygas plėtoti aktyvų poilsį, kultūrinį, ekologinį ir konferencijų turizmą, šioje programoje identifiкуotos turizmo sektoriaus plėtros stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės nacionaliniu mastu. Išskirtinos šios stiprybės – *palanki geografinė padėtis*, silpnybė – *stiprus sezoniškumo poveikis*, nepakankamas kultūros paveldo bei gamtinių teritorijų, įskaitant saugomas teritorijas, pritaikymas lankyti, per maža laisvalaikio veiklos įvairovė; galimybė – *stiprėjantys Lietuvos tarptautiniai ryšiai ir mokslo, kultūros ir ekonomikos bendradarbiavimas, sparčiai didėjantys turistų srautai ir pajamos iš atvykstantojo turizmo*; grėsmės – *Lietuvos regionų ekonominių ir socialinių skirtumų didėjimas, gyventojų perkamosios galios mažėjimas ir kt.*

Nustatomi šios programos tikslai ir uždaviniai:

„13.1. pirmasis tikslas – tobulinti turizmo išteklių planavimo ir valdymo sistemą. Įgyvendinami šie uždaviniai:

- 13.1.1. tobulinti turizmo sektoriaus planavimą ir administravimą;
- 13.1.2. plėtoti turizmo sektoriaus žmogiškuosius gebėjimus;

13.2. antrasis tikslas – plėtoti viešąją turizmo infrastruktūrą, skatinančią konkurencingų turizmo produktų plėtrą.

Įgyvendinami šie uždaviniai:

- 13.2.1. plėtoti viešąją kultūrinio turizmo infrastruktūrą;
- 13.2.2. plėtoti viešąją aktyvaus poilsio turizmo infrastruktūrą;
- 13.2.3. plėtoti kurortų viešosios turizmo infrastruktūros potencialą ir jo naudojimą;
- 13.2.4. remti kaimo turizmo, rekreacinės žvejybos ir tradicinių amatų plėtrą;

13.3. trečiasis tikslas – gerinti Lietuvos turizmo įvaizdį vidaus ir užsienio rinkose. Įgyvendinami šie uždaviniai:

- 13.3.1. plėtoti Lietuvos turizmo rinkodarą, skatinančią atvykstantąjį ir vietinį turizmą;
- 13.3.2. pritaikyti naujausias informacines technologijas turizmo informacijos sklaidai.“

Dokumentas apibrėžia turizmo plėtros sferas ir gaires, bendras visai šaliai, neatsižvelgiant į konkrečios teritorijos specifiką ir ypatumus, turimus išteklius, resursus turizmo sektoriuje.

Nacionaliniai dokumentai. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikės strategijos sudėtinėje dalyje Turizmo plėtotės strategijoje numatomos ilgalaikės prioritetinės turizmo plėtotės kryptys, būtinos šalies ir jos regionų turizmo verslo plėtočiai skatinti ir efektyviai panaudoti šalies turistinių potencialą (gamtinius, kultūrinius, rekreacinius, žmogiškuosius bei verslo infrastruktūros išteklius), tikslai, uždaviniai ir siektini rezultatai. Strategijoje skiriami svarbiausi „vietinio turizmo ir atvykstantojo turizmo plėtotės“ prioritetai bei numatoma šių prioritetinių turizmo rūšių plėtotė: kultūrinis ir pažintinis turizmas; verslo ir dalykinis turizmas; kurortinis turizmas; vandens (jūrų ir upių) turizmas; ekologinis ir kaimo turizmas.

Turizmo plėtotės strategijoje atsižvelgiant į Lietuvos ūkio raidą, įvertinant ekonominės plėtros galimybes, tiksliai įvardintos turizmo srities plėtotinos kryptys, neišskiriant atskirų regionų ir teritorijų.

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas yra vienas svarbiausių šalies regioninę politiką formuojančių dokumentų, kurio svarbiausias principas užtikrinti šalies teritorijos tvarią ir pusiausvirą raidą. Plane numatomi uždaviniai, kuriais turi būti įgyvendinta rekreacijos (ir turizmo) teritorinė plėtra. Šalies rekreaciniai ištekliai bei jų savybės formuoja rekreacinį teritorijų patrauklumą. Nustatytos penkios išskirtų rekreacinių arealų resursinio potencialo kategorijos: 1) labai didelis; 2) didelis; 3) vidutinis; 4) gana mažas ir 5) maža. Pagal tokią Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos koncepciją, Pakruojo rajonas priklauso gana mažo ir mažo potencialo kategorijai.

Dokumentas sukonkretina plėtotinas turizmo kryptis pagal išskirtas rekreacinių arealų resursinio potencialo kategorijas.

Etninės kultūros plėtros programoje teigiama, kad į kultūrinio turizmo maršrutus turėtų būti įtraukti etnografiniai objektai, etninė kultūra turėtų būti plėtojama per turizmą – dokumentas bendrojo pobūdžio.

Minėtais dokumentais nusakomi pagrindiniai Lietuvos Respublikos turizmo politikos aspektai, bendrosios šalies turizmo kryptys ir galimybės. Atsižvelgiant į nacionalinio lygmens dokumentus, kuriami regioninio lygmens dokumentai, detalizuojantys konkrečias turizmo plėtos kryptis ir priemones teritorijoje.

Regioninio lygmens dokumentai. Šiaulių apskrities teritorijos bendrasis (generalinis) planas, pagal kurį strateginės vystymo kryptys ir erdvinės raidos koncepcija yra parengta 20 metų, o konkretizuoti sprendiniai – 10 metų. Vienas iš apskrities teritorijos vystymo bendrųjų tikslų sistemos sudedamųjų elementų yra „9.4. modernizuoti žemės ir miškų ūkį – teritoriškai diferencijuoti, atlikti funkcinę jo konversiją, naudoti poilsio organizavimo kaime potencialą, plėtoti ekologinę žemdirbystę, turizmo infrastruktūrą ir turizmo verslą.“

Pakruojo rajonas yra laikomas žemo potencialo rekreaciniu arealu, sudarančiu lokalinės svarbos rekreacines sistemas. Tokio tipo vietovėje, numatomos šios vystytinos rekreacijos rūšys (specializacija):

- pažintinis turizmas (kultūrinis, ekologinis turizmas);
- dalykinis (konferencijų) turizmas;
- pramogos;
- poilsis gamtoje (sveikatingumo, laisvalaikio, kaimo turizmas).

Bendrajame plane nurodytos numatomos plėtoti kryptys apskrities mastu, į kurias patenka ir Pakruojo rajonas.

Šiaulių regiono plėtros plane įvardintas prioritetas – 3. Šiaulių regiono sanglaudos skatinimas, 3.1. vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas visuomenės poreikiams, 3.1.3. uždavinys – Plėtoti viešąją turizmo infrastruktūrą, pritraukiant privačias investicijas ir skatinant atvykstantį turizmą; 3.1.5. Apsaugoti kultūros paveldo objektus, pritaikyti juos visuomenės poreikiams ir turizmo reikmėms.

Dokumente pristatomi stambesni esami ir potencialūs turizmo traukos objektai bei apžvelgiama jų vystymo perspektyva, pvz. kultūros paveldo objektų tvarkymas rajone vyksta pagal priemonę „Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtra regionuose“. Į finansuojamus projektus patenka Pakruojo dvaro rūmų restauravimas. Bendrajame plane numatyta Pakruojo dvaro sodybą pritaikyti turizmo reikmėms ir sukurti turizmo infrastruktūrą bei pritaikyti Pakruojo dvaro sodybos dalį pastatų ir Kruojos upę turizmo reikmėms.

Šiaulių regiono plėtros plane teigiama, kad Šiaulių regione turizmui vystyti yra didelės galimybės, kurios nėra tinkamai panaudojamos, regione trūksta kempingų ir kitos turizmo infrastruktūros, mažai specialiai turistams pritaikytų poilsio vietų. Vykdomas ir perspektyvoje numatytas vykdyti teritorijų sutvarkymas, jų pritaikymas turizmui ir didesnis gyvenamosios aplinkos patrauklumas kelia užsienio ir vietinių turistų susidomėjimą, taip sudarant sąlygas naujiems verslams atsirasti, rajono ekonominei raidai spartinti. Pastaraisiais metais nemažai dėmesio turizmo infrastruktūrai skyrė beveik visi apskrities rajonai. Stambesni projektai vykdomi Pakruojo rajone, kuriant Žiemgalos krašto kultūros ir turizmo centrą Pakruojo dvaro sodyboje.

Šiaulių regiono verslo, pramonės ir kaimo sektorių SSGG analizėje turizmo aspektu stiprybe įvardinta *Turizmo paslaugoms palanki geografinė padėtis, didelis gamtinis, istorinis ir kultūrinis potencialas; silpnybė – neišvystytas pažintinis turizmas ir ekologinis švietimas; galimybė – turizmo projektų įgyvendinimas didintų turistų srautus ir kartu padėtų plėtoti paslaugų sektorių, augantys turizmo ir poilsio kaime poreikiai didins kaimo viešųjų patrauklumą ir sudarys prielaidas naujoms paslaugoms rasti*; grėsme – *Šiaulių apskrities konkurencingumo mažėjimas*.

LR Vietos savivaldos įstatyme savivaldybėms yra priskirta funkcija „turizmo ir gyventojų poilsio organizavimas, vietinės reikšmės gamtos ir kultūros paveldo objektų priežiūra, urbanistinė plėtra.“ Siekiant įgyvendinti šią funkciją turizmo aspektu, bendrajame plane numatytas *turistinių trasų parengimas, įvairių sportinių paslaugų ir infrastruktūros (sporto aikštynai, žirgynai, valčių punktai, daugiaviečiai sporto objektai) plėtra*. Numatoma remti turistinės klasės apgyvendinimo paslaugų plėtrą, tinkamai panaudoti turimą saugomų teritorijų sistemą ir kaimiškų rajonų gyvenimo būdą, plėtoti ekologinį turizmą regione.

Šiame dokumente, nustatant bendrąsias regiono turizmo sektoriaus problemas, plėtros perspektyvas ir kryptis, identifikuojamos ir Pakruojo rajono turizmo vystymo gairės.

Savivaldybės lygmens dokumentai. *Pakruojo rajono bendrajame teritorijos plane* pateikiama turizmo objektų ir turizmo infrastruktūros esamos būklės analizė, rajono turizmo plėtros sprendiniai ir įvardijamos pagrindinės turizmo plėtrą ribojančios problemos.

Turizmo srityje nustatomi šie sprendiniai: „pramogom pritaikyti išekspluotuoti karjerų teritorijas, ramaus pobūdžio rekreacijai – esamus tvenkinius, buvusias dvarų sodybas, ūkininkų sodybas, esančias prie upelių ir tvenkinių. Tikslinga turizmo plėtrai panaudoti rajono kultūros ir gamtos paveldą (ypač išlikusius vėjo malūnus)“, įvardijama dabartinė problema – neišplėtotas turizmo

infrastruktūra.

Plane pateikiamos ir turizmo sektoriaus plėtros prognozės, pagal kurias esami negausūs rajono turizmo ištekliai turėtų būti panaudoti tikslingai dėl palankios geografinės padėties, rajoną aplenkiančių svarbiausių ekonominės plėtros ir infrastruktūros koridorių.

Dokumente išsamiai pateikiamos Pakruojo rajono turizmo plėtros prielaidos ir tikslai, galimybės, konkrečiai įvardijant vietas, atsižvelgiant į turimus išteklius, resursus.

Pakruojo rajono savivaldybės 2007- 2013 m. strateginio plėtros plano vienas iš prioritetų: I Progresyvi rajono pramonės, verslo ir turizmo plėtra. I.3. tikslas – didinti turizmo potencialą ir efektyviau išnaudoti turizmo išteklius, I.3.1. uždavinys – pritaikyti paveldo objektus ir gamtos vertybes efektyviai turizmui; I.3.2. plėtoti turizmo informacinę sistemą Pakruojo rajone; I.3.3. plėtoti konferencinio, rekreacinio, sportinio, kultūrinio turizmo infrastruktūrą.

Strateginiame plane įvertinama, kad „Pakruojo rajono kultūrinis ir gamtinis turizmo potencialas nėra pilnai išnaudotas. Rajone gausu kultūros paveldo objektų, tačiau jie nėra pritaikyti turizmui. Pagrindiniai veiksniai, stabdantys turizmo plėtrą, yra prastai išplėtotas aktyvus poilsio bei sporto infrastruktūra, nepakankama teikiamų paslaugų įvairovė bei maža turizmo informacijos sklaida.“

Šiame dokumente išsamiai aprašomi svarbiausi Pakruojo rajono kultūros paveldo objektai; identifikuojama nuostata, kad Pakruojo rajono plėtroje viena iš strateginio vystymo kryptų – turizmo vystymas, susietas su naujo įvaizdžio formavimu, orientuotu į tarprajoninį, tarpregioninį ir tarptautinį bendradarbiavimą.

Dokumente detalai aprašoma, kokius kultūros paveldo objektus, istorinius ir gamtinius paminklus tikslinga pritaikyti turizmui, kad Pakruojo rajonas taptų turizmo traukos centru regione.

Nacionalinio lygmens turizmo planavimo dokumentai apima visą šalies teritoriją ir kuria bendrą šalies turizmo plėtros kryptį. Jose nėra atsižvelgiama į šalį sudarančių regionų ypatumus, turizmo sričiai pritaikomų objektų teritorinį pasiskirstymą – dokumentai yra bendrojo pobūdžio, kuriais remiantis yra apibrėžiamos regioninio lygmens turizmo plėtros kryptys.

Regioninio lygmens dokumentuose išsamiau nagrinėjama regiono situacija, atsižvelgiama į regiono specifiką, turimus gamtinius, kultūrinio paveldo, rekreacinius išteklius, panaudojamus turizmo plėtrai. Šiuose dokumentuose įvardijamos bendros regiono problemos, bei nusakomos bendros regiono turizmo plėtros kryptys, galimybės ir reikalingi pokyčiai joms pasiekti.

Savivaldybės lygmens dokumentuose turizmo plėtros galimybės pristatomos išsamiausiai, dokumentuose konkretizuojami visi Pakruojo rajone esantys objektai, nurodant jų specifiką ir pritaikymo turizmo reikmėms galimybes.

Išnagrinėjus turizmo planavimo dokumentus visais lygiais, matyti, kad turizmo plėtros planavimas remiasi vertikaliu principu ir vystomas nuosekliai. Tačiau rajone trūksta studijos, kuria remiantis, būtų nustatyti potencialių lankytojų poreikiai, įvertinta, ar dokumentuose užfiksuotas problema ir turizmo plėtros kryptis tikslinga plėtoti, siekiant vystyti Pakruojo rajono turizmo sektorių ir didinti jo patrauklumą.

1.12. IŠVADOS

Ankstesniuose skyriuose išanalizuoti Pakruojo rajono turizmo objektai, turimas žmoniškųjų išteklių potencialas, pramogų ir paslaugų pasiūla, turistinė infrastruktūra ir jos išvystymo galimybės, turizmo maršrutai, sezoniskumo įtaka turizmui ir jo mažinimo galimybės, turizmo informacijos ir rinkodaros veikla, turizmo verslo poreikiai ir verslo aplinka, tikslinių grupių poreikiai ir turizmo planavimo dokumentai. Atsižvelgiant į surinktą informaciją, galima išskirti Pakruojo rajono turizmo sektoriaus stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes (toliau – SSGG). SSGG pagrindu (žr. 19 lentelę) galima parinkti sprendinius, efektyviai turizmo plėtrai rajone, nustatyti šios plėtros viziją, prioritetines kryptis, tikslus, uždavinius ir numatyti priemones.

19 lentelė. Pakruojo rajono turizmo plėtros SSGG

Stiprybės
Turizmo objektai:
Didžiausias turizmo objektas – Pakruojo dvaro sodybos kompleksas, kuris yra vienas didžiausių Lietuvoje. Kitose sutvarkytose dvarų sodybose organizuojami įvairūs renginiai, ekskursijos.
Veikia keletas visuomeninių muziejų, kurių didžiausias – muziejus „Žiemgala“.
Išskirtinė kultūros paveldo dalis – vėjo malūnai, kai kurie iš jų pritaikyti poilsio ir kultūrinėms reikmėms.
Gana gausūs kraštovaizdžio ištekliai (draustiniai, gamtos paveldo objektai (botaniniai, geologiniai ir kt.)) ir kultūros paveldo objektai (urbanistinis paveldas, bažnyčios, architektūriniai paminklai, archeologijos ir mitologijos objektai).
Nemažai turizmui patrauklių rekreacinių išteklių, o ežerų trūkumą kompensuoja dirbtinai suformuoti tvenkiniai.
Pramogos, paslaugos:
Išplėtos išskirtinės pramogos – motokrosas, veikiantis baikerių klubas, kasmet organizuojantis daugybę dalyvių ir žiūrovių pritraukiančias baikerių šventes.
Pakruojis yra vienas iš šiaurės Lietuvos senosios kultūros ir tautiškumo lopščių, kuriame nuolat organizuojamos amatininkų šventės.
Dėl pakankamai išplėtos sporto infrastruktūros, sudarytos sąlygos įvairių renginių, varžybų, treniruočių organizavimui, rajono sportinio turizmo vystymui svarbi BMX trasa, krepšinio aikštės ir futbolo stadionas.
Sudarytos sąlygos komercinės medžioklės plėtojimui.
Pakruojo rajone veikiančios alaus daryklų siūloma unikali pramoga – alaus degustacijos.
Pakankamai išplėtoti turizmo maršrutai, padedantys identifikuoti pagrindinius ir esminius turizmo objektus, esančius rajono teritorijoje.
Turizmo plėtros galimybės:
Augančios investicijos į verslo plėtrą, savivaldybės sudarytos prielaidos smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai, kuria patraukli aplinka verslo, tame tarpe ir turizmo, plėtrai.
VšĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centras vykdo su turizmu susijusios informacijos sklaidos, apdorojimo ir rinkodaros funkcijas. Leidiniai apie Pakruojo rajoną ir jame esančius turizmo objektus yra ganėtinai aukštos kokybės, dalis leidinių pateikiami užsienio kalbomis.
Žemas nusikalstamumo lygis ir maža aplinkos tarša prisideda formuojant turizmui patrauklaus rajono įvaizdį, o didelė vidutinį išsilavinimą turinčių žmonių dalis ir santykinai pigi darbo jėga sudaro patrauklias sąlygas turizmo ir susijusių verslų plėtojimui.

Geras ir patogus susisiekimas su visais Lietuvos ir didžiaisiais kaimyninių valstybių miestais.
Silpnybės
Turizmo objektai:
Didelė dalis kultūros paveldo objektų yra apleisti, vietinės reikšmės, objektų atstatymui ir pritaikymui turizmo poreikiams reikalingos didelės investicijos.
Rekreacinės teritorijos sudaro tik 21,6 proc., vandens išteklių – tik 2 proc. rajono teritorijos.
Pakruojo muziejų lankymas yra apribotas (tik du muziejai turi nustatytą darbo laiką) ir didžioji dalis ekspozicijų yra gana mažos ir įdomios siauram turistų ratui.
Turizmo objektai nepritaikyti šaltajam metų sezonui, menka žiemos pramogų pasiūla. Didžioji dalis turizmo objektų (architektūriniai paminklai, archeologijos ir mitologijos objektai ir kt.) yra sunkiai pasiekiami ne sezono metu.
Pramogos, paslaugos:
Neišplėtotas kaimo turizmas (veikia tik 1 kaimo turizmo sodyba).
Turizmo plėtrai nesudarytos sąlygos – neišvystytas pėsčiųjų ir dviračių takų tinklas, trūksta poilsio aikštelių, stovyklaviečių, nuorodų, degalinių, o esamą infrastruktūrą būtina modernizuoti.
Rajone organizuojamos pramogos nepatenkina įvairaus amžiaus ir pomėgių asmenų poreikio.
Labiausiai rajone trūksta apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiančių įstaigų.
Turizmo plėtros galimybės:
Privačios turizmo paslaugas teikiančios įmonės finansiškai nepajėgios aktyviai įsitraukti į savivaldybės vykdomas rinkodaros priemones.
Informacija apie turizmo maršrutus nesusisteminta, trūksta išskirtinių turizmo maršrutų.
Trūksta informacijos apie dviračių ir pėsčiųjų trasas, nes dauguma jų net nepažymėtos turistiniuose rajono žemėlapiuose ir juos pristatančiuose tinklalapiuose.
Platinama turizmo informacija ir rinkodaros priemonės daugiausiai orientuotos į kultūrinius Pakruojo rajono objektus, per mažai dėmesio skiriama aktyviam turizmui, o parengti spausdinti leidiniai turizmo plėtrai turi mažą įtaką, nes pasiekiami mažam vartotojų skaičiui.
Rajono nekerta Europos kelių tinklo koridoriai ir europinės magistralės, Pakruojis pakankamai toli nuo didžiausių Lietuvos miestų.
Neišnaudojamos internetinės rinkodaros galimybės: Pakruojo poilsio ir turizmo centro interneto svetainė tik pradėta kurti, o Pakruojo savivaldybės tinklalapyje pateikta informacija nėra išsami, abejuose svetainėse informacija pateikiama tik lietuvių kalba.
Galimybės
Turizmo objektai:
Atkurti ir išsaugoti Pakruojo dvarą, kaip kultūros paveldo vertybę, išvystyti dvaro kaip kultūrinio, dalykinio turizmo, aktyvaus poilsio, sveikatingumo paslaugų židinio, svarbios visos Lietuvos turizmo infrastruktūros ašį ir katalizatorių.
Atnaujinti religinius statinius, architektūrinius paminklus bei senąsias tradicijas, plėtoti religinį ir kultūrinį turizmą.
Pritaikyti gamtinius išteklius rekreacinio turizmo plėtrai.
Išlikusius vėjo malūnus restauruoti, pritaikyti turizmo poreikiams ir eksponuoti kaip išskirtinę kraštovaizdžio vertybę.

Pramogos, paslaugos:
Didinti laisvalaikio pramogų pasiūlą, kuri patenkintų kuo platesnį poreikių spektrą.
Puoselėti amatus ir aludarystės tradicijas.
Sukurti ir plėtoti dviračių ir pėsčiųjų takų tinklą.
Atnaujinti esamus ir sukurti naujus, išskirtinius turizmo maršrutus.
Turizmo plėtros galimybės:
Efektyviai išnaudoti visas rinkodaros priemones, ypatingą dėmesį skiriant elektroninės rinkodaros priemonėms, sukurti vieną interneto tinklalapį, kuriame būtų pateikiama visa turistui reikalinga informacija.
Sudaryti tinkamas sąlygas turizmo verslo plėtrai.
Stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą ir įgyvendinti tarptautinius projektus turizmo srityje.
Pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama, įgyvendinant turizmo plėtros projektus.
Bent 6 kartus padidinti turistų skaičių ir iš turizmo gaunamas pajamas.
Grėsmės
Turizmo objektai:
Suprastėjusi rekreacinių išteklių ir nuolat blogėjanti dėl nevykdomų atnaujinimo darbų kultūros paveldo objektų kokybė.
Didelė sezoniškumo įtaka didžiajai daliai lankomų turizmo objektų.
Pramogos, paslaugos:
Neišvystyta paslaugų, laisvalaikio pramogų įvairovė – pasiūlos trūkumas gali sąlygoti ateityje mažėjančius turistų srautus.
Didieji gamintojai, galintys pasiūlyti palankesnes ir lankstesnes alaus pardavimo sąlygas, neigiamai įtakoja vietinių aludarių verslo plėtros galimybes.
Turizmo plėtros galimybės:
Mažas gyventojų ir verslininkų iniciatyvumas, sąlygojantis silpną turizmo verslo plėtrą.
Blogėjanti demografinė situacija, sąlygojanti kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą.
Neplėtojamas tarptautinis bendradarbiavimas.
Didelė aplinkinių rajonų ir regionų centrų (Šiaulių ir Panevėžio) konkurencija.
Nepakankamai aktyvus pasinaudojimas ES struktūrinių fondų paramos teikiamomis galimybėmis.
Mažėjanti savivaldybės parama, investicijų turizmo verslo plėtrai trūkumas.

II. SITUACIJOS ANALIZĖS PAGRINDU PARINKTI SPRENDINIAI KONKURENTABILOMS TURIZMO PASLAUGOMS IR PRODUKTAMS PLĖTOTI

Nacionalinėje turizmo plėtros 2010-2013 m. programoje¹⁰ numatyta, kad Lietuvos turizmo galimybės yra palankios turizmo produktams, kurie patrauklūs tiek vietiniams, tiek užsienio turistams ne tik Lietuvoje, bet ir Europos rinkoje, kurti. Atsižvelgiant į šalies turizmo galimybes ir rinkose vyraujančias paklausos tendencijas bei prioritetus, išskiriamos šios konkurencingos Lietuvos turizmo sritys:

- kultūrinis turizmas – kultūros paveldo objektų ar miestų lankymas;
- sveikatos turizmas – sveikatinimo ir sveikatingumo turizmo rūšys;
- aktyvaus poilsio turizmas – dviračių, vandens, žygių, žvejybos, medžioklės bei pažintinio turizmo rūšys;
- dalykinis turizmas – dalykinio turizmo, susitikimų, konferencijų, skatinamųjų kelionių turizmo rūšys;
- pramogų turizmas – laisvalaikio poreikių tenkinimas pramogaujant tam tikslui skirtuose objektuose (teminiuose parkuose), dalyvaujant masiniuose sporto ar kultūriniuose renginiuose.

Šioje programoje taip pat išskirtos Lietuvos turizmo plėtros silpnybės, aktualios ir vystant Pakruojo rajono turizmą: mažas Lietuvos (tuo labiau Pakruojo rajono) žinomumas užsienyje; turizmui nepakankamai išnaudojami kultūros paveldo objektai ir gamtiniai ištekliai; per maža laisvalaikio veiklos ir pramogų įvairovė; menka turizmo informacijos sklaida ir rinkodara; apgyvendinimo paslaugų trūkumas.

¹⁰ Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 1051

2.1. SPRENDINIAI KONKURENTABILIOMS TURIZMO PASLAUGOMS IR PRODUKTAMS PLĖTOTI

Atsižvelgiant į nacionalinę turizmo plėtros politiką, turimą bei numatomą įrengti Pakruojo rajono turizmo infrastruktūrą, Pakruojo rajono turizmo plėtros projektai galėtų būti orientuojami ne tik į Lietuvos turistų rinką (Panevėžio, Šiaulių, Kauno, Vilniaus miestų gyventojai, Pasvalio, Radviliškio, Joniškio nuolatiniai poilsiautojai), bet ir į kaimynines šalis, ypač Latviją, Rusiją, Baltarusiją, Lenkiją, Vokietiją, Skandinavijos šalis. Pakruojo rajone yra sąlygos vystyti visas 5 išskirtas turizmo sritis:

- kultūrinį turizmą – turizmo poreikiams pritaikant Pakruojo dvaro sodybos kompleksą, vystant turizmo maršrutus, į kuriuos įtraukti kultūros paveldo objektai;
- sveikatos turizmą – Pakruojo dvaro sodyboje įkuriant pirčių ir sveikatingumo kompleksą;
- aktyvaus poilsio turizmą – įrengiant „Petrašiūnų II“ teminių parkų kompleksą, kuriame bus sudarytos sąlygos įvairioms aktyvaus poilsio paslaugoms teikti bei vystant dviračių takų tinklą;
- dalykinis turizmas – įrengiant skirtingas konferencijų sales Pakruojo dvaro sodyboje ir „Petrašiūnų II“ komplekso viešbučiuose;
- pramogų turizmas – įrengiant „Petrašiūnų II“ teminių parkų kompleksą.

Atsižvelgiant į Nacionalinėje turizmo plėtros 2010-2013 m. programoje išskirtas konkurencingas Lietuvos turizmo sritis, 1.12 skyriuje nustatytas Pakruojo rajono turizmo sektoriaus SSGG bei atlikto tyrimo rezultatus, norint sukurti konkurencingą Pakruojo rajono turizmo paslaugų paketą, rekomenduojama koncentruotis į kelis pagrindinius, o ne į visus rajono turizmo traukos objektus ir didelį dėmesį skirti rinkodaros priemonėms.

Pagrindiniais objektais, kurių vystymas ir plėtra gali užtikrinti Pakruojo rajono turizmo sektoriaus konkurencingumą, yra Pakruojo dvaro sodybos kompleksas ir „Petrašiūnų II“ pramogų parko kompleksas. Siekiant sukurti konkurencingą turizmo produktų ir paslaugų paketą, taip pat siūloma vystyti dviračių ir pažintinių takų tinklą ir sukurti optimalų turizmo maršrutų tinklą. Siekiant pritraukti didesnius turistų srautus ir sukurti Pakruojo rajono, kaip patrauklaus Šiaurės Lietuvos turizmo traukos ir pramogų centro įvaizdį, būtina parengti ir įgyvendinti efektyvias rinkodaros priemones.

Pakruojo dvaro kompleksas. Tai pats didžiausias turizmo traukos objektas, kurio sutvarkymas ir įvairių paslaugų bei pramogų jame plėtojimas, turėtų didžiausią vertę vystant turizmą Pakruojo rajone. Planuojama, kad dvare bus teikiamos unikalios turizmo ir aktyvaus poilsio paslaugos (demonstruojami alaus gamybos procesai, tautiniai amatai, klijimo teatro festivaliai ir kt.), lankytojus į dvarą trauks vienas didžiausių Baltijos šalių regione senovinių automobilių ir auto technikos muziejus, bus organizuojami tarptautiniai visuomeniniai kultūriniai renginiai, kurie jau dabar yra virtę tradiciniais (folkloro festivalis „Žiemgala“, Pakruojo miesto šventė, Hanza turgus ir kt.). Dvare įrengus keletą skirtingų dydžių konferencijų sales, bus sukurtos sąlygos plėtoti verslo (dalykinį) turizmą, o įrengus pirčių kompleksą – vystyti sveikatingumo turizmą, teikti SPA paslaugas.

Atkūrus Pakruojo dvaro sodybą ir pritaikius ją daigafunkciniam viešajam turizmui, dvaras ne tik būtų išsaugotas kaip kultūros paveldo vertybė ateinančioms kartoms, bet ir taptų kultūrinio, dalykinio turizmo, aktyvaus poilsio, sveikatingumo paslaugų židiniu, svarbia visos Lietuvos turizmo infrastruktūros ašimi ir katalizatoriumi.

„Petrašiūnų II“ pramogų parko kompleksas. Pakruojo rajono savivaldybė 2010 m. kovo 25 d. sprendimu leido UAB „Dolomitas“ rengti „Petrašiūnų II“ dolomito telkinio specialųjį planą, pagal kurį numatyta išekspluotuoti karjere įrengti rekreacinį kompleksą – „Petrašiūnų II“ pramogų parkų kompleksą. 2010 m. lapkričio mėn. pristatytoje specialiojo plano koncepcijoje siūloma

2.2. SPRENDINIAI TURIZMO MARŠRUTŲ TINKLO IŠVYSTYMO IR PLĖTROS GALIMYBĖMS

Siekiant darnios turizmo plėtros, būtina sudaryti Pakruojo rajoną reprezentuojančių maršrutų tinklą. Tokį tinklą galėtų sudaryti kelias savivaldybes ar regionus jungiantys maršrutai, nauji maršrutai, kurių poreikis nustatytas atlikus anketinę apklausą bei atnaujinti, anksčiau Pakruojo rajono savivaldybės ir VŠĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centro sudaryti, maršrutai.

Pakruojo rajonas patenka į plėtotinus maršrutus pristatančius kelių savivaldybių turizmo objektus, ar netgi atskirus regionus: „Žemaitijos-Aukštaitijos maršrutas“, „Žemaitijos-Aukštaitijos žiedas“, „Šiauliai-Pakruojis-Šiauliai“.

2010 m. vasarą, atliekant anketinę apklausą Pakruojo rajono gyventojų ir turistų buvo klausama ką reikėtų vystyti siekiant spartesnės Pakruojo rajono turizmo plėtros. Po Pakruojo dvaro sodybos komplekso (50,3 proc.), reikėtų vystyti turizmo maršrutus „Pakruojo dvaras-Rundalės pilis“ (39,3 proc.), maršrutą „Vėjo malūnų kelias“ (26,2 proc.) bei maršrutą „Alaus kelias“ (24,1 proc.).

Pakruojo rajono savivaldybės interneto svetainėje siūlomi 6 savivaldybės administracijos ir Pakruojo poilsio ir turizmo centro sudaryti maršrutai. Norint, kad savivaldybės siūlomi maršrutai būtų populiarūs turistų tarpe, reikia į juos įtraukti naujus objektus, pramogas, atrakcijas ar pan., juos atnaujinti taip, kad kiekvienas maršrutas iš kitų kažkuo reikšmingai išsiskirtų.

Atsižvelgiant į šiuos duomenis, siūloma turizmo maršrutų tinklą sudaryti iš 8 perspektyviausių maršrutų¹¹:

1) „*Žemaitijos-Aukštaitijos maršrutas*“. Šis maršrutas prasideda Klaipėdos rajone, tęsiasi per Plungės, Telšių, Šiaulių, Pakruojo, Biržų ir Rokiškio rajonus, o baigiasi Zarasuose. Kadangi kelionę siūloma užbaigti paragaujant Pasvalio ar Biržų alaus, galima pasiūlyti į šį maršrutą įtraukti alaus degustacijas pas Pakruojo aludarius.

2) *Žemaitijos-Aukštaitijos žiedas*. Kadangi į maršrutą įtraukta nemažai religinių objektų, galima būtų jį praplėsti įtraukiant tokius išskirtinius Pakruojo religinius objektus, kaip Linkuvos karmelitų vienuolyno ir bažnyčios ansamblį, Rozalimo Švč. Mergelės Marijos vardo bažnyčią, Lygumų Švč. Trejybės bažnyčią.

3) *Šiauliai-Pakruojis-Rundalė*. Šiaulių turizmo informacijos centras yra parengęs turistinį maršrutą automobiliu *Šiauliai-Pakruojo rajonas-Šiauliai*. Į šį maršrutą daugiausia įeina Pakruojo rajono lankytini objektai, siūloma šį maršrutą papildyti Šiaulių rajono lankytiniais objektais. Kadangi kelionę siūloma baigti aplankant Bauskės ir Rundalės piliis, siūloma šį maršrutą išvystyti į maršrutą „Šiauliai-Pakruojis-Rundalė“. Būtina parengti žemėlapi, kuriame būtų pavaizduoti įdomiausi minėtų rajono lankytini objektai bei kita turistui svarbi informacija.

4) „*Šiaurės Lietuvos alaus kelias*“. Nors tradiciškai Lietuvos alaus sostine yra laikomi Biržai, tačiau alaus gaminimas, degustacijos ir Pakruojo rajone mena senas bei galias lietuviškas tradicijas (plačiau apie alaus degustacijas 1.3.3. skyriuje). Pakruojo rajone veikiančios alaus daryklos siūlo unikalią pramogą – alaus degustacijas.

Alaus daryklos, degustacijos labiau vilioja turistus, negu vietinius Pakruojo rajono gyventojus. Alaus daryklose pagaminamas alus užsakomas įvairioms šventėms, renginiams, o kai kurie aludariai yra kviečiami dalyvauti ne tik Lietuvos šventėse ir ten prekiauti savo unikaliu alumi, bet taip pat atvykti į Estijos, Latvijos bei kitų šalių organizuojamus renginius.

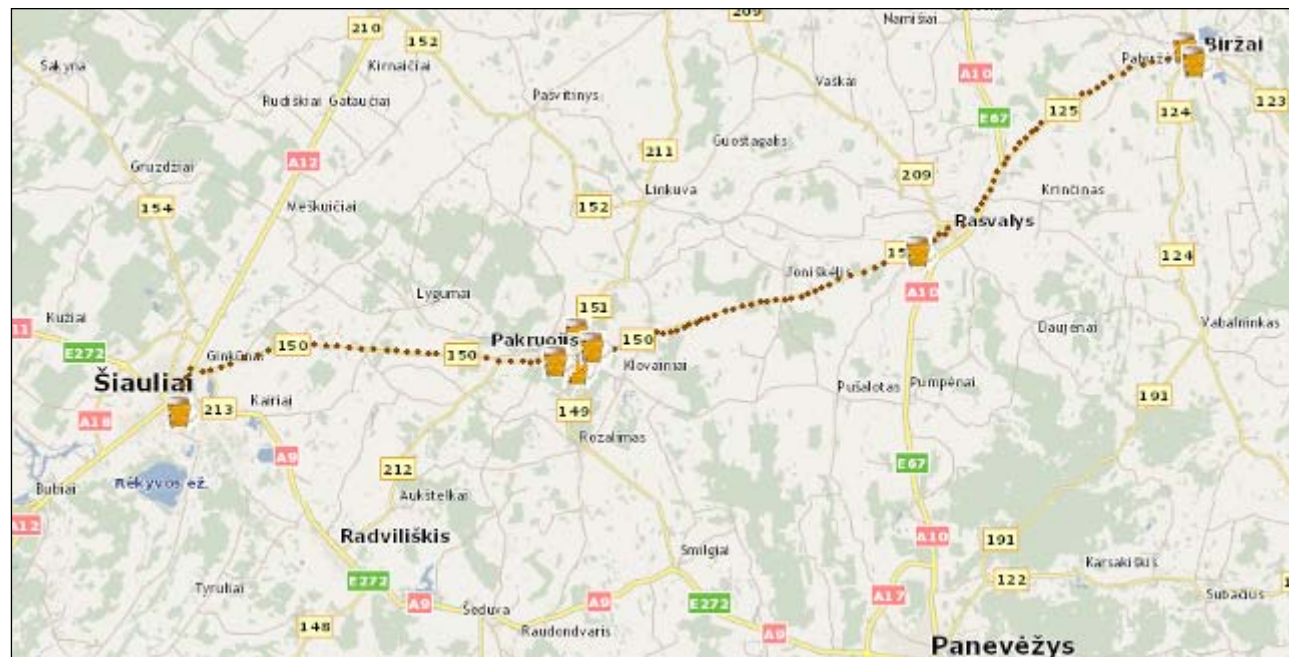
Šiuo metu įvairios turizmo agentūros siūlo keletą ekskursijų Šiaurės Lietuvoje „alaus kelio“ tematika. Dažniausiai siūlomos alaus degustacijos ir turizmo objektų aplankymas Biržų rajone, kai kurios agentūros siūlo panašius maršrutus „Rokiškis-Biržai“ arba „Šiauliai-Biržai“. Tik keliuose šaltiniuose galima rasti pasiūlymus keliauti maršrutu „Vilnius-Biržai-Pakruojis“.

¹¹ Šiuo metu egzistuojantys maršrutai detalizuoti 1.6 skyriuje, todėl šiame skyriuje plačiau aprašomi tik nauji maršrutai, o esami aprašomi tiek kiek tai susiję su pasiūlymais maršrutų tinklo kūrimui

Siūloma inicijuoti „Šiaurės Lietuvos alaus kelio“ projektą, kurio pagrindinė idėja – suformuoti ir populiarinti ekskursijas po Šiaurės Lietuvos alaus degustacijas siūlančias alaus daryklas. Į šį maršrutą turėtų patekti Pakruojo dvaro karčemos „Traktierius“, A.Udrienės „Jovaru“, A.Grigonio bei „Davros“ alaus daryklų, Šiaulių „Aušros“ muziejaus, Šeduvos velnių malūno, Biržų krašto muziejaus „Sėla“ ir Biržų pilies, Rinkuškių alaus daryklos, Balsių vandens malūno apsilankymas (žr. 22 pav.). Į maršrutą taip pat turėtų būti įtraukti pagrindiniai Šiaulių, Pakruojo, Pasvalio ir Biržų turizmo objektai.

Tikslinga būtų periodiškai organizuoti alaus šventes (galima kasmet vis kitame rajone), kurioje būtų pristatomos alaus gamybos tradicijos, aludarystės istorija, demonstruojamas alaus gamybos procesas ir žinoma rengiamos alaus degustacijos. Taip pat naudinga būtų užmegzti bendradarbiavimo ryšius su kitais Lietuvos ir Europos aludariais, kurie jau turi patirties tokios veiklos organizavime.

22 pav. Maršrutas „Šiaurės Lietuvos alaus kelias“

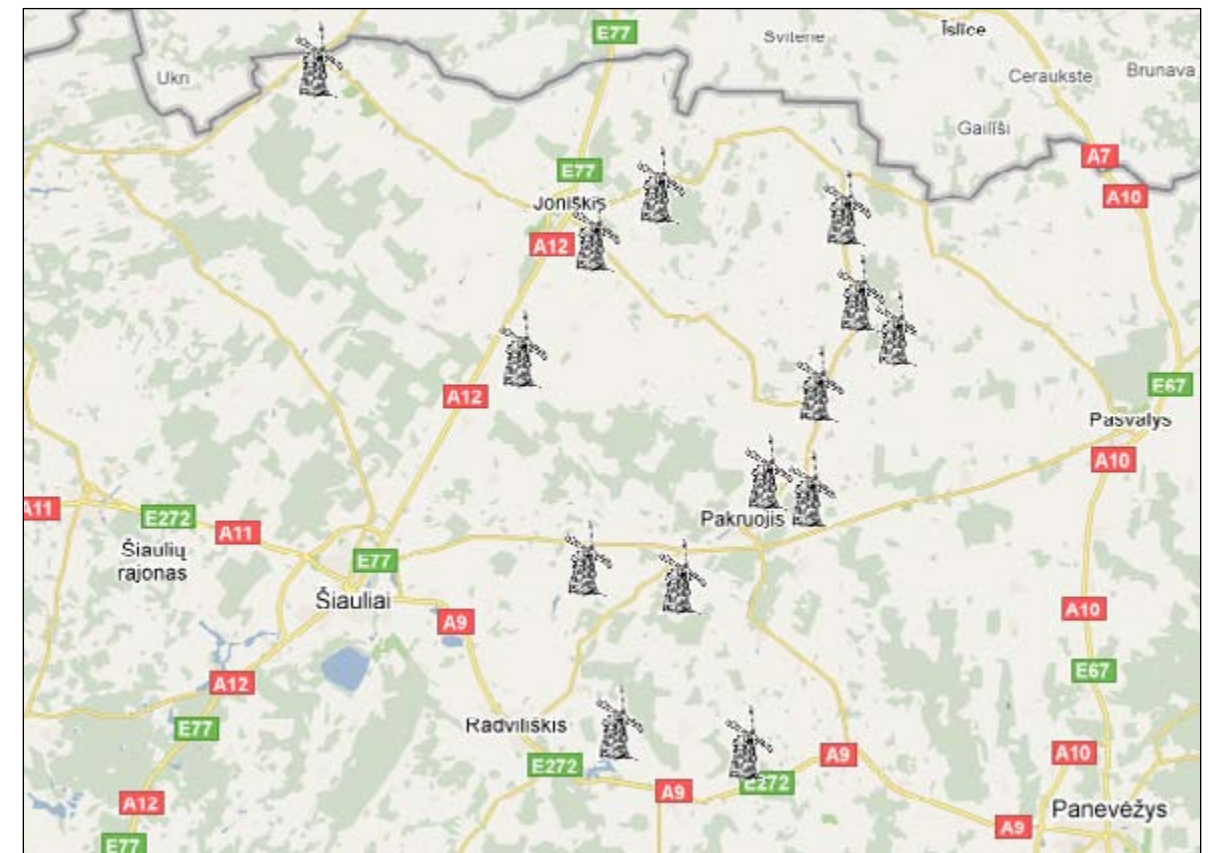

Maršrutas sudarytas studijos autorių, naudojant www.maps.lt žemėlapi

5) *Vėjo malūnų kelias*. Išskirtinė Pakruojo rajono kultūros paveldo dalis – vėjo malūnai, nes iš 64 vėjo malūnų, esančių Lietuvoje, 23 malūnai ar jų fragmentai yra išlikę Pakruojo rajone. Šie statiniai yra išskirtiniai rajono objektai atspindintys savivaldybės savitumą ir išskirtinumą, dėl šios priežasties vėjo malūnas pavaizduotas ir rajono herbe. Geriausiai išsilaikę malūnai su technologine įranga yra Bačiūnų, Diržių, Guostagalio, Kalpokų ir Vaišvydžių, o Pakruojo dvaro, Ūdekų ir Stačiūnų vėjo malūnai yra sutvarkyti ir pritaikyti lankymui. Siūloma plėtoti „Vėjo malūnų kelio“ idėją, kurios centru turėtų tapti Pakruojo rajonas (žr. 23 pav.). Tačiau į maršrutą taip pat turėtų būti įtraukti išskirtiniai Radviliškio (Kleboniškių ir Paežerių) bei Joniškio (Melnų, Mekių, Šlapakių ir Žagarės) vėjo malūnai. Perspektyvoje į šį maršrutą taip pat būtų galima įtraukti Panevėžio apskrities bei Latvijos išskirtinius vėjo malūnus.

Kuriant tokį maršrutą, svarbu, kad malūnai ir prieigos būtų pritaikyti turizmui, t.y. reikia sutvarkyti privažiavimus, įrengti kelio ženklus, nuorodas, stovėjimo aikštes prie malūnų. Maršruto plėtojimui ir įgyvendinimui, labai svarbus glaudus Pakruojo, Joniškio ir Radviliškio rajonų savivaldybių, turizmo informacijos centrų bei kitų suinteresuotų šalių bendradarbiavimas.

23 pav. Maršrutas „Vėjo malūnų kelias“

Maršrutas sudarytas studijos autorių, naudojant www.maps.lt žemėlapi

6) Siūloma sukurti maršrutą „Pakruojis-Lygumai-Rozalimas-Pakruojis“, kuris prasidėtų savivaldybės parengtu maršrutu „Pakruojis-Lygumai-Pakruojis“, o nuo Šukionių, siūloma keliauti link Rozalimo ir pratęsti kelionę maršrutu „Pakruojis-Rozalimas-Klovainiai-Balsiai“ (pradedant nuo Rozalimo), o kelionę užbaigti Petrašiūnų siaurojo geležinkelio ekspozicija (žr. 24 pav.).

24 pav. Maršrutas „Pakruojis-Lygumai-Rozalimas-Pakruojis“

Maršrutas sudarytas studijos autorių, naudojant www.maps.lt žemėlapi

7) Nors siūlomas literatūrinis maršrutas „Pakruojis-Kareiviškis-Balsiai-Tironiai-Lumbeliai-Linkuva-Pakruojis“ įdomus labai mažai atvykstančių turistų daliai, tačiau jo savitumas sudaro sąlygas tolimesnei jo plėtrai. Šis maršrutas turėtų būti orientuotas į mokyklinės ekskursijas, pvz. Kazio Binkio ar Boriso Melngailio dvaro sodybose vykdant edukacines programas. Maršrutas gali sudominti ir knygų mėgėjus, todėl galima šiose sodybose pasiūlyti organizuoti knygų klubų, skaitytojų ar pan. susitikimus, vakarones.

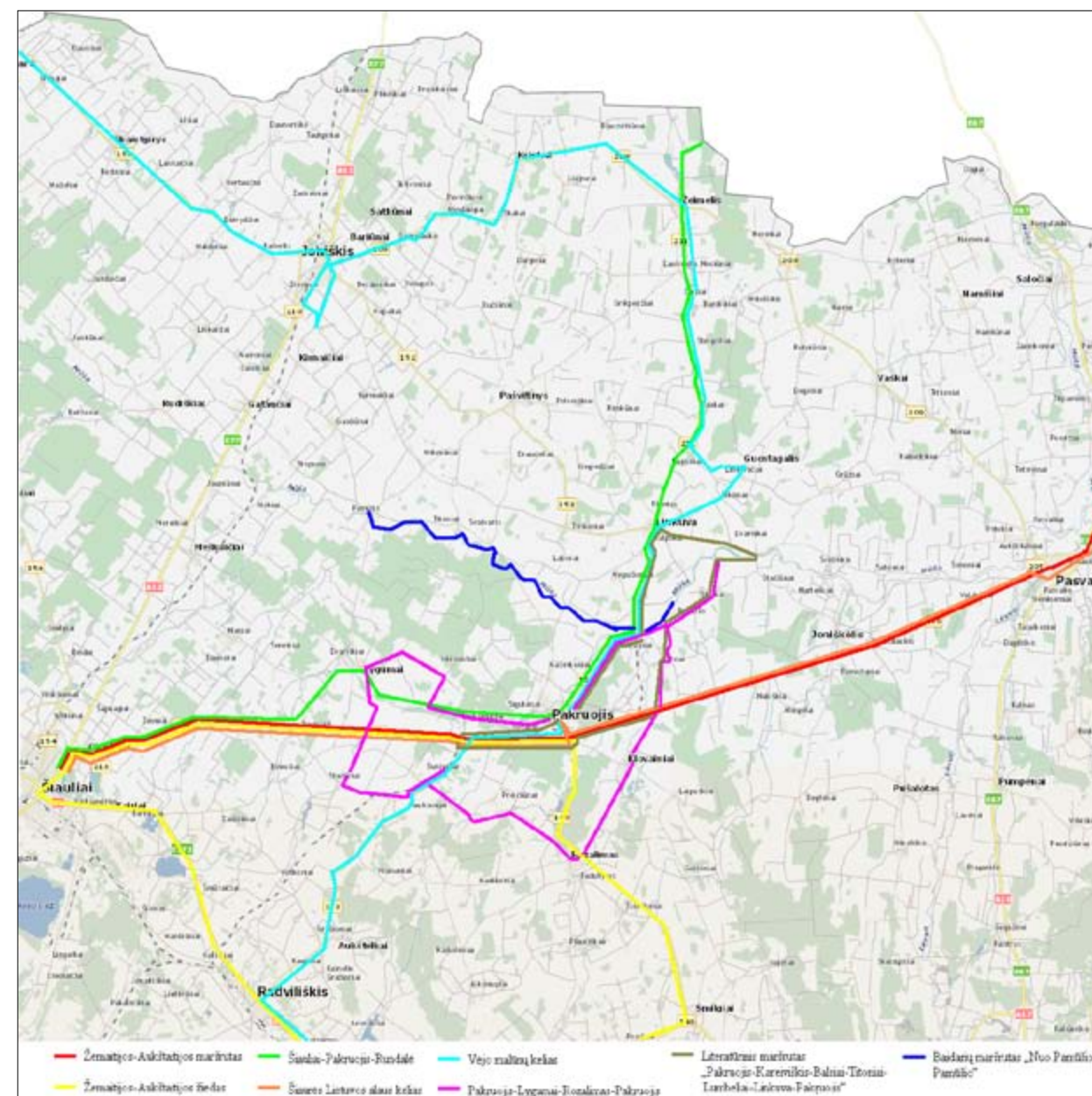
8) Baidarių maršrutas „Nuo Pamūšio iki Pamūšio“. Siūloma šį maršrutą plėtoti ir toliau, tačiau būtina sutvarkyti šioje atkarpoje esančią infrastruktūrą (įrengti poilsia vietas, viešuosius tualetus ir pan.).

Siekiant, kad sukurti ar atnaujinti maršrutai pritrauktų kuo didesnius turistų srautus, reikia

- parengti kiekvieno atskiro maršruto žemėlapius ir bendrą, visas trasas apimančią žemėlapi;
- pateikti internete (tinkamiausia būtų VŠĮ Pakruojis poilsio ir turizmo centro svetainėje) visą informaciją susijusią su maršrutais, išskirtinėmis pramogomis (alaus degustacijos), žemėlapiais, aprašymais, bilietų kainomis ir pan. Informacija turi būti pateikta lietuvių ir užsienio kalbomis;
- platinti per turizmo informacijos centrus ir turizmo agentūras, taip pat įvairių mugių ir parodų metu, spausdintinę, maršrutus pristatančią medžiagą;
- užmegzti bendradarbiavimo ryšius su susijusių rajonų turizmo informacijos centrais ir turizmo agentūromis, siekiant išpopuliarinti bendrą maršrutą.

Žemiau esančiame 25 paveiksle pateikiamas formuojamų maršrutų tinklas, kuris koncentruojasi aplink Pakruojis miestą, Šiaurės-Pietų (Žemelis-Pakruojis-Panevėžys) arba Rytų-Vakarų (Šiauliai-Pakruojis-Pasvalys) kryptimis. Atsižvelgiant į tai, būtina turizmo infrastruktūrą orientuoti aplink Pakruojis miestą bei Šiaurės-Pietų ir Rytų-Vakarų trasose. Nors kai kurie maršrutai eina tais pačiais keliais, tačiau juose esantys objektai suteikia jiems išskirtinumo.

25 pav. Pakruojis rajono turizmo maršrutų tinklas

Maršrutas sudarytas studijos autorių, naudojant www.maps.lt žemėlapi

2.3. SPRENDINIAI TURIZMO INFORMACIJOS INFRASTRUKTŪROS GERINIMO GALIMYBĖMS

Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose – informacijos infrastruktūra Pakruojo rajone nėra išvystyta. Tinkamos informacijos pateikimo nebuvimas sąlygoja, kad Pakruojo rajono ir kiti potencialūs Pakruojo rajono turizmo objektų lankytojai, neturėdami visapusiškos informacijos apie Pakruojo rajono turizmą ir jo infrastruktūrą, Pakruojo rajono, kaip turizmo tikslo, gali nepasirinkti.

Pagrindinę turizmo informacijos infrastruktūrą sudaro kelio ženklai ir informaciniai stendai, taip pat svarbios informacijos sklaidos priemonės kaip spausdintinė medžiaga, elektroninė rinkodara ir dalyvavimas turizmo parodose.

Pakruojo rajone yra **kelio ženklų ir nuorodų** į lankytinus objektus trūkumas. Ypač svarbu įrengti kelio ženklus prie pagrindinių lankytinų objektų. Plėtojantis turizmo paslaugoms ir objektams, prasidėjus „Petrašiūnų II“ pramogų parko komplekso veiklai, kelio ženklus reikės nuolat atnaujinti. Siūloma įrengti apie 50 kelio ženklų, nuorodų į šiuo metu esamus lankytinus objektus (žr. priedą Nr. 3).

Pakruojo rajone yra tik 4 **informaciniai stendai**, tačiau jaučiamas šių stendų trūkumas ypač prie įvažiavimų į miestus, miestelius, prie svarbiausių turizmo objektų. Siūloma Pakruojo miesto teritorijoje įrengti 3 naujus informacinius stendus (1 prie Pakruojo dvaro sodybos, po 1 prie įvažiavimų į miestas) ir po 1 informacinį stendą Rozalime, Linkuvoje, Žeimelyje, Pašvitinyje, Lygumuose, Klovainiuose, Stačiūnuose, Guostagalyje (žr. 26 pav.).

Esant poreikiui, informaciniai stendai, kelio ženklai ir nuorodos gali būti pastatyti ir kitose rajono vietovėse savivaldybės ar privačiomis lėšomis.

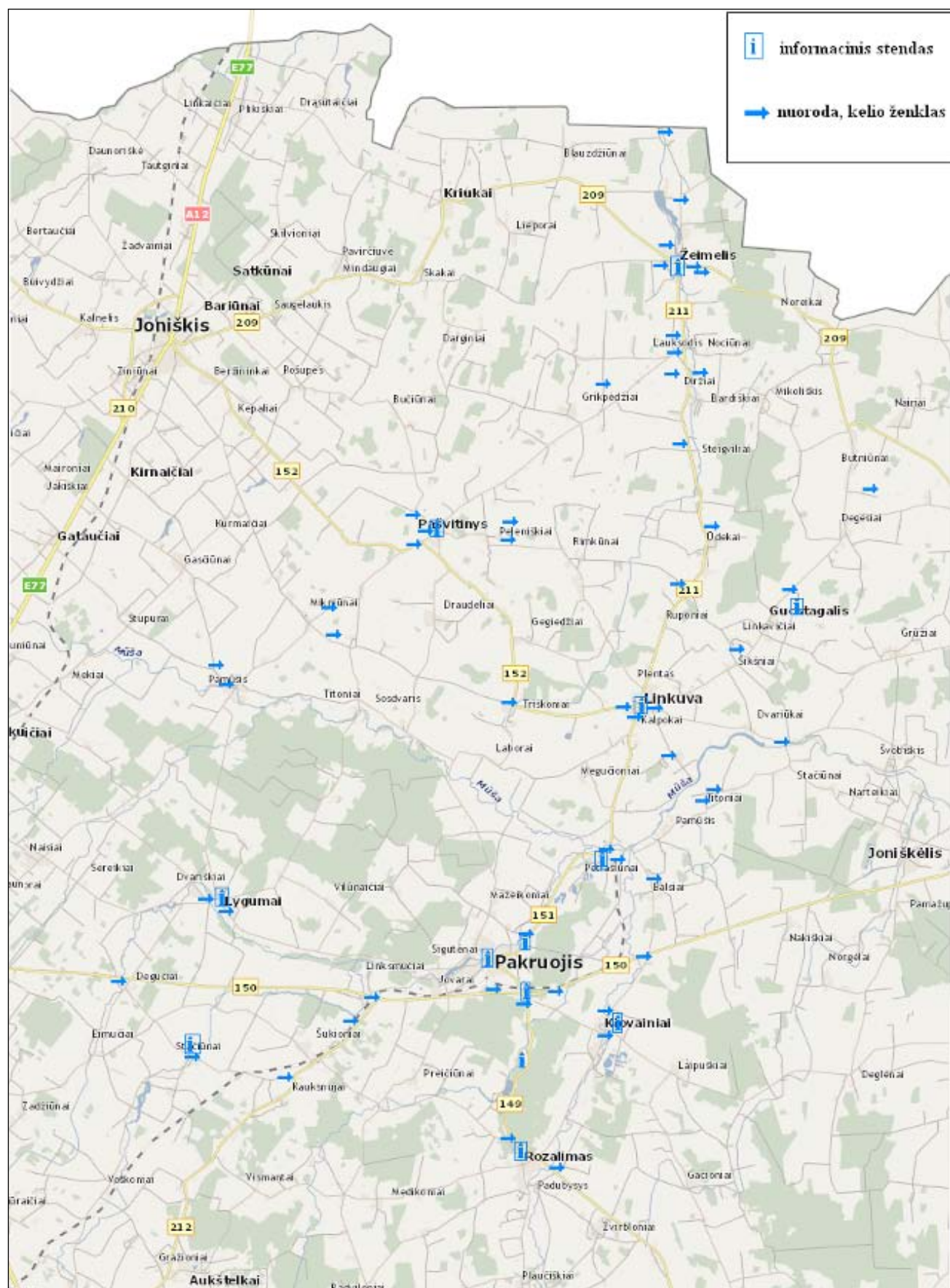
Kita svarbi rinkodaros priemonė – **spausdintinės medžiagos** apie Pakruojo rajoną leidyba. Nors VŠĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centre galima įsigyti jau parengtų spausdintinių leidinių, tačiau juose pateikiama ne visa turistui svarbi informacija. Šiuo metu leidinius galima įsigyti tik atvykus į Pakruojo rajoną. Atsižvelgiant į tai, reikėtų parengti naujus, išsamesnius leidinius su žemėlapiais. Išsamūs ir reprezentatyvūs leidiniai apie Pakruojo rajono turizmą turi būti pateikiami ne tik lietuvių, bet ir anglų, rusų, vokiečių kalbomis. Siūloma parengti tokius leidinius:

- „Pakruojis turistams“ (su pažymėtais lankytiniais objektais);
- „Pakruojo dvaras“;
- „Po Pakruojį“ (su nurodytais turizmo maršrutais ir informacija apie juos);
- „Pramogos Pakruojyje“ (pradėjus vykdyti „Petrašiūnų II“ pramogų parkų komplekso veiklą).

Tikslingiausia tokius leidinius platinti per VŠĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centrą, tačiau turi būti sudaryta galimybė atskirus leidinius platinti ir per apgyvendinimo, maitinimo įstaigas ir muziejus. Siūloma platinti šiuos leidinius įvairių parodų, mugių metu ir būtinai – per kitus turizmo ir informacijos centrus (Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Panevėžio, Bauskės ir Rundalės turizmo informacijos centrus). Siūloma užtikrinti atspausdintos medžiagos platinimą per Lietuvos kelionių agentūras.

26 pav. Siūloma turizmo informacinės infrastruktūros plėtra

Sudaryta studijos autorių, naudojant www.maps.lt žemėlapi

Nacionalinėje turizmo plėtros 2010-2013 m. programoje numatyta, kad siekiant plėtoti turistų informavimą, būtina prioritetą teikti elektroninėms ir populiarioms informavimo priemonėms. Siūloma vystyti **elektroninės rinkodaros** priemones, visų pirma išnaudojant neseniai sukurtą www.pakruojistic.lt interneto svetainę. Šioje svetainėje lietuvių, anglų, rusų ir vokiečių kalbomis turėtų būti:

- pateikta trumpa informacija apie Pakruojo rajoną;
- pateikta informacija apie lankytinus objektus su objektų adresais, aprašymu, kaip juos pasiekti ir pan.;
- pateikta informacija apie muziejus, jų kontaktus, lankymo laiką, bilietų kainas ir kt.;
- pateikti apgyvendinimo ir maitinimo įstaigų kontaktai;
- pateikta informacija apie rajono renginius, šventes, organizuojamas pramogas;
- pateikti turizmo maršrutų pristatymai su žemėlapiais;
- sukurta galimybė užsisakyti naujienas elektroniniu paštu;
- sudarytos galimybės susipažinti su išleista spausdintine medžiaga;
- pateiktos nuorodos į savivaldybės, su turizmu susijusių įstaigų ir organizacijų interneto svetaines.

Rekomenduojama, užtikrinti prieigą į šią svetainę iš kitų su turizmu susijusių įstaigų ir organizacijų interneto tinklalapių. Naujausios elektroninės rinkodaros tendencijos – socialinių tinklų (Facebook, MySpace, Twitter ir kt.) panaudojimas siekiant, kad turizmo informacija būtų lengvai prieinama kuo didesniai šalies ir užsienio vartotojų skaičiui. Nors VŠĮ Pakruojo poilsio ir turizmo informacijos centras neseniai socialiniame tinklapyje Facebook sukūrė specialią grupę, tačiau joje dalis informacijos pateikiama tik prie šios grupės prisijungusiems vartotojams. Siūloma sudaryti sąlygas bet kuriam Facebook vartotojui matyti visą VŠĮ Pakruojo poilsio ir turizmo informacijos centro pateiktą informaciją. Šioje grupėje taip pat turėtų būti pateikiama trumpa informacija apie Pakruojo, skelbiamos naujienos apie renginius, pramogas, talpinamos nuotraukos, video medžiaga, sukurta galimybė dalintis įspūdžiais ir pan.

Taip pat siūlytina parengti straipsnių seriją tema „Sėkmingiausi turizmo verslininkai“, kurie pristatytų verslininkus, sėkmingai vystančius turizmo verslą Pakruojo ir aplinkiniuose Lietuvos rajonuose. Tokių straipsnių serijos rašymą galėtų inicijuoti savivaldybės ir VŠĮ Pakruojo Poilsio ir turizmo centro ar VŠĮ Pakruojo verslo informacijos centro darbuotojai.

Tikslinga organizuoti leidinio apie verslo organizavimą ir plėtros galimybes Pakruojo rajone, naudinga būtų atnaujinti VŠĮ Pakruojo verslo informacijos centro rengto leidinio „Kaip pradėti verslą“ leidybą. Minėtų straipsnių serija bei leidinys, gali būti platinami tiek atspausdinti, tiek elektroniniu būdu – per VŠĮ Pakruojo Poilsio ir turizmo bei VŠĮ Pakruojo verslo informacijos centrus ir jų interneto svetaines, tarptautinių turizmo parodų ir įvairių renginių metu.

Dalyvavimas **turizmo parodose**, sudaro sąlygas didinti Pakruojo žinomumą, užmegzti bendradarbiavimo ryšius su įvairiais partneriais turizmo srityje, didinti turistų srautus Pakruojo rajone. Reikėtų skatinti privačių įmonių dalyvavimą parodose, informuojant apie artėjančias parodas Pakruojo rajono savivaldybės, VŠĮ Pakruojo Poilsio ir turizmo centro bei VŠĮ Pakruojo verslo informacijos centro interneto svetainėse. Nesant galimybių VŠĮ Pakruojo Poilsio ir turizmo centrui dalyvauti parodose, turėtų būti sudarytos sąlygos platinti medžiagą apie Pakruojo rajoną bent jau per įvairius partnerius (pvz. Šiaulių apskrities turizmo informacijos centrą, privačius Pakruojo rajono atstovus, įmones ar organizacijas).

Įvykdžius visas numatytas turizmo informacijos infrastruktūros plėtros priemones, bus ne tik sudarytos sąlygos suteikti konkrečią informaciją turistui, bet ir kurti Pakruojo rajono, kaip patrauklaus, įdomaus, šiuolaikiško rajono įvaizdį.

2.4. PASIŪLYMAI VALSTYBĖS INSTITUCIJOMS, SAVIVALDYBĖMS BEI KITIEMS PARTNERIAMS DĖL TURIZMO PLĖTROS

Lietuvoje įstatymų nustatytas turizmo sektoriaus valdymo funkcijas atlieka Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Vyriausybė, Ūkio ministerija, Valstybinis turizmo departamentas ir savivaldybės. Tačiau labai didelė dalimi turizmo plėtros sėkmė priklauso nuo to, kaip kituose ūkio ir valdymo sektoriuose atsižvelgiama į turizmo plėtojimo poreikius ir kiek kitų sektorių plėtojimo prioritetai ir ekonominė bei teisinė aplinka yra palanki turizmo verslo subjektams.

Pagrindinis Nacionalinėje turizmo plėtros 2010-2013 m. programoje nustatytas Lietuvos turizmo plėtros tikslas – pasiekti, kad Lietuva būtų populiari ir žinoma turizmo traukos vietovė Europos turizmo rinkoje, pasižyminti stabiliu atvykstančiojo ir vietinio turizmo srauto augimu, kuris užtikrintų paslaugų verslui pajamų didėjimą ir taip stiprintų turizmo sektoriaus reikšmę šalies ekonomikos raidai. Valstybė gali tai pasiekti sutelkdama žmogiškuosius ir finansinius išteklius, kurdama palankią teisinę aplinką plėstis verslui, veiksmingiau naudodama šalies turizmo išteklius ir kurdama patrauklią turizmo veiklą, siūlydama paklausą turinčius, kokybiškus ir konkurencingus produktus užsienio ir vidaus turizmo rinkose.

Valstybės investicijos pirmiausia turi būti orientuojamos į turizmo galimybių ir konkurencingumo didinimą, pvz. formuojant daugiavertines turizmo traukos vietas ir centrus, įrengiant turizmo trasas ir kitą reikalingą viešąją infrastruktūrą, pritaikant turizmui kultūros paveldo objektus. Vienu iš pagrindinių turizmo skatinimo prioritetų turi būti nuoseklus Lietuvos ir jos turizmo galimybių žinomumo, populiarumo didinimas, užtikrinant aktyvią informacijos sklaidą šiuolaikiškais ir veiksmingomis informacinėmis technologijomis.

Lietuvos žinomumo didinimas ir bendras turistų srautų didėjimas į šalį, gerina prielaidas pritraukti didesnius turistų srautus į atokesnius ir mažesnius rajonus, galinčius pasiūlyti platų spektrą turizmo produktų ir paslaugų. Tačiau būtina pažymėti, jog darni turizmo plėtra galima tik esant glaudžiam bendradarbiavimui tarp viešojo ir privataus sektorių ir bendradarbiaujant su turizmu susijusiais partneriais už Lietuvos ribų.

Siekiant sukurti ir vystyti patrauklią Pakruojo rajono turizmo įvaizdį, didinti rajono patrauklumą ir pritraukti didesnius turistų srautus, būtina **stiprinti bendradarbiavimo ryšius** tarp vietos valdžios institucijų, pagrindinių rajono turizmo ir susijusių paslaugų teikėjų:

- Pakruojo rajono savivaldybės;
- Šiaulių apskrities savivaldybių;
- VšĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centro;
- apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų įstaigų;
- laisvalaikio paslaugų teikėjais, renginių ir švenčių organizatoriais;
- AB „Pakruojo autotransportas“ ir privačių vežėjų;
- UAB „Pakruojo parkai“;
- UAB „Dolomitas“;
- Udrienės ir A.Grigonio IĮ bei UAB „Davra“;
- sporto klubų;
- Šiaulių apskrityje veikiančių turizmo informacijos centrų;
- VšĮ Pakruojo verslo informacijos centro;
- Pakruojo rajone veikiančių bendruomenių;
- VĮ Pakruojo miškų urėdijos ir kt.

Bendradarbiavimas tarp šių partnerių gali pasireikšti įvairiomis formomis: organizuojant bendrus seminarus, konferencijas, forumus, diskusijas, mokymus, informacijos sklaidos renginius,

keičiantis informacija, rengiant ir įgyvendinant bendrus projektus; teikiant finansinę paramą su turizmu susijusių iniciatyvų įgyvendinimui, nemokamas konsultacijas ir pan.

Siekiant pritraukti didesnius turistų srautus, būtina vystyti bendradarbiavimo ryšius su visos Lietuvos turizmo paslaugų teikėjais bei su turizmu susijusiomis įstaigomis ar organizacijomis:

- kitose Lietuvos apskrityse veikiančiomis savivaldybėmis ir jų turizmo ir informacijos centrais (ypač Panevėžio, Kauno ir Vilniaus apskrityse, nes iš šių apskričių sulaukiami didžiausi vietinių turistų srautai);
- kelionių organizatoriais, turizmo agentūromis;
- pagrindiniais keliautojų ir turistų klubais;
- turizmo srityje veikiančiomis asociacijomis (pvz., Lietuvos turizmo asociacija, Lietuvos kaimo turizmo asociacija ir kt.) ir kt.

Taip pat būtina vystyti glaudesnę bendradarbiavimą su kaimyninių šalių (Latvijos, Rusijos, Baltarusijos) vietos valdžios institucijomis, jose veikiančiais turizmo informacijos centrais ir kelionių organizatoriais.

Vystant bendradarbiavimo ryšius su organizacijomis už Pakruojo rajono ribų (tiek Lietuvoje, tiek kaimyninėse šalyse), svarbus bendros rinkodaros veiklos vykdymas, keitimasis informacija, spausdintine medžiaga, nuorodos interneto svetainėse, bendrų maršrutų populiarinimas, bendros spausdintinės medžiagos rengimas ir leidyba, bendrų turizmo projektų įgyvendinimas, dalyvavimas mugėse ir parodose.

Taip pat svarbu palaikyti ryšius su užsienio valstybėse veikiančiais Lietuvos turizmo informacijos centrais, kurie dalyvauja įvairiuose rinkodaros projektuose, bendradarbiauja su Lietuvos ir užsienio žiniasklaidos atstovais, rengia ir platina pranešimus spaudai, publikuoja straipsnius apie Lietuvos turizmo galimybes, organizuoja pažintinius turus po Lietuvą užsienio žurnalistams, teikia turizmo informaciją, konsultacijas, pagalbą turizmo įmonėms, žiniasklaidos atstovams, pavieniams fiziniams asmenims, mokymus skirtus užsienio kelionių organizavimo agentūroms ir vykdo kitą su turizmu susijusią veiklą. Šiuo metu Lietuvos turizmo informacijos centrai veikia tokiose šalyse kaip Didžioji Britanija, Ispanija, Italija, Lenkija, Prancūzija, Rusija, Suomija ir Vokietija.

2.5. IŠVADOS

Nacionalinėje turizmo plėtros 2010-2013 m. programoje¹² numatyta, kad Lietuvos turizmo galimybės yra palankios turizmo produktams, kurie patrauklūs tiek vietiniams, tiek užsienio turistams ne tik Lietuvoje, bet ir Europos rinkoje, kurti.

Šioje programoje taip pat išskirtos Lietuvos turizmo plėtros silpnybės, aktualios ir vystant Pakruojo rajono turizmą: mažas Lietuvos (tuo labiau Pakruojo rajono) žinomumas užsienyje; turizmui nepakankamai išnaudojami kultūros paveldo objektai ir gamtiniai išteklių; per maža laisvalaikio veiklos ir pramogų įvairovė; menka turizmo informacijos sklaida ir rinkodara; apgyvendinimo paslaugų trūkumas.

Atsižvelgiant į nacionalinę turizmo plėtros politiką, turimą bei numatomą įrengti Pakruojo rajono turizmo infrastruktūrą, Pakruojo rajono turizmo plėtros sprendiniai orientuojami ne tik į Lietuvos turistų rinką, bet ir į kaimynines šalis.

Siekiant sukurti konkurencingą Pakruojo rajono turizmo paslaugų ir produktų paketą, siūloma koncentruotis į kelis pagrindinius, o ne į visus rajono turizmo traukos objektus ir didelį dėmesį skirti rinkodaros priemonėms. Darni Pakruojo rajono turizmo sektoriaus plėtra galima tik įgyvendinus visus žemiau numatytus sprendinius:

- turizmo poreikiams pritaikius Pakruojo dvaro sodybos kompleksą;
- įrengus „Petrašiūnų II“ pramogų parkų kompleksą;
- vystant išskirtinių turizmo maršrutų tinklą;
- plėtojant dviračių ir pažintinių takų tinklą;
- parengus ir įgyvendinus efektyvias turizmo informacijos sklaidos priemones;
- užtikrinant glaudų bendradarbiavimą turizmo srityje tarp viešojo ir privataus sektorių.

Įgyvendinus šiuos sprendinius būtų sukurti ir vystomi turizmo produktai ir paslaugos, kurie patrauklūs tiek vietiniams, tiek užsienio turistams ne tik Lietuvos, bet ir Europos rinkoje.

Didėjantys turistų srautai sąlygos ekonominės situacijos rajone gerėjimą, todėl darni rajono turizmo plėtra gali prisidėti sprendžiant gyventojų, ypač jaunimo, pajamų ir užimtumo didinimo, naujų verslo nišų kūrimo, privačių investicijų pritraukimo, regionų ekonominės ir socialinės raidos klausimus.

¹² Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 1051

III. FINANSINIŲ IR EKONOMINIŲ RODIKLIŲ ANALIZĖ IR ĮVERTINIMAS

Lietuvos narystė Europos Sąjungoje suteikė didesnes galimybes pasinaudoti struktūrinių fondų ir įvairių tarptautinių programų paramos lėšomis. Bendra ES parama turizmo plėtrai 2004-2006 m. sudarė apie 520 mln. Lt, iš kurių 88 proc. – ES struktūrinių fondų parama, 6 proc. – PHARE lėšos, 5 proc. – INTERREG lėšos, 1 proc. – SAPARD parama. Pagal Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą (toliau – BPD), buvo finansuoti 45 viešosios turizmo infrastruktūros projektai ir 14 turizmo paslaugų infrastruktūros projektų, kuriems iš viso paskirstyta 410 mln. Lt. Pakruojo rajono savivaldybė gavo 14,7 mln. Lt BPD paramą už kurią įgyvendino 2 projektus skirtus Pakruojo dvaro sodybos pritaikymui turizmo poreikiams.

Nepaisant pakankamai didelių investicijų skatinančių turizmo plėtrą, paramos, skirtos kultūros paveldo objektų pritaikymui, nepakako ir neužbaigti objektai netapo turizmo traukos centrais. Spartesnę turizmo plėtrą turėtų paskatinti ES struktūrinės paramos 2007-2013 m. lėšos. Šiuo laikotarpiu Sanglaudos skatinimo veiksmų programoje turizmo plėtros projektams numatyta skirti beveik 828 mln. Lt. Iki 2011 m. Pakruojo rajonui buvo skirta 249,1 mln. Lt parama 926 projektams, iš kurių 3,4 mln. Lt skirti 34 projektams turizmo bei kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimo srityse (Lietuvoje šiose srityse įgyvendintiems ar įgyvendinamiems 163 projektams skirta 983,1 mln. Lt.).

Turizmo plėtrą papildomai iki 2013 metų remia INTERREG, Lietuvos-Latvijos bendradarbiavimo per sieną programa 2007-2013 m. ir kitos tarptautinės programos. ES paramos lėšomis skirtomis turizmo plėtrai gauti, gali pasinaudoti ne tik viešasis, bet ir privatus sektorius. Tikimasi, kad tokie projektai padės gerinti turizmo paslaugų kokybę ir įvairovę, sudarys didesnes pasirinkimo galimybes turistams keliaujant po Lietuvą.

3.1. TURIZMO TRAUKOS OBJEKTŲ INVESTICIJŲ FINANSAVIMO ŠALTINIŲ ĮVERTINIMAS

Pagrindiniai Pakruojo rajono turizmo projektų finansavimo šaltiniai gali būti:

- savivaldybės nuosavos ar skolintos lėšos;
- privataus kapitalo lėšos;
- paramos lėšos (ES struktūrinės paramos 2007-2013 m., Latvijos-Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos 2007-2013 m., INTERREG, valstybės kapitalo investicijų, kitų programų ir fondų lėšos).

Pakruojo rajono turizmo projektai gali būti finansuojami pagal 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 3.1. prioritetą „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“. (žr. 20 lentelę).

20 lentelė. Pakruojo rajono turizmo projektų finansavimo galimybės ES struktūrinės paramos fondų lėšomis

Remiamos veiklos	Galimi pareiškėjai ir partneriai	Projekto dydis ir finansavimas
Priemonė: VP3-1.2-VRM-01-R „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“		
<ul style="list-style-type: none"> • esamų viešųjų pastatų kaimo vietovėse modernizavimas: viešųjų pastatų (taip pat ir nenaudojamų) pritaikymas kuriamam smulkiąjam verslui (amatams) ir (arba) bendruomenės poreikiams ir (arba) socialinėms paslaugoms; • bendruomeninės infrastruktūros gerinimas (viešųjų erdvių plėtra – viešosios poilsio, laisvalaikio, sporto ir kultūros infrastruktūros sukūrimas, atnaujinimas); • gyvenamosios aplinkos gerinimas (apšvietimo, šaligatvių, aikštelių, stovėjimo aikštelių, pėsčiųjų ir dviračių takų, privažiuojamųjų kelių įrengimas ar atnaujinimas); • techninės dokumentacijos pagal priemonės remiamas veiklas rengimas. 	Pareiškėjai: savivaldybių administracijos. Partneriai: viešosios įstaigos, kurių dalininkai – valstybė arba savivaldybė; biudžetinės įstaigos, religinės bendrijos/bendruomenės, religiniai centrai.	Finansuojami projektai nuo 0,7 iki 172,6 mln. Lt. Finansuojama iki 92,5 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų.
Priemonė: VP3-1.3-ŪM-01-V „Ekologinio (pažintinio) turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatos gerinimo infrastruktūros kūrimas ir plėtra“		
<ul style="list-style-type: none"> • vandens, dviračių, atvirų ir uždarytų slidinėjimo trasų, pėsčiųjų takų, paplūdimių, prielaidų, poilsio parkų, stovyklaviečių, poilsio ir atokvėpio vietų, poilsio ir sustojimo aikštelių įrengimas, įskaitant informacijos, higienos ir kitų statinių ar įrenginių 	Pareiškėjai: valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos, viešieji juridiniai asmenys, kurių nors vienas dalyvis yra valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, atitinkantys už priemonės	Finansuojami projektai nuo 0,2 iki 45,0 mln. Lt. Finansuojama iki 100 proc. tinkamų finansuoti projekto išlaidų, o kai projektas įgyvendinamas kaip valstybės pagalba, juridiniam asmeniui

Remiamos veiklos	Galimi pareiškėjai ir partneriai	Projekto dydis ir finansavimas
<ul style="list-style-type: none"> • statybą, rekonstravimą ir remontą; • viešosios hipodromų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas; • viešosios kempingų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas; • viešosios kurortų ir kurortinių teritorijų sanatorijų, kurortų ir kurortinių teritorijų reabilitacijos centrų, sveikatos per vandenį ir kitų sveikatos gerinimo paslaugų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas; • viešosios ledo arenų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas; • nurodytų viešosios turizmo infrastruktūros statinių projektavimas. 	įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas. Partneriai: juridiniai asmenys, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas.	skirtas finansavimas gali siekti nuo 50 iki 70 proc.
Priemonė: VP3-1.3-ŪM-02-V „Viešųjų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms“		
<ul style="list-style-type: none"> • viešųjų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomieji statybos darbai, skirti minėtus objektus pritaikyti turizmui; • viešosios turizmo infrastruktūros statinių projektavimas. 	Pareiškėjai: valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos, viešieji juridiniai asmenys, kurių nors vienas dalyvis yra valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas. Partneriai: juridiniai asmenys, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas.	Finansuojami projektai nuo 0,2 iki 10,0 mln. Lt. Finansuojama iki 100 proc. tinkamų finansuoti projekto išlaidų, o kai projektas įgyvendinamas kaip valstybės pagalba, juridiniam asmeniui skirtas finansavimas gali siekti nuo 50 iki 70 proc.
Priemonė: VP3-1.3-ŪM-04-V „Turizmo informacinių paslaugų ir infrastruktūros plėtra ir turizmo rinkodaros skatinimas“		
<ul style="list-style-type: none"> • nacionalinių turizmo maršrutų, nacionalinių turizmo trasų ir unikalių objektų rinkodara; • įvairių Lietuvos turizmo produktų, rinkodaros priemonių, atitinkančių Nacionalinės turizmo plėtros 2007–2013 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu Nr. 944 (Žin., 2007, Nr. 97-3939; 2008, Nr. 82-3253), nuostatas, įgyvendinimas; • nacionalinės turizmo informacijos sistemos plėtra; 	Pareiškėjai: Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos, viešoji įstaiga Lietuvos turizmo plėtros agentūra, savivaldybės administracija arba savivaldybės valdomas turizmo (ir verslo) informacijos centras, jeigu projekto partneris yra Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos arba viešoji įstaiga Lietuvos turizmo plėtros agentūra ir pareiškėjas atitinka	Finansuojami projektai nuo 0,2 iki 6,0 mln. Lt. Finansuojama iki 100 proc. tinkamų finansuoti projekto išlaidų.

Remiamos veiklos	Galimi pareiškėjai ir partneriai	Projekto dydis ir finansavimas
<ul style="list-style-type: none"> informacinių stendų ir ženklų techninių projektų parengimas, jų įrengimas ir bendros ženklavimo sistemos diegimas. 	<p>už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas.</p> <p>Partneriai: valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos, viešieji juridiniai asmenys, kurių nors vienas dalyvis yra valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas.</p>	
Priemonė: VP3-1.3-ŪM-05-R „Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtra regionuose“		
<ul style="list-style-type: none"> viešosios turizmo infrastruktūros įrengimas, įskaitant informacijos, higienos ir kitų statinių ar įrenginių statybą, rekonstravimą ir remontą; viešųjų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomieji statybos darbai, skirti minėtus objektus pritaikyti turizmui; pirmiau nurodytų viešosios turizmo infrastruktūros statinių projektavimas; įvairių regiono turizmo produktų rinkodaros priemonių ar veiksmų įgyvendinimas. 	<p>Pareiškėjai: savivaldybių biudžetinės įstaigos, viešieji juridiniai asmenys, kurių nors vienas dalyvis yra valstybė ar savivaldybės, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas. Partneriai: juridiniai asmenys, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas.</p>	<p>Finansuojami projektai nuo 0,1 iki 1,0 mln. Lt. Finansuojama iki 85 proc. tinkamų finansuoti projekto išlaidų, o kai projektas įgyvendinamas kaip valstybės pagalba, juridiniam asmeniui skirtas finansavimas gali siekti nuo 50 iki 70 proc.</p>
Priemonė: VP3-1.3-ŪM-06-K „Turizmo paslaugų/produktų įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas“		
<ul style="list-style-type: none"> privatų kultūros paveldo objektų tvarkomieji statybos darbai, skirti minėtus objektus pritaikyti turizmui; turistinės klasės apgyvendinimo paslaugų infrastruktūros statyba ir rekonstravimas; kurortų ir kurortinių teritorijų sanatorių, kurortų ir kurortinių teritorijų reabilitacijos centrų, sveikatos per vandenį ir kitų sveikatos gerinimo paslaugų, konferencijų infrastruktūros statyba ir rekonstravimas; ekologinio (pažintinio), aktyvaus poilsio turizmo infrastruktūros statyba ir rekonstravimas; 	<p>Pareiškėjai: privatieji juridiniai asmenys, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas.</p>	<p>Finansuojami projektai nuo 0,2 iki 1,0 mln. Lt. Finansuojama iki:</p> <p>65 proc. privatų kultūros paveldo objektų tvarkomųjų statybos darbų, pritaikant minėtus objektus turizmui, atveju, jei projektą vykdo labai maža ir maža įmonė; 55 proc. jei projektą vykdo vidutinė įmonė; 50 proc. – jei projektą vykdo didelė įmonė;</p> <p>50 proc. – turistinės klasės apgyvendinimo paslaugų infrastruktūros statybos</p>

Remiamos veiklos	Galimi pareiškėjai ir partneriai	Projekto dydis ir finansavimas
<ul style="list-style-type: none"> hipodromų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas; pirmiau nurodytas infrastruktūrinių projektų veiklas papildančių Lietuvos turizmo produktų rinkodaros priemonių ar veiksmų įgyvendinimas 		<p>ir rekonstrukcijos atveju; hipodromų infrastruktūros statybos, rekonstravimo ir remonto darbų atveju; kurortų ir kurortinių teritorijų sanatorių, kurortų ir kurortinių teritorijų reabilitacijos centrų, sveikatos per vandenį ir kitų sveikatos gerinimo paslaugų, konferencijų infrastruktūros statybos ir rekonstrukcijos atveju; ekologinio (pažintinio), aktyvaus poilsio turizmo infrastruktūros statybos ir rekonstrukcijos atveju.</p>
Priemonė: VP3-1.4-AM-04-R „Vandens telkinių būklės gerinimas“		
<ul style="list-style-type: none"> vandens telkinių (tarpinių vandenių, upių ir ežerų) būklės gerinimo priemonių (valymas ir tvarkymas; artimo natūraliam hidrologinio režimo atkūrimas; teršalų prietakos į telkinius mažinimo priemonių taikymas; gamtosauginis pakrančių valymas ir sutvarkymas) įgyvendinimas. 	<p>Pareiškėjai: savivaldybių administracijos.</p>	<p>Maksimali parama – 2,5 mln. Lt. Finansuojama iki 85 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų.</p>
Priemonė: VP3-1.4-AM-06-R „Praeityje užterštų teritorijų tvarkymas“		
<ul style="list-style-type: none"> praeityje užterštų teritorijų išvalymas nuo aplinkai pavojingų medžiagų ir būklės atkūrimas. 	<p>Pareiškėjai: savivaldybių administracijos.</p>	<p>Maksimali parama - 3 mln. Lt. Finansuojama iki 85 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų.</p>

Šaltinis: www.esparama.lt

Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programa įgyvendinama pagal 2007–2013 m. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslą, dalinai finansuojama Europos regioninės plėtros fondo lėšomis. Turizmo plėtros projektai gali būti remiami pagal šios programos 2 prioriteto „Patraukli gyvenamoji aplinka ir darni bendruomenė“ priemonę „Didinti pasienio regionų patrauklumą“. Paramą pagal šią priemonę gali gauti: vietos ir regioninės valdžios institucijos; nacionalinės valdžios institucijos; įstaigos, kurių veiklą reglamentuoja viešoji teisė; nevyriausybinės organizacijos. Projektuose turi dalyvauti bent po vieną partnerį iš Lietuvos ir Latvijos. Pagal šią programą ERPF lėšomis finansuojama iki 85 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų.

Taip pat galima inicijuoti turizmo plėtros projektus pagal bendradarbiavimo per sieną Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos programos 2 prioriteta „skatinti socialinę, ekonominę ir erdvinę plėtrą“. Šiuo prioritetu siekiama prisidėti prie pagrindinio regiono potencialo, turizmo ir žmoniškųjų išteklių, vystymo, remiami veiksmai, nukreipti į turizmo plėtrą, žmonišką potencialo vystymą, gerinant socialinių sąlygų valdymą ir mokymosi galimybes, smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumo didinimą ir darbo rinkos plėtrą, bendrą erdvinį ir socialinį ir ekonominį planavimą. Pagal šią programą finansuojama iki 80 proc. visų tinkamų projekto išlaidų.

Turizmo plėtros projektai gali būti finansuojami pagal Tarpreregioninio bendradarbiavimo (INTERREG IVC) programos 2 prioriteta, kuriuo siekiama tobulinti regioninę ir vietos politiką aplinkos apsaugos ir pavojų prevencijos srityse, daugiau dėmesio skiriant gamtinių ir technologijų pavojų prevencijai ir valdymui, vandentvarkai ir pakrančių valdymui, atliekų tvarkymui, biologinei įvairovei ir gamtos paveldo išsaugojimui, energijos efektyvumui ir atsinaujinantiems energijos šaltiniams, švaram ir tvaram visuomeniniam transportui, kultūriniam paveldui. Pagal šią programą finansuojama iki 85 proc. visų tinkamų projekto išlaidų.

Planuojama, kad 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų paramą pakeis 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos finansavimas. Atlikus „Lietuvos plėtros prioritetų 2014–2020 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo laikotarpiu vertinimą“, numatyta, jog šiuo laikotarpiu turizmo plėtrai bus skiriama mažesnė parama nei ligi šiol (žr. 21 lentelę).

21 lentelė. Planuojama 2014-2020 m. struktūrinė parama pagal prioritetus (proc.)

Veiksmų programos ir prioritetai	2007-2013 m. paskirstymas	Optimistinis 2014-2020 m. finansavimo scenarijus	Pesimistinis 2014-2020 m. finansavimo scenarijus
Produktyvus žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei	13,80	13,60	9,0
1. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis	5,50	6,70	5,00
2. Mokymasis visą gyvenimą	3,76	2,50	1,00
3. Tyrėjų gebėjimų stiprinimas	1,74	2,10	1,70
4. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas	2,50	2,00	1,00
5. Techninė parama	0,30	0,30	0,30
Konkurencinga ekonomika	45,74	50,00	53,60
1. Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	10,00	10,50	13,60
2. Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas	6,82	5,50	6,00
3. Informacinė visuomenė visiems	3,54	3,30	3,30
4. Esminė ekonominė infrastruktūra	8,66	14,00	14,00
5. Transeuropinių transporto tinklų plėtra	16,05	16,00	16,00
6. Techninė parama	0,66	0,70	0,70
Darni plėtra	39,09	35,00	36,00
1. Vietinė plėtra ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai	11,14	8,00	7,00
2. Viešųjų paslaugų (sveikatos, švietimo, socialinių) kokybė ir prieinamumas	10,63	11,30	12,30

Veiksmų programos ir prioritetai	2007-2013 m. paskirstymas	Optimistinis 2014-2020 m. finansavimo scenarijus	Pesimistinis 2014-2020 m. finansavimo scenarijus
3. Aplinka ir darnus vystymasis	16,65	15,00	16,00
4. Techninė parama	0,66	0,70	0,70
Techninės paramos veiksmų programa	1,38	1,40	1,40

Šaltinis: Lietuvos plėtros prioritetų 2014-2020 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo laikotarpiu vertinimas

Turizmo plėtros projektai gali būti įgyvendinami savivaldybės nuosavomis ar skolintomis lėšomis, numatant reikalingas investicijas savivaldybės biudžete. Pakruojis rajono savivaldybė nuo 2004 iki 2008 m. kasmet skyrė vis didesnes išlaidas poilsio, kultūros ir religijos reikmėms, tačiau 2009 m. šiai sričiai teko penktadaliu mažesnis finansavimas nei 2008 m. 2004-2008 m. Lietuvoje ir Šiaulių apskrityje šiai sričiai skiriamas finansavimas taip pat kasmet didėjo, tačiau 2009 m. lėšos lyginant su 2008 m. sumažėjo ne taip žymiai – Lietuvoje sumažėjo apie 10 proc., o Šiaulių apskrityje apie 14 proc. (žr. 22 lentelę).

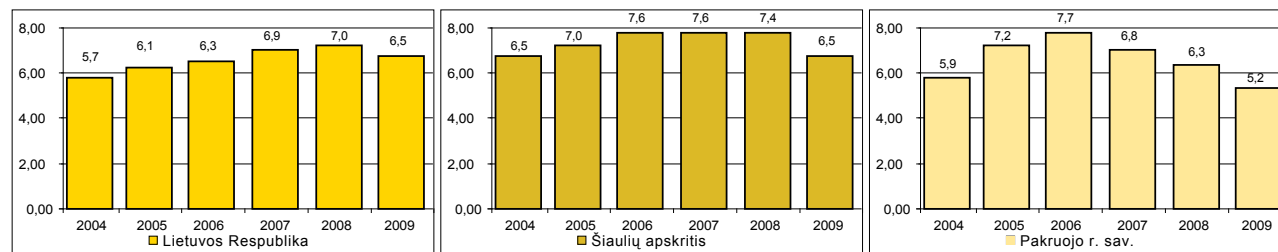
22 lentelė. Savivaldybių biudžetų lėšos poilsiui, kultūrai ir religijai, 2004-2009 m., tūkst. Lt

Teritorija/metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Lietuvos Respublika	240.831,4	282.157,7	357.460,8	402.415,7	496.101,2	448.015,8
Šiaulių apskritis	29.478,7	33.860,3	44.691,3	47.801,0	56.322,5	48.528,8
Akmenės r. sav.	1.688,4	1.723,8	2.018,3	3.375,1	4.945,5	3.488,9
Joniškio r. sav.	2.136,0	2.466,2	2.921,4	3.466,6	5.276,2	3.792,8
Kelmės r. sav.	3.139,2	3.667,3	4.003,5	4.070,7	5.397,4	5.823,1
Pakruojis r. sav.	2.432,4	3.018,7	3.853,8	3.519,5	4.083,4	3.208,4
Radviliškio r. sav.	3.852,4	5.518,9	7.422,8	6.843,7	8.064,1	7.284,0
Šiaulių m. sav.	12.744,8	13.673,7	18.595,2	21.193,8	22.208,0	19.901,7
Šiaulių r. sav.	3.485,5	3.791,7	5.876,3	5.331,6	6.347,9	5.029,9

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

2006 m. Pakruojis rajono savivaldybės poilsiui, kultūrai ir religijai skiriamų lėšų dalis nuo viso biudžeto buvo didesnė nei Šiaulių apskrityje ir vidutiniškai visoje šalyje. Tačiau vėlesniais metais šiai sričiai skiriama dalis žymiai sumažėjo ir 2009 m. buvo gerokai mažesnė nei Lietuvoje ar Šiaulių apskrityje (žr. 27 pav.).

27 pav. Poilsui, kultūrai ir religijai skiriamų lėšų dalis nuo viso biudžeto 2004-2009 m., proc.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Siūloma savivaldybės biudžete numatyti didesnes lėšas turizmo plėtrai, kadangi efektyviai naudojamos investicijos į šį sektorių gali savivaldybei atnešti didesnes pajamas, prisidėti prie darbo vietų kūrimo, verslo skatinimo, rajono ekonominės-socialinės situacijos gerinimo bei skirtumų tarp Lietuvos regionų mažinimo. Didesnės lėšos turizmo sektoriui sudarytų prielaidas investicinės aplinkos Pakruojo rajone gerinimui ir didesnių privačių investicijų pritraukimui.

Prie Pakruojo rajono turizmo plėtros turėtų prisidėti ir privatus sektorius, kuris naudojant privačias ir ES paramos lėšas, gali prisidėti gerinant turizmo paslaugų kokybę ir įvairovę, sudarant didesnes pasirinkimo galimybes turistams keliaujant po Lietuvą.

3.2. TURIZMO TRAUKOS OBJEKTŲ INVESTICIJŲ BIUDŽETO IR KALENDORINIO GRAFIKO SUDARYMAS

Žemiau esančioje lentelėje pateikiamas preliminarus turizmo traukos objektų investicijų biudžetas, pagal 2.1-2.3 skyriuose aprašytus sprendinius (žr. 23 lentelę). Kadangi šioje studijoje numatyti sprendiniai daugiausia yra ilgalaikės arba vidutinės trukmės, lentelėje pateikiami tik preliminarūs investicijų poreikio vertinimai, kurie bus tikslinami rengiant kiekvienos atskiros priemonės projektinę, techninę dokumentaciją, sąmatas ir pan. bei atsižvelgiant į 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją bei kitų finansinių mechanizmų panaudojimo galimybes.

Lentelėje pateikiami sprendiniai ir jų investicijos, kurios numatomos iki 2020 m., tačiau vėlesniais laikotarpiais, bus reikalingos reinvesticijos sukurtos infrastruktūros išlaikymui, tolimesnei maršrutų plėtrai, informacinės infrastruktūros atnaujinimui bei rinkodaros priemonių įgyvendinimui.

23 lentelė. Sprendiniai turizmo plėtrai

Sprendiniai	Reikalingos investicijos, mln. Lt	Finansavimo šaltiniai	Laikotarpis
Pakruojo dvaro sodybos komplekso pritaikymas turizmo poreikiams	30,0	Savivaldybės biudžetas Valstybės biudžetas ES parama Kiti finansavimo šaltiniai	2011-2018
„Petrašiūnų II“ teminių pramogų parko komplekso įrengimas	90,0	Savivaldybės biudžetas Valstybės biudžetas ES parama Kiti finansavimo šaltiniai	2011-2020
Turizmo maršrutų tinklo sukūrimas ir vystymas (tame tarpe vėjo malūnų ir muziejų pritaikymas turizmui)	8,5	Savivaldybės biudžetas Valstybės biudžetas ES parama	2011-2015
Dviračių ir pažintinių takų tinklo sukūrimas	6,2	Savivaldybės biudžetas Valstybės biudžetas ES parama	2011-2015
Kitų lankytinų objektų pritaikymas turizmo poreikiams	41,3	Savivaldybės biudžetas Valstybės biudžetas ES parama	2011-2020
Turizmo informacinės infrastruktūros plėtra	0,35	Savivaldybės biudžetas ES parama	2011-2015
Bendradarbiavimo ryšių stiprinimas ir rinkodaros priemonių įgyvendinimas	6,5	Savivaldybės biudžetas ES parama Kiti finansavimo šaltiniai	2011-2020
	182,85		

Preliminariais paskaičiavimais, visų numatytų sprendinių įgyvendinimui iki 2020 m. bus reikalingos 182,85 mln. Lt investicijos. Galimi šių sprendinių finansavimo šaltiniai: Pakruojo rajono savivaldybės lėšos, privačios lėšos, ES struktūrinės paramos lėšos ir kiti finansavimo šaltiniais.

3.3. TURIZMO TRAUKOS OBJEKTŲ FINANSINĖS GRAŽOS VERTINIMAS

Turizmo sektorius turi didelę įtaką visos šalies ekonomikai, todėl analizuojant turizmo plėtros galimybes, labai svarbu aptarti ir galimą šios plėtros finansinį bei ekonominį poveikį. Šioje studijos dalyje atliekama finansinė analizė, kurios metu prognozuojamas bendras kaštų ir naudos vaizdas, įvertinamos pajamos ir išlaidos per analizuojamą laikotarpį.

Vadovaujantis Europos Komisijos rekomendacijomis kaštų naudos analizei, šioje dalyje atliekama finansinė analizė, kurios tikslas – pagal grynuosius pinigų srautus, apskaičiuoti turizmo plėtros sprendinių investavimo finansinę gražos normą. Naudojant kaštų-naudos analizę, siekiama apskaičiuoti finansinę grynąją dabartinę vertę (toliau – FGDV) ir finansinę vidinę gražos normą (toliau – FVGN).

FGDV gaunama sudedant diskontuotą pinigų srautą per analizuojamą laikotarpį. FGDV parodo sprendinių investicijų naudą skaičiuojant šios dienos pinigų vertę – jeigu FGDV teigiama, vadinasi sprendinių įgyvendinimo finansinė nauda padengs investicijų sumą.

FVGN – tai diskonto norma, kuriai esant įgyvendinamų sprendinių grynoji dabartinė vertė lygi 0. Ji nurodo palūkanų normą, kuriai esant apsimoka investuoti. Jei VGN aukštesnė nei išlaidos, vadinasi finansiniu požiūriu sprendinių įgyvendinimas yra naudingas. Kuo didesnė FVGN, tuo sprendinių įgyvendinimas atneš didesnę naudą.

Vadovaujantis Europos Komisijos parengtomis Ekonominės naudos analizės atlikimo metodikos gairėmis, finansiniuose skaičiavimuose naudojamas 20 metų prognozavimo laikotarpis ir taikoma 5 % diskonto norma.

Vertinant grynuosius pinigų srautus įvertinami investicijų kaštai bei turizmo sprendinių sąlygotos veiklos finansiniai rezultatai. Finansinių rezultatų įvertinimui skaičiuojamos iš viešosios turizmo infrastruktūros sukūrimo arba pagerinimo gaunamos tiesioginės pajamos ir su tuo susijusios tiesioginės išlaidos. Jų nustatymui naudojamos einamosios, t.y. šiuo metu rinkoje esančios kainos bei galiojantys ekonominiai normatyvai.

Įgyvendinus numatytus sprendinius bus patiriamos tokios išlaidos:

- *Sprendinių išlaikymo išlaidos.* Prognozuojama, kad bus patiriamos sukurtos ar atnaujintos infrastruktūros sprendinių išlaikymo išlaidos, kurias sudarys objektų komunalinės, apšvietimo, stovėjimo aikštelių privažiavimo kelių prie lankytinų objektų ir pan. išlaidos.

- *Savivaldybės biudžeto išlaidos.* Prognozuojama, kad didėjant turistų skaičiui, atnaujinus ar įrengus viešąją turizmo infrastruktūrą, išaugus renginių skaičiui, savivaldybė savo biudžete turės numatyti didesnes išlaidas turizmo sričiai.

- *Reinvesticijos.* Įgyvendinus visus numatytus sprendinius per 10 metų, vėlesniais metais bus reikalingos reinvesticijos, sukurtų sprendinių išlaikymui ir tolimesnei plėtrai (pvz. investicijos tolimesnei maršrutų plėtrai, informacinės infrastruktūros atnaujinimui bei rinkodaros priemonių įgyvendinimui, dviračių ir pėsčiųjų takų atnaujinimui ir pan.). Kadangi dalis sprendinių bus įgyvendinti per trumpesnę laikotarpį, joms reinvesticijos numatomos anksčiau.

Pajamos gaunamos dėka įgyvendintų turizmo sprendinių.

Pajamas Pakruojo turizmo plėtros sprendinių įgyvendinimo atveju sudarys pajamos gaunamos iš turizmo. Statistikos departamento prie LRV duomenimis vienas turistą Lietuvoje vidutiniškai išleido 225 Lt per dieną. Skaičiavimuose pajamos iš turistų skaičiuojamos atsižvelgiant į turistų skaičiaus didėjimą, taip pat daroma prielaida, kad šios pajamos nekis per visą prognozavimo laikotarpį, t.y. vienas turistą per dieną išleis 225 Lt.

Žemiau esančioje 24 lentelėje pateikiamos sprendinių įgyvendinimo investicijos, kurios

numatytos 10-iai metų (t.y. iki 2010 m.) ir sukurto turto likutinė vertė.

24 lentelė. Sprendinių įgyvendinimo investicijos ir likutinė vertė, mln. Lt

Metai	Investicijos	Likutinė vertė
1	20,5	-
2	20,5	-
3	20,5	-
4	20,5	-
5	20,5	-
6	17,5	-
7	17,5	-
8	17,5	-
9	13,8	-
10	13,8	-
11	0	-
12	0	-
13	0	-
14	0	-
15	0	-
16	0	-
17	0	-
18	0	-
19	0	-
20	0	85,2

Sprendinių įgyvendinimui per 10 m. bus reikalingos 182,9 mln. Lt investicijos, o sukurto turto likutinė vertė po 20 metų bus lygi 85,2 mln. Lt.

Įgyvendinus visus numatytus sprendinius, prognozuojamos gautinos pajamos ir išlaidos pateikiamos 25 lentelėje. Prognozuojama, kad visos sprendinių įgyvendinimo pajamos pirmaisiais metais sudarytų 2,41 mln. Lt, kiekvienais sekančiais metais jos didėtų kartu su didėjančiu prognozuojamu turistų skaičiumi ir paskutiniais skaičiavimo metais (po 20 metų) sudarytų apie 30 mln. Lt. Tuo tarpu sprendinių įgyvendinimo sąnaudos pirmaisiais metais sudarytų apie 0,2 mln. Lt, o paskutiniais metais sąnaudos išaugtų iki 8,66 mln. Lt. Remiantis finansinės analizės prielaidomis, per visą analizuojamą laikotarpį grynosios veiklos pajamos bus teigiamos, t.y. pajamų užteks sąnaudoms padengti.

25 lentelė. Prognozuojamos sprendinių įgyvendinimo pajamos ir išlaidos, mln. Lt

Metai	Pajamos iš turizmo	Visos veiklos pajamos	Sprendinių išlaidos	Savivaldybės biudžeto išlaidos	Reinvesticijų sąnaudos	Visos veiklos sąnaudos	Grynosios veiklos pajamos
1	2,41	2,41	0,10	0,10	0	0,20	2,20
2	2,77	2,77	0,10	0,21	0	0,31	2,46
3	3,18	3,18	0,35	0,31	0	0,66	2,52
4	3,82	3,82	0,35	0,41	0	0,76	3,06
5	4,96	4,96	0,35	0,51	0	0,86	4,10
6	6,45	6,45	0,74	0,60	0	1,34	5,12
7	8,39	8,39	0,74	0,69	0	1,42	6,97
8	10,07	10,07	0,74	0,78	0	1,51	8,56
9	11,58	11,58	1,16	0,85	0,07	2,07	9,50
10	12,16	12,16	1,16	0,92	0,60	2,68	9,48
11	13,98	13,98	1,62	0,92	1,24	3,79	10,19
12	16,78	16,78	1,62	0,93	2,10	4,66	12,12
13	20,13	20,13	1,62	0,93	0,07	2,63	17,5
14	22,15	22,15	1,62	0,94	0,40	2,96	19,19
15	23,25	23,25	1,62	0,94	0,60	3,16	20,09
16	24,42	24,42	2,14	0,96	3,40	6,50	17,92
17	25,64	25,64	2,14	0,97	1,31	4,41	21,22
18	26,92	26,92	2,14	0,97	0,40	3,51	23,41
19	28,26	28,26	2,14	0,98	1,70	4,81	23,45
20	29,68	29,68	2,14	1,03	5,50	8,66	21,01

Finansiniai rodikliai investicijoms (finansinė grynoji dabartinė vertė (FGDV) investicijoms ir finansinė vidinė gražos norma (FVGN) investicijoms) pateikiami 26 lentelėje. Iš pateiktų duomenų matome, kad grynujų pinigų srautas bus teigiamas tik įgyvendinus visus numatytus sprendinius, t.y. po 10 metų, o investicijos atsipirks (AL) po 17,5 metų. Toks atsipirkimo laikotarpis yra priimtinas, kadangi turizmo plėtros sprendiniai yra ilgalaikės trukmės investicijos, didžiausią naudą atnešančios po ilgesnio laikotarpio.

Analizuojamo laikotarpio pabaigoje finansiniai rodikliai investicijoms bus tokie:

- FGDV investicijoms – 13 mln. Lt;
- FVGN investicijoms – 6 proc;
- AL investicijoms – 17,5 metų.

26 lentelė. Prognozuojami finansiniai rodikliai investicijoms, mln. Lt

Metai	Visos veiklos pajamos	Visos veiklos sąnaudos	Visos investicijos	Investicijų likutinė vertė	Grynujų pinigų srautas	Sukauptas grynujų pinigų srautas
1	2,41	0,20	20,54	-	-18,34	-18,34
2	2,77	0,31	20,54	-	-18,08	-36,41
3	3,18	0,66	20,54	-	-18,02	-54,43
4	3,82	0,76	20,54	-	-17,48	-71,91
5	4,96	0,86	20,54	-	-16,44	-88,35
6	6,45	1,34	17,53	-	-12,41	-100,76
7	8,39	1,42	17,53	-	-10,56	-111,33
8	10,07	1,51	17,53	-	-8,97	-120,30
9	11,58	2,07	13,78	-	-4,28	-124,58
10	12,16	2,68	13,78	-	-4,30	-128,87
11	13,98	3,79	0	-	10,19	-118,68
12	16,78	4,66	0	-	12,12	-106,56
13	20,13	2,63	0	-	17,50	-89,06
14	22,15	2,96	0	-	19,19	-69,87
15	23,25	3,16	0	-	20,09	-49,78
16	24,42	6,50	0	-	17,92	-31,86
17	25,64	4,41	0	-	21,22	-10,64
18	26,92	3,51	0	-	23,41	12,77
19	28,26	4,81	0	-	23,45	36,22
20	29,68	8,66	0	85,24	106,25	142,48
FGDV investicijoms						13
FVGN investicijoms						6%
AL investicijoms						17,5
Diskonto norma						5%

Finansiniai rodikliai kapitalui (finansinė grynoji dabartinė vertė (FGDV) investicijoms ir finansinė vidinė gražos norma (FVGN) investicijoms) pateikiami 27 lentelėje. Iš pateiktų duomenų matome, kad grynujų pinigų srautas bus teigiamas įgyvendinus dalį numatytų sprendinių (sukūrus ir išvysčius turizmo maršrutų tinklą, sukūrus dviračių ir pažintinių takų tinklą ir kt.), o investuotas kapitalas atsipirks (AL) po 8,6 metų.

Analizuojamo laikotarpio pabaigoje finansiniai rodikliai kapitalui bus tokie:

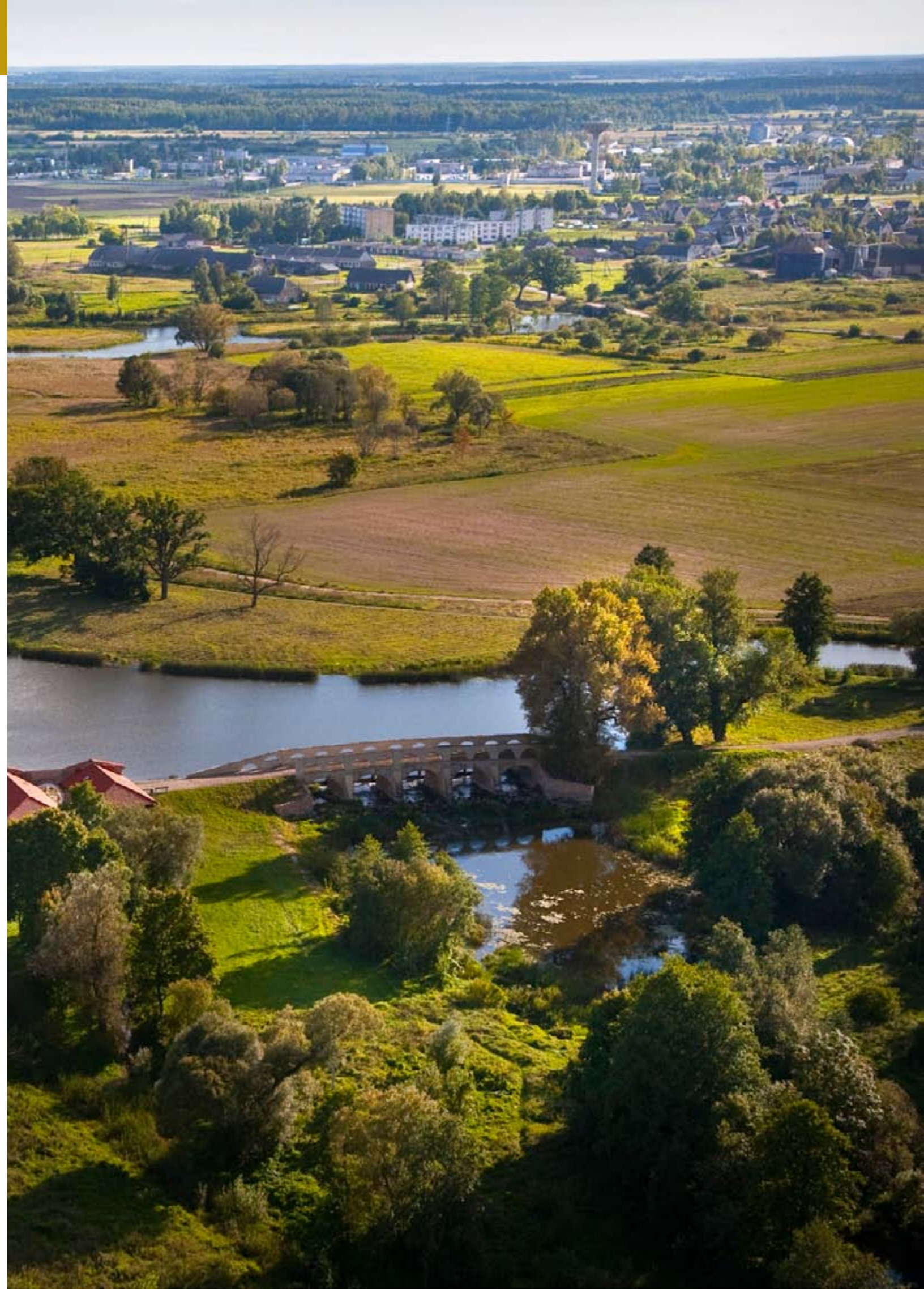
- FGDV kapitalui – 121 mln. Lt;
- FVGN kapitalui – 30 proc;
- AL kapitalui – 8,6 metų.

27 lentelė. Prognozuojami finansiniai rodikliai kapitalui, mln. Lt

Metai	Visos veiklos pajamos	Investicijų likutinė vertė	Visos projekto įplaukos	Visos veiklos sąnaudos	Viešasis įnašas	Nacionalinis privatus kapitalas	Visos projekto išlaidos	Grynųjų pinigų srautas	Sukauptas grynųjų pinigų srautas
1	2,41	-	2,41	0,20	2,05	3,08	5,34	-2,93	-2,93
2	2,77	-	2,77	0,31	2,05	3,08	5,44	-2,67	-5,60
3	3,18	-	3,18	0,66	2,05	3,08	5,79	-2,61	-8,22
4	3,82	-	3,82	0,76	2,05	3,08	5,9	-2,08	-10,29
5	4,96	-	4,96	0,86	2,05	3,08	6,00	-1,03	-11,33
6	6,45	-	6,45	1,34	1,75	2,63	5,72	0,74	-10,59
7	8,39	-	8,39	1,42	1,75	2,63	5,81	2,58	-8,01
8	10,07	-	10,07	1,51	1,75	2,63	5,89	4,17	-3,83
9	11,58	-	11,58	2,07	1,38	2,07	5,52	6,06	2,23
10	12,16	-	12,16	2,68	1,38	2,07	6,12	6,04	8,26
11	13,98	-	13,98	3,79	0	0	3,79	10,19	18,46
12	16,78	-	16,78	4,66	0	0	4,66	12,12	30,57
13	20,13	-	20,13	2,63	0	0	2,63	17,50	48,08
14	22,15	-	22,15	2,96	0	0	2,96	19,19	67,26
15	23,25	-	23,25	3,16	0	0	3,16	20,09	87,35
16	24,42	-	24,42	6,50	0	0	6,50	17,92	105,27
17	25,64	-	25,64	4,41	0	0	4,41	21,22	126,50
18	26,92	-	26,92	3,51	0	0	3,51	23,41	149,91
19	28,26	-	28,26	4,81	0	0	4,81	23,45	173,36
20	29,68	85,24	114,92	8,66	0	0	8,66	106,25	279,61
FGDV kapitalui									121
FVGN kapitalui									30%
AL kapitalui									8,6
Diskonto norma									5%

Atlikus finansinę analizę matome, kad turizmo plėtros sprendinių įgyvendinimas yra finansiškai naudingas ir ilgainiui atsiperkantis.

3.4. TURIZMO TRAUKOS OBJEKTŲ EKONOMINĖS GRAŽOS VERTINIMAS

Kaip jau buvo minėta anksčiau, turizmo sektorius turi didelį socialinį-ekonominių poveikį. Todėl šioje dalyje atliekama turizmo sprendinių įgyvendinimo ekonominė analizė, kuri parodo šių sprendinių naudą regionui/šaliai. Šios analizės tikslas yra įvertinti išorės naudos ar išorės kaštų įtaką, kuri nebuvo įvertinta finansinėje analizėje.

Atliekant ekonominę analizę, fiskalinės korekcijos koeficientas prilyginamas vienetui, darant prielaidą, kad jokių mokesčių, subsidijų ar kitų mokėjimų korekcijų nenumatyta.

Išmatuojami išorės veiksniai. Pirmiausiai išskiriami tokie išorės veiksniai, kurie gali būti išmatuojami. Sprendinių įgyvendinimo atveju, orientuojamasi į numatytas sprendinių pasekmių rodiklių reikšmes, kurios yra palyginti nesunkiai identifikuojamos ir įvertinamos piniginių srautų išraiška. Ekonominiam vertinimui pasirinkti tokie išmatuojami veiksniai:

- nauda dėl į biudžetą sumokamo PVM mokesčio;
- nauda dėl pritrauktų investicijų ir lėšų;
- nauda dėl papildomai sukuriama pridėtinės vertės;
- nauda dėl sumažėjusių išlaidų susijusių, su nusikalstamumo mažėjimu.

Valstybės nauda dėl sumokamo PVM mokesčio. Į ekonominę projekto naudą įtraukiamas į valstybės biudžetą sumokamas investicijų ir pajamų PVM mokestis.

Regiono nauda dėl pritrauktų investicijų. Tikimasi, jog įgyvendinus visus numatytus sprendinius suaktyvės bendruomeninė kultūrinė ir kitokia veikla, kuri skatins kultūrinius mainus ir turizmo potencialo Pakruojo rajone plėtrą. Prognozuojama, kad tokia plėtra padės į Pakruojį pritraukti renginių rėmėjų, bendruomenių plėtrai skirtų programų, ekologinių programų lėšas, o taip pat ir investicijas į rajono laisvalaikio, susisiekimo ir kitą viešąją infrastruktūrą. Prognozuojama, kad kasmet į rajoną bus pritraukiama investicijų ir lėšų, kurių suma kasmet sudarys apie 5 proc. nuo sprendinių įgyvendinimo biudžeto.

Valstybės nauda dėl papildomai sukuriama pridėtinės vertės. Prognozuojama, jog įgyvendinus visus sprendinius, mažiausiai 25 asmenys bus integruoti arba sugražinti į darbo rinką. Statistikos departamento prie LRV duomenimis, 2010 metais šalyje vieno darbingo amžiaus gyventojų sukuriama pridėtinė vertė, buvo lygi 28.581 Lt. Todėl po visų sprendinių įgyvendinimo, integruotų į darbo rinką asmenų sukuriama pridėtinė vertė sieks apie 714,5 tūkst. Lt per metus.

Valstybės nauda dėl sumažėjusių išlaidų, susijusių su nusikalstamumo mažėjimu. Daroma prielaida, jog gerėjant socialinei-ekonominei aplinkai, mažės ir nusikalstamumo rodikliai. Remiantis LR teisingumo ministerijos duomenimis, 2010 m. vieno nuteistojo išlaidymui Lietuvoje skiriama apie 20.160 Lt per metus. Statistikos departamento prie LRV duomenimis, Pakruojo rajone per 5 paskutinius metus asmenų, kaltinamų padarius nusikalstamas veikas, skaičius vidutiniškai siekė 279 asmenis. Prognozuojama, kad įgyvendinus visus sprendinius, nusikalstamumas Pakruojo rajone sumažės bent 5 proc. ir tokiu atveju valstybė kasmet sutaupyti apie 282,2 tūkst. Lt vieno nuteistojo išlaidymų išlaidų.

Atliekant sprendinių įgyvendinimo ekonominį vertinimą (žr. 28 lentelę), į akumuluotus pinigų srautus įtraukiamos sprendinių įgyvendinimo investicijos, veiklos grynasis rezultatas (t.y. finansavimas, pajamos ir sąnaudos), bei išorinė socialinė-ekonominė nauda, kuri nevertinama finansinės analizės metu. Atlikus ekonominį vertinimą prognozuojami teigiami rezultatai:

- ekonominė grynoji dabartinė vertė (EGDV) – 15 mln. Lt;
- ekonominė vidinės gražos norma (EVGN) – 7 proc.;
- naudos/kaštų santykis – 1,1.
- atsipirkimo laikotarpis – 15 metų.

28 lentelė. Ekonominis vertinimas, mln. Lt

Metai	PVM mokestis	Pritrauktos investicijos ir lėšos	Papildomai sukuriama pridėtinė vertė	Sumažėjusių išlaidų nusikalstamumui	Išorinio poveikio nauda	Veiklos pajamos	Visos veiklos pajamos	Ekonominė nauda iš viso	Sąnaudos	Reinvesticijų sąnaudos	Veiklos išlaidos iš viso	Visos investicijos	Ekonominiai kaštai iš viso	Grynasis pinigų srautas	Sukauptas grynujų pinigų srautas
1	3,98	0	0	0	3,98	1,99	1,99	5,97	0,20	0	0,20	20,54	20,74	-14,8	-14,77
2	4,05	0	0	0	4,05	2,29	2,29	6,33	0,31	0	0,31	20,54	20,85	-14,5	-29,28
3	4,12	0	0	0	4,12	2,63	2,63	6,75	0,66	0	0,66	20,54	21,20	-14,5	-43,74
4	4,23	0	0	0	4,23	3,16	3,16	7,38	0,76	0	0,76	20,54	21,30	-13,9	-57,65
5	4,43	0	0	0	4,43	4,10	4,10	8,53	0,86	0	0,86	20,54	21,40	-12,9	-70,53
6	4,16	1,75	0	0	5,92	5,33	5,33	11,25	1,34	0	1,34	17,53	18,87	-7,62	-78,14
7	4,50	1,75	0	0	6,25	6,93	6,93	13,19	1,42	0	1,42	17,53	18,95	-5,77	-83,91
8	4,79	1,75	0	0	6,54	8,32	8,32	14,86	1,51	0	1,51	17,53	19,04	-4,18	-88,09
9	4,41	1,39	1,05	0	6,85	9,57	9,57	16,42	2,00	0,07	2,07	13,78	15,85	0,56	-87,53
10	4,61	1,44	1,05	0	7,09	10,05	10,05	17,14	2,08	0,60	2,68	13,78	16,46	0,69	-86,84
11	2,64	0,12	1,05	0,28	4,10	11,55	11,55	15,65	2,55	1,24	3,79	0	3,79	11,86	-74,98
12	3,28	0,21	1,05	0,28	4,82	13,87	13,87	18,68	2,56	2,10	4,66	0	4,66	14,02	-60,96
13	3,51	0,01	1,05	0,28	4,84	16,64	16,64	21,48	2,56	0,07	2,63	0	2,63	18,85	-42,1
14	3,91	0,04	1,05	0,28	5,28	18,30	18,30	23,59	2,56	0,40	2,96	0	2,96	20,62	-21,48
15	4,14	0,06	1,05	0,28	5,53	19,22	19,22	24,75	2,56	0,60	3,16	0	3,16	21,58	0,11
16	4,83	0,34	1,05	0,28	6,50	20,18	20,18	26,68	3,10	3,40	6,50	0	6,50	20,18	20,28
17	4,68	0,13	1,05	0,28	6,14	21,19	21,19	27,33	3,10	1,31	4,41	0	4,41	22,91	43,2
18	4,74	0,04	1,05	0,28	6,11	22,25	22,25	28,36	3,11	0,40	3,51	0	3,51	24,85	68,05
19	5,20	0,17	1,05	0,28	6,70	23,36	23,36	30,06	3,11	1,70	4,81	0	4,81	25,25	93,29
20	6,11	0,55	1,05	0,28	7,99	24,53	24,53	32,51	3,16	5,50	8,66	0	8,66	23,85	117,14
														EGDV	15
														EVGN	7%
														Naudos ir sąnaudų santykis (N/K)	1,1
														AL ekonominei naudai	15
														Diskonto norma	5,50%

Atlikus ekonominį vertinimą, matome, kad turizmo plėtros sprendinių įgyvendinimas yra ekonomiškai naudingas ir ilgainiui atsiperkantis.

3.5. RIZIKŲ ANALIZĖ IR ĮVERTINIMAS

Planuojamų turizmo plėtros sprendinių įgyvendinimą gali įtakoti įvairūs vidaus ir išorės aplinkos rizikos faktoriai. Visiškai rizikos išvengti neįmanoma, todėl būtina ją identifikuoti ir, jei įmanoma, numatyti atitinkamas rizikos mažinimo priemones (žr. 29 lentelę).

29 lentelė. Turizmo plėtros sprendinių įgyvendinimo rizikos ir jų mažinimo priemonės

Rizika	Rizikos apibūdinimas ir mažinimo priemonės
<i>Finansinė rizika</i>	
Finansavimo trūkumas	Finansinė sprendinių įgyvendinimo rizika yra viena didžiausių ir susijusi su finansavimo šaltiniais. Jeigu turizmo plėtros sprendiniams įgyvendinti bus skiriamas mažesnis finansavimas, tuomet iškilis grėsmė, kad nebus pasiekti visi numatomi rezultatai bei pasekmės. Šią riziką galima sumažinti stiprinant bendradarbiavimo ryšius tarp viešojo ir privataus sektoriaus, siekiant pritraukti didesnes privataus kapitalo lėšas. Rizika taip pat gali būti mažinama stebint įgyvendinamiems sprendiniams įtakos turinčių Lietuvos strateginių dokumentų, įstatymų ir kitų teisės aktų pakeitimus bei užtikrinant, kad planuojami sprendiniai atitiktų šių dokumentų nuostatas.
Sumažėjęs viešojo sektoriaus finansavimas	Šią riziką gali sukelti dėl prastėjančios šalies ekonominės padėties, prastesnis biudžeto surinkimas, sumažintas savivaldybės biudžetas bei išlaidos turizmo sektoriui. Ši rizika nepriklausoma nuo viešojo ir privataus sektoriaus įstaigų, kurie bus atsakingi už atskirų sprendinių įgyvendinimą. Pasireiškus šiai rizikai, reikėtų peržiūrėti ir perskirstyti biudžeto išlaidas, taip pat galima pakoreguoti kai kurių sprendinių įgyvendinimo grafikus, neprioritetinių sprendinių įgyvendinimą atidedant vėlesniam laikui.
Išaugusi investicijų vertė	Investicijų vertė dėl įvairių priežasčių gali išaugti. Tai gali sąlygoti infliacija, minimalaus darbo užmokesčio, mokesčių kilimas bei kiti makroekonominiai veiksniai. Ekonominio pakilimo metais gana sparčiai augusios statybų darbų ir įvairių paslaugų kainos pastaruoju metu įgavo priešingas tendencijas – pradėjo mažėti ar bent stabilizavosi. Šiuo metu viešųjų konkursų metų statybos darbų ir kitų paslaugų kainas dažniausiai pavyksta sumažinti. Šią riziką įmanoma sumažinti tik detalai planuojant kiekvieno konkretaus sprendinio biudžetus (atlikus tiekėjų apklausas, sudarius tikslias sąmatas, techninius projektus, sekant kainų augimus/kritimus), parengiant reikalingus techninius projektus ir organizuojant viešuosius pirkimus.
<i>Politinė rizika</i>	
Politiniai veiksniai susiję su turizmo plėtra	Politinė rizika yra suprantama, kaip politinių veiksnių įtaka: mokesčių sistemos, vidaus politikos reguliavimo pokyčiai, šalies nestabilumas, įstatymdavystės pasikeitimai ir pan. Šiuo atveju politinė rizika vienodai veikia visus rinkos dalyvius, tačiau turizmo sektoriui ji yra minimali. Turizmas laikomas prioritetine ir plėtotina Lietuvos ekonomikos sritimi, rengiama ir yra patvirtinta daugybė įstatymų, strategijų, koncepcijų ir kt. strateginių dokumentų, kurie reglamentuoja turizmo sektoriaus veiklą ir plėtrą,

Rizika	Rizikos apibūdinimas ir mažinimo priemonės
	rengiami nauji įstatymai ir teisės aktai, galintys palengvinti šio sektoriaus spartesnę ir efektyvesnę plėtrą. Šią riziką galima sumažinti stebint įgyvendinamiems sprendiniams įtakos turinčių Lietuvos strateginių dokumentų, įstatymų ir kitų teisės aktų pakeitimus bei užtikrinant, kad planuojami sprendiniai, atitiktų šių dokumentų nuostatas. Pasireiškus politinės rizikos veiksniams, jų įtaką turizmo plėtrai taip pat mažins Pakruojo rajono savivaldybės administracijos ir politikų lankstumas ir sugebėjimas adekvačiai įvertinti pokyčius bei greitai prie jų prisitaikyti.
<i>Technologinė rizika</i>	
Rangos darbų ir kitų paslaugų sudėtingumas ir atlikimas laiku	Technologinę sprendinių įgyvendinimo riziką sudaro rangos darbų ir kitų paslaugų sudėtingumas bei atlikimas laiku. Norint sumažinti šią riziką, reikia pasirinkti kompetentingus ir aukštos kvalifikacijos specialistus šiems darbams atlikti ir paslaugoms teikti. Vykdamas viešuosius pirkimus, didelis dėmesys bus skiriamas tiekėjų patirčiai panašiuose projektuose. Atliekamų darbų kokybės reikalavimai bus nustatyti sutartyse, už kurių nesilaikymą bus numatytos sankcijos. Rangos darbų priežiūrai bus samdomi reikalingi ir kompetentingi specialistai, kurie užtikrins šios rūšies rizikos eliminavimą. Sutartyse bus numatytas darbų planas, pasiliekančias rezervą nenumatytiems atvejams. Taip pat bus numatomos draudimo sąlygos ir išlaidos draudimo paslaugoms.
<i>Aplinkosauginė rizika</i>	
Neigiamas poveikis aplinkai	Aplinkosauginė sprendinių įgyvendinimo rizika yra galimas sprendinių neigiamas poveikis aplinkai. Siekiant eliminuoti šią riziką, bus atliekami poveikio aplinkai vertinimai, numatant poveikio aplinkai išvengimo ar mažinimo priemones.
<i>Socialinė rizika</i>	
Neigiamas požiūris į įgyvendinamus sprendinius	Šią riziką sudaro galimas neigiamas Pakruojo rajono gyventojų požiūris į savivaldybės siūlomus ir įgyvendinamus sprendinius. Norint sumažinti šią riziką, reikia tinkamai informuoti visuomenę apie numatytus sprendinius ir jų teikiamą naudą. Tuo tikslu bus vykdomos viešinio veiklos: informaciniai pranešimai, straipsniai vietinėje spaudoje, stiprinant bendradarbiavimą su rajono bendruomeninėmis organizacijomis ir pan.
Kvalifikuotų žmogiškųjų išteklių trūkumas	Yra rizika, kad kvalifikuotų žmogiškųjų išteklių trūkumas turizmo sektoriuje (tiek viešajame tiek privačiame sektoriuje) gali neigiamai sąlygoti Pakruojo rajono turizmo plėtrą. Siekiant išvengti šios rizikos, bus skiriamas didelis dėmesys naujų darbuotojų kvalifikacijai ir darbo patirčiai. Taip pat turi būti numatytos darbuotojų kvalifikacijos kėlimo galimybės.
Mažesnis nei planuota turistų srauto didėjimas	Turizmo paslaugos priskiriamos ne pirmojo būtinumo paslaugoms. Pastaraisiais metais Lietuvoje augo tiek vietinio, tiek užsienio turistų srautai, tačiau prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė privertė gyventojus efektyviau planuoti savo išlaidas atsisakant ne pirmo būtinumo prekių ir paslaugų. Šią riziką tikimasi sumažinti Pakruojo rajono turistams siūlant turizmo paslaugas mažesnėmis nei aplinkiniuose rajonuose kainomis. Tam tikslui reikia nuolat analizuoti rinkos pokyčius, kaimyninių rajonų atitinkamų paslaugų rinkodarą ir kainodarą.

3.6. IŠVADOS

- Preliminariais paskaičiavimais, visų numatytų turizmo plėtros sprendinių įgyvendinimui iki 2020 m. bus reikalingos 182,85 mln. Lt investicijos. Galimi šių sprendinių finansavimo šaltiniai:
  - savivaldybės nuosavos ar skolintos lėšos;
  - privataus kapitalo lėšos;
  - per sieną programos 2007-2013 m., INTERREG, valstybės kapitalo investicijų, kitų programų ir fondų lėšos).
- Siūloma savivaldybės biudžete numatyti didesnes lėšas turizmo plėtrai, kadangi efektyviai naudojamos investicijos į šį sektorių gali savivaldybei atnešti didesnes pajamas, prisidėti prie darbo vietų kūrimo, verslo skatinimo, rajono ekonominės-socialinės situacijos gerinimo bei skirtumų tarp Lietuvos regionų mažinimo. Prie Pakruojo rajono turizmo plėtros turėtų prisidėti ir privatus sektorius, kuris naudojant privačias ir ES paramos lėšas, gali prisidėti gerinant turizmo paslaugų kokybę ir įvairovę, sudarant didesnes pasirinkimo galimybes turistams keliaujant po Lietuvą.
  - Turizmo sektorius turi didelę įtaką visos šalies ekonomikai, todėl analizuojant turizmo plėtros galimybes, labai svarbu aptarti ir galimą šios plėtros finansinį bei ekonominį poveikį.
  - Atlikus sprendinių įgyvendinimo finansinę analizę, nustatyta, kad analizuojamo laikotarpio pabaigoje finansiniai rodikliai investicijoms bus tokie:
    - FGDV investicijoms – 13 mln. Lt;
    - FVGN investicijoms – 6 proc;
    - AL investicijoms – 17,5 metų.
- Analizuojamo laikotarpio pabaigoje finansiniai rodikliai kapitalui bus tokie:
  - FGDV kapitalui – 121 mln. Lt;
  - FVGN kapitalui – 30 proc;
  - AL kapitalui – 8,6 metų.
- Finansinės analizės duomenys rodo, jog sprendinių įgyvendinimas finansiškai yra naudingas ir ilgainiui atsiperkantis.
  - Atlikus ekonominę vertinimą prognozuojami teigiami rezultatai:
    - ekonominė grynoji dabartinė vertė (EGDV) – 15 mln. Lt;
    - ekonominė vidinės gražos norma (EVGN) – 7 proc.;
    - naudos/kaštų santykis – 1,1.
    - atsipirkimo laikotarpis – 15 metų.
  - Ekonominės analizės rezultatai rodo, kad turizmo sprendinių įgyvendinimas yra ir ekonomiškai naudingas.
  - Planuojamų turizmo plėtros sprendinių įgyvendinimą gali įtakoti įvairūs vidaus ir išorės aplinkos rizikos faktoriai. Šių rizikų visiškai išvengti neįmanoma, tačiau laiku reaguojant į pokyčius ir nustačius šių rizikų mažinimo priemones, galima šių rizikų įtaką sumažinti.

IV. PAKRUOJO RAJONO TURIZMO PLĖTROS VIZIJA, PRIORITETAI IR TIKSLAI

Pagrindinis Pakruojo rajono turizmo plėtros tikslas – pasiekti, kad Pakruojis taptų konkurencinga turizmo traukos vieta tiek Lietuvos tiek visos Europos turizmo rinkoje. Tik nuoseklus ir sistemingas turizmo sektoriaus vystymas sudarys sąlygas sukurti patrauklų rajono įvaizdį, užtikrinti augančius turizmo srautus, o tuo pačiu – sukurti subalansuotą ir stabilią rajono ekonomiką.

Atsižvelgiant į turimus ir planuojamus rajono turizmo išteklius (gamtiniai, kultūriniai, žmogiškieji), viešąją turizmo infrastruktūrą ir turizmo paslaugas, formuojama tokia Pakruojo rajono turizmo vizija iki 2030 m.:

Pakruojo rajonas – patraukliausias Šiaurės Lietuvos turizmo traukos centras, siūlantis susipažinti su išpūdingais šio regiono kultūros paveldo objektais ir pasimėgauti išskirtinėmis pramogomis.

Norint įgyvendinti šią viziją, nepakanka tik sutvarkyti ar įrengti viešąją turizmo infrastruktūrą. Turizmo skatinimo veiklos prioritetu turi būti nuoseklus rajono turizmo galimybių žinomumo, populiarumo didinimas, užtikrinant aktyvią informacijos sklaidą šiuolaikiškais ir veiksmingomis priemonėmis. Todėl norint įgyvendinti suformuotą viziją, būtina siekti šių prioritetų ir tikslų įgyvendinimo:

I prioritetas. Viešosios turizmo infrastruktūros plėtra

1 tikslas. Pritaikyti turizmo poreikiams lankytinus objektus ir sudaryti sąlygas paslaugų pasiūlos didinimui

2 tikslas. Plėtoti turizmo informacinę infrastruktūrą

II prioritetas. Patrauklaus rajono įvaizdžio formavimas ir turizmo populiarinimas

1 tikslas. Stiprinti bendradarbiavimo ryšius, skatinant atvykstantąjį turizmą

2 tikslas. Įgyvendinti veiksmingas rinkodaros priemones

Atsižvelgiant į suformuotą viziją, nustatytus prioritetus ir tikslus, siūloma atnaujinti Pakruojo rajono savivaldybės 2007-2013 metų strateginio plėtros plano priemonių planą (žr. 3 priedą).

BENDROS IŠVADOS

Pakruojo rajono turizmo plėtros galimybių studija parodė, kad palanki Pakruojo rajono geografinė situacija, turimi gamtos, kultūros paveldo išteklių, lankytinų objektų gausa, sudaro sąlygas rajono turizmo plėtrai.

Atsižvelgiant į atliktos analizės ir vykdyto tyrimo rezultatus, norint sukurti konkurencingą Pakruojo rajono turizmo paslaugų paketą, rekomenduojama koncentruotis į kelis pagrindinius, o ne į visus rajono turizmo traukos objektus ir didelį dėmesį skirti rinkodaros priemonėms.

Pagrindiniais objektais, kurių vystymas ir plėtra gali užtikrinti Pakruojo rajono turizmo sektoriaus konkurencingumą, yra Pakruojo dvaro sodybos kompleksas ir „Petrašiūnų II“ pramogų parko kompleksas. Siekiant sukurti konkurencingą turizmo produktų ir paslaugų paketą, taip pat siūloma vystyti dviračių ir pažintinių takų tinklą ir sukurti optimalų turizmo maršrutų tinklą. Siekiant pritraukti didesnius turistų srautus ir sukurti Pakruojo rajono, kaip patrauklaus Šiaurės Lietuvos turizmo traukos ir pramogų centro įvaizdį, būtina parengti ir įgyvendinti efektyvias rinkodaros priemones.

Preliminariais paskaičiavimais, visų numatytų turizmo plėtros sprendinių įgyvendinimui iki 2020 m. bus reikalingos 182,85 mln. Lt investicijos, o sprendinių finansavimo šaltiniais turėtų būti savivaldybės nuosavos ar skolintos lėšos, privataus kapitalo lėšos ir paramos lėšos.

Atliktos sprendinių įgyvendinimo finansinės ir ekonominės analizės parodė, jog šių sprendinių įgyvendinimas būtų finansiškai ir ekonomiškai naudingas ir ilgainiui atsiperkantis.

Įgyvendinus šiuos sprendinius būtų sukurti ir vystomi turizmo produktai ir paslaugos, kurie patrauklūs tiek vietiniams, tiek užsienio turistams ne tik Lietuvos, bet ir Europos rinkoje. Didėjantys turistų srautai sąlygos ekonominės situacijos rajone gerėjimą, todėl darni rajono turizmo plėtra gali prisidėti sprendžiant gyventojų, ypač jaunimo, pajamų ir užimtumo didinimo, naujų verslo nišų kūrimo, privačių investicijų pritraukimo, regionų ekonominės ir socialinės raidos klausimus.

Formuojama tokia Pakruojo rajono turizmo vizija iki 2030 m.: Pakruojo rajonas – patraukliausias Šiaurės Lietuvos turizmo traukos centras, siūlantis susipažinti su įspūdingais šio regiono kultūros paveldo objektais ir pasimėgauti išskirtinėmis pramogomis.

Šios vizijos įgyvendinimui numatyti prioritetai, tikslai, į kuriuos atsižvelgiant rekomenduotina atnaujinti Pakruojo rajono savivaldybės 2007-2013 metų strateginio plėtros plano priemonių planą.

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1. KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ SĄRAŠAS

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
<i>Archeologiniai ir mitologiniai kultūros paveldo objektai</i>				
12418	A602	Senovės gyvenvietė	Kairelių	Pakruojo r. sav., Kairelių k.
12413	A612	Pilkapynas	Puodžiškių	Pakruojo r. sav., Puodžiškių k.
24080	A613	Pilkapynas	Plaučiškių, vad. Katmilžiais	Pakruojo r. sav., Plaučiškių k.
12419	A614	Senovės gyvenvietė	Steigvilių	Pakruojo r. sav., Steigvilių k.
17179	A617	Kapinynas	Žeimelio	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
12414	A1744	Dvarvietė	Impolių	Pakruojo r. sav., Impolių k.
16205	A1918	Kapinynas	Degėsių, vad. Kapų kalnu	Pakruojo r. sav., Degėsių k.
12412	A1919	Kapinynas	Dargužių	Pakruojo r. sav., Dargužių k.
30334	A1920	Senojo miesto vieta	Linkuvos	Pakruojo r. sav., Linkuva
5395	A1921	Pilkapis	Plaučiškių	Pakruojo r. sav., Plaučiškių k.
30335	A1922	Senojo miesto vieta	Žeimelio	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
12417	A1923	Kapinynas	Aukštadvario, Gudelių	Pakruojo r. sav., Aukštadvario k.
23861	A610 K P	Piliakalnis su gyvenvietė	Peleniškių, Kalnuočių	Pakruojo r. sav., Peleniškių k.
5392	A610 K 1P	Piliakalnis	Peleniškių, Kalnuočių	Pakruojo r. sav., Peleniškių k.
23862	A610 K 2P	Gyvenvietė	Peleniškių, Kalnuočių piliakalnio	Pakruojo r. sav., Peleniškių k.
12415	A616 K	Piliakalnis su gyvenvietė	Tričių	Pakruojo r. sav., Tričių k.
23863	A616 K 1	Piliakalnis	-	Pakruojo r. sav., Tričių k.
23864	A616 K 2	Gyvenvietė	-	Pakruojo r. sav., Tričių k.
13088	A598 P	Kapinynas	Aukštadvario	Pakruojo r. sav., Aukštadvario k.
6505	A599 P	Kapinynas	Diržių, vad. Švedkapiu	Pakruojo r. sav., Diržių k.
5397	A600 P	Kapinynas	Dovainiško, vad. Švedkalniu	Pakruojo r. sav., Dovainiško k.
5405	A601 P	Senovės gynybinis įtvirtinimas	Geručių	Pakruojo r. sav., Geručių k.
13091	A603 P	Kapinynas	Liesų, vad. Švedų kapais	Pakruojo r. sav., Liesų k.
5386	A604 P	Kapinynas	Linksmučių	Pakruojo r. sav., Linksmučių k.
5383	A605 P	Kapinynas	Linkuvos, Vaižgantų	Pakruojo r. sav., Vaižgantų k.
13081	A606 P	Kapinynas	Masčionių	Pakruojo r. sav., Masčionių k.
2983	A607 P	Pilkapis	Meldinių, vad. Žerkalniu	Pakruojo r. sav., Meldinių k.
16368	A608 P	Akmuo su dubeniu	Paežerių	Pakruojo r. sav., Paežerių k.
5387	A609 P	Kapinynas	Paliečių	Pakruojo r. sav., Paliečių k.
5381	A611 P	Kapinynas	Petronių	Pakruojo r. sav., Petronių k.
5401	A615 P	Kapinynas	Šukionių, vad. Švedkalniu	Pakruojo r. sav., Šukionių k.
5407	A618 P	Piliakalnis	Žeimelio, vad. Žydkapiu	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
5377	AR691	Akmuo su dubeniu	Skarulių	Pakruojo r. sav., Skarulių k.
5385	AR699	Senkapis su gr. kp	-	Pakruojo r. sav., Daukšigalių k.
5400	AR714	Senkapis	-	Pakruojo r. sav., Kutaičių k.
5408	AR722	Akmuo su dubeniu	Žeimelio	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
6508	AV785	Senkapis, vad. Kapeliais	-	Pakruojo r. sav., Paliečių k.
6511	AV788	Senkapis, vad. Kaukakalniu	-	Pakruojo r. sav., Domančiai k.
13079	AV1882	Akmuo su dubeniu	Guostagalio	Pakruojo r. sav., Guostagalio k.
13082	AV1885	Senkapis	-	Pakruojo r. sav., Balsių k.
13089	AV1892	Akmuo su dubeniu	Jovaišių	Pakruojo r. sav., Jovaišių k.
13104	AV1907	Akmuo su dubeniu	Petrikonių	Pakruojo r. sav., Petrikonių k.
13109	AV1912	Akmuo su dubeniu	Ilguočių	Pakruojo r. sav., Ilguočių k.
5398	M81	Akmuo	Kareiviškio, vad. Perkūnija, kitaip Perkūno akmeniu	Pakruojo r. sav.
13080	M82	Akmuo	Guostagalio, vad. Velnio krėslu	Pakruojo r. sav.
5396	M83	Akmuo	Zigmantiškių akmuo su „Marijos pėda“	Pakruojo r. sav.
5394	M245	Alkakalnis	Paežerių, vad. Kopyčkalniu	Pakruojo r. sav., Paežerių k.
5384	M246	Akmuo su „Velnio pėdomis“	Voronėlių	Pakruojo r. sav., Voronėlių k.

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
13111	M312	Akmuo su dubeniu	Miciūnų	Pakruojo r. sav., Miciūnų k.
30512	M313	Akmuo	Miciūnų, vad. Velnio akmeniu	Pakruojo r. sav., Miciūnų k.
5388	M314	Akmuo su dubeniu	Binėnų pirmasis	Pakruojo r. sav., Binėnų k.
13103	M315	Akmuo su dubeniu	Binėnų antrasis	Pakruojo r. sav., Binėnų k.
13105	M316	Akmuo su dubeniu	Sodeliškių	Pakruojo r. sav., Sodeliškių k.
30513	M317	Akmuo su dubeniu	Gaubių	Pakruojo r. sav., Gaubių k.
13092	M318	Akmuo su dubeniu	Nociūnų	Pakruojo r. sav., Nociūnų k.
13095	M319	Akmuo su dubeniu	Gaižiūnų	Pakruojo r. sav., Gaižiūnų k.
13101	M320	Akmuo su dubeniu	Ūdekų	Pakruojo r. sav., Ūdekų k.
<i>Laidojimo vietos</i>				
2073		Kapas		Pakruojo r. sav., Laimučių k.
11039		Kapinės		Pakruojo r. sav., Pakruojis
11040		Kapas		Pakruojo r. sav., Pakruojo Bažnyčios šventorius
11043		Kapinės		Pakruojo r. sav., Linkuva
11046		Kapas		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl. kapinės
11047		Kapinės		Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
16690		Kapas		Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl. kapinės
17008		Kapas		Pakruojo r. sav., Pašvitinio mstl. A. Vainausko
20648		Žydų senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
20649		Žydų senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Linksmučių k.
20650		Žydų senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Laitiešinių k.
20651		Žydų senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
20652		Žydų senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Padubysio k.
20653		Žydų senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Paguliankos k.
25141		Lietuvos karių kapas		Pakruojo r. sav., Linkuva, Kapų
26107		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Meldinių k.
26108		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Birjagalos k.
26109		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Medikonių k.
26110		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Gikonių k.
26111		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Mediniškių k.
26112		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Čelkių k.
26113		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Tarvydų k.
26114		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Litkūnų k.
26115		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Draumėnų k.
26116		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Bališkių k.
26117		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Juškonių k.
26118		Sentikių senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Valainių k.
26119		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Jasaičių k.
26120		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Jasaičių k.
26121		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Kolyčių k.
26122		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Laimučių k.
26123		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Laimučių k.
26124		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Getautų k.
26125		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Lumbelių k.
26126		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Pamūšio k.
26127		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Rimšonių k.
26128		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Titonių k.
26129		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Uošio k.
26130		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Vaišvydžių k.
26131		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Bešonių k.
26132		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Balsių k.

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
26133		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Spilgių k.
26134		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Siečių k.
26135		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Laipuškių k.
26136		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Tirkšlionių k.
26137		Senosios kapinės		Pakruojo r. sav., Sitkūnų k.
31811		Kapas		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
Urbanistinis paveldas				
17096	UV27		Linkuva	Pakruojo r. sav., Linkuva
17103	UV34		Rozalimas	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
17128	UV56		Žeimelis	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
31706		Miestelio istorinė dalis	Lygumų	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
Statiniai ir statinių kompleksai				
1516	AtV 521	Svirnas	-	Pakruojo r. sav., Impolių k.
1519	AtV 524	Ledainė	-	Pakruojo r. sav., Pamūšio k.
1520	AtV 525	Dviejų smuklių kompleksas	-	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
16037	AtV 1067	Kapinių koplyčia	-	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
21898	G10 K	Siaurukas	-	Pakruojo r. sav.
21900	G10 K 2	Siaurojo geležinkelio ruožas	-	Pakruojo r. sav.
21919	G10 K 21	Stotis	-	Pakruojo r. sav., Petrašiūnų k.
21920	G10 K 22	Prekių sandėlis	-	Pakruojo r. sav., Petrašiūnų k.
21921	G10 K 23	Stotis	-	Pakruojo r. sav., Linkuva, Dariaus ir Girėno 32
21922	G10 K 24	Namas	-	Pakruojo r. sav., Linkuva, Dariaus ir Girėno 30
21950	G10 K 52	Geležinkelio tiltas	-	Pakruojo r. sav., Petrašiūnų k.
32975	G10 K 85	Petrašiūnų stoties lauko tualetas	-	Pakruojo r. sav., Petrašiūnų k.
32976	G10 K 86	„Lietūkio“ Linkuvos sandėlis	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m., S. Dariaus ir S. Girėno g. 28
32977	G10 K 87	„Lietūkio“ Linkuvos sandėlininko pastatas	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m., S. Dariaus ir S. Girėno g.
33025	G10 K 92	Rimšonių tiltas	-	Pakruojo r. sav., Rimšonių k.
20371	G13 K	Parapinės bažnyčios kompleksas	Šv. Lauryno	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
22183	G13 K 1	Bažnyčia	Šv. Lauryno	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
22184	G13 K 2	Varpinė	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
20370	G14 K	Parapinės bažnyčios kompleksas	Švč. M. Marijos Vardo	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
22186	G14 K 1	Švč. M. Marijos bažnyčia	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
22187	G14 K 2	Koplyčia	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
11045	G96 K	Sodyba	-	Pakruojo r. sav., Veselkiškių k.
23241	G96 K 1	Namas	-	Pakruojo r. sav., Veselkiškių k.
23242	G96 K 2	Klėtis	-	Pakruojo r. sav., Veselkiškių k.
23243	G96 K 3	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Veselkiškių k.
354	G103 K	Dvaro sodyba	Lašmenpamūšio	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23277	G103 K 1	Rūmai	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23278	G103 K 2	Svirnas	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23279	G103 K 3	Svirnas	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23280	G103 K 4	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23281	G103 K 5	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23282	G103 K 6	Kumetynas	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23283	G103 K 7	Rūsysis	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23284	G103 K 8	Kluonas	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
23285	G103 K 9	Parkas	-	Pakruojo r. sav., Lašmenpamūšio k.
364	G104 K P	Dvaro sodyba	Pakruojo	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23286	G104 K 1P	Rūmai	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Parko g.

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
23287	G104 K 2P	Sandėlis	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Parko
23288	G104 K 3P	Meistrų namas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Žemdirbių
23289	G104 K 4P	Vaistinė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Žemdirbių
23290	G104 K 5P	Ledainė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Žemdirbių
23921	G104 K 6P	Sarginė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Žemdirbių 17
23292	G104 K 7P	Evangelikų bažnyčia	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Žemdirbių g. 19
23293	G104 K 8P	Daržinė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Žemdirbių
23294	G104 K 9P	Vandens malūnas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Karčemos
23295	G104 K 10P	Malūnininko namas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Karčemos
23296	G104 K 11P	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Karčemos
23297	G104 K 12P	Karčema	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Karčemos
23298	G104 K 13P	Kalvė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Karčemos
23299	G104 K 14P	Sandėlis	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Karčemos
23300	G104 K 15P	Oficina	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.,
23301	G104 K 16P	Pieninė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.,
23302	G104 K 17P	Kiaulidė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.,
23303	G104 K 18P	Tarnautojo namas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.,
23304	G104 K 19P	Spirito varykla	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.,
23305	G104 K 20P	Svirnas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Žemdirbių
23306	G104 K 21P	Svirnas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k., Žemdirbių
23307	G104 K 22P	Arklidė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23308	G104 K 23P	Vežiminė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23309	G104 K 24P	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23310	G104 K 25P	Tiltas-užtvanka	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23311	G104 K 26P	Parko tvora su vartais	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23312	G104 K 27P	Ledainė	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23313	G104 K 28P	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23314	G104 K 29P	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23315	G104 K 30P	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23316	G104 K 31P	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23317	G104 K 32P	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23318	G104 K 33P	Tvartas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23319	G104 K 34P	Rūsio liekanos	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23320	G104 K 35P	Parkas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo k.
23566	G144 K	Užvažiuojamasis kiemas	-	Pakruojo r. sav., Mikniūnų k.
20374	G144 K 1	Smuklė	-	Pakruojo r. sav., Mikniūnų k.
12724	G144 K 2	Kalvė	-	Pakruojo r. sav., Mikniūnų k.
1517	G194 K	Karmelitų ansamblis	vienuolyno	Pakruojo r. sav., Linkuva, Laisvės 25
23685	G194 K 1	Bažnyčia	Švč. M. Marijos	Pakruojo r. sav., Linkuva
23686	G194 K 2	Vienuolyno namas	-	Pakruojo r. sav., Linkuva
14	IP75	Namas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojis, Vytauto Didžiojo 44
16	IP76/At	Namas	-	Pakruojo r. sav., Pakruojis, Vytauto Didžiojo 48

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
345	IP452/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Akmenėlių k. (Pakruojo sen.)
346	IP453/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Akmenėlių k. (Žeimelio sen.)
347	IP454/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	Aukštadvario	Pakruojo r. sav., Aukštadvario k.
348	IP455/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Balsių k.
349	IP456/At	Buv. dvaro sodyba	-	Pakruojo r. sav., Dovydiškio k.
350	IP457/At	Buv. dvaro sodyba	Geručių (Gleбаровos)	Pakruojo r. sav., Geručių k.
351	IP458/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Impolių k.
353	IP460/At	Buv. dvaro sodyba	Klovainių (Krivaičių)	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
362	IP463/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Linksmučių k.
365	IP466/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Pamūšio k. dal.
366	IP467/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Pamūšio k.
367	IP468/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Pavėzgių k.
368	IP469/At	Buv. dvaro sodyba	-	Pakruojo r. sav., Plonėnų k.
370	IP471/At	Buv. dvaro sodybos fragmentai	-	Pakruojo r. sav., Rimkūnų k.
373	IP474/At	Buv. dvaro sodyba	-	Pakruojo r. sav., Vileišių k.
1004	IP1026/At	Spaustuvė „Titnagas“	-	Pakruojo r. sav., Pakruojis, Dariaus ir Girėno 23
2245	IP1202/At	Pastatas	-	Pakruojo r. sav., Linkuva Varpo 8
10529	IP1741/At	Sodyba (muziejus)	-	Pakruojo r. sav., Bardiškių k.
12725	IP2584/I	Kalvė	-	Pakruojo r. sav., Linkuva, Kapų 2
20372	IP2608/At	Kapinių koplyčia	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
20376	IP2612	Klėtis	-	Pakruojo r. sav., Voronių k.
16634	S86	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
16038	S88	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Ūdekų k.
12719	S89	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Pašvitinio k.
12665	S263	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Aleknaičių k.
12721	S264	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Meldinių k.
12722	S265	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Sakalų k.
12720	S271	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Janelionių k.
20373	S412	Pastatas	-	Pakruojo r. sav., Pamūšio k.
20375	S467	Magazinas	-	Pakruojo r. sav., Pašvitinio mstl.
16036	S499	Bažnyčia	Švč. Trejybės	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
16039	S500	Evangelikų liuteronų bažnyčia	-	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
955	S501	Sinagoga	-	Pakruojo r. sav., Pakruojis, Kranto 8
2585	S502	Sinagoga	-	Pakruojo r. sav., Linkuva, Ugniagesių 2
2465	S261	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Sigutėnų k.
2403	S262	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Gelčių k.
2401	S270	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Steigvilių k.
30734	S1072	Gairinė	Pakruojo	Pakruojo r. sav., Pakruojis, Laisvės a. 10
12664	S90 K	Vėjo malūnas su technologine įranga	-	Pakruojo r. sav., Kalpokų k.
21979	S90 K 1	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Kalpokų k.
21980	S90 K 2	Technologinė įranga	-	Pakruojo r. sav., Kalpokų k.
21981	S91 K	Vėjo malūnas su technologine įranga	-	Pakruojo r. sav., Starkonių k.
16740	S91 K 1	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Starkonių k.
21982	S91 K 2	Technologinė įranga	-	Pakruojo r. sav., Starkonių k.
21983	S92 K	Vėjo malūnas su technologine įranga	-	Pakruojo r. sav., Diržių k.
16741	S92 K 1	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Diržių k.
21984	S92 K 2	Technologinė įranga	-	Pakruojo r. sav., Diržių k.
2464	S266 K	Vėjo malūnas su technologine įranga	-	Pakruojo r. sav., Bačiūnų k.
22551	S266 K 1	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Bačiūnų k.

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
22552	S266 K 2	Technologinė įranga	-	Pakruojo r. sav., Bačiūnų k.
4489	S267 K	Vėjo malūnas su technologine įranga	-	Pakruojo r. sav., Guostagalio k.
22562	S267 K 1	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Guostagalio k.
22563	S267 K 2	Technologinė įranga	-	Pakruojo r. sav., Guostagalio k.
2466	S268 K	Vėjo malūnas su technologine įranga	-	Pakruojo r. sav., Vaišvydžių k.
22564	S268 K 1	Vėjo malūnas	-	Pakruojo r. sav., Vaišvydžių k.
22565	S268 K 2	Technologinė įranga	-	Pakruojo r. sav., Vaišvydžių k.
31704		Namas	-	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl., Pakruojo 14
31705		Namas	-	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl., Pakruojo 16
31791		Pastatas	Lygumų mokyklos pastatas	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl., Juknaičių 3
31792		Pastatas	Sinagogos pastatas	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
31823		Statinių kompleksas	Pakruojo malūno-lentpjūvės	Pakruojo r. sav., Pakruojis, Prof. St. Ušinsko 33
31824		Motorinis malūnas		Pakruojo r. sav., Pakruojo m., Prof. S. Ušinsko g. 33
31825		Lentpjūvė		Pakruojo r. sav., Pakruojo m., Prof. S. Ušinsko g. 33
31826		Motorinė		Pakruojo r. sav., Pakruojo m., Prof. S. Ušinsko g. 33
31827		Produkcijos sandėlis		Pakruojo r. sav., Pakruojo m., Prof. S. Ušinsko g. 33
31828		Valgykla su sargine		Pakruojo r. sav., Pakruojo m., Prof. S. Ušinsko g. 33
31829		Malūnininko namas		Pakruojo r. sav., Pakruojo m., Prof. S. Ušinsko g. 33
31830		Dirbtuvė		Pakruojo r. sav., Pakruojo m., Prof. S. Ušinsko g. 33
31862		namas		Pakruojo r. sav., Bardiškių k.
31863		klėtis		Pakruojo r. sav., Bardiškių k.
Istorinis paveldas				
22566	I30	Mūšio vieta	-	Pakruojo r. sav., Oniūnų k.
2078	I80	Žydų žudynių vieta ir kapas	Lygumų mstl.	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
2077	I81	Žydų žudynių vieta ir kapas	Žeimelio mstl.	Pakruojo r. sav., Vileišių k.
2075	I82	Žydų žudynių vieta ir kapas	Linkuvos m. ir apylinkių	Pakruojo r. sav., Dvariukų k.
11044	I83	Žydų žudynių vieta ir kapas	Linkuvos m.	Pakruojo r. sav., Veselkiškių k.
16633	I84	Žydų žudynių vieta ir kapai	Pakruojo m.	Pakruojo r. sav., Morkakalnio k.
26156	I119	Žuvimo vieta	I. Pucevičiaus-Radvilos	Pakruojo r. sav., Mediniškių k.
2074	IP991/I	Memorialinė lenta Lietuvos Nepriklausomybės 10-mečiui	-	Pakruojo r. sav., Pakruojis, Vytauto Didžiojo 67
2110	IP1056/I	Kryžius stalinizmo aukoms	-	Pakruojo r. sav., Sukmedžio k.
4419	IP1906, LA413/1728	Fisharmonija		Pakruojo r. sav., Pamūšio k.
4424	IP1911, LA413/1707	Vargonai		Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
4479	IP1966, LA413/1706	Fisharmonija		Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
11041	IV443	Sodybos vieta, buv. kumetynas	T. Grotuso	Pakruojo r. sav., Gedučių k.
17009	IV1253	Pastatas evangelikų (Liuteronų-bažnyčios) pastoratas)	-	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
Dailės paveldas				
1518	D99	Koplytstulpis	-	Pakruojo r. sav., Triškonių k.
9861	D101	Koplytėlė	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
14860	D98K	Koplytėlė su skulptūrine grupe	Koplytėlė su Nukryžiuotojo skulptūrine grupe	Pakruojo r.sav., Šukonių k.
20257	D100K	Koplytstulpis su skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Medikonių k.
4862	D102K	Koplytstulpis su skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Klovainių k.
9786	DV1788	Paveikslas „Marija krikščionių globėja“ su aptaisu	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo m.
9787	DV1789	Koplytstulpis su Jono Nepomuko ir Nukryžiuotojo skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Pakruojis
9788	DV1790	Kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra ir angelo bareljefo	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo m.
9789	DV1791	Kryžius su Nukryžiuotojo ir angelo skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo m.
9790	DV1792	Kryžius su Nukryžiuotojo, Kristaus skulptūromis ir angelo ba	-	Pakruojo r. sav., Pakruojo m.
9791	DV1793	Kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra ir Kristaus bareljefu	-	Pakruojo r. sav., Dvariūkų k. (Guostagalio sen.)
9792	DV1794	Lietuvos pakanclerio Jeronimo Valavičiaus portretas	-	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
9793	DV1795	Paveikslas „Šv. Simonas ir Judas Tadas“	-	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
9794	DV1796	Paveikslas „Šv. Stanislovas“	-	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
9795	DV1797	Paveikslas „Marija“ su aptaisu	-	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
9796	DV1798	žvakidės (2)	-	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
9797	DV1799	Skulptūra „Marija su kūdikiu“	-	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
9798	DV1800	Ornamentuotas kryžius	-	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
9799	DV1801	Koplytėlė su Marijos skulptūra	-	Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
9800	DV1802	Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto paminklas	-	Pakruojo r. sav., Bardiškių k.
9801	DV1803	Koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu ir skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Diržių k.
9802	DV1804	Birutės paminklas	-	Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
9803	DV1805	Altorius su 6 skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
9804	DV1806	Skulptūra „Nukryžiuotasis“	-	Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
9805	DV1807	Ornamentuotas kryžius	-	Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
9806	DV1808	Koplytstulpis	-	Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
9808	DV1810	Koplytstulpis su ornamentuotu kryželiu, Pietos, Nazaretiečio	-	Pakruojo r. sav., Bičiūnų k.
9809	DV1811	Paveikslas „Marija Karalienė“	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9810	DV1812	Paveikslas „Marija Rožančinė“	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9811	DV1813	Stacija „Kristaus dėjimas į karstą“	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9812	DV1814	Paveikslas „Šv. Juozapas“ su aptaisu	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9813	DV1815	Paveikslo „Šv. Antanas“ aptaisas	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9814	DV1816	žvakidė 6 žvakėms	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9815	DV1817	Altoriai (7) su skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9816	DV1818	Paveikslas „Šv. Jeronimas“	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9817	DV1819	Evangelistų skulptūros (3)	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9818	DV1820	Horeljefas „Marija Škaplierinė“	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9819	DV1821	Skulptūra „Šv. Rokas“	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9820	DV1822	Skulptūra „Jonas Nepomukas“	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9821	DV1823	Skulptūra „Šv. Kristoforas“	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9822	DV1824	Altorelis su Marijos paveikslu	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
9823	DV1825	Ornamentuotas kryžius	-	Pakruojo r. sav., Linkuvos m.

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
9824	DV1826	Koplytstulpis su Kristaus skulptūra	-	Pakruojo r. sav., Triškonių k.
9826	DV1828	Altorelis su Šv. Apolonijos paveikslu	-	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
9827	DV1829	žibintai (4)	-	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
9830	DV1832	Kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra	-	Pakruojo r. sav., Norvaišių k.
9831	DV1833	Ornamentuotas kryžius	-	Pakruojo r. sav., Pašvitinio mstl.
9832	DV1834	Kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra	-	Pakruojo r. sav., Trivalakių k.
9833	DV1835	Koplytstulpis su Jono Nepomuko skulptūra	-	Pakruojo r. sav., Medikonių k.
9834	DV1836	Kun. Jono Alseikos portretas	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9835	DV1837	Arnotas I	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9836	DV1838	Arnotas II	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9837	DV1839	Dalmatika	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9838	DV1840	Skulptūrinė Nukryžiuotojo grupė (4 skulpt.)	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9839	DV1841	Skulptūra „Nazaretietis“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9840	DV1842	Skulptūra „Šv. Agota“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9841	DV1843	Skulptūra „Šv. Aloyzas“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9842	DV1844	Skulptūra „Šv. Florijonas“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9843	DV1845	Skulptūra „Šv. Kazimieras“ I	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9844	DV1846	Skulptūra „Šv. Pranciškus“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9845	DV1847	Skulptūra „Šv. Petras“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9846	DV1848	Skulptūra „Šv. Povilas“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9847	DV1849	Skulptūra „Marija“ I	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9848	DV1850	Skulptūra „Nukryžiuotasis“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9849	DV1851	Skulptūra „Klūpantis angelas“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9850	DV1852	Skulptūra „Kristus“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9851	DV1853	Skulptūra „Angelas Sargas“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9852	DV1854	Skulptūra „Šv. Kazimieras“ II	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9853	DV1855	Skulptūra „Šv. Steponas“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9854	DV1856	Skulptūra „Nukryžiuotasis“	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9855	DV1857	Skulptūra „Marija“ II	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9857	DV1859	Ornamentuoti kryžiai (3)	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9859	DV1861	Antkapinis paminklas su sėdinčios moters skulptūra	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9860	DV1862	Koplytstulpis su Šv. Juozapo skulptūra	-	Pakruojo r., Rozalimo mstl.
9862	DV1864	Koplytėlė su Marijos skulptūra	-	Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
9863	DV1865	Berniuko portretas	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
9864	DV1866	Paveikslas „Šv. Barbora“	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
9865	DV1867	Paveikslas „Morkus Evangelistas“	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
9866	DV1868	Paveikslas „Šv. Augustinas“	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
9867	DV1869	Paveikslas „Šv. Jurgis“	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
9868	DV1870	Skulptūra „Nežinoma šventoji“	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
9869	DV1871	Ornamentuotas kryžius	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
9870	DV1872	Kryžiai (5) su Nukryžiuotojo skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
9873	DV1875	Paveikslas „Šventoji šeima“	-	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
9874	DV1876	Varpas	-	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
9875	DV1877	Durys su užraktu	-	Pakruojo r. sav., Žeimelio mstl.
20256	DV3740	Koplytstulpis su skulptūromis	-	Pakruojo r. sav., Augustavo k.
20258	DV3742	Kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra, angeliukų bareljefu	-	Pakruojo r. sav., Kareiviškio k.

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
14833	DV3922	Koplytelė su ornamentuotu kryželiu ir Marijos skulptūra	-	Pakruojo r. sav., Šikšnių k.
14834	DV3923	Altoriai (3)		Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
14835	DV3924	Koplytelė su Kristaus, nešančio kryžių, skulptūra		Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
14836	DV3925	Paveikslas „Nežinomas šventasis su vėliava“		Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
14837	DV3926	Paveikslas „Šv. Stepono užmušimas“		Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
14838	DV3927	Sakyklos paveikslai: „Šv. Petras“, „Angelas su žvake“, „Trim“		Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
14839	DV3928	Altorius		Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
14840	DV3929	Skulptūrinė grupė „Šv. Trejybė“		Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
14841	DV3930	Altorelis su Marijos ir Šv. Antano paveikslais		Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
14842	DV3931	Paveikslas „Marija su kūdikiu“ ir aptaisas		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
14843	DV3932	Skulptūra „Nurkyziutasis“		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
14844	DV3933	žvakidės (8)		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
14845	DV3934	Sakyklos paveikslai (5)		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
14846	DV3935	Krikštykla su Jono Krikštytojo ir angeliukų skulptūromis		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
14847	DV3936	Altorius		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
14848	DV3937	Skulptūra „Nukryziutasis“		Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
14849	DV3938	Paveikslas „Mykolas Arkangelas“		Pakruojo r. sav., Pašvitinio mstl.
14850	DV3939	Paveikslas „Jonas Nepomukas“		Pakruojo r. sav., Pašvitinio mstl.
14851	DV3940	Paveikslas „Marija“ su aptaisu		Pakruojo r. sav., Pašvitinio mstl.
14852	DV3941	Skulptūra „Nurkyziutasis“		Pakruojo r. sav., Pašvitinio mstl.
14853	DV3942	Stalės (2) su dekoratyviniais reljefais		Pakruojo r. sav., Pašvitinio mstl.
14854	DV3943	Paveikslas „Šv. Rokas“		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
14855	DV3944	Skulptūra „Ecce homo“		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
14856	DV3945	Altoriai (2)		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
14857	DV3946	Paveikslas „Nukryziutasis“		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
14858	DV3947	Kilnojamas kryžius su Nukryziutojo skulptūra I		Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
14859	DV3948	Kilnojamas kryžius su Nukryziutojo skulptūra II		Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
15718	DV4790	LDK Vytauto paminklas	-	Pakruojo r. sav., Lygumų mstl.
15526	DV4598	Altorius		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
15527	DV4599	Skulptūra „Mykolas Arkangelas“		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
15528	DV4600	Paveikslas „Lukas Evangelistas“		Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
15529	DV4601	Skulptūra „Nukryziutasis“		Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
15530	DV4602	Paveikslas „Šv. Laurynas“		Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
4859	DR767	Monstrancija		Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
4860	DR768	Altorelis su Šventosios Trejybės paveikslu		Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
4861	DR769	Ornamentuotas kryžius		Pakruojo r. sav., Klovainių mstl.
4864	DR772	Žvakidės (2)		Pakruojo r. sav., Lauksodžio k.
4865	DR773	Paveikslas „Šv. Barbora“		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
4866	DR774	Paveikslas „Lenkijos karalius Jonas III“		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
4867	DR775	Paveikslas „Marija, vienuolių globėja“ su aptaisu		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.

Unikalus kodas	Kultūros vertybės kodas	Pavadinimas	Vardas	Adresas
4868	DR776	Kun. Antano Jurevičiaus portretas		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
4869	DR777	Skulptūra „Šv. Juozapas“		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
4870	DR778	Skulptūra „Marija su kūdikiu“		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
4871	DR779	Skulptūrinė Trijų karalių grupė		Pakruojo r. sav., Rozalimo mstl.
4874	DR782	Paveikslas „Angelas su lelija“		Pakruojo r. sav., Stačiūnų k.
12697	LA128/1	Skulptūra „Nukryziutasis“ I		Pakruojo r. sav., Pakruojo m.
12698	LA128/2	Skulptūra „Nukryziutasis“ II		Pakruojo r. sav., Pakruojo m.
12710	LA124/1	Skulptūra „Prisikėlęs Kristus“		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.
12711	LA124/2	Skulptūra „Kristus“		Pakruojo r. sav., Linkuvos m.

PRIEDAS NR. 2. ATLIKTO ANKETINIO TYRIMO ATASKAITA

Tyrimo tikslas – siekiama kiekybiškai ir kokybiškai išsiaiškinti respondentų nuomonę apie esamą Pakruojo rajono turizmo sektoriaus situaciją. Siekiama įvertinti Pakruojo rajono turizmo prioritetines ir aktualiausias sritys

Nuomonės tyrimo metu gautos 197 anketos. Anketos buvo platinamos Pakruojo rajono seniūnijose ir skelbiamos Pakruojo rajono savivaldybės tinklalapyje.

Pateikiame anketos pavyzdį.

ANKETA

Gerbiamas Respondente,

Pakruojo rajono savivaldybė kartu su UAB „Lyderio akademija“ rengia Pakruojo rajono turizmo plėtros studiją, kurios pagrindinis tikslas – nustatyti Pakruojo rajono turizmo plėtojimo galimybes, ir atlieka tyrimą. Tyrimu siekiama išsiaiškinti Jūsų nuomonę apie esamą rajono turizmo situaciją ir siūlomas turizmo plėtros kryptis.

Prašome išsamiai atsakyti į anketos klausimus. Mums Jūsų nuomonė yra labai svarbi ir Jūsų nuoširdūs atsakymai padės kokybiškiau parengti Pakruojo rajono turizmo plėtros studiją.

Anketa yra anoniminė.

Anketą pildyti labai paprasta. Atsakymus žymėkite taip:

1. Jūsų amžius:

- 14-18 m.
- 19-29 m.
- 30-62 m.
- 63 m. ir daugiau.

2. Jūsų lytis:

- vyras;
- moteris.

3. Jūsų gyvenamoji vieta:

- kaimas;
- miestas.

4. Jūsų išsilavinimas:

- nebaigtas vidurinis;
- vidurinis;
- aukštesnysis (profesinis);
- aukštasis neuniversitetinis;
- aukštasis universitetinis.

5. Jūsų gaunamos pajamos:

- iki 800 Lt;
- 801 – 2000 Lt;
- 2001 – 4000 Lt;
- daugiau nei 4000 Lt.

6. Jūsų šeimyninė padėtis:

- o vienišas, (-a);
- o susituokęs, (-usi);
- o turiu draugą, (-ę).

7. Ar turite vaikų?

- Taip;
- Ne.

8. Ar Jūs esate Pakruojo rajono gyventojas?

- Taip (jeigu pasirinkote šį atsakymo variantą, pereikite prie 12 klausimo);
- Ne.

9. Ar Jūs esate buvę Pakruojo rajone?

- Taip;
- Ne.

10. Ar lankėte Pakruojo rajone esančius turizmo objektus?

- Taip (jeigu pasirinkote šį atsakymo variantą, pereikite prie 12 klausimo);
- Ne (jeigu pasirinkote šį atsakymo variantą, atsakykite tik į 11 ir 12 šios anketos klausimus).

11. Kodėl nelankėte Pakruojo rajone esančių turizmo objektų?

- Pakruojo rajone nėra turizmo objektų;
- Turizmo objektai nėra pritaikyti turizmui;
- Sunkus turizmo objektų prieinamumas;
- Trūksta informacijos apie turizmo objektus;
- Turizmo objektai manęs nedomina;
- Kita (įrašykite _____)

12. Kurios turizmo sritys, pramogos Jums aktualiausias: (galimi keli atsakymo variantai, bet ne daugiau negu 3)

- rekreacinis turizmas (parkai, kempingai, apžvalgos aikštelės ir kt.);
- pažintinės ekskursijos;
- vandens pramogos;
- jodinėjimas;
- kaimo turizmas;
- dviračių turizmas;
- auto-moto sportas;
- etninis turizmas (tradicinių vietos švenčių minėjimas, amatai);
- pramogų parkai (nuotykių parkai, atrakcionai ir kt.);
- sporto turizmas;
- žiemos pramogos (čiuožykla, slidinėjimo trasos ir kt.);
- kulinarinis paveldas;
- religinis turizmas;
- renginiai;
- verslo (dalykinis) turizmas;
- kita (įrašykite _____).

Ko trūksta arba ką reikėtų toliau plėtoti Jūsų pažymėtose turizmo srityse: _____

_____

_____

13. Kokius turizmo objektus esate aplankę (galimi keli atsakymo variantai):

Pakruojo dvaro sodybos kompleksą;
 Kitas dvaro sodybas (*įrašykite kokias _____*);
 Vėjo malūnus;
 Architektūros paminklus (vertingus statinius);
 Gamtos paminklus (dolomito atodangas, Lapgirio oza, želdynus);
 Urbanistinius paminklus (Rozalimą, Linkuvą ar/ir Žeimelį);
 Istorinius – memorialinius paveldo objektus (istorines kapavietes, paminklus ar/ir koplytėles);
 Archeologijos ir mitologijos objektus (piliakalnius, pilkapynus, gynybinį įtvirtinimą, šventakalnius, dubenuotuosius akmenis);
 Kita (*įrašykite _____*).

14. Įvertinkite aplankytų turizmo objektų būklę:

labai gera   gera   vidutiniška   bloga   labai bloga

15. Kokiais turizmo maršrutais esate keliavę (jeigu turizmo maršrutais nesate keliavę, šio klausimo nepildykite):

dviračių maršrutas po nacionalinius parkus „Žemaitija-Aukštaitija“;
 baidarių maršrutas nuo Pamūšio iki Pamūšio;
 „Pakruojis-Gedučiai-Žeimelis“ (automobiliu);
 „Pakruojis-Rozalimas- Klovainiai- Balsiai“ (automobiliu);
 „Pakruojis- Peleniškiei-Pašvitinys-Vaidūnai“ (automobiliu);
 „Pakruojis-Lygumai-Pakruojis“ (automobiliu);
 literatūrinis maršrutas „Pakruojis-Kareiviškis-Balsiai-Titoniai-Lumbeliai-Linkuva-Pakruojis“;
 „Žemaitijos-Aukštaitijos“ maršrutas Klaipėda-Plungė-Pakruojis-Pasvalys-Biržai-Zarasai (automobiliu);
 kita (*įrašykite _____*).

16. Nurodykite, kokios turizmo infrastruktūros trūksta Pakruojo rajone: (galimi keli atsakymo variantai, bet ne daugiau negu 3)

informacinių stendų;
 kelio ženklų, nuorodų;
 patogių priėjimų/privažiavimų;
 automobilių stovėjimo aikštelių;
 apgyvendinimo paslaugų;
 maitinimo paslaugų;
 kita (*įrašykite _____*)

17. Siekiant spartesnio Pakruojo rajono turizmo vystymosi, reikėtų plėtoti (galimi keli atsakymo variantai, bet ne daugiau negu 3):

karjerų, kur tebevykdoma gavybos ir apdirbimo veikla, pritaikymą turistų lankymui;
 Pakruojo dvaro sodybą;
 dviračių trasas;

maršrutą „Alaus kelias“;
 projektą „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“;
 maršrutą Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“;
 maršrutą „Vėjo malūnų kelias“;
 architektūros paminklus (vertingus statinius);
 archeologinį kultūros paveldą (piliakalnius, pilkapynus, gynybinį įtvirtinimą, šventakalnius, dubenuotuosius akmenis);
 urbanistinių paveldą (Rozalimą, Linkuvą ar/ir Žeimelį);
 gamtos paminklus (dolomito atodangas, Lapgirio oza, želdynus);
 istorinį- memorialinį paveldą (istorines kapavietes, paminklus ar/ir koplytėles);
 verslo (dalykinį) turizmą;
 kita (*įrašykite _____*).

18. Iš kur gaunate informaciją apie turizmo objektus?

Interneto;
 Draugų/ giminių;
 Spaudos/ TV;
 Turizmo informacijos centro;
 Kita (*įrašykite _____*)

19. Ar informacija apie Pakruojo rajono turizmo būklę yra pakankama (įvertinkite penkių balų skalėje, nuo 5 iki 1, kur 5 – informacijos labai daug, 1 – informacijos labai trūksta)?

5   4   3   2   1

20. Kokios informacijos Jums trūksta:

apie lankytinus objektus;
 apie turizmo maršrutus;
 apie siūlomas pramogas;
 informacijos netrūksta;
 kita (*įrašykite _____*)

21. Kaip vertinate Pakruojo rajono turizmo situaciją?

labai gerai   gerai   vidutiniškai   blogai   labai blogai

22. Ar apsilankytumėte Pakruojo rajone ir/ar jame esančiuose turizmo objektuose dar kartą?

taip   ne   nežinau

23. Ar rekomenduotumėte kitiems aplankyti Pakruojo rajoną?

taip   ne   nežinau

24. Galbūt anketoje liko nepaminėti svarbūs su Pakruojo rajono turizmu susiję klausimai? Prašome parašyti savo nuomonę:

_____

_____

_____

Respondentų atsakymai

Anketa pagal tyrimo objektą buvo suskirstyta į 2 dalis: demografinius duomenis (identifikuojant respondentus) ir turizmo plėtros galimybes (identifikuojant skirtingų grupių turizmo poreikius). Siekiant nustatyti aktualiausias ir perspektyviausias turizmo sritis Pakruojo rajone, iš gautų duomenų siekiama išsiaiškinti kokios sritys ir kokioms grupėms yra aktualiausios. Šalia aktualiausių sričių siekiama išsiaiškinti sritis, kurias respondentų nuomone reikėtų plėtoti.

Žemiau pateikiamos respondentų demografinės charakteristikos, kurios detaliau charakterizuoja imtį ir buvo panaudotos analizuojant gautus duomenis, siekiant tiksliai ir visapusiškai įvertinti respondentų nuomonę. Grafikai pagal atskirus rodiklius pateikiami ataskaitos pabaigoje.

Pagrindinis gautų duomenų palyginimo kriterijus šiame tyrime – tai Pakruojo rajono turizmo sričių aktualumas ir rekomendacijos, kurias sritis reikėtų plėtoti. Atskirais atvejais buvo analizuojami požiūrių skirtumai priklausomai nuo respondentų amžiaus, išsilavinimo, gaunamų pajamų ir kitus demografinių požymių.

Respondentai **pagal amžių** pasiskirstė į tokias amžiaus grupes: 14-18 metų amžiaus grupę sudarė 4% (9), 19-29 – 31% (60), 30-62 – 58% (113) ir vyresni nei 63 metai – 7% (14).

Pagal lytį respondentai pasiskirstė taip: moterys – 63% (124), vyrai – 37% (72).

Respondentai **pagal gyvenamąją vietą** pasiskirstė panašiai – 50,5% (99) gyvenančius kaime ir 49,5% (97) – gyvenančius mieste.

Respondentai **pagal išsilavinimą** pasiskirstė tokia proporcija: 6% (11) buvo nebaigę vidurinės mokyklos, 22% (44) turėjo vidurinį išsilavinimą, aukštesnįjį (profesinį) išsilavinimą – 27% (53), aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą – 11% (22), aukštąjį universitetinį – 34% (66).

Respondentai gaunantys iki 800 Lt **pajamų** per mėnesį sudarė 43% (84), 45% (87) gauna iki 2.000 Lt per mėnesį, iki 4.000 Lt – 11% (20), gaunančių daugiau nei 4.000 Lt – 1% (2). Asmenų, gaunančių daugiau nei 4.000 Lt pajamų nuomonė yra nevertinama, dėl nepakankamo jų kiekio neužtikrinamas duomenų reprezentatyvumas ir išsakytos nuomonės negalima laikyti atitinkančios tokias pajamas gaunančių asmenų grupei.

Įvardindami savo **šeimyninę padėtį**, 32% (63) asmenų nurodė esantys vieniši, 52% (101) – susituokę, 16% (32) – nurodė turintys antrą pusę. Vaikų turintys nurodė 59% (117) iš 197 respondentų.

Didžioji dalis respondentų – 86% (168) nurodė esantys Pakruojo rajono **gyventojais**, likusieji pažymėjo esantys kitų rajonų gyventojais. Iš 14% ne rajono gyventojų 89% (25) yra lankęsi Pakruojo rajone. Pakruojo rajono turizmo objektus aplankė 79% (22) apklaustųjų. Kaip pažymi Pakruojo rajono turizmo objektų nelankę asmenys, jiems trūko informacijos apie rajone esančius objektus, tai pažymėjo 83% respondentų.

Anketoje buvo siekiama išsiaiškinti **kokios turizmo sritys respondentams yra aktualiausios Pakruojo rajone** (grafikai pagal atskirus rodiklius pateikiami ataskaitos pabaigoje).

Analizuojant šį klausimą **pagal amžių**, jauniausi respondentai svarbiausiomis sritimis nurodė vandens pramogas (66,7%), auto–moto sportą ir pramogų parkus (44,4%), pažintines ekskursijas, rekreacinį/dviračių turizmą/žimos pramogas ir renginius (33,3%). Šiai grupei neaktualios yra sritys yra etninis, kulinarinis, religinis ir verslo (dalykinis) turizmas (11%), jodinėjimas (22%).

Tokių pasirinkimų pobūdį galima sieti su grupės amžiaus tarpsniu ir aukštu išvardintų veiklų aktyvumo laipsniu. Minimos veiklos yra aktyvios, reikalaujančios tiek fizinės ištvermės, tiek meistriškumo, tuo pačiu metu suteikiamas adrenalino kiekis, galimybė save išreikšti ir parodyti.

19-29 metų amžiaus respondentams mėgstamiausios turizmo sritys: vandens pramogos (41,7%), pažintinės ekskursijos (40%), dviračių turizmas ir pramogų parkai (33,3%). Neaktualiausios: verslo (dalykinis) ir etninis turizmas (5%), religinis turizmas (8,3%), jodinėjimas ir religinis turizmas (15%).

30-62 metų amžiaus grupės respondentai kaip mėgstamiausias turizmo sritis išskyrė:

pažintines ekskursijas (54,9%), rekreacinį ir kaimo turizmą (27,4%) ir etninį turizmą (23,9%). Mažiausiai pageidaujamos sritys: verslo (dalykinis) turizmas (2,7%), religinis turizmas (4,4%) ir sporto turizmas (8%).

Šiame amžiuje keičiasi respondentų poilsiui keliami reikalavimai ir tenkinami poreikiai. Poilsio sąvoką sudaro sumažėjęs aktyvumas, tačiau poilsio metu siekiama atsipalaiduoti ir pailsėti. Vyresnio amžiaus respondentai naudojami galimybe pažinti etninio (tautinio, vietinio) turizmo objektus.

Vyresni nei 63 metų respondentai įvardijo šias aktualias turizmo sritis: pažintines ekskursijas (71,4%), kaimo turizmą (28,6%), etninį bei religinį turizmą (21,4%).

Vertindami neaktualiausias sritis, respondentai pasižymėjo skirtingomis nuomonėmis. 14-18 metų respondentų nepatraukliausiomis turizmo sritimis nurodyti variantai dalinai patvirtina išsakytą mintį dėl veiklos aktyvumo ir suteikiamų stiprių bei greitų emocijų. Šios amžiaus grupės respondentams nepatrauklios sritys, kurios yra pasyvaus pobūdžio. Sričių nepatrauklumą galima sieti su amžiaus tarpsniu, kurio metu turizmo ir pramogų sritys dar nesiejamos su verslo, religijos poreikių tenkinimu laisvalaikio leidimo metu.

19-29 metų respondentai artimos veiklos susijusios su aktyviomis pramogomis, tačiau turizmo ir pramogų poreikių skalėje naujas pozicijas užima pažintinės ekskursijos, kurių metų kartu pažįstama nauja aplinka, gaunama naujų išpūdžių. Fizinis aktyvumas (dominavęs 14-18 metų amžiaus asmenų tarpe), keičiamas poreikiu pažinti.

Iš 30-62 metų respondentų grupės nurodytų sričių išreiškiamas akivaizdžiai sumažėjęs aktyvaus poilsio poreikis. Aktyvus fizinis aktyvumas keičiamas pažinimu ir poilsiu.

Vyresni nei 63 metų respondentų rečiausiai pageidaujamomis turizmo sritimis nurodė verslo (dalykinį) turizmą (7,1%), tai lyg patvirtina anksčiau minėtos poilsio sąvokos turinio kitimo faktą. Iš turizmo sąrašo išnykstantis aktyvaus laisvalaikio leidimo pasirinkimas liudija šios amžiaus grupės poilsio suvokimą kaip pasyvų pažinimą, savo pažinimo spektre įpinant religinių pažinimo aspektų.

Vertinant aktualiausias sritis bendrai visose amžiaus grupėse, daugelio respondentų vertinamos pažintinės ekskursijos, vandens pramogos, pramogų parkai. Vyresnio amžiaus respondentai vertina rajone esančias galimybes domėtis pažintinėmis ekskursijomis, kaimo, etniniu ir religiniu turizmu.

Respondentų nuomonių skirtumai **pagal lytį** pasiskirstė sekančiai. Vyrai akcentuoja: pažintinių ekskursijų (40,3%), auto-moto sporto (33,3%) ir vandens pramogų (30,6%) poreikį. Tai galima susieti su šios grupės atstovų poreikiu patirti stiprius išpūdžius, lenktyniaujant ar išbandant savo jėgas. Moterys akcentuoja: pažintinių ekskursijų (56%), rekreacinio turizmo/ renginių (29%) bei vandens pramogų (25,8%) poreikį. Moterys, panašiai kaip ir vyrai, teikia pirmenybę aktyviam turizmui, tik skiriasi sritys.

Vyrų rečiausiai akcentuojamas poreikis verslo (dalykiniam) (5,6%), etniam (8,3%) turizmui bei jodinėjimui, dviračių, žimos pramogų, kulinariniam turizmui (po 11%). Moterys kaip ir vyrai žymiai rečiau pageidauja verslo (dalykinio) (3,2%), religinio (4%) ir sporto (7,3%) turizmo.

Didesnis dėmesys ir poreikis reiškiamas pažinimui, vandens pramogoms. Tai patvirtina lyčių panašumą, kada išreiškiamas panašus poreikis į mažiausiai patrauklias turizmui sritis. Skirtingai nei vyrams, moterims svarbūs renginiai. Jų metu, poilsio poreikiai tenkinami per perteikiamos informacijos formas (pvz. spalvas, formas, tekstus ir pan.).

Kaimo vietovių gyventojams aktualiausias yra pažintinės ekskursijos, jas pasirinko 48,5% respondentų, rekreacinis turizmas – 27,3% ir vandens pramogas – 26,3%. **Miesto gyventojai** aktualiausiomis turizmo sritimis laiko: pažintines keliones (52,6%), rekreacinį turizmą ir vandens pramogas (po 28,9%) bei renginius (27,8%).

Rajone gyvenančių asmenų ir miesto gyventojų nuomone mažiausiai pageidaujamos sritys: verslo (dalykinis) turizmas (atitinkamai 4 ir 4,1%), religinis turizmas (atitinkamai 5,1 ir 9,3%) ir sporto turizmas (atitinkamai 8,1 ir 11,3%).

Lyginant kaimo ir miesto gyventojams aktualiausias turizmo sritis, didelių skirtumų

nepastebėta. Tiek aktualiausias, tiek neaktualiausias sritys grupėms yra panašios arba sutampa. Galima daryti prielaidą, kad turizmo poreikis ir jo formos nepriklauso nuo gyvenamosios vietos.

Respondentų grupės turinčios nebaigtą ir baigtą vidurinį išsilavinimą prie aktualiausių priskiria sritis susijusias aktyvia veikla (pvz.: auto-moto sportas, vandens pramogos). Tuo tarpu respondentų grupės su aukštesniu išsilavinimu (turintys profesinį, aukštąjį neuniversitetinį bei aukštąjį universitetinį išsilavinimą), akcentuoja veiklas, kurių metų gaunama konstruktyvi informacija ar sritys, kurios suteikia bent minimalią informaciją, skatina pažinimą (pvz.: rekreacinis turizmas).

Respondentų turinčių nebaigtą ir baigtą vidurinį išsilavinimą neaktualiausiomis nurodomos sritys: dviračių, rekreacinis ir religinis turizmas. Tuo tarpu turintys aukštesnį išsilavinimą mažiausiai akcentuojamos sritys yra verslo (dalykinis), sporto turizmas.

Asmenys gaunantys mažas pajamas (iki 800 Lt) akcentavo: pažintines ekskursijas (46,4%), vandens pramogas (27,4 %) bei kaimo turizmą (26,2%). Respondentai, gaunantys pajamas nuo 801 iki 2.000 Lt, akcentavo: pažintines ekskursijas (50,6%), rekreacinį turizmą (32,2%) ir vandens pramogas (27,6%). Asmenys, gaunantys nuo 2.001 iki 4.000 Lt dydžio pajamas, akcentavo: pažintines ekskursijas (65%), rekreacinį turizmą (35%) ir pramogų parkus, žiemos pramogas bei renginius (po 30%).

Vertinant bendras mėgstamiausias respondentų turizmo sritis pagal gaunamas pajamas, mėgstamiausiomis įvardijamos pažintinės ekskursijos, rekreacinis turizmas.

Gaunantys labai mažas pajamas mažiausiai aktualiomis laikė: verslo (dalykinį) turizmą (2,4%), sporto turizmą (6%), žiemos pramogas ir religinį turizmą (po 8,3%). Šios grupės asmenų aktualiausiomis sritimis laikomos sritys užtikrina „maksimalų turizmo, poilsio poreikio tenkinimą minimaliomis sąnaudomis“. Prioritetinėmis sritimis laikomos tos sritys, kurios nereikalauja didelių finansinių išteklių. Šią mintį patvirtina respondentų nurodomos „neaktualiausias“, brangiausios, reikalaujančios didelių finansinių išteklių sritys: verslo (dalykinis) turizmas, sporto turizmas ar žiemos pramogos. Gaunantiems iki 2.000 Lt dydžio pajamas neaktualiausias šios turizmo sritys: verslo (dalykinis) turizmas (5,7%), religinis turizmas (6,9%). Tarp gaunančių pajamas nuo 2.000 iki 4.000 Lt rečiausiai minimos sritys buvo: jodinėjimas, verslo (dalykinis) turizmas (po 5%) ir sporto turizmas (10%).

Vertinant neaktualiausias turizmo sritis pagal respondentų pajamas išsiskiria respondentų grupių nurodytos sritys. Gaunantys iki 800 Lt mažiausiai pageidauja žiemos sezono teikiamų pramogų bei religinio turizmo. Gaunantys iki 2.000 Lt nurodo panašias sritis kaip ir gaunantys mažas pajamas. Respondentų grupės gaunanti daugiau nei 2.000 Lt pajamų rečiausiai pageidauja sporto turizmo. Jie daugiau dėmesio skiria pažintinėms ekskursijoms. Respondentai linkę daugiau laiko keliauti (mėgstama pažintines ekskursijas), ne aktyviai sportuoti naudodamiesi sporto turizmo teikiamomis paslaugomis.

Didelio skirtumo tarp asmenų turinčių skirtingą šeimyninę padėtį, įvardijant aktualiausias sritis, nenustatyta. Pastebėta, kad iš daugumos atsakymų išsiskyrė asmenys turintys antrą pusę. Ši grupė skirtingai nei likusios dvi, aktualizuoja veiklas ypatingai susijusias su aktyviomis pramogomis. Pirmenybė teikiama dviračių sportui, pažintinėms ekskursijoms bei vandens pramogoms. Tai dalinai gali paaiškinti šios grupės asmenų amžius ir poreikiai. Šią grupę dažniausiai sudaro, jauni iki 29 metų amžiaus asmenys, kuriems priimtinesnės aktyvesnės veiklos, kurioms būdingas fizinis aktyvumas.

Iš gautų duomenų akivaizdžiai matomas grupių, turinčių vaikų ir jų neturinčių, akcentuojamos sritys. Respondentai turintys vaikų turizmui renkasi sritis „draugiškesnes šeimoms“. Suteikiančias didesnę komforto lygį (pvz. pažintinės ekskursijos, rekreacinis turizmas, kaimo turizmas. Tuo tarpu asmenys neturintys vaikų renkasi aktyvesnes turizmo sritis (pažintinės ekskursijos, vandens pramogos bei dviračių sportas). Neaktualiausiomis sritimis abi grupės pripažįsta panašias veiklas: verslo (dalykinį) bei religinį turizmą.

Rajono gyventojų nurodytos aktualiausias turizmo sritys: pažintinės ekskursijos (51,2%), rekreacinis turizmas (29,8%), vandens pramogos (28,6%). Rajono svečiai išskyrė šias aktualiausias rajono turizmo sritis: pažintines ekskursijas (50%), pramogų parkus (35,7%) ir vandens pramogas bei

dviračių turizmą (21,4%).

Neaktualiausiomis rajono gyventojų laikomos sritys: verslo (dalykinis) turizmas (3,6%), religinis turizmas (6,5%) ir sporto turizmas (9,5%). Pakruojo rajono svečių nuomone neaktualiausias laikomos sritys Pakruojo rajone: verslo (dalykinis) turizmas (3,6%), kaimo, sporto, religinis turizmas ir žiemos pramogos (po 10,7%).

Sekantis anketos klausimas buvo, **kokius objektus respondantai buvo aplankę** Pakruojo rajone. Daugiausiai turistų dėmesio sulaukė Pakruojo dvaro sodybos kompleksas (91,1%), urbanistiniai paminklai (51,3%) ir vėjo malūnai (47,1%). Tuo tarpu mažiausiai turistų dėmesio sulaukė kitos rajono dvaro sodybos (7,3%), archeologijos ir mitologijos objektai (17,3%) bei gamtos paminklai (22,5%).

Lankomų turistinių **objektų būklė** respondentų nuomone vidutiniška (55,5%) ir gera (32%). Kiti vertinimai: labai gerai, blogai ir labai blogai sudarė mažąją dalį vertinimų (8,9%). Galima daryti prielaidą, kad turistiniai Pakruojo rajono objektai yra geros būklės, jie reikšmingai prisideda prie rajono turizmo objektų lankomumo skatinimo.

Rajono gyventojai ir svečiai dažniausiai yra **keliavę tokiais maršrutais**, kurie patogiausiai yra pasiekiami transporto priemonėmis. Tai sudaro 90% visų rajono turistinių maršrutų pasiūlymų

Rajono gyventojai ir svečiai pastebi, kad **rajone stinga** informacinių stendų (63,4%), kelio ženklų ir nuorodų (35,6%) ir apgyvendinimų paslaugų (33%).

Atliekant anketinę apklausą, taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, **kurias Pakruojo rajono turizmo sritis reikėtų plėtoti, siekiant spartesnio Pakruojo rajono turizmo vystymosi**.

14-18 metų respondentai išskyrė plėtotinus objektus Pakruojo rajone: karjerus, kur tebevykdoma gavybos ir apdirbimo veikla, pritaikant turistų lankymuisi (66,7%), maršrutą „Vėjo malūnų kelias“ (44,4%) ir maršrutą „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (33,3%).

19-29 metų amžiaus asmenys pataria plėtoti sritis: Pakruojo dvaro sodybą (41,7%), dviračių trasas (36,7%) ir maršrutą „Alaus kelias“ (33,3%). Mažiausiai dėmesio ši amžiaus grupė skiria: kita (atsakymas nedetalizuojamas) (1,7%), architektūros paminklams (vertingiems statiniams) ir istoriniam-memorialiniam paveldui (istorinėms kapavietėms, paminklams ir koplytėlėms) (5%) ir projektui „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ (8,3%). Šio amžiaus respondentai siūlo atkreipti dėmesį į savo rajono paveldo ir unikalių sąlygų suformuotų veiksmų bei požymių unikalumo vystymą ir klaidą, o ne naujų pramogų kūrimą.

30-62 metų amžiaus respondentai išskyrė tokias sritis: Pakruojo dvaro sodybą (56,6%), maršrutą „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (38,9%) ir dviračių trasas (36,7%).

Vyresni nei 63 metų amžiaus respondentai išskyrė: maršrutą „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (71,4%), Pakruojo dvaro sodybą (56,6%) ir urbanistinį paveldą (Rozalimas, Linkuva, Žeimelis) (28,6%).

Mažiausiai dėmesio, 14-18 metų amžiaus, grupė skyrė projektui „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“, architektūros paminklams (vertingiems statiniams), verslo (dalykiniam) turizmui. Pakruojo dvaro sodybai, maršrutui „Alaus kelias“, urbanistiniam paveldui (Rozalimas, Linkuva, Žeimelis), gamtos paminklams (dolomito atodanga, Lapgirio ozas, želdynai), istoriniam-memorialiniam paveldui (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (11,1%). Iš jaunuolių akcentuojamų objektų galima apžvelgti, kad jų amžiaus grupei priimtinausias „realios“, „herojinės“, skatinančios vaizduotę turizmo sritys. Mažiau patrauklios – istorinės, pažintinės turizmo sritys (gamtos paminklai ir istorinis paveldas). 19-29 metų respondentai prie neaktualiausių priskyrė istorines ir pažintines sritis (gamtos paminklai ir istorinis paveldas). 30-62 metų amžiaus respondentai mažiausiai dėmesio skyrė: istoriniam-memorialiniam paveldui (istorinėms kapavietėms, paminklams ir koplytėlėms) (8,8%) ir archeologiniam kultūros paveldui (piliakalniams, pilkapiams, gynybiniam įtvirtinimams, šventakalniams, dubenuotiesiems akmenims) (9,7%). 63 m. ir vyresni respondentai rečiausiai akcentavo: archeologinį kultūros paveldą (piliakalnius, pilkapius, gynybinius įtvirtinimus, šventakalnius, dubenuotuosius akmenis)/ gamtos paminklus (dolomito atodangą, Lapgirio ožą,

želdynus) (7,1%) ir architektūros paminklus (vertingi statiniai) (14,3%).

Vyrai siūlo plėtoti: Pakruojo dvaro sodybą (44,4%), Projektą „Pakruojis – humoro alaus ir varnų sostinė“ (40,3%) ir maršrutą „Alaus kelias“ (31,9%). Moterys siūlo plėtoti: Pakruojo dvaro sodybą (51,6%), maršrutą „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (36,3%) ir dviračių trasas (35,5 %).

Vyrų palaikymo nesulaukė architektūros paminklai (vertingi statiniai) (5,6%), istorinis-memorialinis paveldas (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (6,9%) ir gamtos paminklai (dolomito atodanga, Lapgirio ozas, želdynai) (9,7%).

Moteryų palaikymo nesulaukė projektas „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ (7,3%), istorinis-memorialinis paveldas (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (8,1%) ir architektūros paminklai (vertingi statiniai) (10,5%).

Tarp rekomenduojamų vystyti Pakruojo rajono turizmo sričių, *kaimo ir mieste gyvenančių* respondentų nuomonės sutampa. Abiems grupėms svarbus Pakruojo dvaro sodybos ir maršruto „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ bei dviračių trasų plėtra ir skatinimas.

Priklausomai nuo respondentų *išsilavinimo* tarp rekomenduojamų vystyti Pakruojo rajono turizmo sričių žymių skirtumų nėra. Daugumai respondentų svarbūs Pakruojo dvaro sodybos ir „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ maršruto plėtra. Kiti objektai aktualūs atskiriems respondentų grupėms. Mažiausiai dėmesio, respondentų nuomone, skiriama istorinio-memorialinio ir archeologinio kultūros paveldo bei architektūros paminklų vystymui.

Respondentai gaunantys iki 800 Lt *pajamų* akcentavo: Pakruojo dvaro sodybą (42,9%), maršrutą „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (33,3%) ir dviračių trasas (25%). Gaunantys nuo 801 iki 2.000 Lt dydžio pajamas akcentavo: Pakruojo dvaro sodybą (51,7%), maršrutą „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (43,7%) ir dviračių trasas (40,2%). Asmenys, kurių mėnesinės pajamos siekia nuo 2.001 iki 4.000 Lt, pažymėjo Pakruojo dvaro sodybos (60%), karjerų (kur tebevykdoma gavybos ir apdirbimo veikla) pritaikymą turistų lankymui, maršruto „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (40%) ir dviračių trasų (35%) svarbą.

Gaunantys iki 800 Lt dydžio pajamas mažiausiai aktualiomis sritimis laiko: gamtos paminklus (dolomito atodangas, Lapgirio oza, želdynus) (7,1%), istorinį-memorialinį paveldą (istorinės kapavietės, paminklus ir koplytėles) ir architektūros paminklus (vertingi statiniai) (po 8,3%). Respondentai, kurių pajamos nuo 801 iki 2.000 Lt, mažiausiai akcentavo: projektą „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ (5,7%), istorinį-memorialinį paveldą (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (6,9%) ir architektūros paminklus (vertingi statiniai) (8%). Gaunantys didesnes kaip 2.000 Lt pajamas respondentai rečiausiai minėjo projektą „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“, architektūros paminklus (vertingus statinius) ir archeologinį-kultūrinį paveldą (piliakalnius, pilkapius, gynybinį įtvirtinimą, šventakalnius, dubenuotuosius akmenis) (po 5%) ir istorinį-memorialinį paveldą (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (10%).

Skirtingas pajamas gaunančių grupių atstovams svarbūs tie patys turizmo objektai, kaip Pakruojo dvaro sodyba ir maršrutas „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“. Tai rodo, kad pajamų lygis neturi didelio skirtumo respondentų nuomonei ir poreikiams. Dėl palankios strateginės rajono padėties šios sritys gali būti tinkamai vystomos, panaudojant tiek vidinius (šalia esančius rajonus), tiek išorinius (šalia Latvijos respublika) rezervus ir galimybes.

Asmenys *pagal šeimyninę padėtį* nurodė panašias vystyti būtinas turizmo sritis Pakruojo rajone. Vienišiemis ir susituokusiems asmenims aktualiausias sritys: Pakruojo dvaro sodyba (atitinkamai 49,2% ir 52,5%), maršrutas „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (atitinkamai 42,9% ir 39,6%) ir dviračių trasos (atitinkamai 33,3% ir 30,7%). Asmenys turintys antrą pusę, t.y. draugą (-ę), nurodė šias aktualiausias sritis: Pakruojo dvaro sodybą ir dviračių trasas (po 37,5%), maršrutą „Alaus kelias“ (34%) ir karjerus, kuriuose vykdoma gavybos veikla (31,3%).

Vienišiai neaktualiausiomis turizmo sritimis nurodė: projektą „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ (4,8%), architektūros paminklus (vertingi statiniai), archeologinį kultūros paveldą

(piliakalnių, pilkapių, gynybiniai įtvirtinimai, šventakalnių, dubenuotieji akmenys) ir verslo (dalykinį) turizmą (po 7,9%). Susituokę asmenys tarp neaktualiausių išskyrė: archeologinį kultūros paveldą (5,9%) ir istorinį-memorialinį paveldą (istorinės kapavietės, paminklus ir koplytėles) (7,9%). Asmenys, turintys antrą pusę, bet nesusituokę rečiausiai paminėjo šias turizmo sritis: istorinį-memorialinį paveldą (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (6,3%), projektą „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ ir architektūros paminklus (vertingi statiniai) (po 9,4%) bei urbanistinį paveldą (Rozalimas, Linkuva, Žeimelis) (12,5%).

Asmenims nepriklausomai nuo to ar turi, ar neturi *vaikų*, aktualios tos pačios turizmo sritys, tačiau nežymiai skiriasi tik jų prioretiškumas. Abi grupės kaip svarbiausią turizmo objektą išskyrė Pakruojo dvaro sodybą (49,6% ir 47,5%), tačiau asmenys su vaikais ir asmenys be vaikų pažymėjo maršrutą „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (atitinkamai 42,7% ir 31,3%) ir dviračių trasas (atitinkamai 29,1% ir 38,8%).

Turintiems vaikų neaktualiausias sritys: istorinis-memorialinis paveldas (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (7,7%) ir archeologinis kultūros paveldas (piliakalnių, pilkapių, gynybiniai įtvirtinimai, šventakalnių, dubenuotieji akmenys) (8,5%). Neturintieji vaikų neaktualiausiomis laiko: projektą „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ (6,3%), istorinį-memorialinį paveldą (istorinės kapavietės, paminklus ir koplytėles) ir archeologinį kultūros paveldą (piliakalnių, pilkapių, gynybinį įtvirtinimą, šventakalnių, dubenuotuosius akmenis) (po 7,5%).

Pakruojo rajono *gyventojams* perspektyviausios turizmo sritys: Pakruojo dvaro sodyba (48,2%), maršrutas „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (41,1%) ir dviračių trasos (35,7%). Ne rajono gyventojai perspektyviausiomis turizmo sritimis laiko: taip pat Pakruojo dvaro sodybą (53,6%), maršrutą „Alaus kelias“, karjerų, kur tebevykdoma gavybos ir apdirbimo veikla, pritaikymą turistų lankymui (po 28,6%) ir maršrutą „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ (21,4%).

Neaktualiausias rajono gyventojų nuomone turizmo sritys: projektas „Pakruojis – humoro, alaus ir varnų sostinė“ (7,1%) ir istorinis-memorialinis paveldas (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (7,7%). Rajono svečiai neaktualiausiomis nurodė šias sritis: architektūros paminklus (vertingi statiniai) (3,6%), istorinį-memorialinį paveldą (istorinės kapavietės, paminklai ir koplytėlės) (7,1%) ir gamtos paminklus (10,7%).

Pakruojo rajono gyventojams ir svečiams aktualiausias tokios turizmo sritys, kurios sutraukia didelį kiekį lankytojų. Paslaugos teikiamos (vykdomos) konkrečioje teritorijoje (arba apima tą teritoriją). Tikslinga atsižvelgti į rajono gyventojų akcentuojamas perspektyviausias ir reikalingiausias sritis. Tiek kurti paslaugų teikimo centrus, tiek skatinti gyventojų poreikį šiuose centruose leisti savo laisvalaikį ar turistauti. Šią idėją galima vystyti ieškant optimalaus būdo (varianto), skatinant rajono patrauklumą ar kuriant darbo vietas.

Apie Pakruojo rajone esančius turistinius objektus respondentai **daugiausiai sužino iš** draugų bei giminių ir interneto. Tikslinga kurti informacijos šaltinių, kviečiančių aplankyti ir identifikuojančių patrauklius turizmo objektus rajone, bazę.

Vertindami **informacijos gausą** apie Pakruojo rajono turizmo būklę, trečdalis respondentų (34,1%) informacijos gausą įvertino (skyrė 4 – 5 balus) kaip pakankamą, ketvirtadaliui (25,1%) respondentų (skyrusių 1 – 2 balus) informacijos apie rajono turistinius objektus ir maršrutus nepakanka, likusiai daliai respondentų (35,6%) – informacijos dalinai pakanka, bet būtina intensyvesnė informacijos apie Pakruojo rajono turizmo objektus sklaidą.

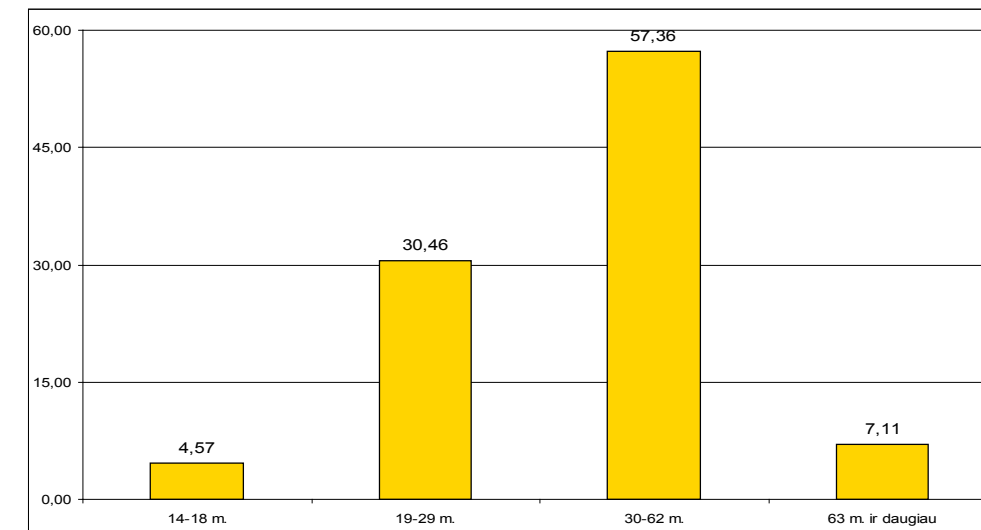
Nepakankama informacijos sklaidą neskatina atrasti rajono lankytinų vietų, turistinių maršrutų ir siūlomų pramogų. Taip neišnaudojamos unikalios ir išskirtinės rajono vietos, sąlygos ar istorinis bei gamtinis paveldas. Neformuojant turistinės kultūros, bazės ir infrastruktūros, neskatinamas turistų poreikis pažinti, tirti rajoną, domėtis jo unikalumu ir išskirtinumu.

Didžioji dalis turistų (79,1%) lankusių Pakruojo rajoną ir jo turistines vietas **rekomenduotų** rajoną aplankyti savo draugams ir pažįstamiems.

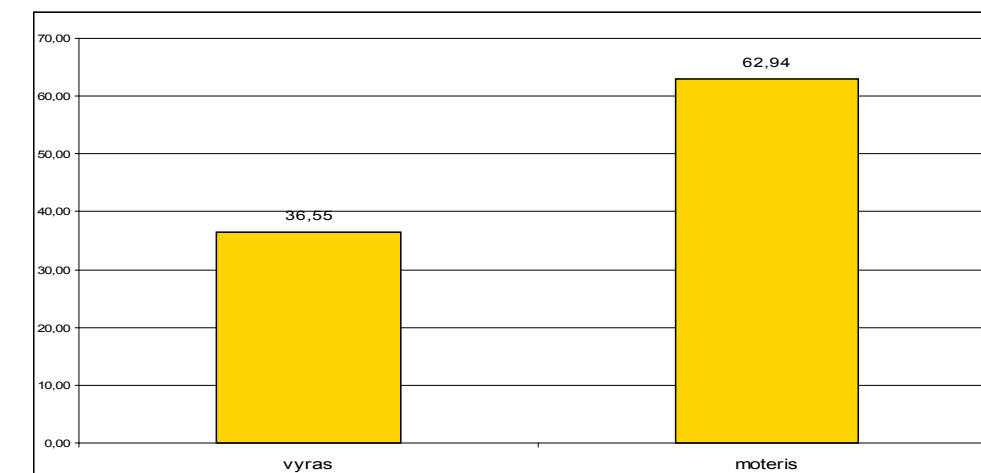
IŠVADOS

- Pakruojo rajono strateginė padėtis yra tinkama vystyti rajono turizmo sektorių.
- Pasinaudojant Lietuvos ir Latvijos projekto „Pakruojo dvaras – Rundalės pilis“ teikiamomis galimybėmis, skatinti pasienio teritorijų turistų srautus. Stiprinant pasienio teritorijų turizmo sektorių naudą gaus abi šalys.
- Rajono apylinkės gausios istoriniais-memorialiniais, architektūriniais ir archeologiniais objektais ir maršrutais. Akcentuojant jų unikalumą ir išskirtinumą juos galima pritaikyti įvairiems visuomeniniams poreikiams: renginiams, šventėms bei ekskursijoms.
- Išskirtinę rajono kultūros paveldo dalį – vėjo malūnus, galima pritaikyti poilsio ir kultūrinėms reikmėms.
- Lankomiausių vietų ir objektų infrastruktūrą pritaikyti didesniems turistų srautams (įrengti automobilių stovėjimo, vaikų žaidimo aikštes, užtikrinti pakankamą tvarką ir švarą).
- Turistų ir svečių lankomiausiose vietose ir objektuose pasiūlyti gido paslaugas.
- Siūlomus pažintinius maršrutus pajavairinti įdomiomis vietos istorijos detalėmis.
- Išplėtotos išskirtinės pramogos, auto-moto sportas, veikiantis baikerių klubas, kuris kasmet organizuoja susitikimus ir šventes, pritraukiančias daugybę dalyvių ir žiūrovių į baikerių šventes.
- Pakruojo rajone veikiančios alaus daryklos gali pasiūlyti unikalią pramogą – alaus degustacijos.
- Lankytinus objektus viešinti įrengiant daugiau informacinių stendų, nuorodų.
- Atsižvelgiant į skirtingus rajono turistų poreikius skatinti teikiamų paslaugų spektrą atsižvelgiant į skirtingus turistų finansines galimybes ir poreikius.
- Siekiant skatinti Pakruojo rajono turizmo sektorių, kviečiant pažinti rajono turistinius objektus ir maršrutus, rekomenduotina daugiau dėmesio skirti juos viešinant.

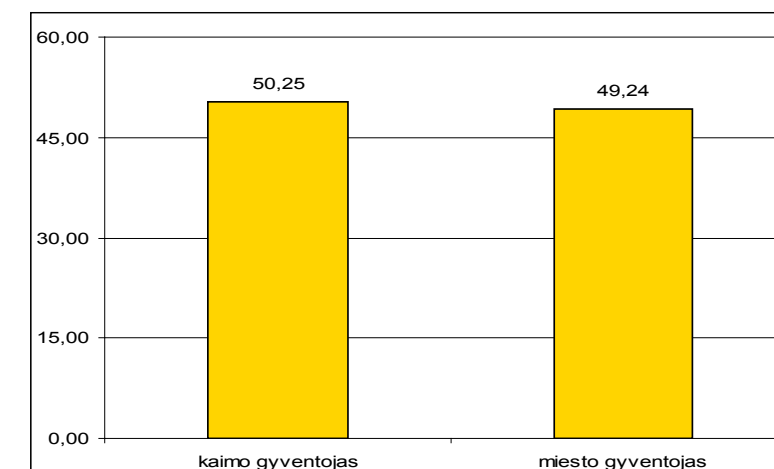
1 pav. Atsakymai į 1 klausimą „Jūsų amžius“

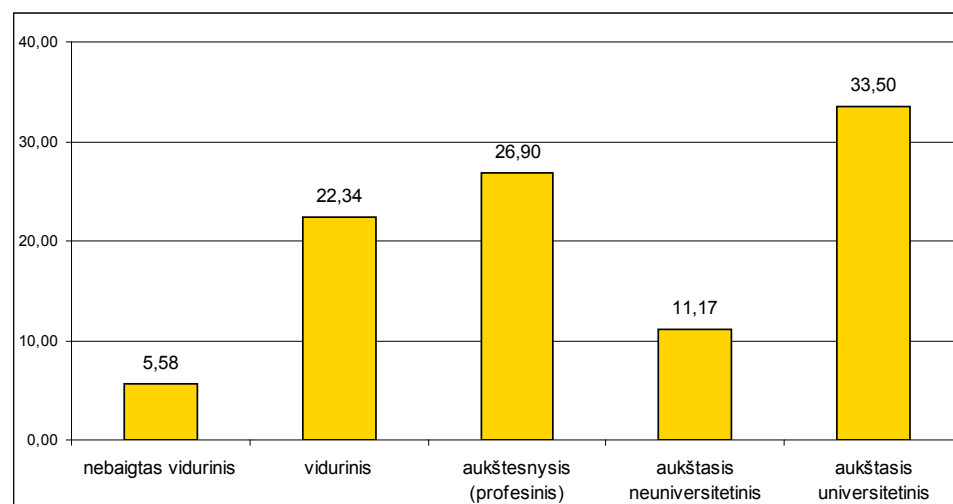
2 pav. Atsakymai į 2 klausimą „Jūsų lytis“

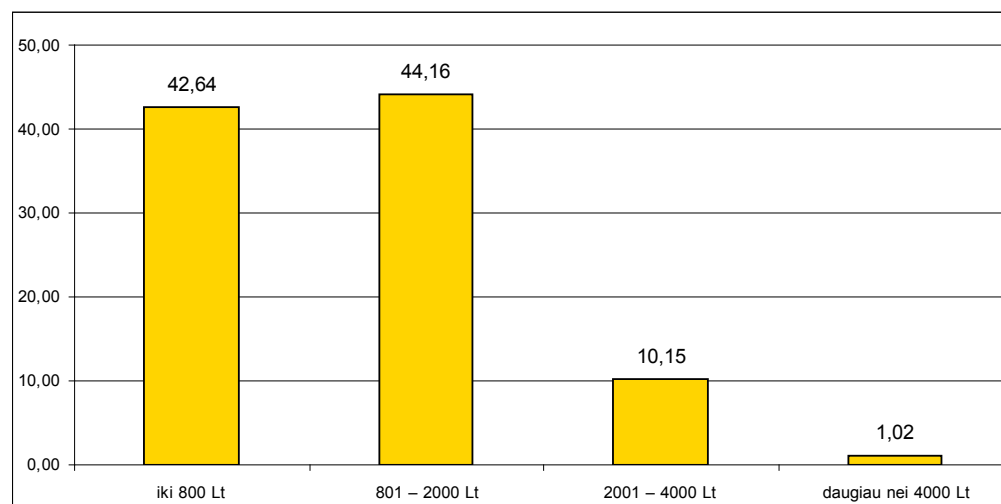
3 pav. Atsakymai į 3 klausimą „Jūsų gyvenamoji vieta“

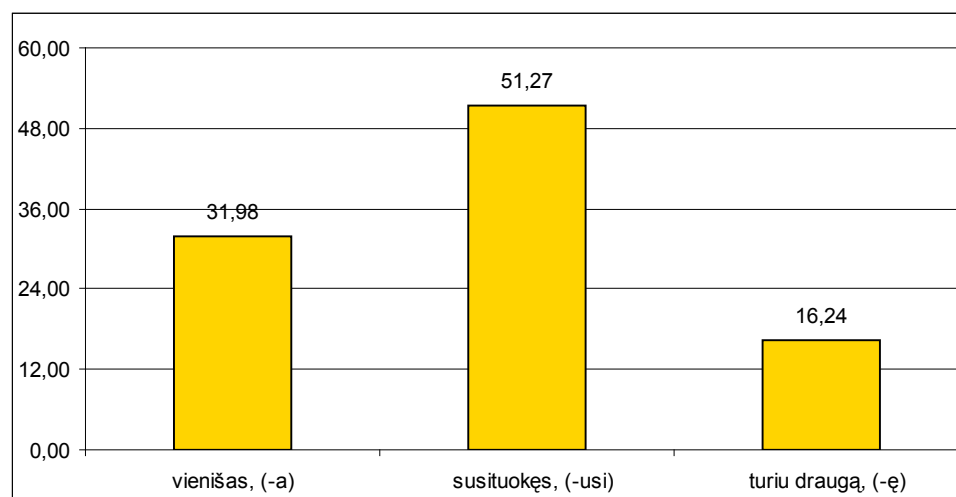
4 pav. Atsakymai į 4 klausimą „Jūsų išsilavinimas“

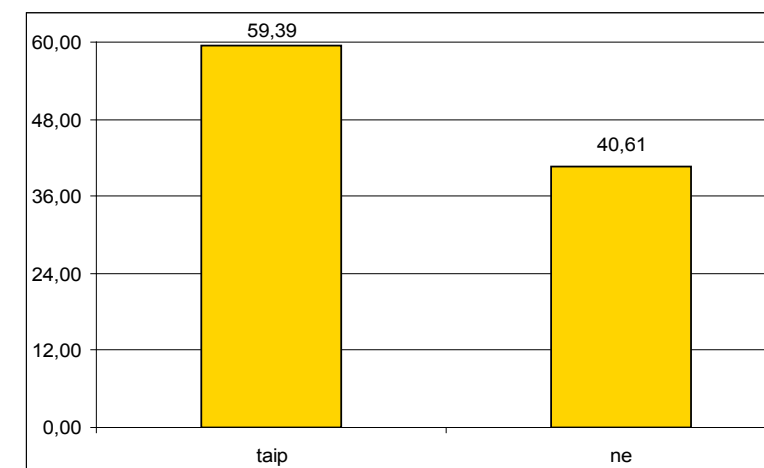
5 pav. Atsakymai į 5 klausimą „Jūsų gaunamos pajamos“

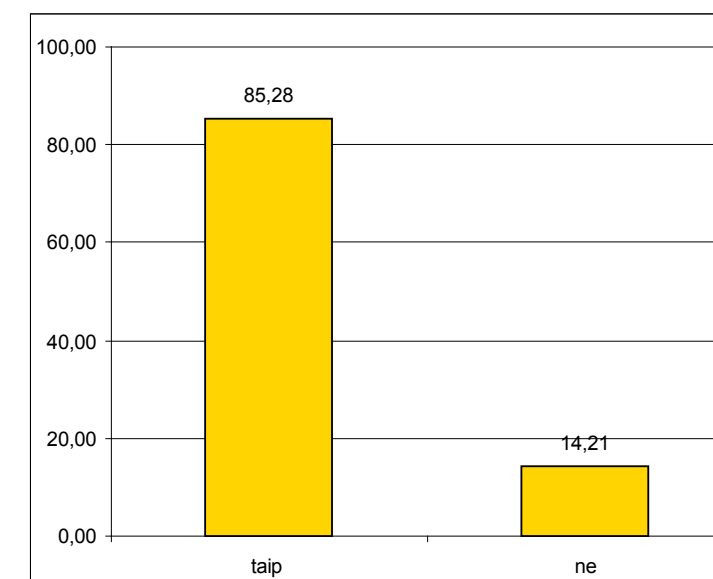
6 pav. Atsakymai į 6 klausimą „Jūsų šeimyninė padėtis“

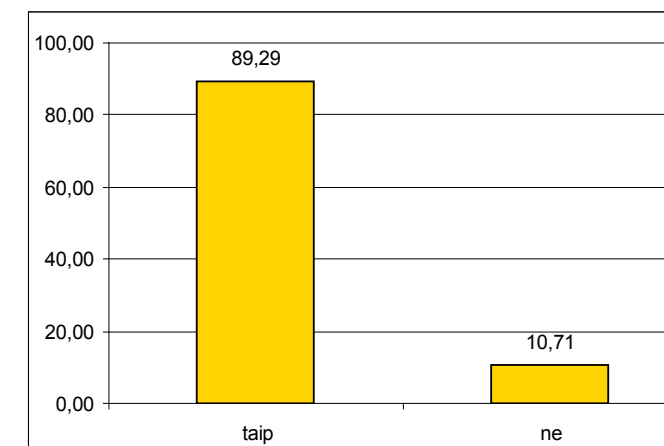
7 pav. Atsakymai į 7 klausimą „Ar turite vaikų?“

8 pav. Atsakymai į 8 klausimą „Ar Jūs esate Pakruojo rajono gyventojas?“

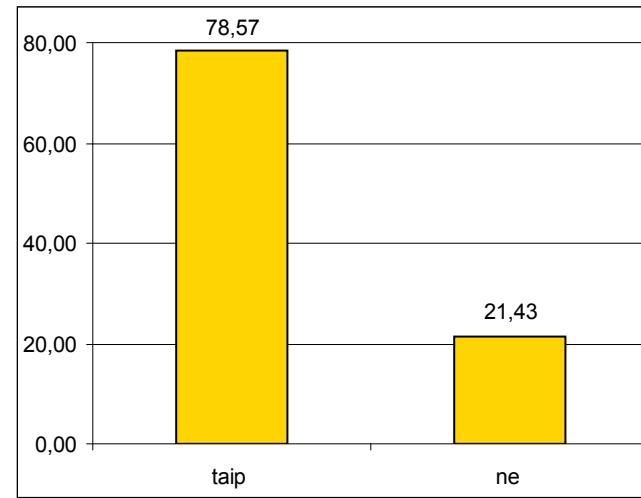

9 pav. Atsakymai į 9 klausimą „Ar Jūs esate buvę Pakruojo rajone?“

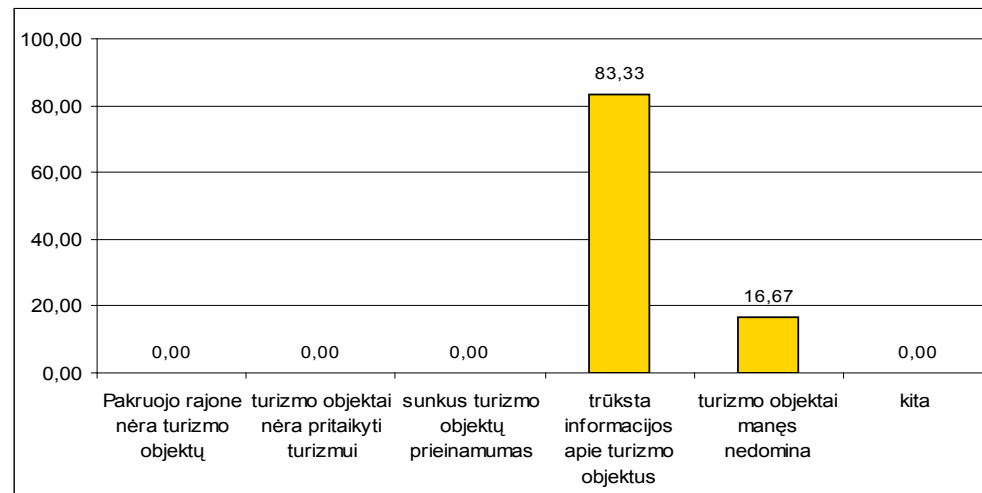

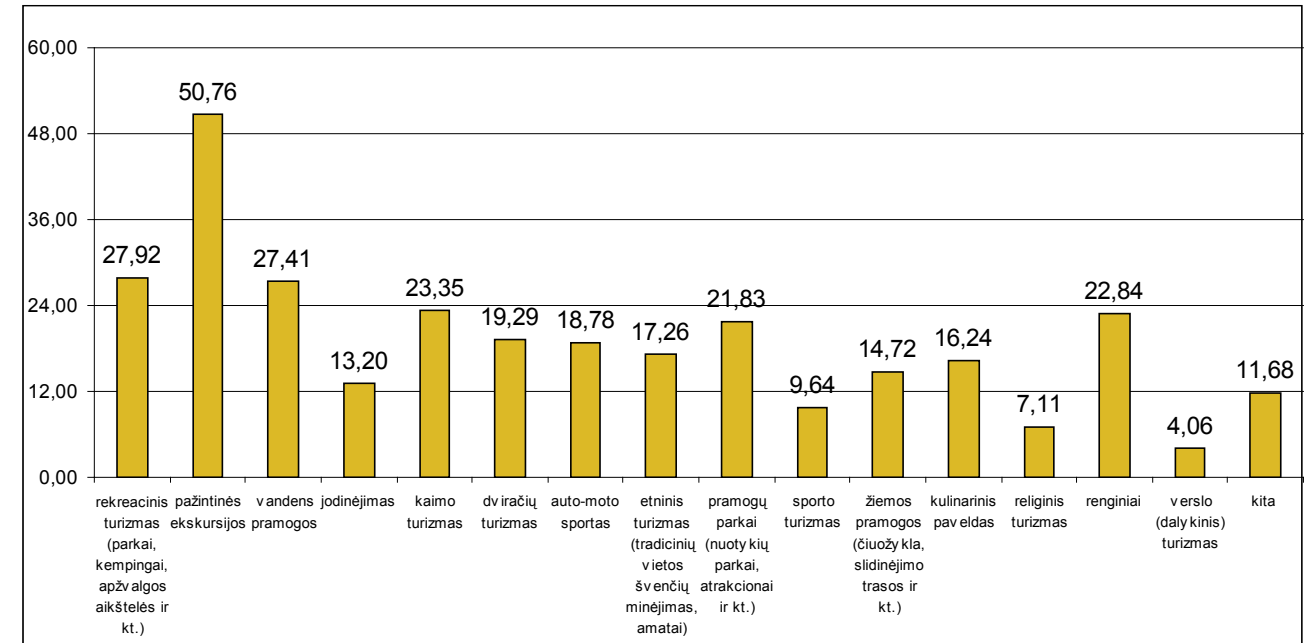
10 pav. Atsakymai į 10 klausimą „Ar lankėte Pakruojo rajone esančius turizmo objektus?“

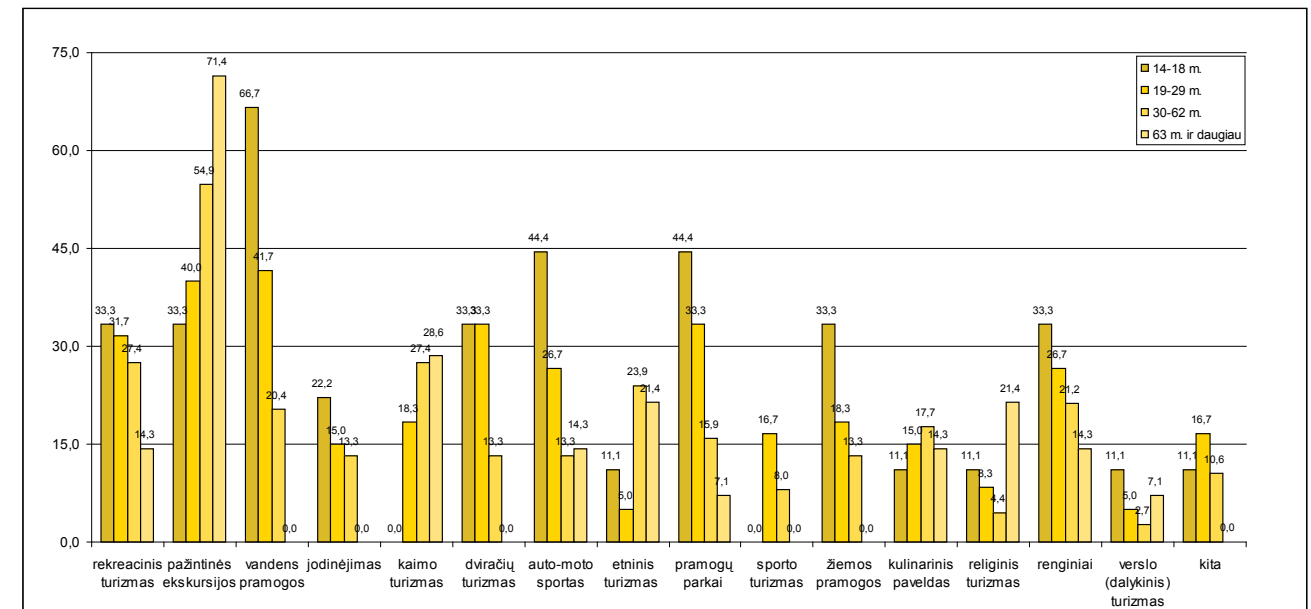
11 pav. Atsakymai į 11 klausimą „Kodėl nelankėte Pakruojo rajone esančių turizmo objektų?“

12 pav. Atsakymai į 12 klausimą „Kurios turizmo sritys, pramogos Jums aktualiausios“

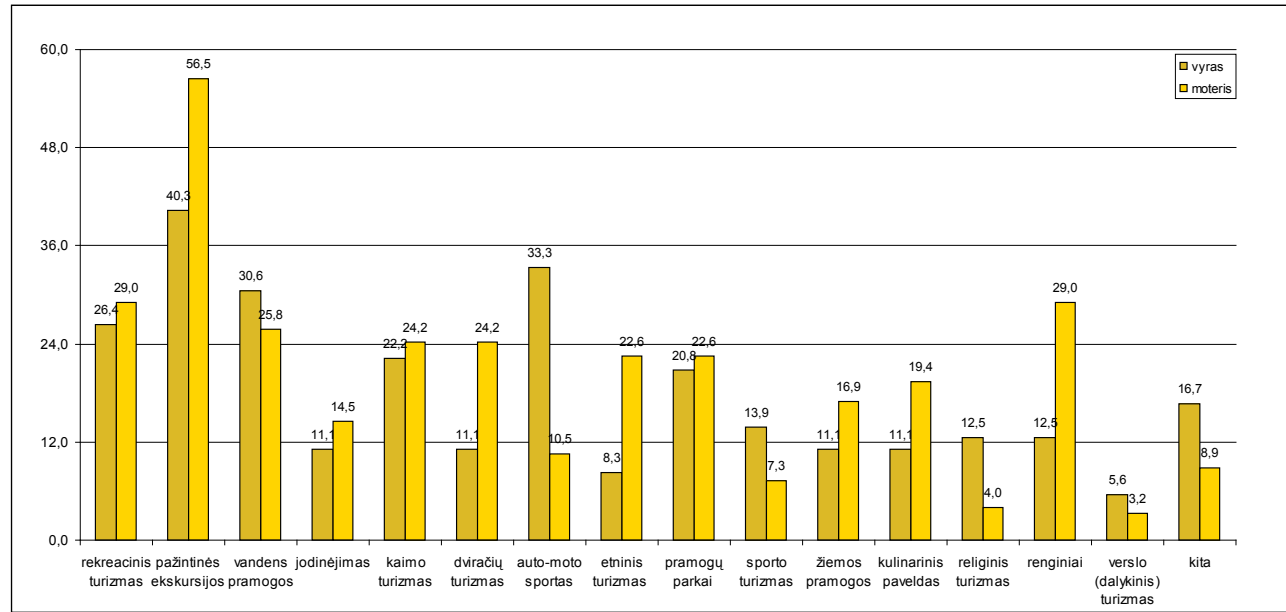

13 pav. Atsakymai į 12 klausimą, pagal respondentų amžių

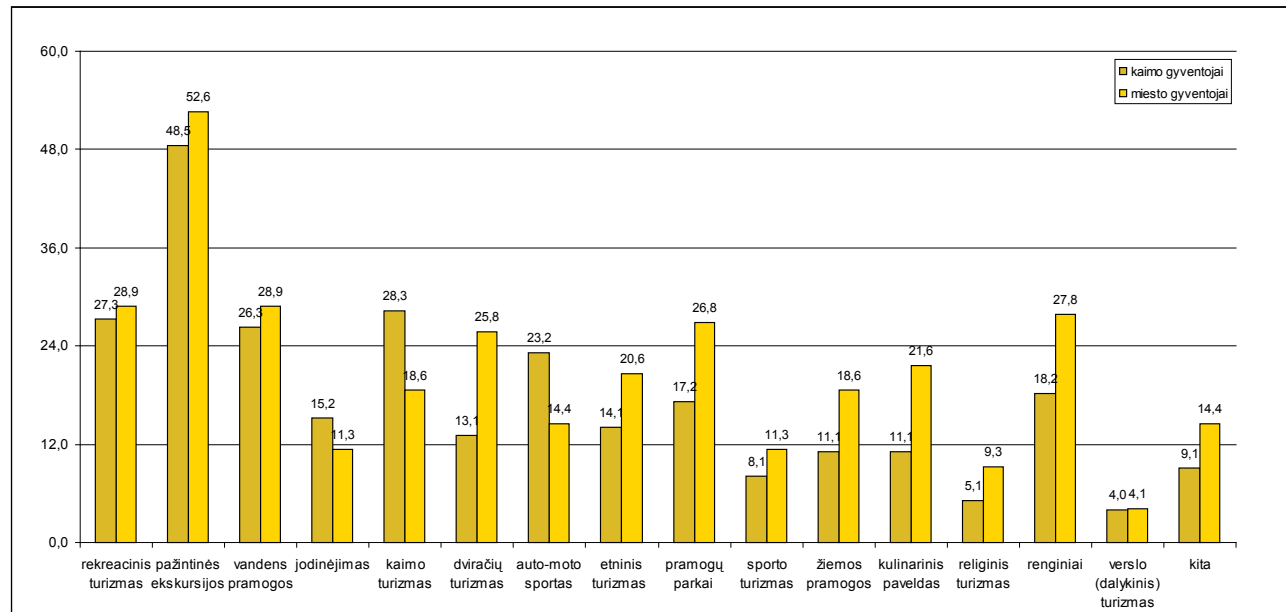

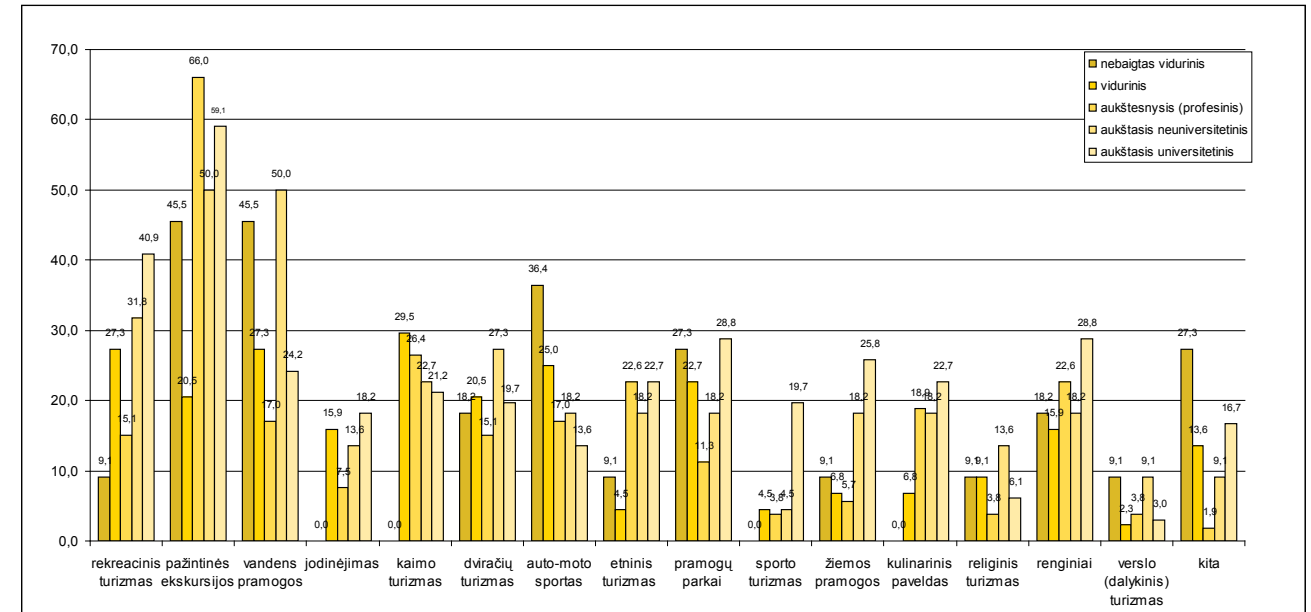
14 pav. Atsakymai į 12 klausimą, pagal respondentų lytį

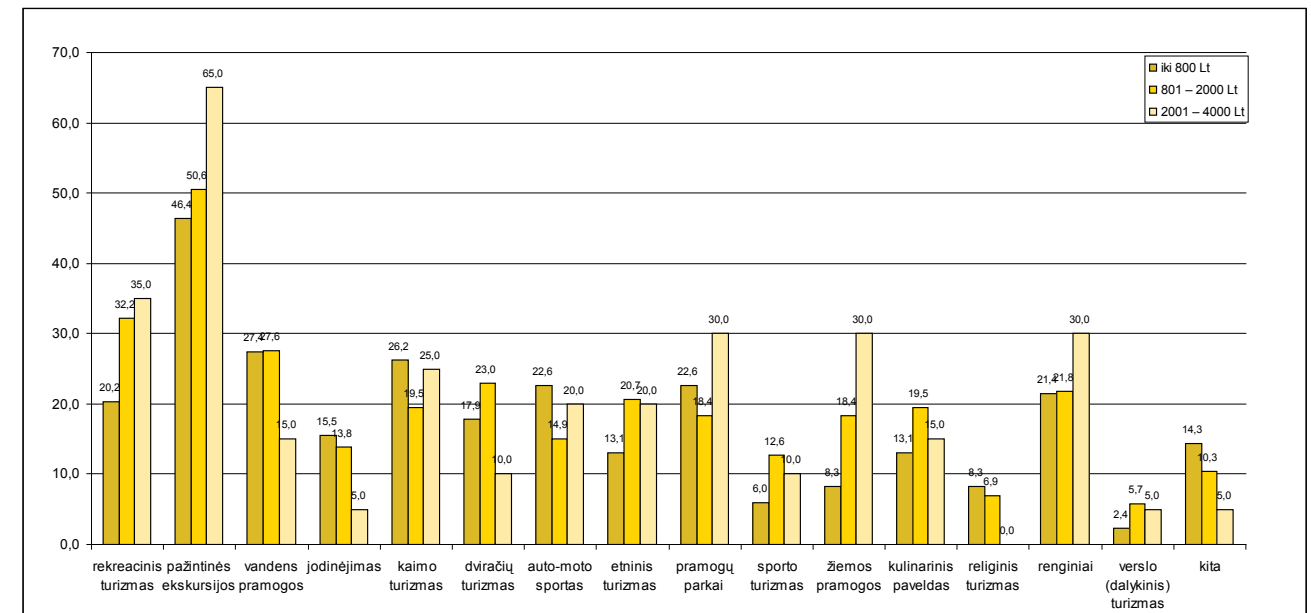
15 pav. Atsakymai į 12 klausimą, pagal respondentų gyvenamąją vietą

16 pav. Atsakymai į 12 klausimą, pagal respondentų išsilavinimą

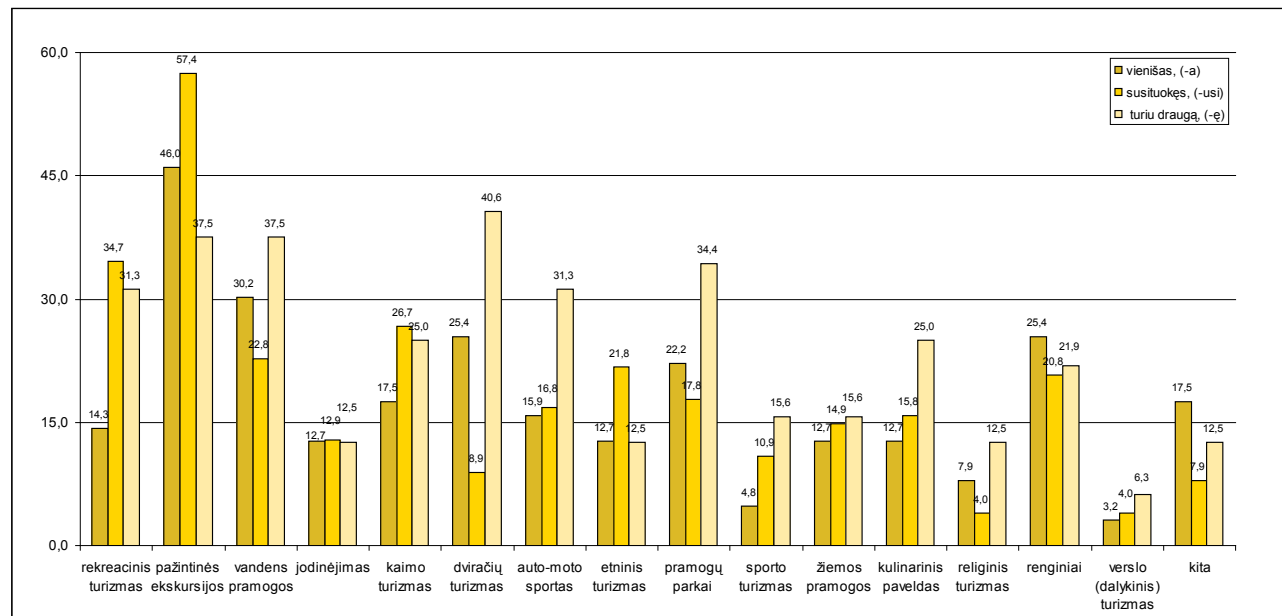

17 pav. Atsakymai į 12 klausimą, pagal respondentų pajamas

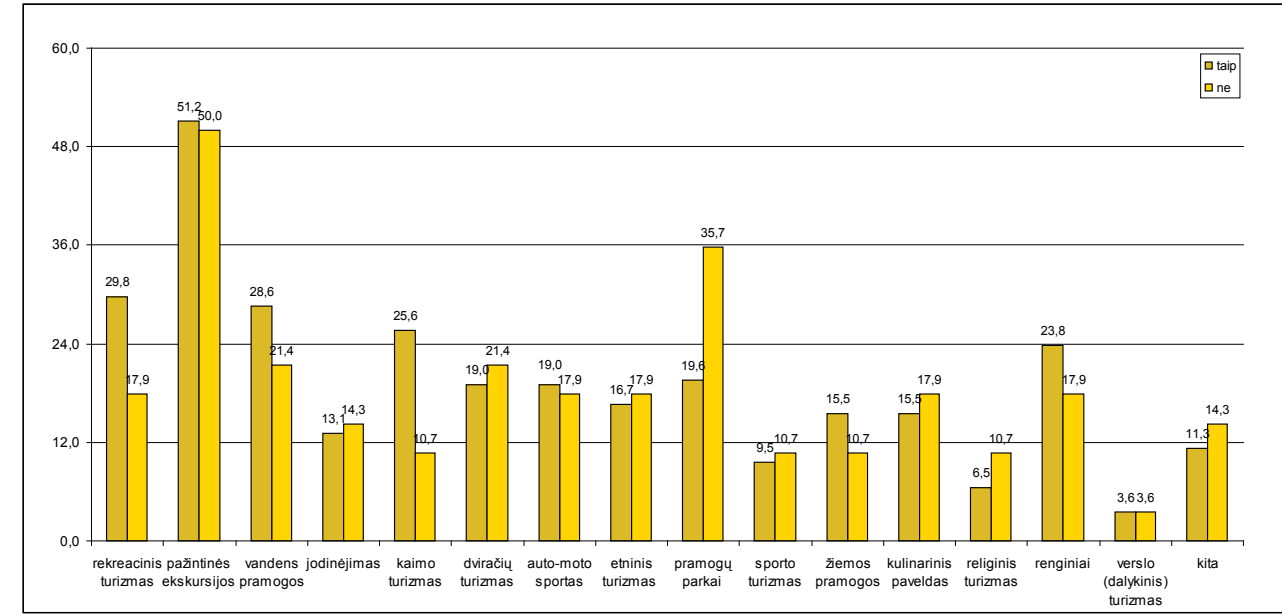

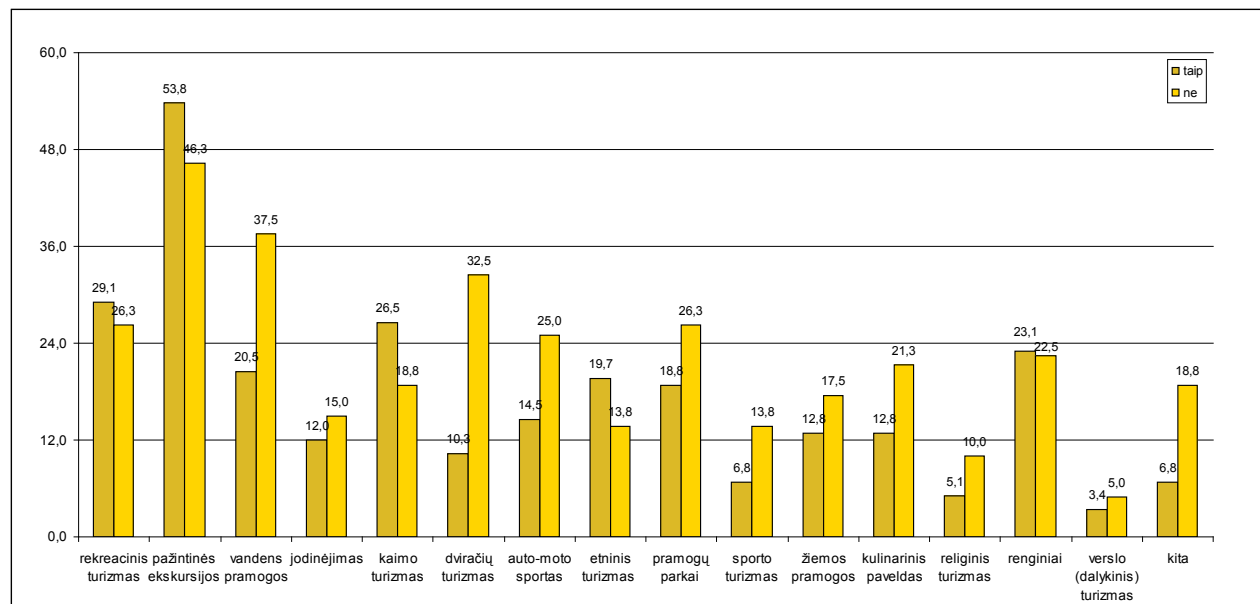
18 pav. Atsakymai į 12 klausimą, pagal respondentų šeimyninę padėtį

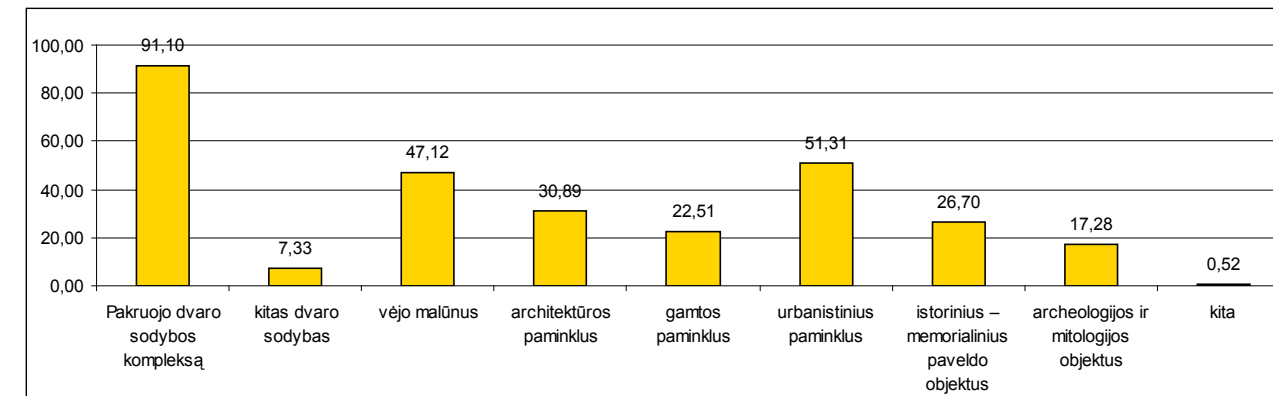
20 pav. Atsakymai į 12 klausimą, pagal tai ar respondentai Pakruojo gyventojai ar svečiai

19 pav. Atsakymai į 12 klausimą, pagal tai ar respondentai turi vaikų ar ne

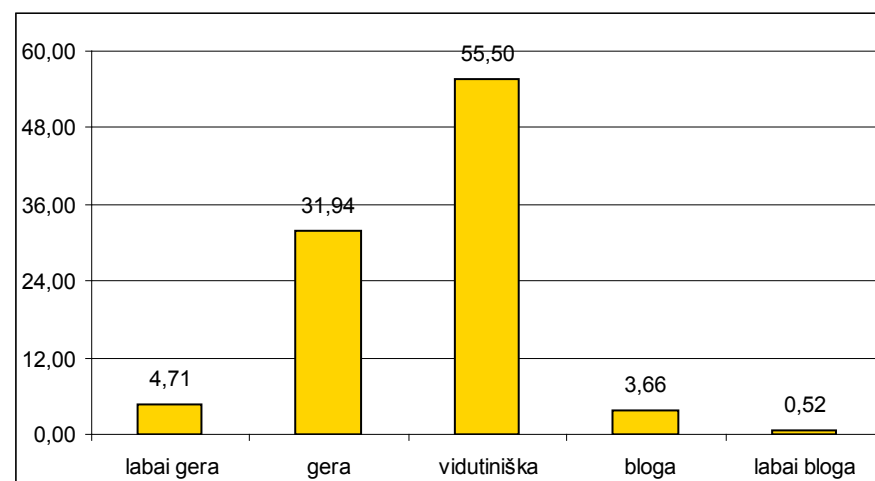
21 pav. Atsakymai į 13 klausimą „Kokius turizmo objektus esate aplankę“

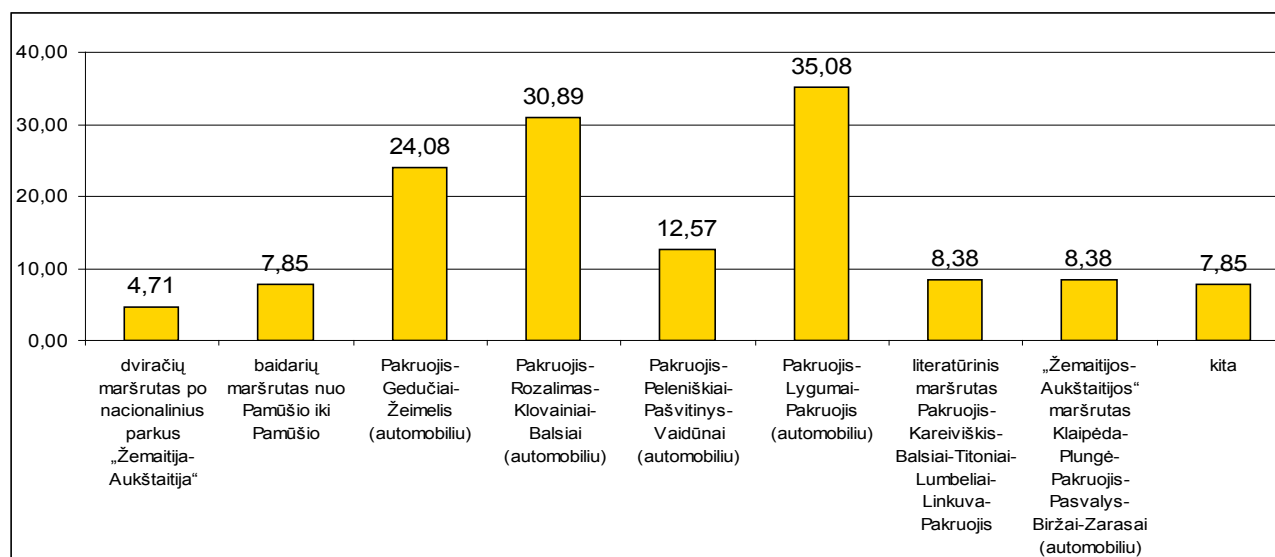

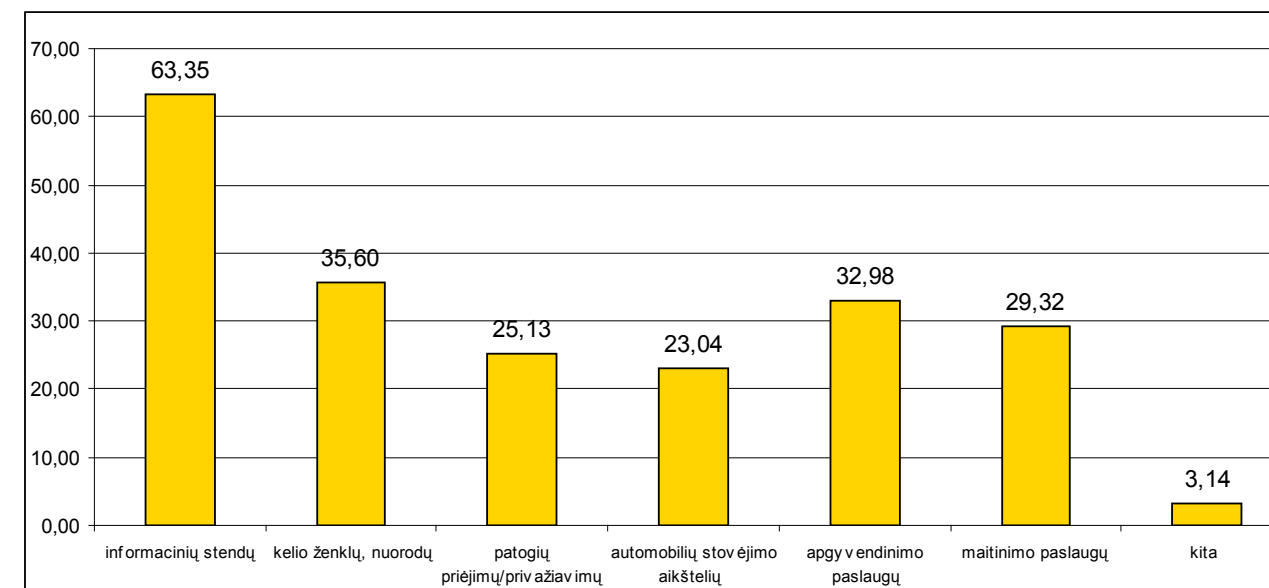
22 pav. Atsakymai į 14 klausimą „Įvertinkite aplankytojų turizmo objektų būklę“

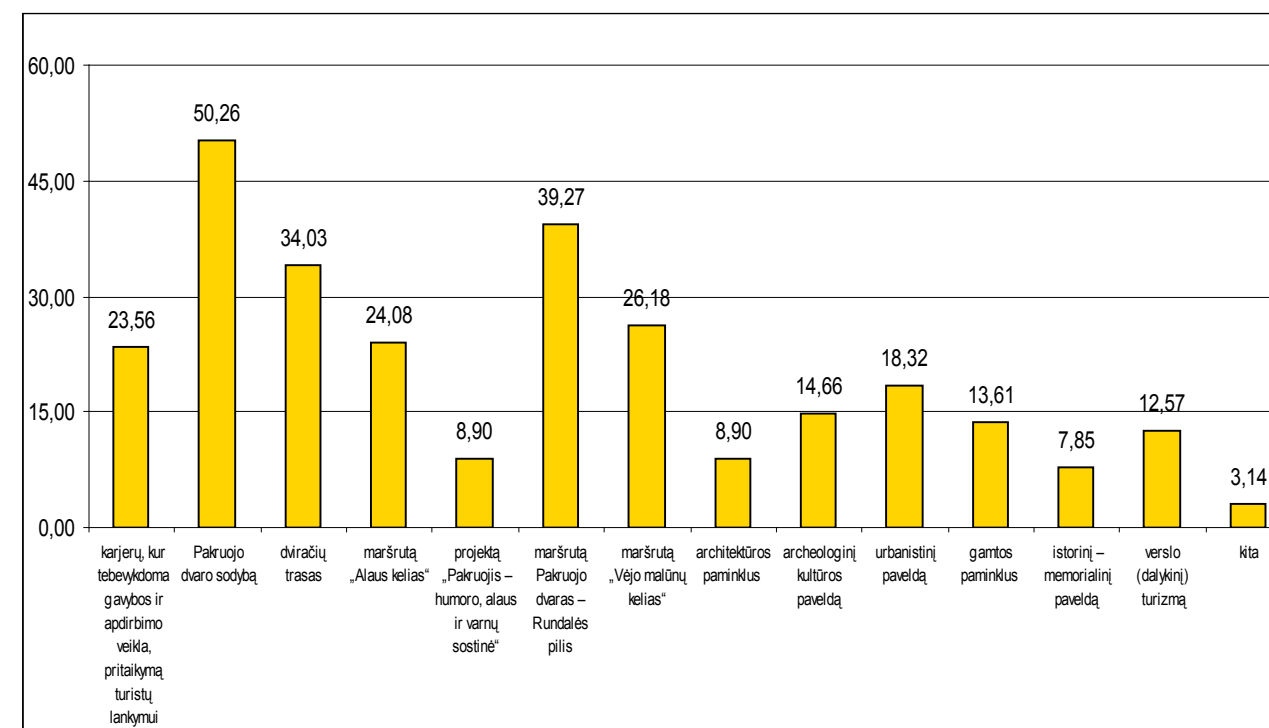
23 pav. Atsakymai į 15 klausimą „Kokiais turizmo maršrutais esate keliavę?“

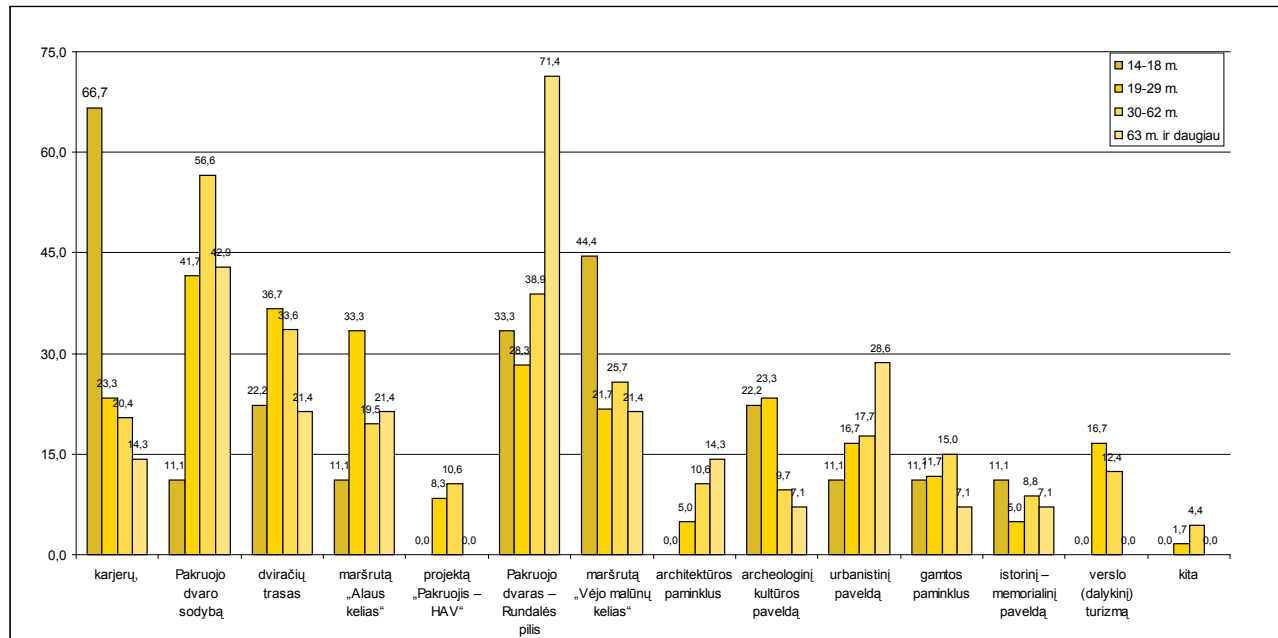
24 pav. Atsakymai į 16 klausimą „Nurodykite, kokios turizmo infrastruktūros trūksta Pakruojo rajone“

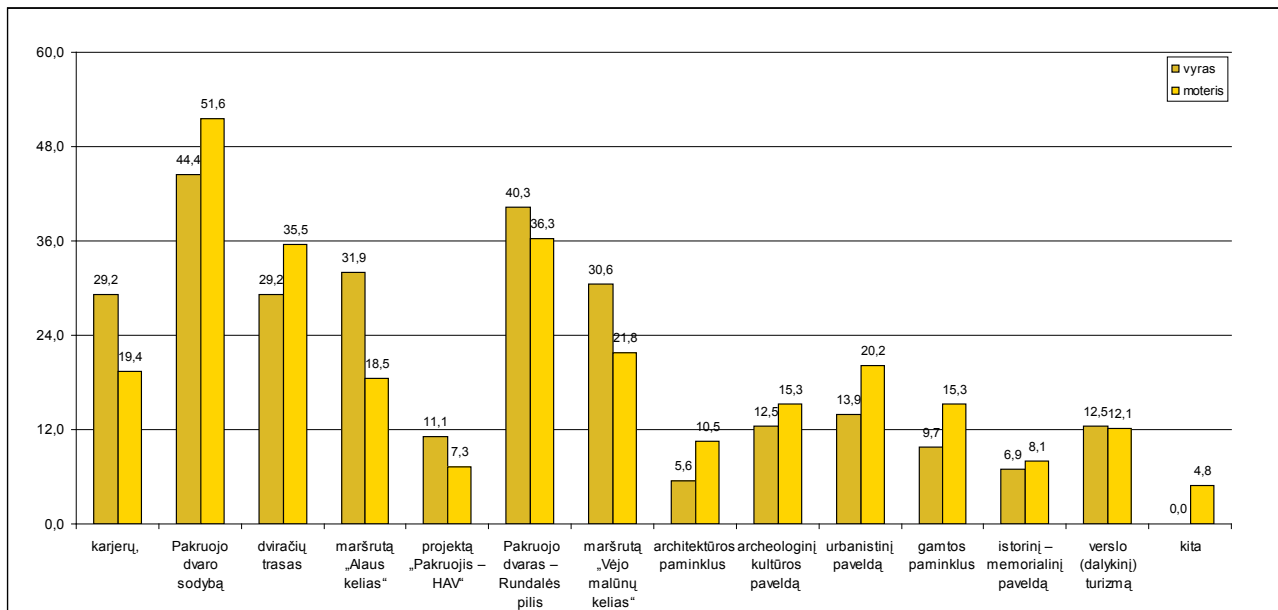
25 pav. Atsakymai į 17 klausimą „Siekiant spartesnio Pakruojo rajono turizmo vystymosi, reikėtų plėtoti“

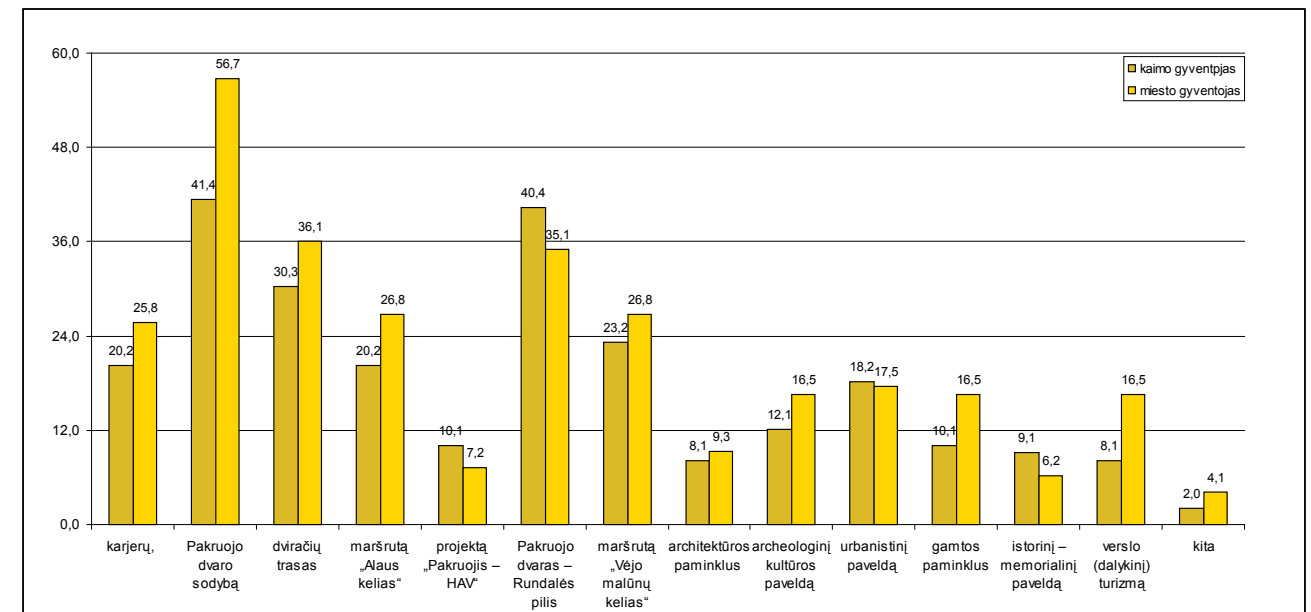
26 pav. Atsakymai į 17 klausimą, pagal respondentų amžių

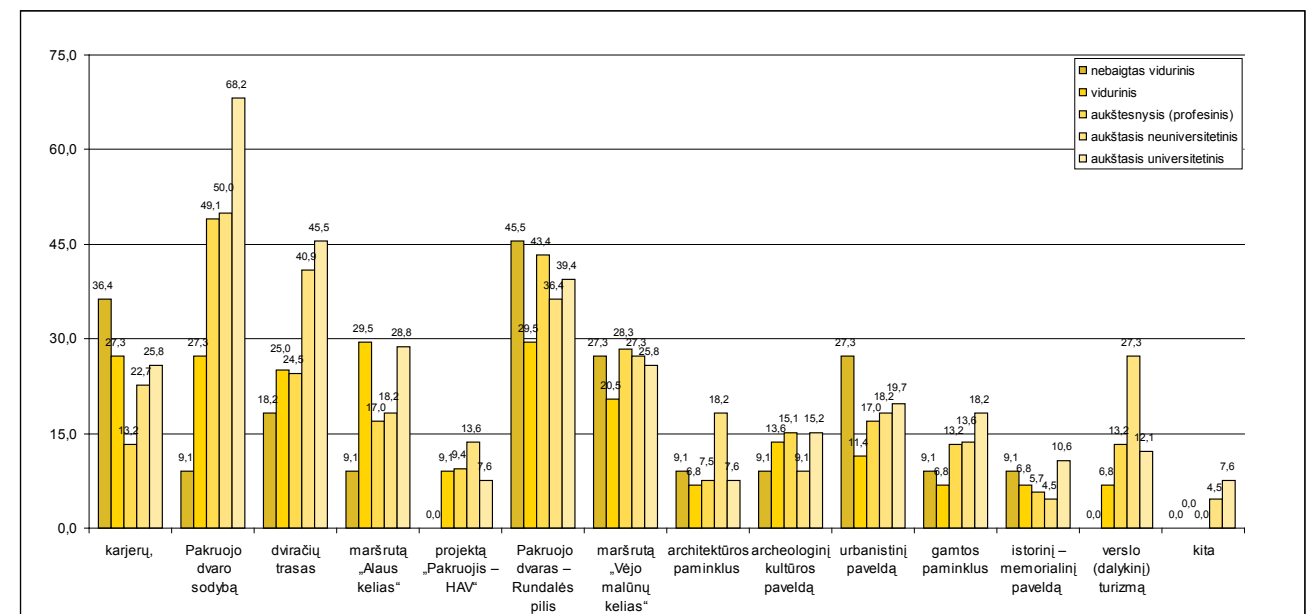
27 pav. Atsakymai į 17 klausimą, pagal respondentų lytį

28 pav. Atsakymai į 17 klausimą, pagal respondentų gyvenamąją vietą

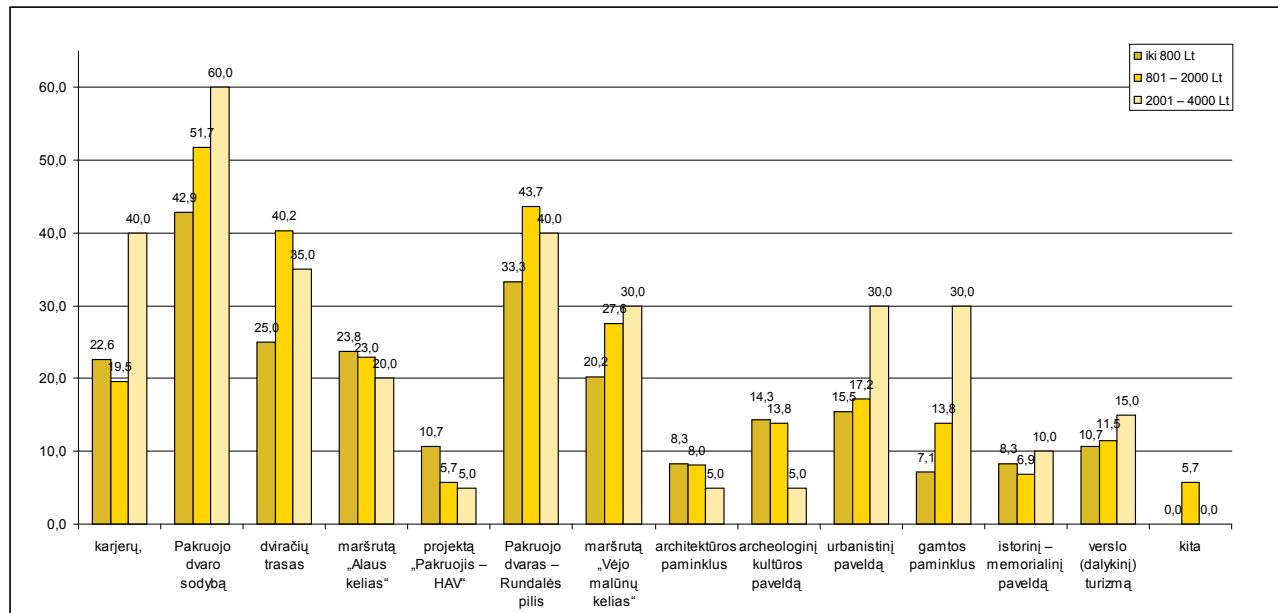

29 pav. Atsakymai į 17 klausimą, pagal respondentų išsilavinimą

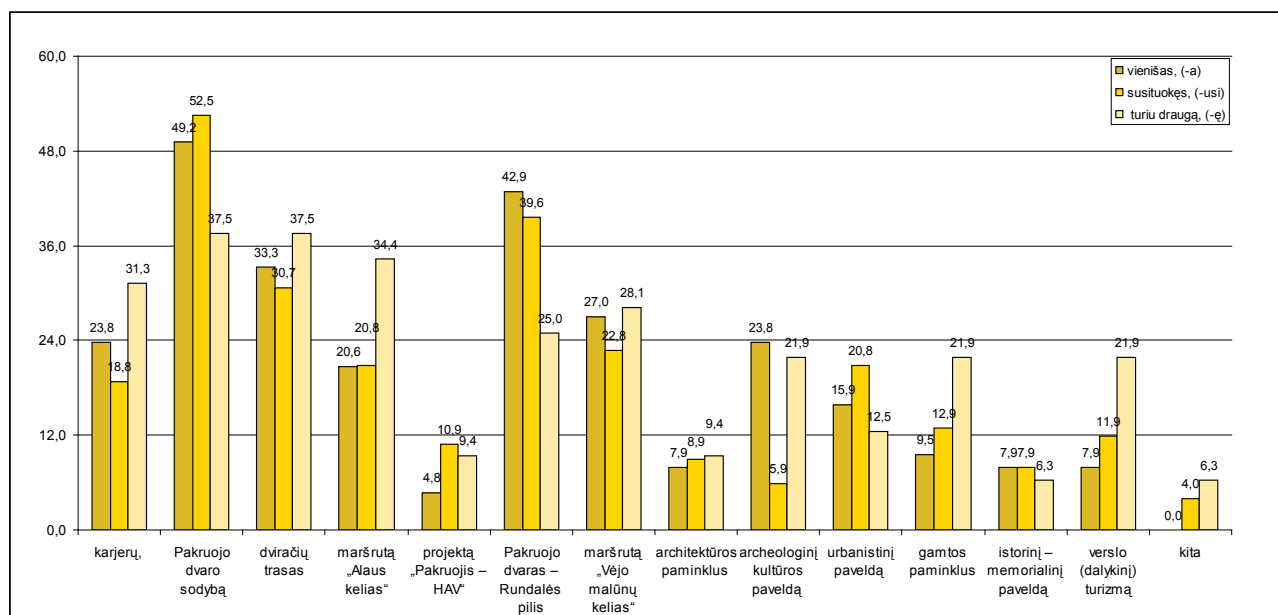

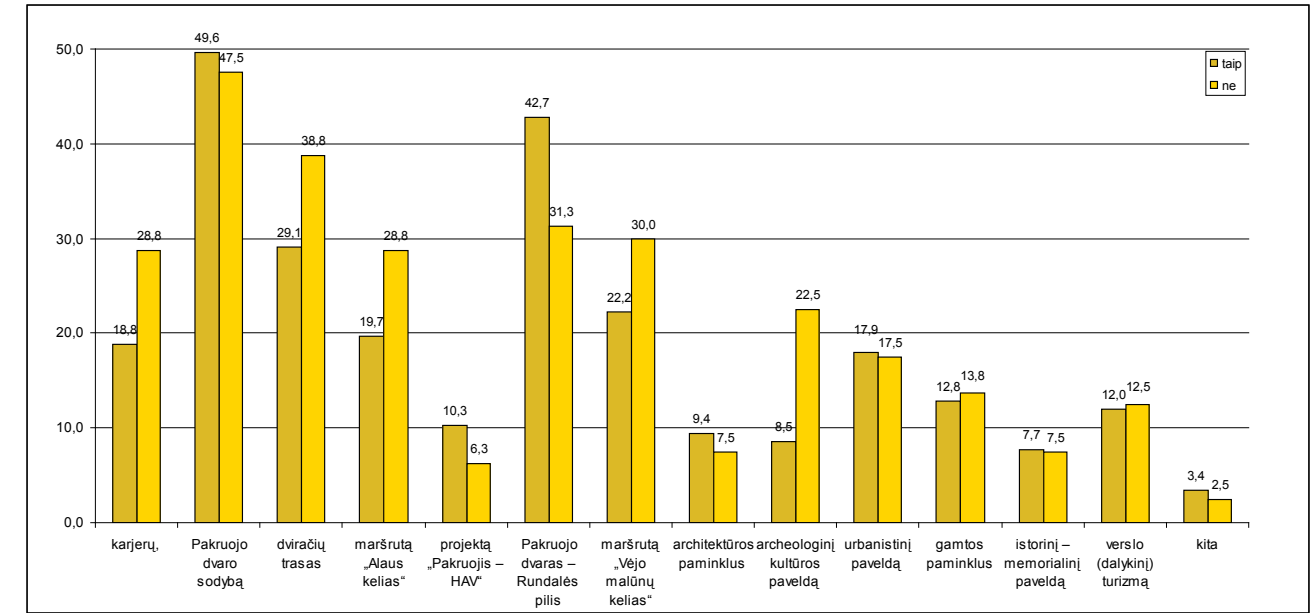
30 pav. Atsakymai į 17 klausimą, pagal respondentų pajamas

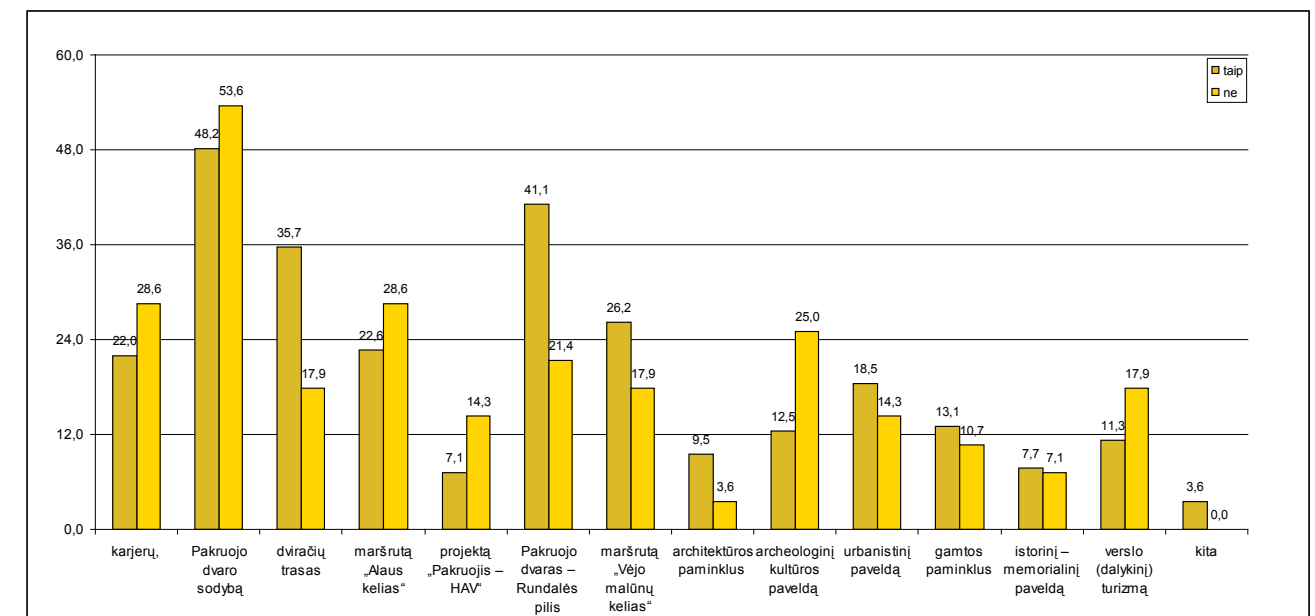
31 pav. Atsakymai į 17 klausimą, pagal respondentų šeimyninę padėtį

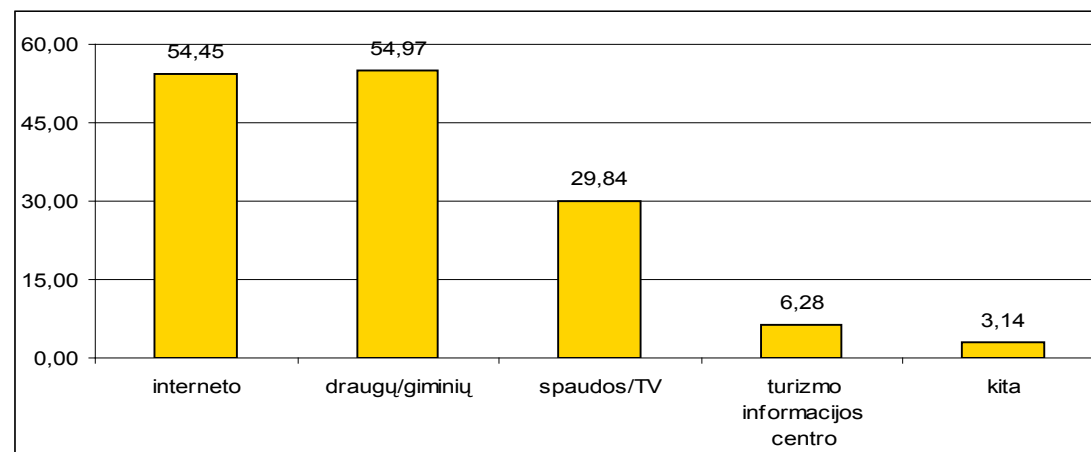
32 pav. Atsakymai į 17 klausimą, pagal tai ar respondentai turi vaikų ar ne

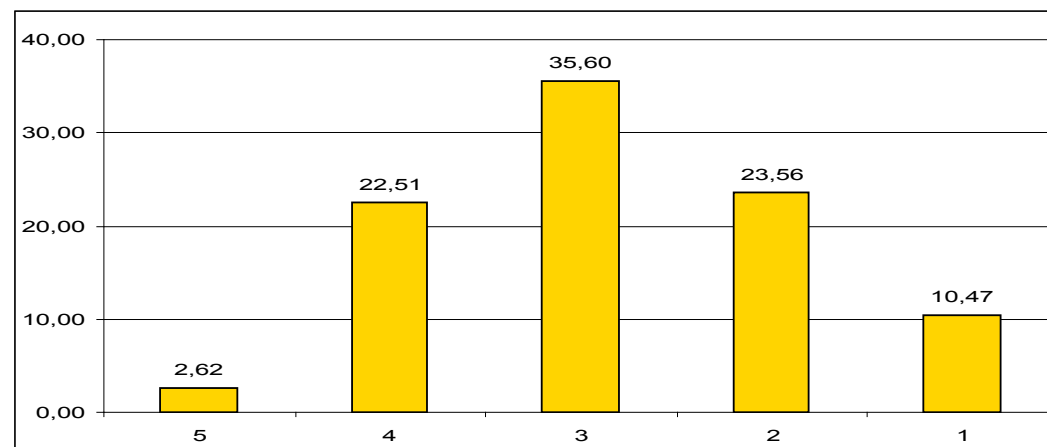
32 pav. Atsakymai į 17 klausimą, pagal tai ar respondentai Pakruojo gyventojai ar svečiai

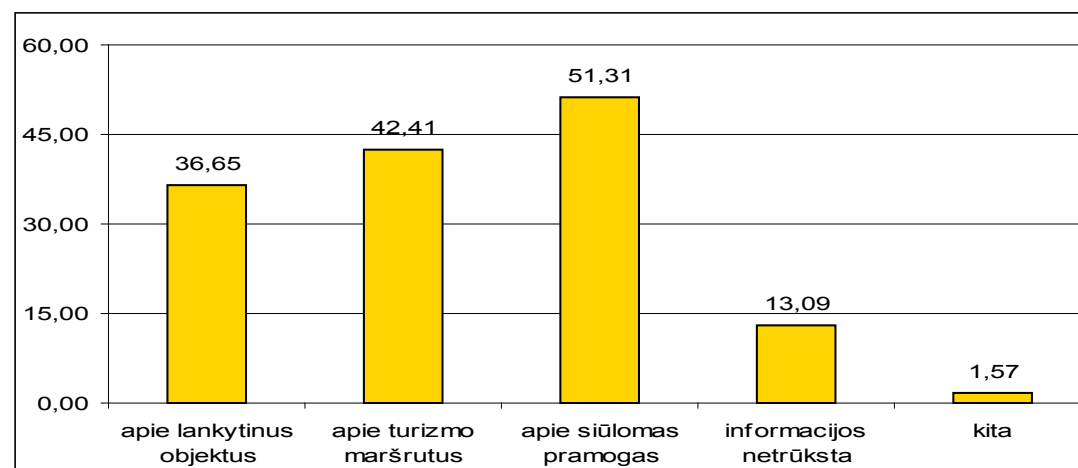
33 pav. Atsakymai į 18 klausimą „Iš kur gaunate informaciją apie turizmo objektus?“

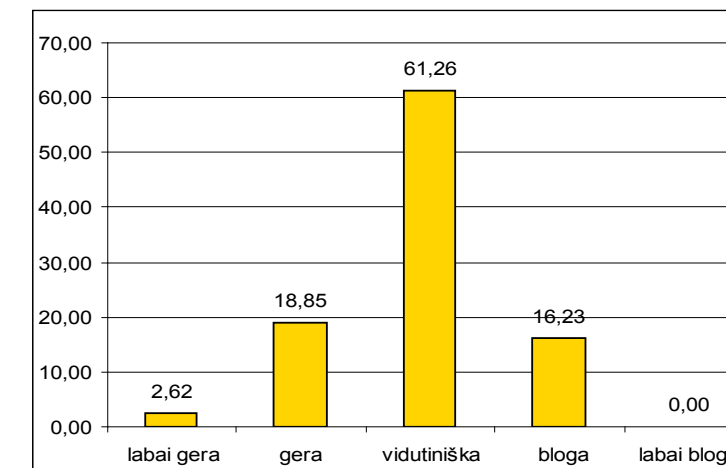
34 pav. Atsakymai į 19 klausimą „Ar informacija apie Pakruojo rajono turizmo būklę yra pakankama (įvertinkite penkių balų skalėje, nuo 5 iki 1, kur 5 – informacijos labai daug, 1 – informacijos labai trūksta)?“

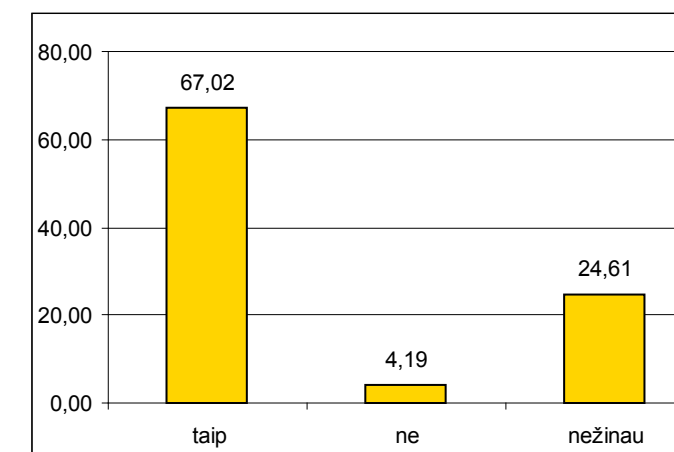
35 pav. Atsakymai į 20 klausimą „Kokios informacijos Jums trūksta?“

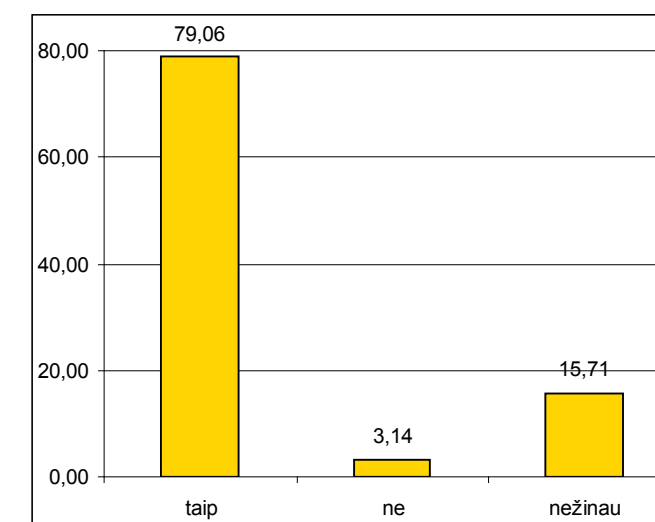
36 pav. Atsakymai į 21 klausimą „Kaip vertinate Pakruojo rajono turizmo situaciją?“

37 pav. Atsakymai į 22 klausimą „Ar apsilankytumėte Pakruojo rajone ir/ar jame esančiuose turizmo objektuose dar kartą?“

38 pav. Atsakymai į 23 klausimą „Ar rekomenduotumėte kitiems aplankyti Pakruojo rajoną?“

PRIEDAS NR. 3. PASIŪLYMAI DĖL PAKRUOJO RAJONO SAVIVALDYBĖS 2007-2013 METŲ STRATEGINIO PLĖTROS PLANO ATNAUJINIMO

Atsižvelgiant į turimus ir planuojamus rajono turizmo išteklius (gamtiniai, kultūriniai, žmogiškieji), viešąją turizmo infrastruktūrą ir turizmo paslaugas, buvo suformuota tokia Pakruojo rajono turizmo vizija iki 2030 m.: „Pakruojo rajonas – patraukliausias Šiaurės Lietuvos turizmo traukos centras, siūlantis susipažinti su išpūdingais šio regiono kultūros paveldo objektais ir pasimėgauti išskirtinėmis pramogomis.“

Norint įgyvendinti šią viziją, nepakanka tik sutvarkyti ar įrengti viešąją turizmo infrastruktūrą. Turizmo skatinimo veiklos prioritetu turi būti nuoseklus rajono turizmo galimybių žinomumo, populiarumo didinimas, užtikrinant aktyvią informacijos sklaidą šiuolaikiškais ir veiksmingomis priemonėmis. Todėl norint įgyvendinti suformuotą viziją, būtina siekti šių prioritetų ir tikslų įgyvendinimo:

I prioritetas. Viešosios turizmo infrastruktūros plėtra

1 tikslas. Pritaikyti turizmo poreikiams lankytinus objektus ir sudaryti sąlygas paslaugų pasiūlos didinimui

2 tikslas. Plėtoti turizmo informacinę infrastruktūrą

II prioritetas. Patrauklaus rajono įvaizdžio formavimas ir turizmo populiarinimas

1 tikslas. Stiprinti bendradarbiavimo ryšius, skatinant atvykstantįjį turizmą

2 tikslas. Įgyvendinti veiksmingas rinkodaros priemones

Atsižvelgiant į suformuotą viziją, nustatytus prioritetus ir tikslus, siūloma atnaujinti Pakruojo rajono savivaldybės 2007-2013 metų strateginio plėtros plano priemonių planą, išbraukiant nebeaktualias priemones ir įtraukiant naujas priemones.

Siūloma išbraukti šias priemones:

Nr.	Priemonės	Pasiiekimo indikatorius	Pasiiekimo laikas	Atsakinga institucija	Lėšų poreikis, tūkst. Lt (finansavimo šaltiniai)			
					Savivaldybės biudžetas	Valstybės biudžetas	ES parama, kita parama	Privačios lėšos
1.3.1.2	Steigvilės vėjo malūno restauravimas	Restauruotas malūnas	2009-2010	Pakruojo rajono savivaldybė	52,5		297,5	
1.3.1.16	Tryčių piliakalnio pritaikymas efektyviam turizmui, Joninių šventei	Piliakalnis	2013	Pakruojo rajono savivaldybė	90,0		600,0	
1.3.2.2	Linkuvos miesto galimybių studijos parengimas	Parengta galimybių studija	2009	Linkuvos seniūnija, Pakruojo rajono savivaldybė	50,0			
1.3.3.1	Turizmo informacinio centro įkūrimas (S. Nėries g. 4)	Pastatas pritaikytas TIC reikmėms	2008-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	370,0	370,0		1.000,0
1.3.3.12	Etnografinės sodybos Balsių kaime remontas	Suremontuotas pastatas	2010	Pakruojo rajono savivaldybė	200,0			

Siūloma žemiau išvardintas priemones perkelti prie II prioriteto „Sveika, saugi, kokybiška gyvenimo aplinka“ 4 tikslo „Tobulinti švietimo, kultūros paslaugų įstaigų tinklą rajone, gerinant paslaugų kokybę bei prieinamumą gyventojams“ 1 uždavinio „Modernizuoti ir plėtoti ikimokyklinio, pradinio, vidurinio ugdymo įstaigų infrastruktūrą“

Nr.	Priemonės	Pasiiekimo indikatorius	Pasiiekimo laikas	Atsakinga institucija	Lėšų poreikis, tūkst. Lt (finansavimo šaltiniai)			
					Savivaldybės biudžetas	Valstybės biudžetas	ES parama, kita parama	Privačios lėšos
1.3.3.7.	Lygumų vidurinės mokyklos stadiono rekonstrukcija	Sutvarkytas stadionas	2009-2011	Pakruojo rajono savivaldybė	50,0	100,0		

Siūloma žemiau išvardintas priemones perkelti prie IV prioriteto „Subalansuota žemės ūkio plėtra ir kaimo modernizavimas“ 3 tikslo „Kaimo modernizavimas ir skirtumų tarp kaimo ir miesto mažinimas“ 1 uždavinio „Kaimo atnaujinimas ir plėtra, darnios kaimo bendruomenės kūrimas“

Nr.	Priemonės	Pasiiekimo indikatorius	Pasiiekimo laikas	Atsakinga institucija	Lėšų poreikis, tūkst. Lt (finansavimo šaltiniai)			
					Savivaldybės biudžetas	Valstybės biudžetas	ES parama, kita parama	Privačios lėšos
1.3.3.5	Krepšinio aikštelių įrengimas Klovainiuose, Pamūšyje, Titoniuose	Įrengtos krepšinio aikštelės	2009-2012	Pakruojo rajono savivaldybė	80,0		120,0	
1.3.3.22	Sporto aikštelės įrengimas Rinkūnų kaime	Įrengta sporto aikštelė Rinkūnų kaimo bendruomenei (0,29 ha)	2010	Pakruojo rajono savivaldybė	15,0		100,0	
1.3.3.23	Ūdekų kaimo aplinkos sutvarkymas, pritaikymas poilsiui	Sutvarkyta ir pritaikyta Ūdekų kaimo aplinkos poilsiui	2013	Pakruojo rajono savivaldybė	18,0		120,0	
1.3.3.24	Buvusios mokyklos stadiono sutvarkymas, pritaikymas sportui	Sutvarkytas ir pritaikytas sportui buvusios mokyklos stadionas (0,37 ha)	2013	Pakruojo rajono savivaldybė	15,0		100,0	

Pakruojo rajono savivaldybės 2007-2013 metų strateginio plėtros plane, priemonės skirtos turizmo plėtrai buvo numatytos prie I prioriteto „Progresyvi rajono pramonės, verslo ir turizmo plėtra“ 3 tikslo „Didinti turizmo potencialą ir efektyviau išnaudoti turizmo išteklius“. Siūloma šį tikslą pakeisti į 3 tikslą „Plėtoti viešąją turizmo infrastruktūrą“, atitinkantį turizmo plėtros I prioritetą bei papildyti 4 tikslu „Formuoti patrauklų rajono įvaizdį ir populiarinti turizmą“. Žemiau esančioje lentelėje pateikiama siūlomas priemonių plano I prioriteto 3 ir 4 tikslų variantas.

Eil. Nr.	Priemonės	Pasiekimo indikatorius	Pasiekimo laikas	Atsakinga institucija	Lėšų poreikis, tūkst. Lt	Lėšų poreikis, tūkst. Lt (finansavimo šaltiniai)			
						Savivaldybės biudžetas	Valstybės biudžetas	ES parama, kita parama	Privataios lėšos
I PRIORITETAS. PROGRESYVI RAJONO PRAMONĖS, VERSLO IR TURIZMO PLĖTRA									
3 tikslas. Viešosios turizmo infrastruktūros plėtra									
3.1 uždavinys. Pritaikyti turizmo poreikiams lankytinus objektus ir sudaryti sąlygas paslaugų pasiūlos didinimui									
1.3.1.1	Kompozitoriaus J. Pakalnio memorialinės sodybos gyvenamojo namo restauravimas	Restauruotas pastatas	2010-2012	Pakruojo rajono savivaldybė	840,0	110,0		730,0	
1.3.1.2	Mikniūnų kaimo karčemos restauravimas	Pastatas pritaikytas turizmui	2012	Mikniūnų bendruomenė, Pakruojo rajono savivaldybė	250,0	50,0		200,0	
1.3.1.3	Pakruojo krašto muziejaus „Žiemgala“ restauravimas	Restauruotas muziejus, įvestas šildymas, kanalizacija, vandentiekis, pakeista elektros instaliacija	2008-2012	Pakruojo rajono savivaldybė	1.869,0	467,0	1.402,0		
1.3.1.4	Pakruojo dvaro sodybos dalies pastatų ir jos teritorijoje esančios Kruojos upės pritaikymas viešiesiems turizmo poreikiams	Išvalyta Kruojos upė, rekonstruoti dvaro pastatai	2008-2009	Pakruojo rajono savivaldybė	8.485,0	1.212,0		7.273,0	
1.3.1.5	Pakruojo dvaro sodybos pritaikymas turizmo reikmėms	Restauruoti dvaro pastatai	2008-2009	Pakruojo rajono savivaldybė	6.134,0	588,0		5.546,0	
1.3.1.6	Dalies Pakruojo dvaro sodybos pastatų restauravimas ir pritaikymas viešosioms reikmėms	Restauruoti dvaro pastatai	2008-2012	Pakruojo rajono savivaldybė	13.811,0	1.571,0		12.240,0	
1.3.1.7	Buvusios gairinės pastato (Laisvės a. 10, Pakruojis) restauravimas ir pritaikymas viešiesiems turizmo poreikiams, įkuriant meno mokyklą ir amatų centrą	Įkurta meno mokykla, amatų centras	2012-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	4.000,0	400,0		3.600,0	
1.3.1.8	Senosios regulos karmelitų vienuolyno ansamblio pritaikymas viešiesiems turizmo poreikiams	Restauruotas ir pritaikytas vienuolyno namas Linkuvoje	2008-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	11.000,0	500,0	500,0	5.000,0	5.000,0

Eil. Nr.	Priemonės	Pasiekimo indikatorius	Pasiekimo laikas	Atsakinga institucija	Lėšų poreikis, tūkst. Lt	Lėšų poreikis, tūkst. Lt (finansavimo šaltiniai)			
						Savivaldybės biudžetas	Valstybės biudžetas	ES parama, kita parama	Privataios lėšos
1.3.1.9	Siaurojo geležinkelio infrastruktūros sukūrimas	Atkurta 6,416 km siaurojo geležinkelio atkarpa nuo Linkuvos iki Petrašiūnų	2009-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	500,0	75,0		425,0	
1.3.1.10	Vienuolyno restauravimas	Restauruotas vienuolyno pastatas	2013	Pakruojo rajono savivaldybė	2.300,0	300,0		2.000,0	
1.3.1.11	Šv. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia	Restauruotas bažnyčios šventorius ir tvora	2009-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	1.000,0	300,0	700,0		
1.3.1.12	Peleniškių piliakalnio sutvarkymas	Sustiprinti šlaitai, įrengti laiptai, pastatytas informacinis stendas	2009-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	400,0	150,0	250,0		
1.3.1.13	Fontano įrengimas Linkuvos miesto parke	Įrengtas Linkuvos miesto parke fontanas	2013	Pakruojo rajono savivaldybė	115,0	15,0		100,0	
1.3.1.14	Dalies Pakruojo rajono vėjo malūnų restauravimas ir pritaikymas viešiesiems turizmo poreikiams.	Restauruoti ir viešiesiems turizmo poreikiams pritaikyti vėjo malūnai.	2013	Pakruojo rajono savivaldybės administracija	1.500,0	150,0	337,5	1.012,5	
1.3.1.15	Ekstremalaus sporto plėtra Pakruojo rajone, pritaikant jaunimo reikmėms	Įrengtos sporto, sveikatingumo, rekreacinės aikštelės jaunimui, parkai riedutininkams bei dviratininkams	2009-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	2.000,0	200,0		1.800,0	
1.3.1.16	Infrastruktūros prie BMX trasos Pakruojo m. rengimas, trasos tobulinimas	Pėščiųjų tiltu bus sujungta BMX trasa ir miesto stadionas, įrengti inžinieriniai tinklai, tribūnos, sanitarinės ir administracinės patalpos, žaidimų aikštelės, rekonstruota BMX trasa	2009-2010	Pakruojo rajono savivaldybė, Pakruojo rajono sporto centras	2.000,0	300,0		1.700,0	
1.3.1.17	Teniso kortų įrengimas	Įrengti teniso kortai Pakruojuje	2009-2010	Pakruojo rajono savivaldybė	200,0	100,0			100,0
1.3.1.18	Pakruojo rajone sportinio turizmo infrastruktūros kūrimas Petrašiūnų gyvenvietėje	Sukurta sportinio turizmo infrastruktūra ir paslaugos	2009-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	7.000,0	500,0	2.000,0	4.000,0	500,0

Eil. Nr.	Priemonės	Pasiekimo indikatorius	Pasiekimo laikas	Atsakinga institucija	Lėšų poreikis, tūkst. Lt	Lėšų poreikis, tūkst. Lt (finansavimo šaltiniai)			
						Savivaldybės biudžetas	Valstybės biudžetas	ES parama, kita parama	Privaciai lėšos
1.3.1.19	Poilsio, rekreacinių zonų ir Dovydiškio parkuose sutvarkymas	Sutvarkytos ir įrengtos poilsio, rekreacinės zonos ir Dovydiškio parkuose	2013	Pakruojo rajono savivaldybė	138,0	18,0	120,0		
1.3.1.20	Rozalimo miško parko tvarkymas	Sutvarkytas parkas	2010	Pakruojo rajono savivaldybė	250,0	50,0	200,0		
1.3.1.21	Rekreacinės poilsio zonos prie Paežerių tvenkinio plėtra	Pritaikytas paplūdimys turizmui	2008-2010	Pakruojo rajono savivaldybė	500,0	75,0	425,0		
1.3.1.22	Rekreacinės poilsio zonos Linkuvos miesto Pakalnio g. sukūrimas	1 ha plote Pakalnio g. įrengtos lauko teniso, pliažo, tinklinio aikštelės, sveikatingumo trasa	2013	Linkuvos seniūnija, Pakruojo rajono savivaldybė	706,0		700,0	6,0	
1.3.1.23	Sutvarkyti vandens telkinių pakrantes pritaikant rekreacijai	8 teritorijose	2010	Pakruojo rajono savivaldybė	500,0	75,0	425,0		
1.3.1.24	Pakruojo mieste esančios salos sutvarkymas ir pritaikymas renginių ir švenčių organizavimui bei Pėsčiųjų ir sveikatingumo trasos įrengimas abipus Kruojos upės Linksmučių pušyno iki Pakruojo dvaro sodybos arkinio tilto	Išvalytos upės vagos, sutvarkyti šlaitai, pasėta veja, įrengtas elektros įvadas, pastatyti tualetai, įrengta stacionari scena koncertams, pastatyti suoliai. Nutiesti takai, įrengtos smulkios poilsio zonos, sutvarkytos upės pakrantės	2008-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	800,0	100,0	700,0		
1.3.1.25	Maudyklų Pakruojyje, Linksmučiuose ir Jovaruose įrengimas	Sutvarkytos maudyklos	2008-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	60,0	60,0			
1.3.1.26	Poilsia vietės įrengimas prie Mūšos Gedžiūnų girininkijos teritorijoje	Įrengta poilsia vietė	2008	VŠĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centras, Pakruojo miškų urėdija	14,0	2,0	12,0		
1.3.1.27	Rekreacinės poilsio zonos prie Baltausių tvenkinio (Žemelio sen.) sukūrimas	Sukurta rekreacinė zona	2008-2010	Pakruojo rajono savivaldybė	300,0	45,0	255,0		
1.3.1.28	Stovyklaviečių kaimo gyvenvietės įrengimas	Įrengtos stovyklavietės	2008-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	276,0	138,0	138,0		

Eil. Nr.	Priemonės	Pasiekimo indikatorius	Pasiekimo laikas	Atsakinga institucija	Lėšų poreikis, tūkst. Lt	Lėšų poreikis, tūkst. Lt (finansavimo šaltiniai)			
						Savivaldybės biudžetas	Valstybės biudžetas	ES parama, kita parama	Privaciai lėšos
1.3.1.29	Parko įrengimas ir užsodinimas Lygumų miestelyje	Įrengtas parkas	2008-2009	Pakruojo rajono savivaldybė	12,0	10,0	2,0		
1.3.1.30	Paplūdimių ir sutvarkymas prie Ūdekų ir Dūčių tvenkinių	Sutvarkyti ir įrengti Ūdekų ir Dūčių tvenkinių paplūdimiai	2010	Pakruojo rajono savivaldybė	57,5	7,5	50,0		
1.3.1.31	Aplinkos sutvarkymas prie išvalyto tvenkinio Joniškėlio g.	Sutvarkyta aplinka prie tvenkinio Joniškėlio g.	2013	Pakruojo rajono savivaldybė	57,5	7,5	50,0		
1.3.1.32	Gamtos išteklių pritaikymas jaunimo reikmėms bei turizmo poreikiams įrengiant „Jaunimo saviraiškos parkus“	Įrengti „Jaunimo saviraiškos“ parkai Pakruojo ir Linkuvos mieste	2009-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	900,0	100,0	800,0		
1.3.1.33	Klovainių karjerų tvenkinių pakrančių pritaikymas turizmo reikmėms	Pritaikytas objektas turizmui	2009-2010	Pakruojo rajono savivaldybė	80,0	10,0	70,0		
1.3.1.34	„Petrašiūnų II“ teminių pramogų parkų komplekso įrengimo techninės dokumentacijos parengimas	Parengta 1 galimybių studija, 1 techninis projektas	2011-2013	Pakruojo rajono savivaldybė, UAB „Dolomitas“	120,0	60,0		60,0	
3.1. uždavinio įgyvendinimui reikalingos lėšos:					68.175,0	7.746,0	5.189,5	49.573,5	5.666,0
3.2 uždavinys. Plėtoti turizmo informacinę infrastruktūrą									
1.3.2.1.	Informacinių ženklų, kelio nuorodų, stendų prie lankytinų objektų įrengimas	Įrengti kelio ženklai, nuorodos, informaciniai stendai	2011-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	500,0	60,0	340,0	100,0	
3.2. uždavinio įgyvendinimui reikalingos lėšos:					500,0	60,0	0,0	340,0	100,0
4 tikslas. Patrauklaus rajono įvaizdžio formavimas ir turizmo populiarinimas									
4.1 uždavinys. Stiprinti bendradarbiavimo ryšius, skatinant atvykstamąjį turizmą									
1.4.1.1	Stiprinti bendradarbiavimą su privačiu sektoriumi, organizuojant seminarus, konferencijas	Surengtų seminarų, konferencijų skaičius	2011-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	30,0	30,0			
1.4.1.2	Dalyvauti įgyvendinant tarptautinius turizmo rinkodaros projektus	Įgyvendintų projektų skaičius	2011-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	100,0	15,0	85,0		
4.1. uždavinio įgyvendinimui reikalingos lėšos:					130,0	45,0	0,0	85,0	0,0
4.2 uždavinys. Įgyvendinti veiksmingas rinkodaros priemonės									
1.4.2.1	Leidinių populiarinančių turizmą rengimas ir leidyba	Parengtų ir išleistų leidinių skaičius	2011-2013	Pakruojo rajono savivaldybė	36,0	24,0		12,0	

Eil. Nr.	Priemonės	Pasiekimo indikatorius	Pasiekimo laikas	Atsakinga institucija	Lėšų poreikis, tūkst. Lt	Lėšų poreikis, tūkst. Lt (finansavimo šaltiniai)			
						Savivaldybės biudžetas	Valstybės biudžetas	ES parama, kita parama	Privaciai lėšos
1.4.2.2	Turizmo maršrutų žemėlapių parengimas	Parengti žemėlapiai	2011-2013	Pakruojo rajono savivaldybė, VšĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centras	50,0	50,0			
1.4.2.3	Elektroninės rinkodaros priemonių įgyvendinimas	Įgyvendintos priemonės	2011-2013	Pakruojo rajono savivaldybė, VšĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centras	100,0	50,0	50,0		
1.4.2.4	Dalyvauti Lietuvos ir tarptautinėse turizmo parodose pristatant Pakruojo turizmo ir laisalaikio galimybes	Turizmo parodų skaičius	2011-2013	Pakruojo rajono savivaldybė, VšĮ Pakruojo poilsio ir turizmo centras	25,0	25,0			
4.2. uždavinio įgyvendinimui reikalingos lėšos:					211,0	149,0	0,0	50,0	12,0

LYDERIC
a k a d e m i j a

MOKSLAS • EKONOMIKA • SANGLAUDA EUROPOS SAJUNGA
Kuriame Lietuvos ateitį